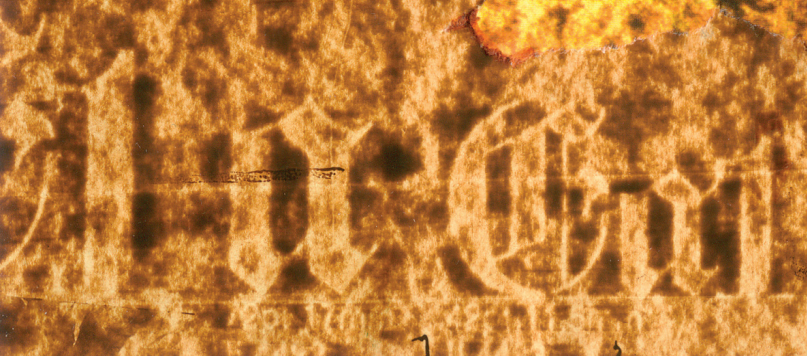

atölele
biztos
ledbet
halott
hoz életet ad
mindig csatla
nem leszün

AGRIA

AGRIA

Irodalmi, mővészeti és kritikai folyóirat

AGRIA

Irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat
Megjelenik negyedévente

Főszerkesztő: HOMA JÁNOS
Alapító főszerkesztő: KÖDÖBÖCZ GÁBOR

Főmunkatársak: BERTHA ZOLTÁN
BÉRCZESSY ANDRÁS
GERGELY GÁBOR

Tipográfiai szerkesztő: TÖMÖSKÖZI PÉTER
Arculattervező: HERCZEG ISTVÁN

Kiadó: Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata megbízásából
a Bródy Sándor Könyvtár
A kiadásért felelős: TŐZSÉR ISTVÁNNÉ GÉCZI ANDREA,
a Bródy Sándor Könyvtár igazgatója

www.agriafolyoirat.hu
E-mail: janoshoma56@gmail.com

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

HU ISSN 1789-4379

A folyóirat megjelenését támogatta:
A Magyar Kultúráért Alapítvány
A Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság

Nemzeti
Kulturális
Alap

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

Tartalomjegyzék

Beköszönő

Homa János

Főszerkesztői ajánlás	11
-----------------------	----

ARTériák

Zsirai László

Látomás	14
Bölcs öreg	14
Szeresd a dalt...	15
Tó, télen	15
Szolgálatétel	15
Ez a dal...	15

Oláh András

[hiányod fájdalom]	16
hiába kérdezel	16
ha elromlik minden	16

Törő István

Adventi zsoltár	17
Töprengő Odüsszeusz	17
Megtaláljam	18
Az alvó kert szonettje	18

Wessetzky Dániel

Didergő	19
Adventi ének	19
Paripám	20
Ünnepváró	21
Karácsonyra egy ápolónőnek	21
Karácsonyi vers	22

Tornai Xénia

Philemon és Baucis	23
Múlt-hegedű	24
A kétkedés szonettje	24
A fű hegyén	25

Pozsgai Györgyi	
Át kell lépnem...	26
Elfolyó	26
Fény-haiku	27
Ablak mögött	27
Dermedő	27
M. Fehérvári Judit	
Ha meghalok majd...	28
Vagyok szélben por	29
Fecske Csaba	
Tamásnapos ara-nász	30
Két hét	31
Ködöböcz Gábor	
A zulu nő mágiája (1–12)	32
Sípos Anna	
Haza találtam	33
Rejtett dinamika	33
Anyu várj még	34
Balajthy Ferenc	
Legyél addig!	35
Hol fázik, s késik	35
A. Túri Zsuzsa	
Ima lányoméért, lányomhoz	36
Téli mese	37
Szokatlan virágének	38
Szente B. Levente	
Apa, milyen élet ez? (<i>Fiam után, Fiamtól – szeretettel</i>)	40
Álmod szép titok (<i>Szőke Melindának – születésnap köszöntő</i>)	41
Agria exkluzív	
Homa János	
A józan hazafiságról – <i>Interjú Murawski Magdolna egri írónővel</i>	42
Válogatás Murawski Magdolna műveiből	
Notesz	47
Béke	58
Derű	60
Égiháború	61
Verebek	65

Itália	66
Bajusz	67
Piruet	68
Napló	70
Variációk létigékre	71
Dzsungelharc	72
Kivilágos	73
Merénylő	73
Megérkezel	75
Lopes-Szabó Zsuzsa	
Murawski Magdolna, az egri íróművész és költő	76
Pomogáts Béla	
Klasszikus szonettek	82
Cs. Varga István	
Visszapillantás	
Murawski Magdolna Papirusz-titok című szonett-válogatására	83
Szepes Erika	
Utószó a <i>Csend</i> című blogregényhez	87
Műhely	
Lőkös István	
Iskolák, vágyak, valóság	88
Agria színház	
Pócsik Attila	
Örökség (Az Art Eger Színház bemutatója koronázta meg	
az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem 250 éves jubileumát)	116
Kegyelet és emlékezet	
Kováts-Németh Mária	
Hitvallás és küldetés	120
Kégl Ildikó	
„A minden ballaszttól megszabadult írói tehetség”	
A női lélek ábrázolásának mesterére,	
Kaffka Margitra emlékeztek Miskolcon	123
ArtMűhely	
Homa János	
Kötet és emléktábla Petőfi egri látogatásáról	
(Bemutatjuk Lisztóczy László új könyvét)	128

Molnár Pál

Mérföldkövek irodalomtörténetünkben

Balassi-versfordítások öt kontinensen 133

Molnár Pál

Laudáció Ternovác Istvánról a Magyar Páneurópa Unió rendezvényén 142

ARTériák

Balogh Ferenc

Talány 144

Riadalom 144

Hajnali napsugár 144

Félelem 144

Vadászat 144

Hajnali merengés 144

Nélküled-Veled 145

Gyémántmennyezőre 145

Felidézem azt a hajnalt... 146

Káin 146

Török Nándor

Az álom 147

Ébredés 147

A kérdés 147

Valóság 2.0 147

Genezis 147

Aknay Tibor

Felhívhatnál 148

Akiket hiába várnak 148

Katona Kálmán

Vigília (Cs. K. emlékére) 149

December 149

Titanic 149

J. A. 149

Malejkó Norbert

befalazva 150

nem nyelvi lelemény 150

nem látott tájon 150

borongós 150

idő, számít, ás 150

Wilhelm Ottó	
A gyermekek mindig	151
Ébresztő!	152
Kupihár Rebeka	
angol nyelvtan	154
Csák Gyöngyi	
Jelenkori érzetek	155
Arra tartanék	155
Aki a rózsát	155
Fotóműhely	
Petercsák Tivadar	
Múltidéző fotókiállítás – Molnár István Géza	156
H. Szilasi Ágota	
Molnár István Géza fotóművész – a múltidéző	161
Bacher Katalin	
Minden élő az ég alatt...	
Molnár István Géza „Időszemek” című fényképalbumáról	165
Irodalmi műhely	
Lisztóczy László	
„Élet s Halál együtt-mérendők” (Előszó egy magyar költők elmúlásverseit tartalmazó, megjelenés előtt álló antológiához)	168
Madarász Imre	
Áldozatiság és történetiség – „Sztori” és „História”	
Elsa Morante A Történelem című regényében	186
Könyvjelző	
Bíró-Balogh Tamás	
Még három Gárdonyi Géza-dedikáció	189
H. Móra Éva	
Lackfi János: Karácsonyváró – Verses adventi családi naptár	196
Homa János	
Varga Mária: Matúz (Könyv egy igazságot kereső értelmiségiről)	198
Murawski Magdolna	
Zsuzsa mesél (Lopes-Szabó Zsuzsa Icipici mesék című könyvéről)	201

Kortárs hangon

Bakacsi Ernő	
Alias	203
Kaszás István	
Pásztoróra	207
Domonkos László	
Kocsmázás	213
Szili István	
A kisbíró halála	218
Petrusák János	
EM@IL-novella (Részlet az EM@IL-regényből)	222
Fodor Kiss Júlia	
Tücsök	226
Pál Júlia	
A kék mesekönyv	229

ARTériák

Ambrus József	
látványfelhő	231
a létezés szolgálja	231
aszályos esték	232
Németh Péter	
vége a nyárnak	233
Bűnös esti imája	233
Konczek József	
Magunk	234
A FOTÓKATI	234
Véradó vers	235
Cím nélkül	235
Simek Valéria	
Csendes kikötő	236
Jámbor Ildikó	
Torontótól a Niagaráig	237
Juhos-Kiss János	
Az Örök Élet, nem Mohács	238

<i>Sándor József</i>	
Az út sem a régi már	240
<i>Juhász Pál</i>	
Az én erdőm	241
Világi hegyünk	241
<i>Farmosi László</i>	
Ima	242
Keresztlevétel	243
<i>Cs. Papp Ildikó</i>	
Fohász	244
Ablak	245
Korunk vére	245
<i>Véssey Ede</i>	
Örök pillanat	246
Kora ősz	246
Téli Nap	247
<i>Kuti József</i>	
Ostoba sodródás	248
Elveszett	249
<i>Németh Nyiba Sándor</i>	
Tűzbe égett betűk dicsősége	250
<i>Ferenczfi János</i>	
Mindhalálíg	251
<i>Vasi Ferenc Zoltán</i>	
Angyalnépek	252
<i>Ocsovai Ferenc</i>	
Csavargógyónás	253
Palancai éjszakák	253
Az Adige partján	253
<i>Orosz Margit</i>	
Elsápadt szavunk	254
<i>Győri László</i>	
Részletek egy versfüzérből (<i>Mindenen túli; Egy szétesettet;</i> <i>Hazaigyekvő; Nohát, csak nőjön; Meghaltak sorban</i>)	255

<i>Drotleff Zoltán</i>	
Egy motorosért	257
Mit mondjak még	257
Kutatom a csendet...	258
Különbségek	258
<i>Várdy Endre</i>	
Zárójelentés	259
Műhely	
<i>Dr. Hanisné Petró Valéria</i>	
Szabó Aida <i>Misztérium</i> című kötetéről	260
Kortárs hangon	
<i>Bérczessy András</i>	
Az örökség – <i>Zenés-táncos vádirat, (ön)felfelmentéssel</i>	268
Megemlékezés	
<i>Bérczessy Lajos</i>	
Elment egy finomtollú magyar író – <i>Nemere István 80 éves volt</i>	271

Homa János

Főszerkesztői ajánlás

Kedves Olvasóink!

Még mielőtt az *Agria* téli számának néhány írására hívnám fel a Tisztelt Olvasók figyelmét, engedjék meg hogy nagy örömömnek adjak hangot, mivel ebben a számban Eger négy rangos irodalomtörténésze (Cs. Varga István, Ködöböcz Gábor, Lisztóczy László és Lőkös István) is jelentkezett írással. Folyóiratunk helyi kötődését erősíti az is, hogy több tanulmánya foglalkozik az Egerben élő kitűnő költőnővel, Murawski Magdolnával, akivel interjút készítettem. Ebben így vallott magáról: „Szépirodalmi alkotásaimat a Bródy Sándor Könyvtárban mutatták be, olyankor író-olvasó találkozón vettem részt. Kicsiny, de lelkes csapat érdekli a helyi irodalom iránt. Első önálló költői estem a Megyei Művelődési Központban (ma Bartakovics Béla Művelődési Központ) volt 1996-ban. Szabó Zsuzsa barátnőm moderálta, Szabó Gyuri bácsi lánya, nagyon kedves fogadtatásban volt részem akkor is. A Megyei Művelődési Központban is szívesen látott vendég voltam mindig. A legtöbbször azonban a Bródy Sándor Könyvtár hívott és látott vendégül. A kapcsolat mindig baráti és végtelenül kedves volt közöttünk. Egy alkalommal Pomogáts Béla hívott meg az *Új Hevesi Napló* több munkatársával együtt az Írószövetség klubjába, ott mutatkoztunk be országosan. Az még a hőskorunk volt.”

E számunkban többek között Lopes-Szabó Zsuzsa, Cs. Varga István, Pomogáts Béla és Szepes Erika tanulmányából ismerhetik meg az egeri alkotó munkásságát. Természetesen ezek mellett Murawski Magdolna újabb írásait is olvashatják.

Az Egerben élő József Attila-díjas irodalomtörténész, Cs. Varga István *Hagyatékból – örökség* című, *Bencés tanárait, példaképeim, diáktársaim* alcímű könyvét a *Magyar Napló* adta ki. A szerző a hazai iskoláztatás egyik útmutató intézményének, a bencés gimnáziumnak és tanárai példás tevékenységének állít méltó emléket. Kováts-Németh Mária *Hitvallás és küldetés* címmel elemzi a kiadványt. Mint írja: a 326 oldalas kötet minden fejezete tanúságtétel: emlékezés és vallomás; az elődök által képviselt értékek tisztelete és megbecsülése.

Lőkös István a nemrégiben 91. születésnapját ünneplő, Egerben élő magyar irodalomtörténész, nyugalmazott egyetemi tanár, az irodalomtudomány doktora, a Zágrábi Egyetem hungarológiai tanszékének egykori vendégprofesszora, a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Bizottságának tagja egy önéletrajzi ihletésű írással lepte meg folyóiratunkat. *Iskolák, vágyak, valóság* című esszéje életéről, iskoláiról, tanáraitól, irodalmi élményeiről szól. Így ír Lőkös Ist-

ván: „Tanévek követik egymást a múlt időben, s június táján, generációk lépnek évről-évre az élet színpadára. Csak a mesterek maradnak az alma mater falai között, újabb és újabb nemzedékekre várva. De egyszer ők is búcsúzni készülődnek. A pálya aktív szakaszának végén, három vagy négy évtizednyi, eseményekben gazdag szolgálat után elballagnak ők is. Ám alakjukat, gesztusaikat, munkájuk mindennapjait őrzi a diákemlékezet. Szerencsés esetben ötven vagy hatvan éven át. Egyszer aztán – az élet rendje szerint – megszakad ez is. Az életből távozó öregdiákok magukkal viszik a hajdan volt órák perceinek, izgalmainak és örömeinek emlékét, s a legendák övezte, nagyszerű tanár létéről, munkájáról már csak a sárguló lapok vallanak.”

A Domus Universitatis, az Egyetemi Ház megnyitásának 250. évfordulóján, az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem megbízásából az ArtEger Színtársulat történelmi musicalt mutatott be november 4-én a Gárdonyi Géza Színház épületében. A Szőke Andrea író és Kovács Adrián zeneszerző által jegyzett *Örökség* című alkotás Eszterházy Károlyról, az egyetem építtetőjéről emlékezik meg. A színházi előadásról Pócsik Attila írt méltató sorokat.

Ellátogattunk az Egerben élő fotóművész, Molnár István Géza kiállítására. Munkásságát többen is elemzik. Petercsák Tivadar így méltatta a szerzőt egri kiállításának megnyitóján: „Az 1980-as évektől ismerem Molnár Istvánt, aki a vállán hordott fényképezőgépével jellegzetes alakja városunknak. Volt alkalmam megnyitni kiállítását Egerben és külföldön, valamint vezetőségi tagként együtt dolgozhattam vele a Várbaráti Körben. Ennek során mutattuk be Egerről készült tárlatát a németországi Ginsburg várában, amely több ezer emberrel ismertette meg városunkat. Mindig szíven viselte a vár sorsát és aktívan részt vett a várkultusz szélesítésében. Kevesen tudják, hogy az ágyúdombon látható és vörös zászló nélküli nemzeti lobogó 1987. december 17-én történt felállításában, az illetékesek meggyőzésében komoly szerepe volt az akkori népfront titkárnak, Molnár Istvánnak. Az avatáskor mondott ünnepi beszédében kiemelte, hogy a mai naptól Eger fölött állandóan lobogni fog a nemzetiszínű zászló. Ez hazafiságot sugall minden magyarnak, minden kisdíáknak, aki először pillantja meg Eger várát, amely a magyar hazafiság zarándokhelye.”

Falunap keretében Petőfi-emléktáblát avattak szeptember 28-án, szombaton délután Andornaktályán. Egy olyan ház falára került fel a tábla, amelynek telkén 1844 februárjában kocsmá állt, s amelyben Eger felé tartva elidőzött a nagy magyar költő. Az emléktábla-avató ünnepségen az – eső ellenére szép számmal összegyűlt – érdeklődőket Barczy Zsolt leköszönő polgármester fogadta, majd dr. Lisztóczy László, József Attila-díjas egri irodalomtörténész emlékezett meg a 180 évvel ezelőtti történekekről. A Petőfi látogatásáról szóló hosszabb előadás, az utcai ünnepséget követően a közelben lévő Szent András kápolnában hangzott el.

A program keretében mutatták be Lisztóczy László *Petőfi Egerben – A látogatás krónikája és dokumentumai* című kötetét. Ennek előszavában írja dr. Lisztóczy László: „Eger irodalmi múltjának az egyik legszebb és gyakran idézett epizódja Petőfi 1844 februárjában lezajlott háromnapos látogatása a városban. A papnevelő intézetben nagy lelkesedéssel és szeretettel látták őt vendégül a kispapok, élükön Tárkányi Bélával. Őt a költő személyesen kereste: nevével és verseivel azokban a sajtóorgánumokban találkozott, amelyekben maga is publikált.”

Lisztóczy László bemutatja e kiadványban a reformkor időszakának jeles, Eger körzetében élő irodalmárait. Mint ismert, ebben az időszakban volt az Egri Főegyházmegye főpásztora Pyrker János László pátriárka-érsek, aki Itáliából, Velencéből érkezett, s német nyelven írt alkotásaival maga is kivette részét az irodalom műveléséből. Mindezekről a *Kötet és emléktábla Petőfi egri látogatásáról* című írásban emlékezünk meg.

H. Móra Éva Lackfi János *Karácsonyváró – Verses adventi családi naptár* című kötetét mutatja be. Amint Móra Éva írja: „Lackfi János könyve segít visszahozni valamit, amiből fogytán vannak a mai gyerekek. Szó se róla, mi tettük őket ilyené. Kapni, elfogadni – ez nagyon megy mindenkinek. „Mert megérdemlem” – szól a kozmetikai márka szlogenje, de sok csemete el se gondolkozik még ilyesmin se, egyszerűen úgy gondolják, jár nekik az a szem csoki esténként. (Ismerek olyan családot, ahol a testvéreknek külön-külön csokis naptáruk van, nehogy ki kelljen várni a sorukat.) Lackfi naptára nem efféle naptár. Nem a gyomrot, hanem a lelket célozza meg, és nem pillanatnyi örömet kínál, hanem gondolatot, ami beszélgetést indíthat el.”

Az *Agria* mostani számában verssel és novellával jelentkező szerzőink közül a József Attila-díjas Fecske Csabát és Ködöböcz Gábort, továbbá Aknay Tibort, Ambrus Józsefet, A. Túri Zsuzsát, Bakacsi Ernőt, Balogh Ferencet, Csontos Mártát, Jámbor Ildikót, Juhász Pált, Katona Kálmánt, Konczek Józsefet, M. Fehérvári Juditot, Malejko Norbertet, Oláh Andrást, Orosz Margitot, Petrusák Jánost, Pozsgai Györgyit, Sándor Józsefet, Sípos Annát, Sente B. Leventét, Tornai Xéniát, Török Nándort, Törő Istvánt és Wessetzky Dánielt emelném ki. Szabó Aida *Misztérium* című verseskötetét dr. Hanisné Petró Valéria mutatja be.

Minden szerzőnknek megköszönném – határon innen és túl – a verseit, novelláit, tanulmányait, a fotókat, melynek egy jelentős részét most is Gergely Gábor készítette. Örömmnek adok hangot, hogy ezt a lapszámot is nyomtatott formában is megjelentethetjük. Köszönet mindeztért támogatóinknak, a Nemzeti Kulturális Alapnak és a Petőfi Kulturális Ügynökségnek, valamint kiadónknak, az egri Bródy Sándor Könyvtárnak.

Zsirai László

Látomás

Mi lesz veled, Föld?
Özönvíz árasztva málaszt,
vagy száraz aszály kaszál?
Esetleg újabb métely-tétel:
dermesztő jéggel
beáll a fagyhalál?

Mi lesz veled, Föld,
ha nem gondoz az ember?
Ha a gonosz rendelkezik,
abból vajon
milyen selejt jövő keletkezik?

A betegség már késő,
pont most
a megelőzés a fontos!

Maradhass Föld,
ahogyan Isten megteremtett,
jóságos lakói tegyenek itt rendet!

Nem rontásra vágyik,
aki jövőbe lát –
Termő gyümölcsöst,
aranykalászos szántót,
kedves ígéket
hozó ígéret
terítsen elénk pár szót!
Nyugalmat! Békét!
Természetes harmóniát!

Virágos ruhába bújj Föld,
legyen rajtad piros, fehér, zöld,
ne uralkodjon a szürke irgalmatlanul!
Színezzük ki a jövőt!
Ne fordulhasson egyikünkhöz a másik
bizalmatlanul!

Amikor a bánat mélyre ás,
nem segíthet más,
mint napfény keltette látomás.

Bölcs öreg

Nehéz a lépés. Az utca lejt.
Az ember ezt-azt elfelejt.
Vele tart jelleme, szelleme.
Lassabban ballag felfele.

Dereka görbül. A feje lóg.
Mérete törpül fene mód.
Ám gyült bele sok tapasztalat
a hosszú életút alatt.

Nehéz a lépés. Az utca lejt.
Az öregember nem selejt.
Ha beszéltek, átadja neked
a megélt bölcsességeket.

Tanulhatsz belőlük, kisfiú,
hogy' légy szerény s ne légy hiú.
Tudd, mi az illem és mi a jog.
Bánatában is mosolyog.

Szeresd a dalt...

Szeresd a dalt, ha megnevettet,
ha pillesúllyal dől szívednek,
szeresd a dalt s felhizlalja kedved.

Szeresd a dalt, ha megvigasztal,
mikor búval terítve vár az asztal,
szeresd a dalt s megkínál vigasszal.

Szeresd a dalt, ha nem szeretnek,
hátukat látva távozó kedveseknek
szeresd a dalt, ha ők nem szeretnek.

Szeresd a dalt, hogy el ne fújja,
– ha pillesúllyal dől szívednek –
el ne lopja a szél tolvaj ujjja.

Tó, télen

Fehér mennyezetű hal-szálló,
amelybe nem merül háló –
Nyugalom, fagyasztva.
Tó, télen. egy képen
a falra akasztva

Szolgálatétel

Ez a tél tiszta, mint a béke.
Belebújik fehér köpenyébe,
ápolja a lázas háztetőket –

Mentsétek ki a vastag hó alól
a még szívből szeretőket!

Ez a dal...

Ez a dal felsírt a szívben,
amikor világra szültem
belekódolva a jó lét
reményét kínáló bőlét.

Ez a dal remény a jóra
valóban megérett szóra;
mi több, a remény reménye,
gyöngy szavak formás regénye.

Ez a dal mosolyod fűrtje,
mert míg kint tombol a csürhe
kell valami szép a fülbe,
hogy vesztüknél tovább tűrje.

Ez a dal szavak garázsa,
józan indulat varázsa,
nem a gúny csípős darazsa,
sem a múlt kihunyt parazsa.

Ez a dal jelen és jövő,
sorsától léted sorsa nő,
mitől juhászodik a kő,
s értelmed hű imája bő.

Ez a dal nyugalmas beszéd,
nem árad licslocs szerteszét,
titokban nem csal, nem fecseg.
Őszintén vallja, hogy szeret.

Ez a dal szívből áradó,
támasztéka a szó, a szó,
akár az Isten nyílt ege.
Őrizze szíved börtöne!

*Oláh András***[hiányod fájdalom]**

hiányod fájdalom – billen a képeret –
ablaknyi rést nyit egy eltévedt ékezet

vonatod most is a szívemben zakatol
egy révült mosoly sok emléket letarol

hiányod sötétség – kaffkai fájdalom –
kihűltek a szavak s bennünk sincs
irgalom

ha el kell véreznünk hideg vágányokon
a végítéletet akkor se vedd zokon

s ha majd a másik part kontúrja felra-
gyog
ne felejtsd el hogy én akkor is ott
vagyok

ha elromlik minden

söröskorsók mellől kimentett
mondatfoszlányok dallama üldöz
– egy leálló szív akkordjai –
egyszer már elengedted
hogy átléphess egy
másik várakozásba
ahol nem ismeritek egymást
de a pólójára rajzolt szavak
arcodba ordítanak
hajnali kettő van
záróra
ismét kisatírozod
az emlékeidből
de elromlott minden
– mostantól mellékvágányon
várakoznak az éjszakák
és nem nyitja rád az ajtót
senkisé

hiába kérdezel

mióta zárójelbe tettelek
minden szó piszkozat
mert egyetlen elrontott pillanat
elég hogy valósággá
dermedjen a játék
s jönnek a depressziós reggelek
a folytonos napfogyatkozás
elnyomott csikkek vagyunk
ablakrésbe döglött bogarak
jegyzőkönyvekhez asszisztálunk
remélve hogy egyszer majd
szerepet cserélünk
de már hiába kérdezel

Törő István

Adventi zsoltár

Magokat éhes cinegéknek,
faggyút a teelő madárnak,
törekeny nádszál a téli erdő,
hogya az ónos eső rátámad,

kövér cocából biztató tor
az éhezőknek jóllakást ígér,
legalább egyszer sorban sem állva
Jézuskát áldó karácsonyi dél,

szánkóra kapni, meghúzogatni
a szünidőben december bajszát,
tovább lapozva a naptárban,
új esztendőre kívánni áldást,

meleg kályhát, kedves jószágot
óvni, hogy jövőre is meglegyen,
kutytát, macskát, kecskemekegést,
és kakas hangját a reggelen,

óbor aranyát, vörös nedűt,
áldani szőlőt, vetést, gyümölcsöt,
fagy markából ellopni a rózsát,
s virágot, amely ígér örömet,

barátot becsülni és tisztos ellent,
a szeretetet bőségesen mérni,
a Nap vörös sáljával betakarva
hosszú éjszakát segíts túlélni,

ó, földi vándor az ég peremén,
ha visszabámulsz, még mit is láthatsz,
örökre vágyó arcok mezején.
hogya várják jöttét adventi láznak.

Töprengő Odüsszeusz

Mielőtt hajóm földet érne,
várok reménnyel szél-zenére,
mint a tenger, s a hab oly mostoha,
mint tükörben arcom, oly ostoba,
hömpölyögtet a sors, és mennék,
mondjuk oly szabad világra lelnék,
de évődöm, isten, s a képzelet
azúrkék szemében mosva ébredek,
látom a partot, hol kikötni kéne,
de délibáb csak, sugárzó kéve,
s ha szint vált isteni arany-ruhája,
Aphrodité szépséges bája
feledteti, hogy annyit harcoltam,
óriással és hősökkel sorban,
Karübdisszel és lótuszevőkkel,
szirének csábító énekével,
e csaták közt Trója volt az egy,
hol hősök voltak, és mind ott veszett,
Patroklosz, Hektor, Akhilleusz,
cselemmel a sereg győzni tudott,
nagy a föld, a tenger, hol bolyongok,
megőszített, azért vagyok boldog,
mert Pénélopé vár rám a hitves,
ölelhetem ithakai kincsem,
férfi, s nő bűnét torolni mentem,
istenek haragját magamra vettem,
reményt ad, szél lesz, este oly vörös,
s arám karjába odarepülök.

Megtaláljam

Gondolatok Szomolyán

A kaptárkövek kis ablakában,
rendezném szobánk, pici ágyunkat,
a gyönyör perceit összegyűjteném,
lesném az utókort mikor rábukkan,

mily bizonyítványt állít ki róla,
hol a mészkönek ily bizalmat adtak,
az eredendő nagy igazságot,
s a bűnt, melyet itt halomba raktak –

búvópatakként, ha mégis létezem,
muzsika hangján még csörgedezem,
e kaptárkövek őrzik a titkot,

a fény ereje még gyaloglásra bír,
valami repít, még egyre messzebb,
megtaláljam a bujdosó szerelmet.

Az alvó kert szonettje

Rigók, cinegék csendben surranjatok!
puhatalpúak halkabb macskanászt,
értünk pihennek ringlók, almafák,
s a szőlő alvó pillája ragyog,

ti is elvackolt pajorok és bábok,
a hó érintése lágyan bizsereg,
és hóembert formál pár kisgyerek,
farsangolók hangja feltámadást hoz,

nézd, hogy horkolnak a rózsatövek,
nem hámozgat az araszolólepke
hernyója, az út sincs kikövezve,

csak a hideg éjszaka csillaga,
a vakító nagy Hold irányít haza,
karácsony melege tavaszig követ.

fotó: Gergely Gábor

Wessetzky Dániel

Didergő

Fázik a Föld és
rajta az élet,
fázik a város,
fázik a lélek.
Fázik az álom,
fáznak a színek,
fázik az ember,
fáznak a szívek.
Szívben a nincsek
bent dübörögnek
társat a társtól
messzire löknek.
Dobban a szív és
benne a kétely,
szisszen a félsz és
mérgez a métely.
Szívbeli jónak,
mennyei jónak
nincsen elég hely!
Mennyből az angyal
szállj le sietve!
Fázik az ember
szíve s a lelke!

Adventi ének

Szemereg az éjben,
néma sötétben,
kavarog a csuda-pihe hó.
Reggelig itt lent
beterít mindent
a fehér pihe-takaró.

Gyere ide, nézd csak:
csillog a jégcsap!
Szunnyad a fű, fa, virág.
Betemeti halkan
jó puha paplan,
hajlik a kicsi bokor-ág.

Belepi a fákat,
belepi a tájat,
befedezi, ami csupa sár.
Ünnepi tárlat...
Múlik a bánat:
hamarosan új csoda vár.

Égen ballag,
mosolyog a Csillag,
követi a tevekaraván.
Kicsi csacsi-háton
megy, megy az úton
Mária, József után...

Paripám

Csuda kékszín fura táltos paripám,
ha kihajtom, szaladó szél, repül ám!

E szokatlan, szilaj-izmű csodaló
alacsony, bár amihez kell, oda jó.

Nem igényel sosem ostort, karikást,
se zabot, sem zabolát, sem leszidást.

Szapulom bár a mihasznát eleget,
sose rezdül meg a szótól, s kinevet.

Ha kívánom, takarodjon, felel:
„Na, te szájhős, haza meg majd ki visz el?”

Odanőtt már fenekemhez paripám,
figurázik, karikázik dalián.

De ha kérded: nekem is kell, lehet-e?
Ne kívánd, mert kerekesszék a neve!

Ünnepváró

Gyere ide, látom, didereg a kezed, ugye fázol?
Kicsi bor kell, így úzzuk a hideget a háztól.
Izegő-zizegő fa parazsa duruzsol az mélyből,
szikra-darázs kél, kirepül a kályha öléből.
Nézd, hogy fut a szél, a tetőn ide-oda szánkáz,
gyászdalt hegedül az ágon, jaj, nehogy átfázz!
Tápláld a parazsat, édes, még kicsi fát hozz!
Fut az icipici perc, vendég áll ma a házhoz!
Tányér, poharak, az ünnepi terítő kell még!
Bármikor ideér hópihe-szárnyon a vendég!
Tudom, ez az év is a szívet gyúrte, gyötörte,
nézd csak, a zugaiban évnői piszok, ma söpörd le!
A harag, a kétség füstként csöndbe vegyülnek,
s isteni, tiszta ruhában bekopog az ünnep...

Karácsonyra egy ápolónőnek

(József Attila nyomán)

Lám, ma is húzod az ipart...
Az erőd éppen, hogy kitart:
helló,
meló!

A neon ég fejed felett
a szép égősorok helyett.
Parány
magány...

A sok nép vígan otthon ül,
rád munka les, meg sok kanül,
s covid
vonít.

Most is, karácsony éjjelén,
és ezt csodával nézem én:
erős
e hős!

Hát lásd, e vers a meglepi.
Remélem szíved meglepi,
s vidul
vadul.

E vers-bizsu, e vers-medál,
így önmagában tán megáll.
Csecse-
becse.

De nincsen ebben semmi csíny.
Talán e pár sor egy kicsiny
köröm-
öröm.

Egy pár rím itt, egy párrím ott:
hát legyen szép karácsonyod
biza,
Liza!

Karácsonyi vers

Fagyos kardpengével karistol a zord tél
holtra való, dermedt tájakat.
Hópihéket süvölt, örvénylik a vad szél,
jégbilincsbe verve ágakat.

Beljebb az erdőben, valamerre távol,
csöndes tájon látni új csodát:
kicsiny fenyő – ágán zúzmarából fátyol, –
s tótükröben nézi önmagát.

Ódon falu-templom hetyke kis harangja
messze tájról hazahívogat.
Soká visszhangozva hallatszik a hangja,
bejárván az erdőt, síkokat.

A kis templomban épp kórusének zendül,
énekelnek angyal-éneket.
Nyitott templomajtón száll az ének szentül,
betöltvén az utcát és eget.

Koromsötét éjjel szikrázik az égbolt,
csillagszemmel néz a földre le.
Nézi a templomból haza tartó szép kort
megért nénit, s eltart ővele.

Cifra jégvirágot az ablakra hímez
a tél: megcsodálja pár gyerek.
Míg eközben éppen kelt kalácsot színez
szép pirosra bent a lángmeleg.

Hálaének hangja száll ma fel az égre,
száll, röpül egész a mennyekig.
A Megváltó e nap megszületett végre,
s a bűn hatalma végleg megtörik.

Tornai Xénia

Philemon és Baucis

Sestina az örök szerelemről

Egy hársfa áll a dombtetőn. Minek
virágzik ő ily ártó szenvedéllyel?
Tövével egy a tölgy, miről egy ág
kinyúl felé. Nem éri el sosem.
De egy irányba dőlnek ők, a szél
ha fú, s velük nyöszörg a végtelen.

Hiába vágyod őt. A végtelen
ködében álmod kergeted. Minek?
Üvölt a fergeteg, és zúg a szél,
gyötörve szíved ázott szenvedéllyel.
Csitulni nem fogsz te többé sosem.
Hajlj, ne törj, szegény kis hársfaág!

Baucis karja nyíló, nedves ág,
Philemon törzsén lomb nő, végtelen.
Emberré nem lesznek, oh, jaj, sosem!
A múlt emlékszilánk – nekik minek?!
Egymást ölelnék újult szenvedéllyel...
Köréjük port szítál az esti szél.

Mily isten küldött, zengő, őszi szél,
hogy tőled mégse reng a könnyű ág?
Mi dolgod, égi, lenn a szenvedéllyel?
Ki szánja itt a fát? A Végtelen?
Csalárd derűvel áztatnod minek?
A földi vágy nem nyugszik el sosem.

A felhőkön túl nincs légcsend sosem,
habár a völgyben elpihent a szél.
Mit ér a perc, ha szertehull, s minek
rügysz levél, ha pusztul majd az ág?
Szerelmed éhe mégis végtelen –
dönögve árad, balga szenvedéllyel.

De mért tusakszol ennyi szenvedéllyel?
Vizek dalát már nem vágyod sosem?
Álmodni néked ott a végtelen!
Csak dúdolódul szól a játszi szél,
s csupán csak *integet* a lombos ág.
Kidőlni tél előtt, fatörzs, minek?

Te, hárs, minek ily kócos szenvedéllyel?
Talán az ág nem porlad el sosem,
ha benne él a szél s a végtelen...

Múlt-hegedű

Puha hó hull. Ma a tájon
takaróként ül a csend.
A gyerekkor, pisze-fájón,
pihe szárnyán ideleng.

Fagyosan tél szele kószál.
A fenyőkön suba nő.
A homályból lila füst száll –
jeleket küld az Idő.

Nagyapáé kusza felhő,
tele könnyel, csupa víz.
Nagyanyóé üde szellő,
teaillat, eperíz.

Hova tűnt sok suta álmom?
Hol a szent tűz, a derűm?
A gyerekkort ma is áldom:
dala zsong múlt-hegedűn.

A bohó vágy hogy elillan!
De mi szép volt, velem él.
Odakünn múlt hava csillan,
s kebelemben zene kél.

A kétkedés szonettje

Ott kinn ősz cseperész: a füzek kusza árnyai nyúlnak.
Lenn, a Dunán tarajos karikák buja fényköre reszket –
Gyors fogadás s a halál szorosán utolérni a percet
Szerteiramló fodrai közt ama égi azúrnak.

Koppan a csend: ütemén lecsorognak a cseppek, az órák,
S míg eloszolnak, a sors szüli meg diadallal a másuk
Halni se rest katonákkal tömni a rést be utánuk –
Bárha a had odavész, könyörögve hiába is óvnák.

Mert ez a Rend: a bilincs szemeként odafűzve a lánchoz
Bízni a célban, akarva a bölcs igazát, mit a ránc hoz.
Hinni, hogy Egy ha zenél, az Egész muzsikál, sose hóbort.

Ámde a kétely örök: jut-e földi babér is a hősnek?
Fennmarad-é neve annak, akit követői legyőznek?
És felidézhetik-é suta daktilusok *ma* az ókort?

A fű hegyén

Az esti fény, mi fenn lebeg a hullám taraján,
A harmatcsepp a fű hegyén, az álmos délután,
A néma köd, ha kél a hold egy őszi éjjelen,
Már benne szöve ott lapult a Tervben végtelen.

A tested adta cseppnyi tér, mi gúzsba mégse köt,
Felfogni ezt a perc-időt az érzék, mind az öt,
S a lélek-csendnek ős ölén kinyíló gondolat –
Az égiek bizalma fent, közékük ez vonat.

Az Isten az, ki benned él: te zenged ritmusát.
Szent lényege a Lét maga, mit lényeden mos át.
S e körfolyásban életed, mint suttogás, zenél:
Az ősi Tervnek részeként te vagy az út s a cél.

S ha új tavasz csicserg a fán, és nedves már az ág,
Ha zöld a sarj, s nyers földszagot lehel a hóvirág,
Ha nyílik arc, s a rózsapír befutja két felét,
A Terv bevált, *a gép forog*, és megfogant a Lét.

fotó: Gergely Gábor

Pozsgai Györgyi

Át kell lépnem...

Le kell gyűrnöm
a gyáva hangokat
gondolatod fénye
meglátogat
kellhet még az erő
neked nekem
a lerombolt várát
felépítenem.
Kapaszkodnom kell
a megmaradt reménybe
két karodba bújva
feloldódni végre
Áldón rád helyezni
tétova kezem...
Ne űzzön el tőlem
a béna félelem.

fotó: Gergely Gábor

Elfolyó

Álmokkal aranyozott
hitünk lekopik
estig a józanság
színtelen tereiben.
Fásult gesztusok –
labirintusunkban
elveszett a világ.
Napfény emlékében
úsznak a tárgyak,
csillagok
megtört fénye
csorog arcomon.
Elfolyik a gondolat
álmok tengerében,
zálogba adtam
minden kísértést,
nem várom
fénycsóvak
lángoló tüzeit.

Fény-haiku

Bújócskázzanak
sugaras gondolatok –
nevető patak.

Riadt mozdulat!
Hessentsd el kétségeid,
simulj a fénybe!

Fűszeres égbolt –
méregbe zöldül a rét;
tűnik a fényár.

Lepkesuhanás –
pillanat évekre száll,
színe megmarad.

Dermedő

Árván meghajló
fűzfára cinkék szállnak –
könnyek a hóban.

Mozdulatlan fa
ködbe veszik a parton –
emlékek tornya.

Hazatértek a
vadludak – jég őrzi még
vonulásukat.

Utolsó levél
a dermedt ágra fagyva.
Végső mosolyunk.

Ablak mögött

Elúszó felhők –
jeges föld tükrözi a
megdermedt jelent.

Barna szemedből
ijedt madár menekül –
függönybe akad.

Nedves-zöld fűre
tapadó emlékeim
hópernye fedi.

Elmenekültek
a kertből a virágok –
kifosztott szív sír.

M. Fehérvári Judit

Ha meghalok majd...

Ha meghalok majd távozásra készen,
Fű, fa, virág és orgonafa létem,
Ráébreszt majd arra, mennyi szépség van a Teremtésben.
Isten illatos pálcája könnyű szellőt támaszt,
Értelmét nyeri a „Vagyok, aki vagyok.”

Ha meghalok majd könnyű hóesésben,
Ne sírjatok, ne keressetek ott fent,
Maradok madár, ki dalra fakad éppen,
Trillázik az Ég is ebben az Angyalok terében.

Ha meghalok, feledjétek a testem,
Köntös volt az, indigóval festve,
Vérköreim most táncra hívnak,
Kioson a lelkem, mikor engem siratnak.

Ha meghalok, adjatok hálát, amiért elmentem,
Mégfáradt a testem, összetört a lelkem.
Kaleidoszkópjain csak egyetlen kép mozgott,
Zsófi mosolya, ki élt huszonöt évet, s a Lányom volt,
De elvitte, az agyhártyagyulladás, a kóma,
Nem is volt igaz életem azóta,
Ne sírjatok, hozzá kapaszkodom az Ég grádicsára,
Ismét magamhoz ölelem, nem engedem el soha.

Vagyok szélben por

(Pantunlanc)*

Lépteim felhők követik sorban,
Ahogyan bágyadtan lépkedek a porban,
Illúziókat hurkolok egymásba,
Kötőtűm egyre gyorsabban csattog.

Ahogyan bágyadtan lépkedek a porban,
Zsinegsorsom kifeszített Krisztus,
Kötőtűm egyre gyorsabban csattog,
Imára kulcsolom kezeim gyorsan.

Zsinegsorsom kifeszített Krisztus,
Telesírtam bánatommal az eget,
Imára kulcsolom kezeim gyorsan,
Tócsák visszhangozzák a szelet.

Telesírtam bánatommal az eget,
Kőgalambok szelik át a felleget
Tócsák visszhangozzák a szelet,
Átölelem az elfolyó időt holnap.

Kőgalambok szelik át a felleget,
Falba ütköző szellemek,
Átölelem az elfolyó időt holnap,
Gyászolni megyek, ez a sorsom.

* Pantunlanc: Maláj versforma. Az első strófa 2. és 4. sora a második versszak 1. és 3. sorában megismétlődik, a második versszak 2. és 4. sora a harmadik versszakban – és így tovább.

Fecske Csaba

Tamásnapos ara-nász

*Mókás hajbók Kégl Ildikó és FilipTamás előtt
házasságkötésük – 2024.X.26. – örömére*

az élet irtó nagy csele
ez a viharos szívcsere
egyik itt másik ott dobog
és kész ők ettől boldogok
a boldogság az drága kincs
létünk ajtaján a kilincs
szerencsés aki eléri
s életét szebbre cseréli
szebbre jobbra örökebbre
azt veszi észre szárnya van
az égbe szárnyal párosan
egyenesen be a mennybe
Ildi után Tamás menj be
aztán hogy mit csináltok ott
maradjon örökre titok
nem lépek túl az illemen
becsukom fülem és szemem

ti akik most frigyre léptek
mint a csipkebokor égtek
de a tűzben nem égtek el
ez a két szív most ünnepel
legyen e házasság ünnep
a szerelem el nem tűnhet
fürödjöttek meg a létben
mint rizsszem a hurkalében

mondandóm nekem ennyi
ezt a pár szót számra venni:

legyetek nagyon boldogok
hogyha kell hozzá bor hozok
éljen éljen az ifjú pár
köszöntse őket telt pohár
ürüljön a pohár mint a gond
a köszöntőmnnek vége pont

Két hét

megműtötték azóta jól van
fekszik az ágyon csövek lógnak ki belőle
vajon meddig lehet jól igazoltan az ember
rosszindulatú daganat rák amiről
gyerekkorunk kis ollósai jutnak eszembe
megremegett kezemben a telefon
mint váratlan híváskor mindig
gyerekkori barátom az egyetlen
együtt rákásztunk valaha
a gyerekkor elmúlt a barátság megmaradt
fiatalabb tőlem két héttel
és igényt tart arra a kevéske időre
ami köztünk van
hajunk ami még megmaradt fehér igen
ez már a mi telünk bármikor
beállhat az idő mint a téli Balaton
az a két hét már se ide se oda
ha megcsörren majd a telefon

fotó: Gergely Gábor

Ködöböcz Gábor

A zulu nő mágiája (1–12)

– Kárpátiné Edit festménye alá –

Szép zulu nő nem hárpia
Egész lénye terápia
Vele fekszem vele kelek
Nem gyötörnek rideg telek

Tűzrőlpattant fehércseléd
Lélekderűt plántál beléd
S hogy ne gondold még a végre
Napot csókol a kék ég

Tekintete úgy tündököl
Mintha volna világtükör
Mindent látó szeme ritka
Benne van az ősegy titka

Amazonként szemembe néz
Tetszik neki az elmeméz
Az asztalnál mindig magáz
Néhanapján gatyába ráz

Mint a költőt Laurája
Rabul ejt az aurája
Delej-tűzzel szab léptéket
Kínál csöppnyi öröklétet

Asszonyok közt szépek szépe
Zulu földnek büszkesége
Áldást kérve néz az égre
Háza népe a szentélye

A zulu nő sosem kényes
Méltósága tüneményes
Csillagszeme több mint ékes
Még az árnyéka is fényes

Kinek tere fa és göröngy
Zuluk között is ritka gyöngy
Test és lélek kész műremek
Mint egy szonett olyan kerek

Zulu nő az utat nézi
Jön hozzá egy szuahéli
Ki nagyra nőtt mégis lepény
Most légy résen maszáj legény

Bocsássa meg az Úr s ne rójon meg érte
De hajlékom éke tiszta Nofretéte –
Amint lesi álmom egyre csak forr vére
Ne legyen az alvás halál kistestvére

Alig venni szavát diszkrét és hallgatag
Néha mégis rám szól: ne légy oly balga tag –
Mikor telihold van és feszül a vágytól
Lelibben a képről s velem tangót táncol

Titka egyszerűség s aranyló öntudat
Magaviseletből fénylő példát mutat
Amikor őt nézem nincs gondok özöne
Mozarti derűvel szól a lét öröme

Sípos Anna

Haza találtam

Elsötétítéssel mit lehet csinálni kint és bent mi van
s kérdőre vonjuk a fénytelséget mert a kétség felolthatatlan
csak betűk számok szavak nevek arcok a sötétben
mert semmi sincs a tulajdonunkban mindent csak kölcsönben
ezért tévedünk a viszonyokban mert ők nem miattam
míg én értük aggódtam - ahogy az idő is
mert akinek könnyű volt elmenekülni tudta hova
de engem
csakis a belém kódolt forgatókönyvek vittek ugyanoda
lelkemben ez most olyan fogódzó amivel navigálhatok
mert már nem futok mint kiskutya a hívószóra
méregtelenítettem – mindentől letisztítottam magam
s amikor minden elcsitult ezeken már nem tépelődtem
s hogy miért éppen így s éppen nélkülük – felfoghatatlan

Rejtett dinamika

Ha tudnátok
hátrány előny nem megalkuvás s nem fogadalmak
mert nem elkésett lelkek bizonyítják ami készttet igaz
s ha kifürkésztek az angyalok akik fent is velünk vannak
mint a világ jachpotjai ha kifényesítették előttünk az utat
ha beavatnának
odaadásom lenne egyetlen sziget ahová kevesen térhetnétek
tudom mégis meghallgatnának mint hó alatti zuzmóért éhesek
ha a tudatalatti beszédesebb lenne ahogy a végtelen kérdőjelek
... hogy milyen szeretet felel értünk az ellopott érzelmeink helyett
ha megértenénk
a ránk mért időnek késztető aggályoskodását titok hét pecsétjét
s létükért kóboroló árnyak bolyongását mint Anteusz igyekezetét
s ha lehetne kapcsolatunk a semleges töltésű elemek létezésével
megoldhatóvá válna a rejtett dinamikánk jelenlétünk egyenletével

Anyu várj még

úgy érzem elárultak mert terméketlen s minden átlényegült
pedig még mindig hozzád tartozom de a köszönet vak és világtalan
ahogy bennem minden kétségekre kényszerült
mit is várhatunk még az élettől a nyüzsgést vagy a hirtelen csendet
a tehetetlenség félelmét ami tejfehérbe jön
de a remény csak cselvetés mert a szerepeket előre kiosztották
akkor mondd anyu mondd – miért adják a halált
mert a forgolódo éjszakákon amikor már a lélek is elkalandozik
s a rémület ver tanyát a te arcodon is ott égett a beleegyezés
s velünk pecsételtette meg a könnyörgő fohászt
anyu mondd meg – miért adják a halált
s abban a csillagatlan éjszakában megállt bennünk is az akarat
benned a küzdés ránk a világtalanság szakadt – éreztük
felettünk is ítékeztek s kirekesztették ebből az alkudozást
mert minden porcikánkkal érezni kellett
menthetetlenné vált a távozás – várj anyu még várj
nem mondtad még meg – miért kapjuk a halált
... mit is várhatok még az élettől a nyüzsgést vagy a hirtelen csendet
a tehetetlenség félelmét ami tejfehérbe jön
de a remény csak cselvetés mert a szerepeket előre kiosztották
akkor most ki mondja meg – miért kapjuk a halált

Balajthy Ferenc

Legyél addig!

Óh, mennyi, mennyi létezés,
Mennyi halál, mennyi halál,
Mi éltet sok, vagy oly kevés,
Ha, ránk talál, ha, ránk talál!

Mennyi halál az mennyi, óh,
De, élni kell, de, élni kell! –
Nem halhat az ember addig,
Míg énekel, – míg énekel! –

Vesztes lennék is, ne sirass,-
Veled vagyok, veled vagyok.
Míg leszel, én leszek neked,
Ki elhagyott, – ki elhagyott?

A Mindenség szeret, – s dalol,
Hallom hallik, hallom hallik,
Egy pillanat csak, még veled,
Legyél addig, – legyél addig!

Hol fázik, s késik

*„Légy az, kiből árad a nyugalom!
Légy az, kire nem hat a hatalom!
Nyújtsd oda, hol kéri a kezedet,
S menj oda, hol fázik a szeretet!”*

(Gárdonyi Géza)

Jöjj el Jézus légy itt vélem, köszönöm
Mit, adtál nekem! Gyerek az Idő még,
Bár, egy új (exo)bolygót szeretnék rég,
Egyre a Mindenségben gyönyörködök!

Nincs seholse ilyen Föld, mint a miénk,
Mind, a széles, s Végtelen Világkörön!
Vigyázom, védem, és rajta őrködöm,
Legyen enyém, övék, – s főleg a Tiéd!

Mert, Te vagy, kiből árad a nyugalom,
És, Te vagy, kire nem hat a hatalom,
S kezed mindig oda nyújtod, hol kéri!

Bármilyen jeges és zord ott fenn az Úr,
Te vagy, ki legtöbbet ad, legtöbbet tűr,
S ott vagy, hol a szeretet fázik, s késik!

A. Turi Zsuzsa

Ima lányomért, lányomhoz

Tavaszi faágak közt a fagy
rombol és te is oly néma vagy,
szél sziszeg, hó esik, száll a köd
a kórházi ablakok között.
A hulló szirmokat számolom
a fal mellett
és a vánkoston aprócska fejed, az ágy magas,
jobban vagy, azt mondják és csak az
számít, meg a remény, az a csöpp,
mely jövőbe látón itt pörög:
gúnyos, de erőt ad, s nem lehet,
hogy már csak szenvedés jut neked.

Kicsi lány,
minden nap eljövök,
ez az egy kapocs van, mi örök,
a szeretet az, mi égig ér,
és ősi, szent kötelék a vér.

Melletted szörcsög, kattog
a gép,
segít, bár tudhatnám, miképp.
Az ember itt fázva legbelül
rút önfeladásra kényszerül.

Ágyadnál ülök majd reggelig
s az idő perceké szétesik,
tudod, a szülő minden kincsét
odaadná, ha van segítség,
Kicsi lány, együtt tegyünk csodát,
mint égő gyertya,
ne fogyj tovább!

Szemedben tavak alszanak,
ifjú madonna-arcodat

éj-hajad fogja, mint képkeret.
A kín felett száll a képzelet,
hogy én úgyis meggyógyítalak,
s megnyílnak ajtók, csendek, falak,
várom, hogy jöjjön egy égi jel,
hogy valaki végre ránk figyel.

Kint a ködben minden egybeforr:
szépen nyírt pázsit, hinta, bokor,
nézd, gyöngén már hunyorog a nap,
sóhajt és talán velünk marad,
simogat, nyugtat tompa fénye,
s lángolni kezd a hó fehére,
a jégcsapokból patak ered,
én egyre csak suttogom neved,
ne hagyd el magad,
azt nem lehet,
mert tőlem senki el nem vehet!

Kell, hogy legyen végre egy szikra
biztos rájövök, mi a titka,
életem árán is megtudom
még gondolkodom a ritmuson,
a zene már szívemben remeg,
mely az embert teremtette meg.

Síkos földön lépnék az éjbe,
hogy érted hajnal jöjjön végre,
csak imámmal újra érjem el,
azt ki segíthet és tenni mer.

Látod, oldódik már kint a fagy
lassanként.
Kicsi lány.
El ne hagyj!

Téli mese

Füstszagú télen a halk havazásban
szunnyadó pillék a rőt levelek
jelmezt ölt minden és mindenütt más van:
átlényegülnek a szürke terek.
Szétterül lassan a mágikus álom
bokraink ég felé intő kezek
habfehér kesztyűben, és fent a fákon
összebújt, s hallgat a madársereg.
Csillagfüzére az utcai lámpák
templomunk tornya a felhőkig ér
takaró fedi a városi lármát,
lustán kalandozó szél dala kél.
Csellengő holdnak ezüstös a fénye,
bűvös az éj is, ma semmi se fáj,
úgy vagyok itt, hogy tán nem vagyok mégse'
mint a mesében úgy alszik a táj.

fotó: Gergely Gábor

Szokatlan virágének

Sokan úgy tartják, igazi szerelem csak egy van, én fulladok és rád gondolok egyből, ne hidd, hogy már nem szeretlek, nem mondom, hogy szerintem több szerelem is lehet, mert félreérthetik, félreértheted, pedig nem akarok bántani senkit, de tudom, hogy egymás után, vagy egyszerre is akár, nem is lehet hasonlítani őket, hiszen a szerelem is virágokat növeszt, egy édeni kertben sok virág van, mindenféle színűek és formájúak, cikázó fényekkel a szirmokon, pillészerű szépségek, nem hitted el nekem, pedig a virág a botanikában csak szaporítószerv, tulajdonképpen a szerelem eredeti funkciója is a szaporodás, miért ne lehetne az is kocsányos, ülő, nyitva-, vagy zárvatermő, kétszikű, de amit sokan virágnak neveznek, az tulajdonképpen az egész növény. A ligetben gyönyörködhetünk a színekben: ezernyi *calyx*, *corolla*, *perigonium*, nyelvekként nyalogató szirmok, bibék, porzók, tánc a szélben, ahány virág, annyiféle, ahány szerelem, annyiféle, aszimmetrikus, biszimmetrikus, sugaras rajzolatú szépségek, szerelem, szerelem, fürtök, készíthetsz virágdiagramot, lehet térképszerűen sematizált a keresztmetszeti rajz, akkor sem tudod, miért pont az, pont akkor és pont úgy, nekem senki se mondja, hogy eleve elrendeltetett, nem segít a filogenetika sem, nem mindig csak az a virág, amelyben mag is van, gondolj a sporofillum-füzérekre, nem csak egy szerelem lehet, de nem tudlak elfelejteni se, tenyeremben fehér magnólia, illatos hawaii rózsza, propellerszerű, csavart pártacimpákkal, s mióta utoljára láttalak *Port-of-spain* repülőterén a dézsákban nyújtózó pálmafák alatt, koszorúm sincs, fejem is úgy hajtom le, mint egy virág, mely inni kíván. Nem szeretlek kevésbé. De szerettem mást is azóta. Nem hívlak többé. Nem beszélek, mert a szó oly gyakran fröccsen epeként, nekem más és benned is más, ne hidd, hogy kevésbé szeretlek, akkor sem, ha több szerelem is létezhet, akár egyszerre is, csupa bíbor virág volt veled a kert, majd lassú hervadásuk után jöttek más színűek, ne gondold, hogy már nem szeretlek, bár régóta elfogadtam a nyegle unalmat,

a keserű fintort, melyek kísérnek, ha valaki szóba hoz.
Senkinek sem kell tudnia. Jós-madarak rikoztotak felettünk :
viharfelhők alá szorult visszhangok. Végül igazuk lett.
Vészjósló sikolyok.

Álmomban, ha a *manzanillai* parton állunk újra a tűzliliomok közt,
vagy *Chakhachakar* romjai között sétálva árnyat borítanak ránk
egy virágzó lángfa lombjai, esetleg *Saint-Louis* vörösben égő
Bougainvillea bokrai alatt keressük egymást,
vagy vérpiros tulipánok mellett visz utunk
Haarlemtől délre, elnehezülnek a lépteim,
nem szólok,
csak nézlek, nem simítom le arcodról szomorúságodat sem,
vágyódva elmerül a gondolat az örök vizekben,
aztán úgy ülünk megint a homokban *Charlottesville* kihalt strandján,
mintha mese lenne az élet és sosem lenne vége,
ne hidd, hogy kevésbé szeretlek,
de nem szólok,
mert tudom,
bármelyik szó
lehet
az utolsó.

Szente B. Levente

Apa, milyen élet ez?

(Fiam után, Fiamtól – szeretettel)

csak azt akarom mondani,
hogy kétezer tizenhétben,
munkába menet, sokszor
azon gondolkodom,
kávéra, cigire sincs pénzem,
lakbérre, számlákra is alig futja,
örülünk, ha kenyér, szalámi, tojás,
néha egy kevéske hús, leárazott zöldség jut,
semmi gyümölcs, szezonban egekben az ára,
mondja meg valaki, hová bújjak, ha esténként
megkérdezi a fiam: Apa, milyen élet ez?
igen, milyen, én is ezt kérdezem
magamtól, másoktól, a világtól,
a néma és törvényhozó szarkáktól,
hogy mondják meg,
milyen élet ez,
amikor megöl a szegény,
stressz emészti lelkét az embernek,
gyermekednek jövőt, mit mutatsz,
adni ha nem tudsz,
alig negyvenöt évesen.

(Székelykeresztúr)

Álmod szép titok

Szőke Melindának – születésnap köszöntő

megállunk azért mi is meg kell állnunk néha
amikor a fűszál szemében nem mozdul szelíd táj –

és behunyod szemed
és érzed milyen magas ez a nehéz és roppant lég

mint valami ősi szép ima mi az égtől a földig ér
pipacsló zöldmezőként mi lehetne szebb ezeknél

és bebocsájtást kérsz ilyenkor régi porladó kövektől
s ha szólongatod kikhez beszélünk illő állandólag kell
megérint egy angyali kéz

néha jön suhanó emlék jön túlkísér a meztelen szavakon
cserje bokor por és tövis fa meg gyökér és ág és rügy és víz tűz
a befele forduló szemhéjunk mögötti ösvény különös emlék

álmod szép titok – másnak virágélet régen Odüsszeia volt
a csönd tisztelője lettél pedig megéltél már minden zuhanást
beszélnek írott hamuszínű kövek hozzád

csak te érted úgy őket
pontosan úgy mindig aképpen –
tudd amikor újrakötöd a szent időt

Székelykeresztúr,

2023. 12. 13.

A józan hazafiságról

Interjú Murawski Magdolna egri írónővel

Hatalmas életmű a Murawski Magdolnáé. Könyvtárosok, irodalomtörténészek szerint 39 kötetet tesznek ki versei, novellái, regényei, drámái és más írásai. Az 1950. december 25-én Letenyén Nagy Magdolna néven született író, költő, szerkesztő évtizedek óta Egerben él.

– **Letenyéről hogy került Egerbe?**

– Nem közvetlenül. Édesapámat, aki a háborúban Erdélyben megsebesült, visszarendelték a hadseregbe és mint nagyon rossz kádert egyik határszélről a másikra helyezték, így a nővérem Biharkeresztesen született, én pedig Letenyén. A legrosszabb időszakban, amikor Titót láncos kutya néven emlegették, miután Sztálinnal összeveszett. Életveszélyes hely volt akkor a letenyei szolgálat. A koreai háború miatt is teljes hidegháborús készültségben volt a fél világ. Édesanyám kérésére a Papa leszerelt és Biharkeresztesre költöztünk, ahol Édesanyám szülei éltek. Tízéves voltam, amikor Egerbe jöttünk, és a család végleg itt telepedett le. Iskolavárost és jó levegőjű helyet kerestek számunkra a szüleink. Nővérem asztmás volt. És olyan helyet is kerestek a szüleim, ahol a biharkeresztesi alkoholista párttitkár már nem jelentgetheti fel hetente az Édesapámat. A rossz káderlap és a folyamatos diszkrimináció aztán egész életemen keresztül elkísért engem is. Az elvtársak már a születésem pillanatában eldöntötték, hogy ez lesz a sorsom. Azóta is folyamatosan támadják nemzeti elkötelezettségű írásaimat, amelyeknek szellemét Domoikos Sándor néhai kanadai író társam „józan hazafiságnak” nevezett. Megtanultam alkalmazkodni a helyi viszonyokhoz. Úgy élek vele, mint a rossz időjárással vagy a rossz természetű szomszédal kénytelen az ember. Igazából úgy veszem, hogyha elvtársi támadást kapok, azt elkönnyelhetem a legnagyobb elismerésnek. A primitív ember nem tudja megbocsátani az értelmesnek, hogy az nem olyan primitív, mint ő. Mivel szellemi eszközei nincsenek, ezért akarja fizikai eszközökkel támad-

ni, s ha lehet, akár meg is semmisíteni az értelmes embert. Az egész kommunista korszak erről szólt.

– **Szegeden a József Attila Tudományegyetemen magyar–olasz szakos diplomát szerzett, majd Padovában, Rómában és Bécsben tanult. Mikor kezdett el írni?**

– Még egészen kiskoromban. Tízéves voltam, amikor Parádsasváron üdültem, távol a családtól, ott írtam az első verseimet. Gyermeteg dolgok voltak, de a lélek itt jelzett először, hogy közöm van a költészethez. Aztán folyamatosan verseltem. Zsengéim elvesztek, nem bánom. Egyetemista koromban már értékelhető írásaim voltak, az egyetemi irodalmi lap számára kértek tőlem, azok voltak az első publikációim. Végzős egyetemista koromban Padova és Róma voltak a kötelező részképzés és nyelvyakorlat színhelyei. Ott csak egy természettudományos témájú mesekönyvet írtam a keresztfiam számára. Máig nagy becsben tartja. Bécsben a doktorandusz hallgatók között voltam egy kétéves ösztöndíjjal.

– **Az első időkben tanárként, tolmácsként dolgozott. Még Kanadában is megfordult. Milyen céllal?**

– Ausztriában egy évet éltem. Diplomázás után disszidáltam, tolmácsként dolgoztam, akkor kaptam a lehetőséget a továbbtanulásra. Közben megismerkedtem leendő férjemmel, aki ragaszkodott hozzá, hogy Kanadába költözzünk. Nem volt jó döntés, sem szakmailag, sem emberileg. Pár év után hazajöttem, elég hosszú időbe telt, amíg el tudtam válni a férjemtől. A klíma rettenetes volt a számomra. Bár télen születtem, a telet ki nem állhatom. A tavasz a kedvenc évszakom, amikor minden kizöldül virágzik, megújul. Ott a tavasz kb. egy hétig tartott, a tél viszont elviselhetetlenül hosszú.

– **Mikor vette fel a Murawski nevet?**

– Férjem után viselem. 1978-ban házasodtunk össze Ausztriában. A lengyeleknek ez furcsa, mivel férfinév, de az osztrákok rigorózusak voltak és nem engedélyezték a lengyelül természetes Murawska névváltozatot. Ma már mindenkinek így természetes, szép, arisztokratikus hangzású név. A lengyel nemességre rájárt a rúd a 2. világháború után is. A legtöbbben nyugaton élnek, akik ezt a nevet viselik. Már aki időben el tudott menekülni.

– **1997 és 2002 között az Új Hevesi Napló főszerkesztője volt. Hogyan emlékszik vissza erre az időszakra?**

– Hirtelen szakadt rám a szerkesztői feladat. Elődöm, dr. Farkas András halálos betegségben szenvedett, és gondoskodni akart a lapjáról, az akkor még szerényebb formájú és tartalmú periodikáról. Ránk hagyományozta, és egyedül maradtam, aki ki is tartottam a lap mellett, amikor már komoly anyagi nehézségeink voltak. Ennek ellenére a negyedévenként kiadott *Hevesi Naplót*, amit *Új Hevesi Napló* címen tudtunk megmenteni, folyamatosan fejlesztettem, haviappá lett. Volt professzorom-

tól, Vajda György Mihálytól máig őrzök egy levelet, amelyben azt írja, hogy csodákat tettem ezzel a lappal. Küzdelmes, szép időszak volt az életemben. 2002-ben, a Medgyessy-kormány idején előbb szüneteltünk, majd megszűntünk. Amíg élt a lap, addig viszont egy nagyon lelkes, tehetséges csapat csatlakozott hozzám. Fizetni nem tudtunk, én se kaptam egy fillért sem a munkámért. Sem a város, sem a megye nem érezte feladatának, hogy méltóképpen gondoskodjék rólunk. Amivel támogattak, az még alamizsnának se nevezhető. Rendszeresen pályáztunk és a kulturális tárcától kaptunk annyi összeget, ami a nyomdaköltségeket nagyjából fedezte. A Minisztériumban úgy gondolták, hogy a városi és a megyei önkormányzat hozzátesz legalább ugyanannyit, de ez soha nem volt így. Szakmailag viszont szép időszak volt. A szerkesztői munkámat dicsérték, művészileg is fejlődtem. Kollégáimat inspiráltam, mindig arra ösztönöztem őket, hogy adják ki a műveiket. Más régiókból és külföldről is jelentkeztek szerzők. Pomogáts Béla sokszor dicsért ezért, a várost viszont korholta, hogy nem támogatnak bennünket megfelelően. Süket fülekre talált.

– **Versei, publicisztikai évek óta jelennek meg. Az utóbbi időben regényeket, meséket is ír. Ezeket többnyire az interneten lehet olvasni. A visszajelzések alapján melyek azok a munkái, amelyek nagy tetszést arattak?**

– Előbb a publicisztikáim miatt figyeltek fel rám, már a korai sikerem után, amit még egyetemista koromban értem el. Akkor a tanáraink biztattak, hogy írjak, és nem is nagyon kellett noszogatni, mindig csak ihletre írok. Még publicisztikákat is. Ha az égi ösztönzést nem érzem, akkor nem írok egy sort sem. A *Magyar Nemzet*ben és korábban az *Egri Riport*ban megjelent írásaimért sokan lelkesedtek. A *MN*-hez D. Horváth Gábor invitált, ott publikáltam többet, majd Körmen-di Zsuzsanna tessékelt ki, gondolom, Simicska hatására, aki akkoriban „kattant be”. Mellette és utána a kanadai *Magyar Élet* hozta az írásaimat, ott is kedveltek. Szépirodalmi alkotásaimat a Bródy Sándor Könyvtárban mutatták be, olyankor író-olvasó találkozókra vettem részt. Kicsiny, de lelkes csapat érdeklődik a helyi irodalom iránt. Első önálló költői estem az MMK-ban (ma Bartakovics Béla Művelődési Központ) volt 1996-ban. Szabó Zsuzsa barátnőm moderálta, Szabó Gyuri bácsi lánya, nagyon kedves fogadtatásban volt részem akkor is. Az MMK-ban is szívesen látott vendég voltam mindig. A legtöbbször azonban a Bródy Sándor Könyvtár hívott és látott vendégül. A kapcsolat mindig baráti és végtelenül kedves volt közöttünk. Egy alkalommal Pomogáts Béla hívott meg az *Új Hevesi Napló* több munkatársával együtt az Írószövetség klubjába, ott mutatkoztunk be országosan. Az még a hőskorunk volt.

– **A 39 kötet nagy része nem jelent meg nyomtatott formában. Fontosnak tartaná-e valamennyi írása papír alapú kiadását?**

– Azt hiszem, hogy ez nem az én feladatom lenne. Valaha még természetes volt a műpártolás, és az adminisztratív feladatokat a könyvkiadók látták el. Ma már

ez úgy néz ki, hogy a szerző pályázik, adminisztrál, anyagilag is ő felel a könyvei megjelentetésért, a kiadó meg beszedi a kiadványokért a pályázott pénzt (a szerző érje be a dicsőséggel) és nem vállal felelősséget a könyvek terjesztéséért. Ez valahogy nem fair. Engem évekkkel ezelőtt a BSK kért fel, hogy digitalizáljuk a könyveimet, s aztán a későbbiek is nekik adtam oda. Náluk a fent említett adminisztrációs nyűg engem már nem terhel. Most nem szeretnék olyan távolra viszszaemutatni, mint Jókai vagy Mikszáth, de itt, Egerben azért mindenki tudja, hogy Gárdonyi Géza is szép honoráriumokat kapott a könyveiért, Móricz Zsigmond is anno, a kiadvállalatok mégse mentek tönkre. Ők mind házakat tudtak vásárolni ezekből. Természetesen nem hozzájuk mérem magamat, azt viszont egészségtelennek tartom, hogy az írónak ne legyen annyi becsülete a mai világban, hogy tisztességesen megélhessen abból, amit ír, vagy hogy emberhez méltó körülmények között élhessen a saját házában. Mi a művészetet szent dologként tanultuk tisztelni. Ebben tanulhatnának tőlünk, illetve az ősoktól.

A papír alapú könyvek természetesen egészen más hangulatot sugallnak. Az igazi könyvbarát meg is szagolja őket, mikor először kézbe veszi a legújabb „zsákmányt”. Én is így szoktam. Pár könyvem elkészítettem saját célra magánnyomtatásban, hogy lássam, hogy mutatnak. Öröm nézni őket, de így nagyon drága. Természetesen nem snassz, ragasztott papírkötésben, ami hamar szétesik, hanem fűzve és műbőrkötésben. Nekem a könyv itt kezdődik. Ha valaki kedvet kapna hozzá, hogy megjelentesse őket, nem zárkoznék el előle, de semmiféle adminisztrációs vagy bürokratikus feladatra nem vállalkozom már. És a kivitele se lehet snassz. Ami időm még van, azt a művészetnek szeretném szentelni.

– **Műveinek illusztrátora évtizedek óta Fridél Lajos grafikusművész. Honnan a barátság?**

– Lajost dr. Farkas Andrástól (Lupus) „örököltém”, a többi régi szerzővel együtt. Miután Lupus meghalt és nekiláttam a szerkesztői munkának, Fridél Lajos is jelentkezett nálam. Nagy sárga borítékokban hozta a remek rajzait, ezek lettek a *Napló* állandó díszai. Egyébként is találkoztunk, a kisebbik fiam és az ő kisebbik lánya osztálytársak voltak. Mint ahogy a legtöbb szerzővel, Lajossal is leültünk időnként megbeszélni, milyen témákat hozok s hogy ők min dolgoznak. Ezek jó hangulatú megbeszélések voltak, kölcsönösen inspiráltuk egymást. Fridél Lajossal is, és a többi szerzővel is. Lajos érzékeny művész, írásait is közöltem. Vadásznaplóit és természetleírásait nagyon kedvelte a közönség. Én is. A barátságunk ma már úgy működik, hogy egymástól függetlenül dolgozunk a témáinkon, és én szerkesztem bele a könyveimbe a grafikáit, ő pedig mindig rácsodálkozik, hogy a megfelelő helyen mennyire más hangsúlyt kapnak a művei. Valószínűleg ugyanazok az őrszellemek sugallnak nekünk, hogy a fizikai távolság ellenére is harmonizálnak egymással a munkáink. Lajos egy nyilatkozatában másként emlékszik erre,

de én biztosan tudom, hogy Éva néni (dr. Farkas Andrásné) irányította hozzám a szerzőket. Mivel nem tudtunk honoráriumokat fizetni, nem is kértem fel rá senkit. Nem találtam volna tisztességesnek, hogy bárkit is ingyen munkára rávegyek. Minden hozzám juttatott munka önkéntes felajánlásként érkezett. Mindnyájan reménykedtünk benne, hogy az „illetékesek” majd felfigyelnek a lapunk fejlődésére, de Vajda György Mihályon és Pomogáts Bélán kívül nem nagyon esett figyelem egy vidéki irodalmi lapra mástól. Pedig Vajda György Mihály épp azt emelte ki erényünként, hogy a Millennium óta elhatalmasodott „pesti vízfej” jelenség óta vidéken is kialakulhattak olyan alkotói közösségek, amelyek fel tudtak mutatni egyebet, mint a fővárosi trendek utánzását.

– **Milyen tervek foglalkoztatják manapság?**

– A napokban fejeztem be egy verseskötet és egy novelláskötet szerkesztését. Most, hogy továbbadtam, már a fűlszöveget, értékelést várom hozzájuk Lopes-Szabó Zsuzsától, aztán befejeződik a digitalizálási folyamat és a Könyvtár digitális könyvtárába kerülnek. Ezeken kívül van még két befejezett könyvem, amelyek szintén digitalizálásra várnak. Így kész munkáim száma 43-ra emelkedett. Egy mesekönyvem vár félretéve, azt szeretném befejezni. Kicsi unokáim vannak, akik számára írom a történeteket, de feltételezem, hogy mások is szívesen olvassák ezeket. Mellette folyamatosan írok naplójegyzeteket és publicisztikákat, időnként esszéket, mikor mihez kapok ihletet. Aztán majd írom még, amihez ihletet kapok.

– **Köszönöm az interjút!**

Homa János

*Válogatás Murawski Magdolna műveiből***Notesz**

Erik sokáig téblábolt a felesége halála után. Egyszerre vonzotta és taszította a közös otthon miliője. Mindenben ott volt az ismerős illat, a közös emlékek miriádja, és a hirtelen támadt, dermesztő csend. Nem kellett sokat magyarázkodnia senkinek, hogy egyszer csak elutazott egy nagyobb útra. Nem akarta kimondani, hogy nem bírja elviselni annyi emlék jelenlétét. Tisztázni akart magával is valamit, de óvakodott tőle, hogy ezt bárki előtt is kimondja.

Klári kedves jelenség volt, sokan szerették. Könnyen került a társaság középpontjába, és szerette is, ha vele foglalkoznak. Igaz, Erik is elkényeztette, úgy mondták, hogy a tenyerén hordozta, és mindkettejük számára ez volt a természetes. Klári betegsége hirtelen jött, gyorsan legyőzte őt és egyszer csak nem volt visszaút.

A legtöbb embert lelkifurdalás gyöttri, ha elveszít egy szeretett lényt. Akár az elvált gyerekek, ők is folyton a saját hibáikat feszegetik és vég nélkül elemzik. Hajlamosak azt képzelni, hogy az ő hibájukból történt mindez, ezért aztán nehezen nyugszanak meg. Erik se volt ezzel másként. Ő is gyötrődött, rágódott, önmagának tette fel a kérdéseket, hogy vajon megtett-e mindent a Klári érdekében. Nem kellett volna hamarabb felfigyelnie, hogy élete párja sápadozik és valahogy már nem a régi? Ezek a kérdések valósággal ott zakatoltak a fülében és üldözték, akár az Erünniszek. Ő leginkább mégis úgy érezte magát, mint Prométheusz, akinek a máját mardosta naponta a kegyetlen keselyű. Az ő keselyűi az önvád ismétlődő szavai voltak, így senki nem tudott vigaszt nyújtani neki, hiszen azt senkinek nem mondta el, mennyire bűnösnek érzi magát. Magyarázatot se tudott volna rá adni, hát előbb csak bolyongott magányosan, kerülve még a barátait is.

Azok nem értették, miért nem kellenek Eriknek a vigasztaló szavak. Nem tudták felfogni, hogy Erik úgy érezte, mások szánakoznak rajta, vagyis hogy neki nem szánalomra volt szüksége, hanem együttérzésre. Szolidaritásra és némi támogatásra. De ahhoz, hogy ezt az érzést lebírja magában, neki kellett előbb lehiggadnia. Senki nem tehetett róla, hogy ez így alakult, de valahogy támadt egy nagyobb szünet, és egy idő után ezt senki nem bánta.

Ment hát a maga útján, amit ezzel a hosszabb utazással indított. Igaz, tudta jól, hogy aki elmenekül a szokott környezetéből, az önmaga elől menekül. A nyughatatlanság oka mindig az önvád, a menekülés pedig az, hogy nem képes szembenézni önmagával. Vagyis hogy amit ott pillanatnyilag lát, az félelmet kelt benne, ezért veszi a nyakába akár a világot is.

A nyaralóhelyen, ahol egy félreeső apartmant bérelt magának, felfigyeltek rá, hogy folyton csak magában járkál, senkire nem figyel, csak láthatóan valami nagy

bánatot terhét cipeli. De a legtöbb ember azért megy nyaralni, hogy jól érezze magát és minél több szórakozásban és vidámságban legyen része, így hát letettek Erik figyeléséről. Azt hitték, hogy valami író vagy művészféle, akinek szüksége van a magányos alkotás lehetőségére, hát hagyták, senki nem foglalkozott vele többé.

Mikor úgy döntött, hogy most már visszatér, Erik nem érzett semmiféle megnyugvást. Semmit nem rendezett magában azzal, hogy magában mászkált egy divatos üdülőhelyen, egyedül étkezett, strandolt, ült a víz mellett a parton és csak bámulta órákon át a tengert. A madarak ugyan szórakoztatták néha, de igazán rájuk se nagyon figyelt, annyira magába volt roskadva. Néha etette őket, akkor köréje gyűltek, de aztán mentek a maguk útján. Azt ugyan ne is várja senki egy madártól, hogy a partra leszállva, mozdulatlanul töltsen a napjait! Akkor nem is lenne madár, ha ezt tenné. Vagy esetleg beteg madár, amelyik számára már nincs segítség. Ez a látvány nem is hiányzott Erik életéből, hiszen néhai feleségére emlékeztette volna. El is hessentette volna, ha adódik ilyen találkozás az üdülése alatt, a keserű gondolatokkal együtt, melyek csak melléje szegődtek útítársakul, akár akarta, akár nem.

A helyet se jól választotta meg. Jártak ott korábban Kláriver, és egy beteges ötlettől hajtva ugyanazt az apartmant vette ki, ahol együtt laktak. Hát ez meg olyan volt, mint csöbörből vödörbe kerülni. Amit otthon nem bírt elviselni, az itt is melléje szegődött. Ránehezedett a búbánat, és ez nem segítette, hogy a gondolatait rendezze.

Megpróbálta elcserélni másira az apartmant, de mivel főszerep volt, nem sikerült. Egyébként jó kis hely volt, éppen alkalmas a világtól való elvonulásra. De az elmélkedés elkerülte, mert amint elmélyült volna gondolataiban, megint elővette az a furcsa depresszív érzés, amely napra nap csak kínozza ezt a maga-képzelt Prométheuszt.

Nem segített a színház, a múzeumok gazdag anyaga. Ezek érzéketlenül hagyták. Egyedül a komolyzenei koncertek hatottak rá jótékonyan. Ezekről megnyugodott valamelyest. A zene szárnyalása magával ragadta, és olyankor valóban fellélegzett egy időre. El is határozta magában, hogy ha hazamegy, majd gyakrabban fog zenét hallgatni. De most ez a gondolata is elröppent, mert nem szívesen gondolt még a hazatérésre.

Egy napon egy kávéház teraszán üldögélt és kávézgatott. Belebámult a levegőbe, de semmi nem kötötte le. Azt se látta, kik mennek el előtte, pedig elég nagy volt a forgalom. Még a gyalogosok is mintha gyorsított felvételen gurultak volna valami képzelt görgőkön előtte, úgy tűntek el sorra. Nagyon elmélyülhetett a gondolataiban, mivel csak többszöri szörlongatás után figyelt fel a szomszédos asztalnál ülő férfira.

– Azért annyira nem kellene búnak eresztenie a fejét – szólát hozzá a férfi, és először még azt se találta feltűnőnek, hogy magyarul szólítják meg egy idegen helyen.

– Az én dolgom. Van rá jó okom – lökte oda neki a szót meglehetősen barátság-talanul Erik.

– Maga tudja – firtatta tovább a dolgot a kissé egzaltált kinézetű szomszéd. – Ha van rá oka, ha nincs, azért mégis csak tekintettel kellene lennie az embertársaira, nem gondolja?

– Mindenki intézze csak a saját ügyeit – folytatta Erik ugyanúgy.

– Már ne haragudjon meg, hogy csak így, ismeretlenül megszólítottam, de hát annyira magába van roskadva, hogy fel se tűnik magának a magyar szó ebben az idegen közegben?

– Őszintén szólva eszembe se jutott – felelte Erik, aki csak most kapta fel a fejét, hogy kissé szemügyre vegye az általa csak tolakodónak vélt ipsét. – Az ember a saját anyanyelvén gondolkodik, és ha valaki megszakítja a gondolatait, talán természetesen hat, ha az is magyarul történik.

– Fura gondolat – vágott egy különös grimaszt a másik férfi. – Én felkaptam volna rá a fejemet. Jólesik a magyar szó, amikor külföldön vagyunk, és őszintén szólva én is gyanús lettem volna magamnak, ha édes anyanyelvünkön szólítom meg magamat.

– Mi maga? Parodista? – szólt meglehetősen flegmán Erik. – Egyébként meg mit foglalkozik annyit velem?

– Én egy honfitársa vagyok, és úgy vettem észre, hogy némi segítségre volna szüksége. Valami nagyobb bánata van, amiatt rágja magát annyit.

– Aha. Akkor maga egy lélekbúvár, úgy sejtem – felelte Erik. – És mivel éppen ráér, rajtam akar kísérletezni.

– Azt éppen nem. De ha kéri, szívesen segítek kielemezni, hogy ami bántja, az jóvátehető vagy nem.

– Na, most már aztán hagyjon engem békén! – csattant fel Erik, és kirohant a kávézóból.

A pénzt az asztalkára lökte és már az utca túloldalán járt, amikor visszapillantva meglátta, hogy az ürge egyszerűen felmarkolta az általa otthagytott pénzt és ő is kijött a teraszcélra, csak hogy éppen az ellenkező irányba tartva. Erik hiába kiabált utána, szélsébesen elspurizott és eltűnt egy mellékutcában.

Erik kénytelen volt visszamenni és újból rendezni a számláját. A pincér ugyan furcsán nézett rá, mert már azt hitte, hogy összejátszott a két vendég, amikor olyan szélsébesen a faképnél hagyták. Erik hiába mondta neki, hogy ő most tulajdonképpen másodszorra fizeti ki, amit elfogyasztott, a fiatalember fintorából láthatta, hogy egy szavát sem hiszi. Megfordul náluk mindenféle ember, és még az se rendkívüli esemény, hogy valaki fizetés nélkül távozik.

Erik kedvetlenül hagyta ott a pincért és a helyet. Elhatározta magában, hogy többet be nem teszi a lábát oda. Van elég kávézó meg étterem a városban, most

mit magyarázkodjon, ahányszor csak belép? Úgyis arról fogják jegyezni, hogy ő az egyik nem fizető vendég, tehát jobb lesz ébernek lenniük vele.

„Hülye ügy”, gondolta még magában. „Nem követtem el semmit, és mégis ön-magam előtt is magyarázkodom. Most mit húzom fel magamat rajta? Egy kávé ára... amúgy a kutyát nem érdekelné... egy a sok potyaleső közül, vélhetik.”

Szinte észre se vette, de már egészen másfelé jártak a gondolatai. Kizökkentette a szokásos mederből az az arcátlan alak, és egész úton hazafelé ezen pufogott magában. Ahogy belépett az ajtaján, még akkor is az az egy pofátlan ember foglalkoztatta.

Mikor később újra átgondolta az affért, mégis rájött, mire való az ilyen váratlan találkozás. Hát persze. Elterelő hadművelet. Egy erősebb impulzus elvonja a páciens figyelmét arról, ami momentán feldolgozhatatlannak tűnik a számára. Ez elnyomja a korábbi érzést, ami foglalkoztatta, tehát közelebb visz a megoldáshoz.

Valamit mégis segített rajta az a szemtelen alak. Egészen észrevétlen volt a változás, de egyre azon a lehetetlen pasason törte a fejét és már nem a felesége halála foglalkoztatta. Folyton felhúzta magát rajta, hogy egy ilyen szörnyű kinézetű krapek blamálna őt, aki köztudottan tiszteletreméltó személy. Soha életében nem fordult még elő vele, hogy fizetés nélkül lelépjen valahonnan vagy adósságot csináljon, egyszóval, hogy lejárassa magát. Ez az élmény új volt és kellemetlen. A felismerés se nyugtatta meg, hogy érti a pszichológiai értékét. Nem azt nézte, hogy most mentőövet nyújtott neki ezzel a képtelen afférral, hanem csak rágódott rajta, ugyanúgy, ahogyan a Klári halálán is.

Az üdülőhely nem volt olyan nagy, hogy újból bele ne botoljon a kéretlen ismerősbe. Most egy másik teraszon üldögélt és uzsonnázott. Hogy, hogy nem, az ürge megint egy mellette lévő asztalt foglalt el. Egyáltalán nem zavartatta magát, sőt kihívóan a szeme közé nézett és mintha valami nagyon szórakoztató dologra gondolt volna, vigyorgott. Eriket ez erősen felingerelte. De nem volt rá szükség, hogy rászóljon az illetőre, mert megint az bizalmaskodott vele.

– Na, mi az, meg se ismer? – szólította meg Eriket.

– Dehogynem. És maga nem szégyelli magát, hogy a múltkor olyan kellemetlen helyzetbe hozott?

– Na, ne mondja! S ugyan mivel? – kérdezett vissza a világ legudvariatlanabb módján az ismeretlen ismerős.

– Még van képe kérdezni? – mordult rá Erik. – Azt hitte, nem láttam meg, hogy ellopta a pénzt, amit a pincér számára hagytam az asztalomon?

– Maga álmodik. Vagy esetleg betegesen képzeleg – froclizta tovább az ismeretlen. – Én nem szoktam lopni.

– Lehet, hogy nem szokott, de akkor éppen azt tette – válaszolta Erik.

– Hát most mondja! Túl nagy dolog volt egy alapos kezelésért egy kávé ára?

– Miféle kezelésért?! – csattant fel Erik.

– Azzal, hogy megugrasztottam, egyúttal sikerült kizökkentenem magát a letargiájából. Legalább egy napig nem a bánatán töprengett, hanem folyton engem szidott magában. Így van?

– Ez igaz – ismerte be Erik. – De ez nem jelenti azt, hogy magának joga volt leégetni engem a személyzet előtt.

– Hogy mihez volt jogom, mihez nem, azt maga nem tudhatja – mondta szinte súgva a férfi. – Inkább azt árulja el, valóban úgy volt-e, ahogy most mondtam? Kizökkent a régi kerékvágásból, vagy nem?

– Sikere volt. Kizökkentem – közölte lakonikusan Erik.

– Akkor meg mit van oda? – csúfondároskodott az ismeretlen. – Szóval mégis csak sikeres volt a terápiám.

– -Mi maga? Pszichiáter? – kérdezte gyanakodva Erik.

– Vegye úgy, hogy az vagyok – szólt egészen cinikus hangon a pasas.

– Akkor hogy engedheti meg magának, hogy pénzt lop a szomszédja asztaláról? – méltatlankodott Erik.

– Már mondtam, hogy nem loptam. Magát akartam kiugrasztani abból a lehetetlen letargiájából. Rossz volt nézni, hogy magába van szakadva. De magát nagyon nehéz kezelni. Folyton ellenáll és mindig másfelé akarja elterelni a terapeuta figyelmét. Maga olyan hárítós típus.

– Tessék? – hökkent meg Erik.

– Szereti hárítani magától a problémákat – mondta most már higgadtabban az idegen. – Nem néz szembe velük.

– Nagyon téved. Éppen azon vagyok, hogy megoldjam őket. Azért utaztam el ide, hogy legyen alkalmam átgondolni mindent – mondta leverten Erik.

– Ahá. Már megint kezdi – váltott vissza a cinikus hangvételre az ismeretlen.

– Mit kezdek én? – rivallt rá fenyegetőleg Erik.

– Ezt a fölényeskedő mélabút, aminek birtokában úgy hiszi, hogy lekezelhet engem.

– Kezeli magát a fene! Maga akaszkodik rám folyton – vágott vissza Erik. – Egyébként is maga hárít. Maga nem ismeri be, hogy ellopta a kávézóban a kávéra szánt pénzem.

– Az csak egy sikeres akció volt, hogy elvonjam a figyelmét arról, ami teljesen tönkreteszi az életét. S látom is, hogy működik azóta is egyfolytában. Nemde?

– Maga nagyon is lopott akkor – felelte fojtott dühvel Erik. – Láttam, hogy iszkolt előlem is meg a pincér elől is! Felvette a nyúlcipőt! Ha tiszta a lelkiismerete, akkor nem futott volna úgy, mint a nyúl.

– Igen, de csak az első keresztutcaig. Ott vártam egy darabig, de mivel maga nem jött utánam, hát visszamentem a kávéházba és ki akartam fizetni a kávéját. Meg persze, amit én is fogyasztottam.

– Ugyan, ne mondja! – szólta Erik válasza, miközben gyanakodva fürkészte az ismeretlen arcát. – És hagyták, hogy kifizesse az én kávémat?

– Csak ne gúnyolódjon! – szúrta vissza neki az ismeretlen. – Éppen hogy nem hagyták. A pincér azt mondta, hogy maga visszament és rendezte a számláját.

– Nocsak! – váltott most ironikusra Erik.

– Csak azt tudnám, hogy az én számlámat miért fizette ki? – fürkészte Erik arcát az ismeretlen.

– Maga annyit búvárkodik az emberi lelkekben, ahogy mondja, akkor hogy-hogy nem jött rá erre? Nem akartam, hogy bennünket, magyarokat erről jegyezzenek. Egy ismeretlen honfitársamnak segítettem ezzel, hogy megőrizhesse a becsületét és máskor is visszamehessen abba az istenverte kávézóba, ha már annyira odavan érte.

– Egész rendes pasi maga – mérte végig tetőtől-talpig a magát pszichiáternek valló ismeretlen.

– Akkor hányas osztályzatot adna nekem? – kérdezte könnyed hangon, de lelke mélyén tele szorongással Erik.

– Még nem érkezett el az értékelés ideje – jött a rövid válasz. – Túl keveset tudok magáról ahhoz, hogy szakvéleményt tudjak adni egy ilyen makacs esetről.

– Mitől vagyok én makacs eset? – sértődött meg Erik.

– Attól, hogy olyan vadul védelmezi azt a titkát, amit, ha felfedne, jobban át lehetne látni a körképét.

– És ha nem is vagyok beteg?

– Talán nem beteg, de túlságosan átadta magát egy érzésnek, amely deprimálja – szólta rezignált hangon az ismeretlen. – Képtelen szabadulni tőle, holott nagyon is szeretne.

– Na, most már szálljon le rólam! – próbálta lezárni a témát Erik. – Folyton utánam jön és belém köt. Nagyokosnak hiszi magát, de még csak a körképemet se tudja felállítani.

Egy cinikus kis mosoly ült az Erik arcán, amikor ezt mondta. Egy percig farkaszszemet nézett a két férfi, aztán Erik megint távozni készült.

– Nem fél, hogy ellopom a pénzét, ha megint kirohan? – kérdezte kaján vigyorral az arcán az idegen.

– Nem, mert most előbb úgyis kifizetem a pincérnek. Nem hagynék magának sanszot, hogy megint megpróbáljon lejáratni. Egyik magyar a másikat.

Erik megint a férfi felé fordult, de nem állta a tekintetét. Nem tudta volna megmagyarázni magának, mi volt ez az érzés, csak valami bénító dolog nyűgözte le, hogy szinte moccanni se bírt. „Aha”, gondolta magában. „Ez most a hipnózis kísérlete. De én nem hagyom magam.” Azzal erősen koncentrálni kezdett, hogy visszaverje a pszichiáter támadását. Egy ideig sikerült is, de aztán nem volt képes kivonni magát a másik férfi kényszerítő akarata alól.

Egyszerre csak előrebecsaklott a feje. Olyan ernyedten lógott, mintha csak egy szál dróton függött volna. A teljes érzéketlenség állapota. De amilyen hirtelen következett be, ugyanolyan váratlanul követte a magához térés ólmos tagokkal. Azt se tudta, hol van, vagy hogy mennyi ideig létezett abban a tudattalan állapotban. De még mindig nem volt ura magának. Csak nézett körbe-körbe és valami támpont után keresgélt. Aztán ahogy feleszmélt, ráripakodott a pszichiáterre:

– Kicsoda maga és mit művel velem?

Amaz meg csak somolygott magában, de választ nem adott.

– Azt kérdeztem, kicsoda maga és mit akar tőlem? – ordított Erik, hogy már többen felfigyeltek rá.

Döbönt csend támadt. Mindenki őket bámulta.

– Csak ne olyan hevesen! – szólalt meg végül a pszichiáter végtelen nyugalommal. – Nem helyes, ha így felhívja magára a mások figyelmét.

– De hát mit művelt maga az előbb? – folytatta Erik fojtott hangon. – Hogy jön maga ahhoz, hogy nyilvános helyen hipnotizáljon? Ki adott magának engedélyt erre?

– Éppen maga – felelte a pszichiáter. – Aki nem kéri a kezelést, az ellenáll. De maga úgy követte a kezelést, hogy valósággal könnyörgött érte.

– Én ugyan nem! – tiltakozott Erik. – És igenis ellenálltam. Ezt magának, ha valódi szakember, meg kellett volna éreznie.

– Ne vitatkozzunk ezen! – zárta le a vitát az idegen. – Maga most haza fog menni és először, amióta itt van, egy jót fog aludni. Reggel kipihenten fog kelni, még hozzá igen későn.

– Ezt én nem hiszem el – vagdalkozott még mindig Erik. – Maga egy sarlatán, aki ilyen trükkökkel próbálkozik vadidegeneknél, hogy pácienseket halásson magának.

– Ha így érzi, fölöslegesen strapáltam magamat – kelt fel az idegen a helyéről. – Csak felejtse el nyugodtan, ha a fölénytudata a fontosabb a maga számára.

Azzal felkelt a helyéről és ezúttal ő lökött némi pénzt az asztalkára. Szertartásosan meghajolt Erik felé, aki moccanni se bírt a döbbenettől. Ez a mozdulat egy régimódi úriemberé volt, aki most inkább egy zilált, egzaltált alak benyomását keltette, de csak külsejében. Mire Erik viszonzta volna a köszöntést, már megint egy pillanat alatt szívódott fel az ürge.

Erik elálmosodott. Felkelt, sietősen fizetett, majd hazafelé indult. Többször is körülnézett, hátha megpillantaná még azt az embert valahol a tömegben, de hiába. Furcsa volt, hogy amikor a közelében tudta, irritálta, de most, hogy elment, valami nagy hiányérzetet hagyott maga után.

Nem volt mit tenni, hazasétált. És pontosan úgy lett, ahogy megmondta az öregfiú. Ólmos tagokkal feküdt le és kipihenten, frissen ébredt. Egész nap tett-vett, in-

tézkedett, és csak másnap jutott eszébe, hogy Klárira gondoljon ismét. De akkor már mintha elmosódott volna az emléke. Mintha minden olyan régen történt volna

Délután előbb a strandra ment. Úszott, napozott, olvasgatott. A tenger vizének érintése mágikus hatással bírt rá. Később elsétált egy kávézóba. Jobban mondván keresett volna egy kávézót, amelynek a teraszán azt a furcsa idegen alakot kereste a tekintetével, aki minden külön kérés nélkül, sőt inkább az akarata ellenére ebben a furcsa kezelésben részesítette.

Kicsit megkönnyebbült, de most másfajta nyugtalanság bántotta. Bolyongott egy darabig, a pszichiátert sehol nem látta. Végül leült egy kávézóban és várt. Minden eredmény nélkül.

Még pár napig folytatta ezt. „Ez a pasas olyan, mintha rajta lenne a mesebeli láthatatlanná tevő köpönyeg”, gondolta még magában. „Úgy kell nekem! Miért nem akkor beszéltem vele, amikor lehetett? Utólag kár rágódni ezen. Biztosan letelt a szabadsága és hazautazott. Vagy szimplán elfogyott a pénze. Nem nézett ki valami gazdag pasinak. Lehet, hogy így potyázza össze magának az üdülésre való költségeit. Vannak olyan művészek, akik beülnek éttermekbe vagy kávéházakba, rajzolgatnak valamit, aztán azt hagyják ott fizetség fejében. Ez meg lélekébúvárkodik egy kicsit, és akadhatnak páciensei, akik buknak rá. Eh! Már így is túl sokat agyaltam rajta.”

Erik pár nap múlva hazautazott. Ezúttal úgy érezte, hogy az emberek sokkal megértőbbek vele. Senki nem tett fel neki indiszkrét kérdéseket. Nem faggatták a nyaralásáról. Még olyan is akadt, aki arra tippelt volna, hogy valami csinibabával kavart, csak nem akart feltűnést kelteni vele, hogy még olyan közeli a veszteség, ami a Klári halálával érte.

A csend most is körülvette, amikor otthon tartózkodott. Klári emléke ráköszönt minden zugból. Látta, amint kedvenc foteljében üldögélt félig felhúzott lábbal. Ha odanézett, most is ott látta. De érdekes módon mintha néha valaki más is beköltözött volna a lakásukba. Fel-felbukkant előtte a pszichiáter különös képe. Akár egy kaján kobold, időnként ott vigyorgott valamelyik szobában, mint aki tud Erikről mindent.

Ez zsenírozta egy kicsit, de nem tartott soha túl sokáig. Jött és ment, mintha joga volna csak úgy levizíteni ebben a formában. Erik ezt kissé hihetetlennek tartotta. Minek is foglalkozna éppen övele, mikor számtalan páciense lehet, ha ilyen remekül tud kezelni vadidegeneket is?

Mielőtt visszament volna dolgozni ez után a hosszú szabadság után, még járt-kelt a városban. Egy alkalommal újságokat vásárolt az egyik sarki újságosnál. Hazavitte a nagy csomó lapot, de előbb csak lehajította a nappaliban az egyik fotel mellé egy asztalkára.

Az egyik lapban nagy keretes cikk, éppen az ő ismeretlen ismerőse arcképével. Meghalt a neves pszichiáter, a nemzetközi hírű tudós. Egy külföldi üdülőhelyen érte

hirtelen a halál. Leírás, életrajz, szakmai méltatás, stb. Meg hogy igen érdekes jegyzeteket hagyott maga után utolsó állomáshelyén az életének. A szakminisztérium a saját halottjának tekinti, hazahozataláról és temetéséről később intézkednek.

Erik döbbenetesen forgatta a kezében az újságot. Most már igazán bánta, hogy nem beszélgetett el a pszichiáterrel, aki kéretlenül is jót tett vele, s talán ő volt az utolsó páciens az életében, akit kezelt. A cikk szerint komoly úrt hagyott maga után, mivel egyedi módszere erős hatással volt a pácienseire, és ezt a módszert még csak nemrégiben kezdte el tanítani.

Erik úgy érezte, ez valóban igaz. Aki ilyen sokat tud, az mindig sokat visz magával a másvilágra is. Na ja. Ott is szükség lehet az ilyen okos emberek tudására. Hát ha ott jobban megbecsülik érte és nem ordítanak vele, mint ő tette, süket fejével...

Az egyik cikk még egy különleges noteszről is szólt, amit a tudós maga után hagyott. Ebben nevek, címek, orvosi jegyzetek és egyéb kuriózumok szerepeltek. A páciensek nevét természetesen nem hozták nyilvánosságra.

Ám amikor Erik utánakérdezett, kiderült, hogy az ő neve is szerepel a tudós hosszú névsorában. De hogy ez hogy került oda, arra vonatkozólag senki nem tudott információval szolgálni. Mint ahogy a pszichiáter jegyzeteihez se lehetett hozzájutni, a rá vonatkozókhoz sem. Orvosi titok, mondták. Maradt az emlék meg a rejtély. És az a furcsa érzés, hogy megkedvelték egymást. Máskülönben miért kezelte volna ingyen csak úgy, szórakozásból? Erik dühkitörései meg a gyógyulás kezdeti jelei. Feloldozta valami alól, ami akkor gyötörte.

Valami furcsa érzéstől vezérelve, Erik elment a pszichiáter temetésére. Óriási tömeg gyűlt össze. „Hát ennyien volnánk, bolondok?“, gondolta Erik, aztán egy pillanatra elállt a lélegzete. A gyászoló családra esett a pillantása. „Hát ez nem igaz! Ez az alak még a saját temetésére is eljön!”

Ott állt a lélekbúvár: egy az egyben az a fazon, akit ő nyaralás közben megismert. Erik alig várta, hogy vége legyen a szertartásnak. Aztán beállt a sorba, hogy kondoleáljon. Nem kis szorongással szólította meg a pszichiátert:

- Nem ismer meg, kérem?
- Nem. Hol találkoztunk?
- Egy tengerparti üdülőhelyen. Tényleg nem emlékszik? Kezelt engem, és most azért jöttem, hogy megköszönjem. Kérem, tekintsen el attól, hogy részvétet nyilvánítsak!
- Ez nem túl udvarias dolog magától. A fivérem lehetett az, akit most temetünk. Én senkit nem kezelek. Mérnök vagyok.

Erik valósággal szédelgett már ennyi bizarr dolog átélése után. Kóvályogva távozott a temetőből. Még csak az se jutott az eszébe, hogy a felesége sírját meglátogassa. Habár egy dologra kapott magyarázatot, de nem mindenre. Ez az egész ügy olyan misztikus volt, hogy képtelen volt feldolgozni.

Mikor otthon leült Klári kedvenc fotelje mellé, olvasni kezdett. A derengő félhomályban a villanykapcsoló után akart nyúlni, de mintha valaki lefogta volna a kezét. Ettől összeroszt. Klári fotelje mögött megpillantotta a pszichiáter alakját.

– Hát maga meg hogy kerül ide? – szisszent fel Erik.

Választ természetesen nem kapott. Az orvos csak nézte merőn, ugyanazzal a tekintettel, mint amilyennel ott, a kávéházban, a tengerparton. Aztán valami fura fintort vágott és úgy elillant, mint a kámfor. Eriknek ez már túl sok volt. Villanyt gyújtott. A levegőben friss kávé illata terjengett.

Pedig senki nem kávézott.

Egy gondolat visszhangzott a fejében, de úgy, mintha nem ő gondolta volna ki, hanem valaki ezt súgta volna neki: „Németvölgyi út 29.”

Másnap elment arra a címre. Mivel emelet, ajtószám nem volt az üzenetben, egy darabig az utcán lődörgött. Nem mert megszólítani senkit. Ha ezt valakinek egy az egyben elmesélni, hát bolondnak nézik. Kisvártatva felbukkant a pszichiáter, vagyis annak a fivére.

– Engem vár? – szögezte neki a kérdést.

– Nem tudom. Én csak ezt a címet kaptam tegnap.

– Kitől?

– Nem tudnám megmondani. Velem már annyi furcsaság történt, amióta a testvérét megismertem, hogy félek, nem hinné el.

– No, csak ki vele! – bátorította a mérnök.

– Egy sugallatot kaptam, ami összesen ebből a címből állt. Fogalmam sincs, honnan és kitől jött, de biztos voltam benne, hogy itt majd magyarázatot kapok rá. A fivére üzenhetett ebben a formában.

– ???

– Én tudom, vagy legalábbis feltételezem, hogy maga gyakorlatias ember és nem szokott furcsaságokkal foglalkozni, nemhogy elemezni is őket. De talán akadna valami a testvére hagyatékában, ami velem és a kezelésemmel kapcsolatos, azért üzenhetett nekem ilyen lakonikus formában. Nem nézne utána, kérem?

– Kérem, fáradjon be velem! Éppen a fivérem lakására jöttem, hogy magam is utánanézzek pár dolognak. Honnan tudta, hogy itt lakott? Itt kezelte magát?

– Nem, kérem. Egy tengerparti kávézóban. De ez most nem lényeges.

Mondhatni, két világ ütközött meg, amikor Erik és a pszichiáter testvére szembesült a tényekkel. Az egyik asztalkán, mintha csak kikészítették volna a számukra, egy kisebb köteg cédula állott. Legfelül egy elég csúf kézírással jegyzett leírás, amely Erikről szólt.

„Magányos férfi, aki nagy lelki bánatot cipel magával. Elveszíthetett valakit, akit nagyon szeretett. Hipno-sokkot alkalmaztam, mivel makacsul ellenszegült a kérdéses módszernek. Ez kizökkentette. Elrohant. A gyógyulás jele. El kell már hagynia,

hogy valakit ilyen hosszasan sirasson. Újabb kávéház, újabb összeszólalkozás. Nem akarja érteni, sem elfogadni a segítő szándékot. Másnap újabb véletlen találkozás, provokációs módszer. Tovább oldódott a pszichés görcse, de még mindig bizalmatlan. Faképnél hagytam. A többi már menni fog automatikusan. Látszólag nehéz eset, de amint az ábra mutatja, egyszerűen megoldható. Feltehetőleg haza fog utazni. Az adósa maradtam egy kávé árával, de már nem tudom rendezni, mivel haza kell térnem. Lelkiismeretes fazon. Mikor úgy vélte, hogy megszököm, a pincérnek hagyott pénzével, visszament a kávéházba és kifizette újból. A provokációs módszer bevált, csak nehezen kapcsolt, mi a szándékom. Nincs több tennivaló. Rendbe fog jönni.”

A mérnök át akarta nyújtani a cédulát Eriknek, ám ebben a pillanatban egy fu-vallat érkezett az ablakon keresztül és felkapta, majd kisodorta az ablakon. Mikor utánanézett Erik és a mérnök, még látták, hogy egy gyorsan haladó autó tetejére tapadt és pillanatok alatt eltűnt az első kanyarban.

Egyikük sem értette. Csak a lélekбúvár nézte őket kaján vigyorral az arcán, valahol a szoba mélyén, egy sötétebb zugban megbújva. Ezúttal senki se látta meg. Igaz, nem is akarta, hogy meglássák. A köteg cédula mellett hevert egy sárga notesz is, de arra senki nem volt kíváncsi.

(A következő oldalakon található illusztrációk Fridél Lajos festő- és grafikusművész munkái.)

Béke

„Béke az érkezőknek. Áldás az elmenőknek”

Egy tábla egy felirat csupán
mégis megállítja az oda érkezőt
és méltán búcsúztatja az elmenőt
mintha valaki kendővel intene a távozóknak után
Egy tábla mégis mennyi szeretet van
reája vésvé vagy pingálva talán?
az európai kultúrájának hajnalán
akad akinek ott az az intés a karjaiban
hogyan bátran nekilendül ha kell
s nem kérdezi szabad-e még? zavar-e másokat?
egy emberi gesztus parányi áldozat
s egy kései dalnok aki még magyarul énekel
Egy tábla csupán egy csöppnyi portán falon
amely nem skanzen valami más
egy emlék egy csöppnyi bevillanás
és nem is olyan akár egy múzeum
Egy tábla vajon ki lehet megálmodója?
kinek volt fontos jó helyre állítani?
kinek a háza kertje oly szíves javítani
valamit a megbillent rendben hogy legyen jónak hozója?
Egy tábla egy megkésett üzenet ha érted
téged is szívesen lát aki ott lakik
tán még el is beszélget veled hajnalig
ha úgy hozza a sor mert tiszta benne még a lélek
Egy tábla ott áll mégsem harsogó
bár igyekszik egészen jól látszani
s te lehetsz kései vendég vagy akár hajnali
ő egyaránt szíves veled ez róla tisztán látható
Egy tábla ebben a veszett rohanó világban
hogyan megállít s csendre int mikor futnál világba
és nem is vágytál éppen az ő együgyű mosolyára
mégis ott kötsz ki a kicsiny világon túli házban
Egy tábla mely csendes léptekre készítet
elvezet messzi gyermekkorodba ha hagynád
ha felmenőid naponta meg nem tagadnád

csak egy pillantás vezet felé: jó volna ha még értenének
Béke és áldás. Áldás és béke.
Milyen egyszerű és ennyi csupán a kérés
Olyan ez mint egy régi hazatérés
az ősök hantjaihoz hogy felsóhajthass: végre!

FLORE 2020

Derű

Miközben dörög az ágyú
egymást püfölik
akik talán már azt se tudják miért
hiszen egy ágról eredt
az a két testvérnép
nekünk ez a passzív szerep jutott:
a kései szemlélődés
az öreges derű
amely tudván tudja
a dolgok már nem rajta múlnak
a kortársak meg gyakran bepipulnak
és akkor jön az a csépelés
az évezredes
vagy talán évmillió
csihipuhi
mi pedig csak üldögélünk
mert már nincs is hová kihez menni
csak itthon elmélkedni
távol századok homályába nézni
ahonnan ugyanez tükröződik
vagy még annál is inkább...
hogyan az emberek csak ezt tudják
amióta lemásztak a fáról
vagy ki tudja honnan
hát ragadj botot te is
kedves barátom
és alkalmazkodj
asszimilálódj
a mindenkori trendekhez
 ha nem akarod hogy neked is
 csak ez a sors jusson
 ami a vén poétának
 ez a disszonáns derű

pedig tudja hogy mindig is ott volt
Isten tenyerén
ahogy a többi is

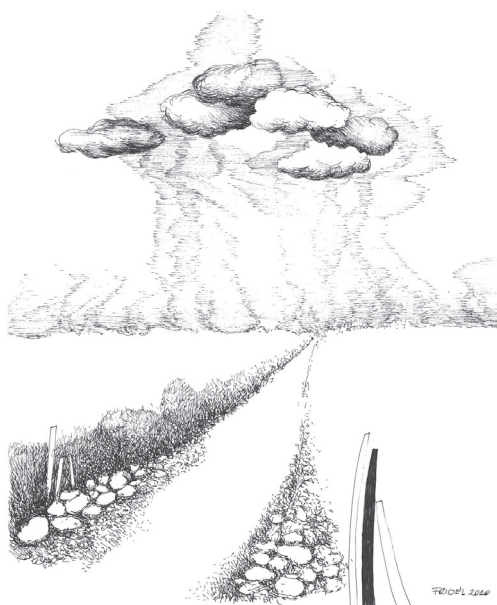
Égiháború

Az égiek egyszer üldözőbe vették
Diána kedvenc vadait
szépséges szarvasait
és a megriadt szelíd vadak
agancsuk hátracsapva
mások meg agancstalan
fenséges dobbanások kíséretében
vágtazni kezdtek
jobbra-balra csapva olykor
erdő- és bozót-hasítva
páni rémületben menekültek
hogy csak úgy dübörgött alattuk
a felkavart csendű föld
az istenek meg egyre szilajabbul
ki lovon ki gyalog vagy szellőszárnyakon
iramodtak utánuk
ám a megrémült vadak
nem hagyták magukat sőt
Diána is kit kedves mélézásában ért
ez az egész
valahol az Elíziumi pompás ligetek
valamelyikében
haragra gerjedt és csak úgy
csapta kedves testvérei arcába
a felkavart ágakat melyek
nyílvesszők gyanánt
vagy éppen azokkal versengve
szúrtak és sebeztek
a vén föld alatti kovács pedig
megdühödvén
hogy izzó munkaanyagát
mind kiborogták
az egyre szilajabbul vágtazó testvérei
előttük menekülván aztán
az erdőnek vágtazó vadjai
Héphaisztosz még közékük csapott
pár marék lávát

hogy na most már aztán elég!
de amazok kutyába vették
csak vágtáztak és a lovakat hajsoló ostorok
az ő vaksi szemei közé is csaptak
az isteni vágtában
az ostorcsapások tetejébe még
Zeusz is utánuk hajigált villámai közül
egy párat hogy most már aztán nyugodjanak!
de amazok észre se vették hogy
isteni bátyjuk-apjuk
kiadta figyelmeztetéseit
rengett a föld
az erdő meg csupa szaggatásnyomtól zilált
csak a kedves Aphrodité
játszadozott tovább
kedves Ámor gyermekével
akire Apolló is boldogan mosolygott
félrekotorva Zeusz töméntelen felhőit az égről
s közjük küldött pár fényes napsugarat
Héra megébredvén
délutáni álmából
féltékeny pillantást vetett
kikapós férjeurára akit viszont
félálomban szuszogva talált
hát megnyugodott és maga is
aluvék tovább
hasonlóképpen Dionüszosz
békésen hortyogott
hogy kiheverje az előző éjszakának
úgynevezett bacchanáliáját
a megkergetett szelíd vadak ezenközben
már a tengerpartig jutottak
és egyenesen karjai közé futottak
Poszeidón felhorgadt istenének
ő meg látván a megvadult üldözőket
gyöngéden magához ölelte
a rémülten menekülőket
és vitte-vitte őket
egészen Rhódosz szigetéig

hogy aztán partra segítse a pihegőket
majd szinte fityiszt mutatva kedves bátyjának
szigonyával elkapta amannak villáma
és úgy felkunkorítá majd közibük vágá
meglepődött testvéreinek
hogy alig győzték kapkodni a lábukat
mások meg viasszasarkantyúzni lovaikat
egyszóval megfutamította
az egész isteni hadat
reájuk letekintve a szépeszü Pallasz
fejet csóvált
akarom mondani sisakot
majd lapozott néhányat
a Bölcsességnek Könyvében
lakonikusan megállapítá:
ezek mind megháborodtak
hogy csak úgy kergetőznek akár a gyermekek
és tovább mosolygott Apolló
gyöngéd sugarakkal simogatván
isteni kedvesét
és annak pufók gyermekét
úgy széjjeloszlatta mind
a megtépázott fellegeket
hogy szégyenletükben
mind az Akropolisz mögé bújtak
a kék ég meg neveté
hogy épp a hadak istene Árész
nem volt éppen sehol
testvérei is bosszúsan keresték
hogy így cserben hagyta őket a bátyó
aki továbbra is ott hortyogott
Dionüszosz öcsikéjével egyetemben
még mindig félrészegen
kiheverni próbálván az előző esti bulit
hát így esett
hogy az isteni testvérek meg aznapra már
maguk is duzzogni elvonultanak
hogy némi nektárral s ambróziával
vigasztalódjanak

s hogy aztán csendesen kívárlják
hogy egy csöngői kislegény
jóval évezredekkel azután
utánuk mosolyogjon maga is
aki szerint mindezt
„a csillagos ég is neveté”
de mit is?
hát hogy némely római hitre tért
istenek
csak úgy békésen megférjenek
antik görög testvéreikkel
mit se tudva az ezredekkel későbbi
vallásháborúkról
hát van mit tanulnotok
ti félvad megkerült emberek
akiknek még mindig a dühös istenek
rossz példája a követendő
nemde, kedves testvéreim?

Verebek

Verébkedünk verébmódra
mintha dolgunk más se volna

Le az ágról fel az ágra
Mulya aki nem csinálja

Röpködünk és ordibálunk
Ágra szállunk meg sem állunk

Mire eltelik a nyár
Dúsan terem a határ

Reggelig meg estelig
Amíg mindnyájunk' ki nem verik

Verébnépnek jut belőle
Nem is futna el előle

Verébkedünk verébmódra
Torkunkon szól verébnóta

De mostan még szép tavasz
vidít minket. Ez és az

Csipcsirip meg csapcsarap
A jókedvünk égig csap

mozgatja a lábunkat
Reggel-este táncolhat

Verébkedünk verébmódra
Szép is ez a verébnóta

minden veréb. Nem hiszed?
Tamás lehet a neved

Víg tavaszban elélünk
Verébmódra zenélünk

rendezte

Itália

Jártam Itália földjén
Mindez oly távoli mégis oly valós
Ámultam minden ragyogó szülöttjén
Egy vizit Itáliában: tömény és roppant kiadós
Szellemi mámor. Színek és formák ott kint a piazzán
Firenze, Róma: akár egy art galéria
És ücsörögni oly jó akármelyik terasszán
Egy kávézóban hol árad az életnek minden fia
Özönlik most is a nép mert emlékből ez is szabad
Rég eltávozott lelkek lépnek újra
Elédbe hoznak régvolt hangulatot és társakat
Puttók gömbölyödnek és zenészek fanfárokát fújva
Róma és ifjúság. Pálmák és mandulafenyők
Régvolt idők és dús jelennek elképesztő elegye
Római katonák és gladiátorok mind harcba menők
De azért túl komolyan senki őket ne vegye
Hangulat és mámoros-szép Itália
Most visszahívnak. Lépnék is tán ha még lehetne
De a tündöklés a mában legfeljebb örült mánia
Ha még lenne tér s idő bizonyára ő is viszonszeretne
Ő a pompás főváros minden utaknak csábos csalogatója.
Egy panzió. Egy partra dőlt vitorlás. A tenger hívása. Delfinek.
Akár egy antik történet újragondolója
Vagyok vele. Olykor még hívnak s intenek.
Szédült indulatok. Remények és Fellini antik álma.
Mit is cifrázzam? Tanulságok és műveltség. Romok.
Ám pillanat alatt mind újra felépülne visszaállna
Hogy tovább ámitson. Elég ha rágondolok.
Itália és tenger. A kéknek minden pompás árnyalata
Röpít s utaztat valami régi-régi tájra
Mindez régmúlt. Mégis él minden elszállt pillanata
Hogy rámköszönne s ő (!) hozzám visszatalálna
Itália. Harsogó színek. Élénk emberek.
Festői minden. Még a babér-ág is a hentes-pultokon
Ihletek. Rég itt élt árnyak és visszatérő szellemek
Akik hűrt pendítenek szépen szóló vén gitárokon
Márványon jártak. Márványon háltak ám meg se látták

Amikor nekik szánt időben élhettek s romok se voltak
A Városban. Egyszer a pápai áldást máskor a kivégzést várták
Hogy pfujolhassanak s majd elborzadjanak a holtak
Rítusain. Most ki-s be járnak s emlékből szótt fonatokon
Ereszkednek alá. Könnyű a liánoknak sorsa.
Csak törzsekre kúsznak nem kényes pályájú csillagokon.
Életük szépen szolgálják. Nem maradnak senkinek sem adósa.
Jártam Itália földjén. Ma is ott járok álmaimban.
Biztos léptekkel vezet megfáradt lábam.
Lépek macskakövön és antik faragott úton
Hogy a hazavivő utat bizton megtaláljam.
Csodálom galambjait földön és csobogó kúton.
Itt és most. Most és ott. Már lépek is. Biztosan vezet vissza lábam.

Bajusz

A bajusz huncutkássá teszi
a férfimosolyt
de ezt a nagy többség észre se veszi
mert olyankor ők másfele néznek
talán épp egy felhőgomolyt
követnek
haladjon bármerre is
és ők a huncutságot másfelé keresik
vagy talán épp azt nevetik
hogy féloldalast konya a bajsza
annak az úrnak
a nők mégis szórakozottan
a hajukba túrnak
és azt tudja minden bajszos férfi
sőt még csak félre sem érti
hogy az a hosszas pödrés
amit gondosan végeznek a tükör előtt
ugyancsak megéri
Nos, hát ennyi a kicsi történet
melyet még a bambák sem értenének
félre

csupán a férfitársak
akik mindig gondosan lenyírják
azt a bizonyos orr alatti
szőrt
mert nekik az akkor is fölösleges
ha a nőknek annyira tetszik
ej-haj
ezt meg ki érti meg?

Piruet

Kitett lábak sasszéja piruettje
gavotte-ja és menüettje
suhan nemes lejtéssel hogy aztán
leelőzze majd nemtelen mozdulattal
lefejezze
vagy tán végleg leszerelje
mind a konkurenciát
majd tartson békekonferenciát
Kitett lábak kígyózó sorban
itt a Földön s aztán a Holdban
sasszézva szüntelen
nehogy máshogy legyen
ezt visszhangozza akár a Végtelen
Poli-piruet maca-menüett
gagyi-gavotte és júdástangó
mind együtt lejt ki halandó
és szenvedni nem akar
bocsi már megtelt minden hivatal
ahol még él ez a pénzszivattyú
úgy dübörög mint gőzdugattyú
fenemód tvisztel mind aki fontos
nem baj ha lökött ha kolontos
csak időben rója le
amit köll csak a vakrandit ne fújja le
piruett-pörgő lélekrázó
rázza az agg meg a szép leányzó

hiába no! ez most így ildomos
a banya meg fene pénzeket mos
rá is azt mondják ő a legszebb
pedig ránézve az eb is vesz meg
ők tudják miért és lám még kinek
pörögnek veszettül... akárkinek
aki tartja velük szépen a lépést
de mégse! erre meg arra nézvést
lehetne szebben is
de fújja a fújja a kis hamis
hogy ez egy vagány piruett
vagy ha úgy tetszik: menüett
taposd a gázt és eredj a fának
téged úgylis csak erre szánnak
a nagy hatalmasok
kiknek hatalma oly pocsek mégis csak sok
diszkózene meg trottili-tangó
járja a félholt meg sok halandó
s a vége mikor is lesz?
ha hull lepel zárul retesz
kell ez a sasszé kell piruett
úgy hiszi: itt veti meg
azt a remek-jó dongalábát
vezényel s küldi a jó kaszárnyát
harctérre messzire
az Öreg Időnek legmélyibe
hát lásd meg te jó gavotte
hogy lényeg nincs te mégis mégis
újra ott láthatod
kék égben meg az árok szélén is
ennyi a tánciskola
na fuss utána eredj te is oda...

Napló

Tündéri gyerekszáj. Törött üvegcserep-elméletem és a kedves emlékű gyermekkor, mármint fiaim vidám gyermekkora egy pillanatra visszaköszön. Nagyfiam emléti, hogy egykori sétáink színhelyén az egyik nevezetes házat lebontották. Műemléképület volt, nem tudom, hogy tehették. Nekünk és még sok egri nemzedéknek arról volt nevezetes, hogy a város legfinomabb karamellfagylaltját ott készítette egy Ódry nevű cukrász a róla elnevezett cukrászdában. Még jó, hogy erre emlékszik az egykori kisfiú, aki már meglett korú, de azért mégis... Ugyanabban a házban élt egy gyertyaöntő, akitől szintén gyakran vásároltam különféle gyertyákat. Az udvarban hosszú tornácos házrész volt a gyertyaöntőé. A tornácot beüvegezték és igen kellemes volt a fényhatása, ahogy visszagondolok rá. Nyugati fekvésű volt, ami a belvárosban leggyakoribb barokksárga házakat valósággal bearanyozta alkonyatkor.

Ugyanezt a házat, illetve a gyertyaöntő műhelyét az egyik szomszédjuk csak budinak nevezte, mivel a gyertyakészítés némi piszokkal és szaggal is járhatott. Ezt a részét nem tapasztaltuk, mi csak a változatos színű és alakú gyertyák közül válogattunk, mikor ott jártunk.

Ma, mikor fiam emléti az antik ház eltűnését, elmondja azt is, hogy kisiskoláskorában különféle kézművesműhelyeket látogattak iskolai szervezésben. Mikor ott jártak, a mester türelmesen elmagyarázott nekik mindent és azt is megemléltette, hogy az ő műhelye olyan régi, hogy már a törökkorban is ott volt. A gyerekek rácsodálkoztak, és csak most tudom meg, hogy ők akkor azt hitték, Gulyás Béla olyan öreg, hogy már a törökkorban is élt :)))

Nos, ez is csak egy epizód, hányféleképpen látjuk, illetve tükrözzük vissza a világnak ugyanazt a szegletét. Élünk egy kisvárosban, ahol, a belvárosban legalább, minden ház egy csomó titkot rejt. Régi történetek, amiket vagy ismerünk, vagy nem, mégis az ódon hangulat megmarad, ahogyan egy kisfiú emlékezetében is, évtizedekkel azután, hogy egykor arra járt. Akárha Andersen ólomkatona története köszönne vissza. Az a kisfiú is felnőtt, majd jóval később talált vissza kedves emlékei színhelyére, ahol az ifjú felesége találja meg az elveszett ólomkatonáját.

A világ vulgáris is tud lenni, ahogy a pedáns szomszéd megjegyzéséből láthatjuk, ám a szép emlékek ugyanazt a helyet felruházzák másfajta elemekkel, amelyeket, gondolom, kellemesebb a Kedves Olvasónak is átélnie – ennek a kicsiny epizódnak kapcsán, a mi „tükörcserepünk” által visszatükrözve. Csak mert emlékeztünk... csak mert emlékezni szép... csak mert az emlékek akár örökéletűek is lehetnek... ha kellő bájjal tudjuk láttatni őket...

Variációk létigékre

Miután otthon azt tanultam, hogy nagy szegényen a NINCS, meg ahol ez VAN, mindent elkövettem azért, hogy ez NE LEGYEN. De mikor megismertem a NINCSet, megtanultam megbecsülni mindazt, ami VAN, tehát a NINCS a tanítómeszterem LETT és sok bölcsességnek a forrása. De hogyan LEHET valami mester, ami NINCS, az csak később LETT/VÁLT világossá előttem.

Íme, hamarosan megnyílik előttem az égbolt, csak én még mindig a NEMLÉT filozófiáján tépődöm, ahelyett, hogy megbecsülném azt a maradék NINCSet, ami még VAN a számomra. Azt, ami még társam LEHET ebben a NINCStelen mában, ahol a maradék VAN az, ami MÉG-SINCS a bölcselő számára, mert ugyan űzi a nem elérhető NINCSet, de sose látja meg azt, ami VAN, maradék értékeit. Bohó az ember. Élete a VAN és a NEM LESZ közé van kifeszítve, de ő mindenkinek fölött állónak képzei magát. Hisz ugyan abban, hogy ami NEM LEHET, az élete motorja és üzemanyaga egyben és azon is hosszasan töpreng, hogyan működhet valami azzal, ami NINCS, nemhogy még hajtóerő legyen a nagy VAN égi rendszerében, ahová tartozik.

Végül a NIHIL filozófiája teszi örök LÉTEZŐvé, azzá, aki pusztá NEMLÉTÉVEL éri el, hogy hatalmas feszültség LEGYEN, miközben mindenki arra vágyik, hogy az NE LEGYEN, mivel NEMLÉTÉVEL feszíti és izgatja azt, akinek keblében ott VAN. Igaz, csak addig, amíg VAN abban a röpke életben, ami számára megadatott. A NINCS él a mában, majd örökbecsűvé VÁLIK a... szülésben, amely elhozza végre azt a boldog állapotot, amelyre egész földi ÉLETÉben vágyott. Ez a NINCS ereje a VAN ellenében.

Az emberi ÉLET paradoxona, hogy a NEMLÉT felé törekszik; a VAN vágyik a NINCSTre. Miközben a VANban él, a NINCS határozza meg a létét.

Dzsungelharc

Úgy élem egyre az életem
mint ódon ház elhagyatva
fenn a magas hegyen.
Köröttem dzsungel
benne vad dzsungelharcosok
tépettek kajlák loboncosok.
Engem talán még megvédenek
hű fáim kezem-ültette lények
dúsak zöldek szép szerelmesek.
Nincs irgalom. A lét pereg
mint magukra engedett hajló tiszta könyvlapok
Van egy vigasz: közöttük megbújva
én is ott vagyok
jelet hagyok.
A harcok dúlnak. Tüzes szörnyetegek
okádják lényegük:
szikrákat lángokat pokol-tüzet.
Úgy vélik: most mindenki mindenért megfizet.
Dzsungelharc köröttünk az élet
bár lehet hogy csak betondzsungelek
övezik a megbúvó megrettent életeket.
Akik most annyira bevadultak
életük lényege a szűrés ütés
végül mind az árokpartra hulltak
nem menti őket semmi reklám semmi tettetés.
Dzsungelem véd mégis: kedves fáim.
Minden teremtetett ősi lény s a maradék haza.
Aki hisz megmarad. Ott hullik sorra a másik
gőgjétől rongyos had: lelki toprongyok halmaza.
Még elestében is vívna tovább a harcot
mit fel nem adna mert szavát visszavonni rest.
Vérük festi az utcát és a tájat.
Aztán csend lesz. Nyomukat soha sehol ne keresd!

Kivilágos

Kivilágos kivirradtig
ropja a páncél ropja a bomba
hogy ameddig éppen addig
tartson a tartson a tánc
járja minden ha akarja
szakadjon a szakadjon a lánc
járja szattyán s víg bagarja
meg a fényes új-elitek
csörtetve meg készakarva
mindet a fene eszi meg
úgy szeretne
sejde úgy szeretne
mert ez olyan mulattató
fényes-láncos tánc
egy a baj csak: süllyed vele
süllyed a hajó
firlefánc firlefánc
mitől vidám ez a tánc?
mindnek fehér már az orra
na, mitől is? nem jön a finánc
hogy majd mindet egybe sejde
egybekotorja
járja puska járja ágyú
bomba néni meg a bárgyú
megbízója az a vén szatír
mégis fújja hejte hejte
jó kis háború
egy se bánja
egy se szomorú
járja bank és járja tőzsde
mind akinek sej de jó ez
ő lesz tán a holnap hőse
majd ha kényes piros hó lesz
inkább mikor mind kinyúltak
nyoszolyáján kedves csinos
bombát szorongat
mert csak az jár neki

hogya lesz még ébredése
csakis ezt veheti
társaul mint jó zenészke
csuda csinos sorsában már
csak ezt teheti
bombakirály migránsdíler
egymás hátát lapogatva
jól elvannak nem kell míder
kokó a király
majd egymás torkát szorongatva
utolsó tangót jár:
„zengeráj zengeráj zeng a kupleráj”

Merénylő

Sunnyog és rejtőzködik
alattomosan
Nevet csinálna?
De hát minek is az már neki?
Túl a hetvenen
nem való a hetvenkedés
elegendő az eddigi megméréstés
melyet egyetlen lövés leírt
nullává persze
Sunnyogott és rejtőzködött
alattomosan
mert úgy hitte ez a dolga
mintha egyéb teendője se volna
No de hát kedves brátye,
mire való ez a céció?
Nem volna jobb verseket költeni
ahogy eddig is tette?
A költőnek jobb felszállni a fellegekbe
a puska a pisztoly a gengsztereknek való
költőkézbe inkább a penna
vagy legalább a sokat csépelte tabulatúra
Most majd jöhet a vállalatokúra

kivéve ha...
kivéve ha mi?
ha felgöngyölődnek olyan szálak
amelyektől kegyed is az égbe szállhat
mert a nagy kesztyűbábosok
nem szeretik ha a gubancos szálaikat
sorra visszagombolyítják
inkább elkapják a torkát
annak aki róluk is énekelne...
De azért a haslövés az igen durva
Miféle aljas tanácsadó volt aki odasúgta
egy nagyon is alkalmatlan pillanatban
hogy önökhöz ez a méltó?!
sokkal szebben elmondta volna két szó:
nincs egyetértés
A múzsák helikoni honából
leszédült az illető egy mély verembe
de előbb még jól fejbeverte
ama Tízparancsolat kőtáblája
immáron nem az Újszövetség teszi helyre
csak a lelkiismeret
amely eztán **éledez** majd benne
Vajon ki lesz soros hogy ebben segítene
gazemberek gazembere?!
De szól az Úr:
kegyed meg minek játszik itten Jack Ruby?
de csitt!
Kháron ladikja lassan közelít
de nem az száll fel titkon rája
akit reméltek hanem majd ama gyilkos
gondolattól hajtott Isten balgája
aki elhitte hogy ő mostan hős lesz

Megérkezel

Megérkezel. Megérkeztél. Megérkezhettél volna.
Csupa kérdés és talány s te nem is tehetsz róla.

Megérkezel? Megérkeztél? Megérkezhettél volna?
Mindez másként cseng pedig a szónak nem is ez a dolga.

Fürgén szökken a láb és szökken vele a szó is.
Minek is cifrázná? A végén pőrén áll mind. Csupa kódís

áll Isten előtt. Ott már nincs mellébeszéd. Isten is látja
amit tikolt volna minden előtt. Nincs már barátja.

Ott iszkol mind. Ügyet véle közöset egy se vállal.
Ő meg úgy hiszi mind kitoltak vele a nagy számmal.

Megérkezel. De hova is? S tudtad-e merre tartasz?
S ha tudtad vállaltad-e s nemcsak a tömeggel kajtatsz?

Megérkezni. Jó volna már. Senkise tudja
az útja meddig tart. A köröket meddig futja.

Ám hű lélekkel menni kell tartson bár valameddig
A végzet sűrű ködben ér. Szelíd homályba rejtik

azok a jó erők amelyek az éltedet vigyázzák.
S legyen is Jó Erő velük. A többit meg... a többiek úgyis kivárják.

Lopes-Szabó Zsuzsa

Murawski Magdolna, az egri íróművész és költő

Ne várjon tőlem a Tisztelt Olvasó objektív írást!

Murawski Magdit több mint három évtizede ismerem, pontosabban 35 éve. Emlékemben él első találkozásunk: egy fekete ruhás (akkor vesztette el a nővérét) vonzó fiatal nőt látok, aki szerényen, kedvesen mosolyog, szoknyája mögé bújva néz rám hatalmas barna szemekkel, komolyan a kétéves kisfia. Azonnal megkedveltem őt. Hitem szerint mi egy másik életben valószínű testvérek lehettünk. Nővéremnek hívom, és ő engem kishúgának. Számára én talán a korán elvesztett nővérét pótlom, ő nekem azt a testvért, akit soha nem kaptam meg a Sorstól.

Különös, egyesek szerint különc viselkedése engem mindig inkább vonzott, mint taszított. Számkivetettségét emelt fővel, mondhatni büszkén viselte és viseli egy olyan kisvárosban, amely híres történelmi-kulturális értékeiről, és mégsem becsüli azt a művészt, aki ott él köztük. De nézzük a tényeket.

Élete évszámokban

1950. december 25-én, karácsony napján született, akárcsak Jézus Krisztus, Betlehem helyett Letenyén, Zala megyében a szerb határ közelében. Később Biharke-resztesre, majd pár évvel később Egerbe költözött a család, itt végezte általános- és középiskolai tanulmányait. Magyar-olasz szakos diplomáját már Szegeden kapta 1977-ben. Ez volt az az év, amikor elhagyta Magyarországot. Először Bécsben, később Kanadában élt. Kanadába a lengyel szármású férje vitte, akitől két dolgot kapott: Gábor fiát és a nevét, amelyet a mai napig megtartott.

1982-ben tért vissza Magyarországra, a Kádár-rendszer utolsó, vele szemben eléggé agresszív, bár már halódó időszakába. Nagy bátorságra vallott ez a lépése, hiszen anno illegálisan hagyta el az országot, Ausztriában pedig a Szabad Európa Rádió számára is dolgozott. Innen datálódott a jó barátság Cseke (Ekecs) Lászlóval, aki akkoriban a népszerű Teenager Party című zenés műsort vezette. Ezek a tények provokálták az állandó megfigyeléseket, lehallgatásokat, levelei felbontását, rendőrségre idézgetéseket, amelyekkel évekig bosszantották.

Második fia születése után szabadúszóként idegen nyelveket tanított, olaszt, angolt és spanyolt, fordításokból és tolmácsolásból tartotta el a kis családot. Közben folytatta az írást, hiszen az írásban tudta igazán kifejezni magát.

10 éves kora óta ír verseket. Egyetemistaként, még lánynevéen publikált is, és elég ígéretes jövő várt rá műfordítóként. A Nagyvilág, amely az akkori legnagyobb műfordító központ volt, lehetőséget ajánlott neki, de mire hazajött Kanadából, az ajánlat már nem élt.

1982 óta él Egerben. Az „elvtársak” piszkálódásait néha bosszankodva, néha egykedvű közönnyel viselte. Nem is titkolt jobboldali elkötelezettségét sosem palástolta, pedig a nyolcvanas években ez nem volt divat, hogy ne mondjam: nem volt célszerű hangoztatni. *Eger* című versében így ír kedves, hálátlan városáról:

*Úgy hívják: barokk ékszerdoboz. S talán az is.
De sejthető: a skatulya mindig hamis.
Van jól formált simára csiszolt jópofa látszat
S van más való hol a felszín nem fog a vágynak
Hömpölygő árján-hullámain csak zeng a dal
– nem látszattól csak szívből – mámoros diadal
S ha nem tapossák jó előre szerteszét
Zenét teremt halk zsongó izgató zenét.*

Az utóbbi években az átlagosnál is többet ír. Írásaiból, főleg verseiből kiolvasom, hogy érzi, telik, fogy az idő, mondanivaló pedig egyre több akad.

43 könyve van készen. A könyvtár most várja az utolsó négyet, ahol most már digitális formában sok műve olvasható: <https://brodykonyvtar.hu/helyismereti/heves-megyei-elektronikus-konyvt/murawski-magdolna-munkai/>

Munkái jelentős részét teszik ki a vallásos írások. Az egyházakkal kevés szerencséje volt, ebben is a szabadúszást kellett választania. Ahogy mondja: „Isten a lényeg, az egyházak sok mindent eltorzítottak és elrontottak”. Fontos tudni, hogy nem egyházellenes, sőt.

Elsősorban költőként és publicistaként ismerik őt, ebben a két szerepben vonta magára a legtöbb figyelmet, és így kellett elviselnie a mellőzést is. Prózaírára Farkas András, a Hevesi Napló tulajdonosa biztatta, és ő örömmel vállalkozott rá.

Ahogy Szabó Magda, ő is előbb a költészettel jegyezte el magát, érettebb fejjel jöhetett a próza. Azóta inkább írónak tartja az irodalom világa. Egerben leginkább szonettszerzőnek ismeri a vájt fülű közönség.

Kiskorától fogva művészi pályára készítették, mellette viszont megvolt a polgári foglalkozása, ami az anyagi alapot jelentette. Most, nyugdíjasként teljesen az írásnak szenteli a napjait. Sorsában osztozik azokkal, akiknek a tehetség sem pénzt nem hozott, sem ismertséget. Nem az ő szégyene, hanem a korszaké és azé a közösségé, amelyben él, hogy nyugdíja épp hogy elég a megélhetéshez.

Egyetlen kitüntetése egy nívódíj. Könyvei nyomtatásban nem jelentek meg kivéve a két verseskötetet, a *Megtalált válaszok* (2011) és a *Papirusz-titok* (2014) címűeket.

Néhány évvel az egeri, jóra fogékony fiatalság kapacitálására elfogadta a Bródy Sándor Könyvtár felkérését, és azóta digitálisan olvashatók a könyvei.

Írói korszakok

Van egy nagy kartondoboz a házunk legfelső szintén a pici „raktárban”. Az van ráírva, hogy „Magdi művei”. Azok a nyomtatott lapok vannak benne, amelyeket tőle kaptam: versek, kéziratok, drámák, zöld tintával, kézzel írt füzetek, amelyekben már megkopott a tinta. Tőle kaptam mindet, hogy őrizzem meg, hiszen én leszek majd az életmű gondozója. Bizton állíthatom, hogy a teljes életmű egy jelentős része valóban abban a dobozban van, jó helyen. Néha ő maga kérdez vagy kér a műveiből, amelyek még a számítógépes korszak előtt születtek. Most, hogy írom ezt az összegzést, újra elővettem a régi dossziékat, és nagy élvezettel olvastam bele megint a drámákba, lapozgattam a versek papírlapjait. Jól ismerem írásait, mégis meghökkentett a felismerés, hogy mennyi témát érint a műveiben.

Ha korszakokra kell osztani az életművet, én a korai korszakot mindenképp az esszék korszakának nevezném. Ide tartoznak a vitriolos politikai satírák.

Korai korszak

Első művei közül a publicisztikára emlékszem a legélesebben. Már az első írások után láttam, hogy a törékeny külső acélnál keményebb jellemet takar és olyan éleslátást, ami szokatlan a vele korú emberek között – habár igaz, hogy a művész feladata bemutatni korának hibáit, ellentmondásait, és gondosan megőrizni a tiszta erkölcsiséget az utókor számára.

Erős kritikai érzéssel támadta mindig az érzéketlenséget, a közönyt, a köpönyөгforratást, a hiúságot, a hozzá nem értést, a kegyetlenséget és a megalkuvást. A korszak politikai szereplőinek világosan látta a jellemét, inkább úgy fogalmaznék: jellemtelenségét. Egyik kötetének, a 2010-ben digitalizált *Az emberiség két arca* című publicisztika gyűjteményéhez ezt a mottót választotta: „*Nem tűrhetők az országban olyanok, akik hazai kenyeret esznek, és az ellenség parancsát követik.*” (II. Rákóczi Ferenc) Ezen az oldalon olvasható: https://brodykonyvtar.hu/wp-content/uploads/2023/04/az_emberiseg_ket_arca_o.pdf

Drámák

A kilencvenes évek a drámaírás jegyében teltek. Bármilyen témához is nyúlt, és bármely korszakban is játszódik a történet, mindig van a jelen korhoz szóló aktualitása. Talán ez az oka, hogy egyik sem került bemutatásra: mindig bántotta valaki vagy valamilyen csoport érdekeit az örökérvényű moralitás, a valódi mondanivaló.

A *Bohócjáték* volt az első szárnypróbálgatás 1991-ből. Ezt követte a *Vár* című, három dimenziós dráma, melyben a jelen és a múlt keveredik a színen egy kobold jóvoltából, aki a jelen kor emberének a múlt eseményein keresztül mutatja meg, hogy kortól és körülményektől függetlenül ugyanazok a gyarló emberi tulajdonságok teszik tönkre társas kapcsolatainkat.

A *Maffia* 1994-ből a címéhez híven Olaszországban és a szétesőben levő Szovjetunióban játszódik. Nem véletlen azonban, hogy Kalasnyikov, Csesznyenko és Molotov nevű szereplői is vannak a darabnak, hiszen a maffia „erkölcsisége” és módszerei világszerte elterjedtek.

A *Hazudni tilos* szintén 1994-ben született. Napjainkban játszódik, a képmutatás és szerepjátszás témakörét boncolgatja.

A *Kégli* 1995-ből egy lakás története, amelyen több pár osztozik. Kapcsolatokról, házasságról, házasságtörésről és hűségről kapunk képet, ha úgy tetszik, torzítottan igaz képet – amilyen a mai ember erkölcsisége.

A *Garabonciás* szintén '95-ben íródott, és egy gyógyító, ma úgy mondanánk: természetgyógyász a címszereplő. Összetűzése az egyház hivatalát képviselő Lőrinc Páterrel egyértelműen mutatja, hogy milyen nagy szakadék tátong Isten és az Egyház között.

A *Művészsors* egy, Az ember tragédiájához hasonló nagy tabló, mely a művész hányódását mutatja be különböző korokban. A dimenziók itt is gyakran egybeesnek és abszurd helyzeteket okoznak.

Az *Igen vagy nem?* jelenleg valahol lappang. Ez egy társalgó dráma, amelyben egy társaság tagjai azzal szórakoznak, hogy különböző korok híres embereinek jelmezeit öltik magukra és aszerint adják elő a szerepüket (többnyire önmagukat). Ebből természetesen sok képtelen és komikus helyzet adódik, de nem hiányzik belőle a drámai összecsapás sem – kisvárosi szinten.

Újabb korszaknak érzem a Napló- időszakot, amely különösen fontos szerepet játszott az életében az ezredfordulót megelőző években.

Hevesi Szemle – Hevesi Napló – Új Hevesi napló 1973–2001

Irodalmi munkásságának jelentős részét teszik ki a *Hevesi Naplónál* eltöltött évek. Ide először a *Napló* tulajdonosa, főszerkesztője, dr Farkas András hívta. Az irodalmi folyóirat 1973-tól 1991-ig *Hevesi Szemle*, onnantól *Hevesi Napló* néven jelent meg. Szerkesztői gárdájába tartozott Páskándi Géza és Patkós Attila, akik gondoskodtak a magas színvonalról. 1997 januárjában Farkas András átadta a *Hevesi Napló* gondozását Murawski Magdolnának. A *Hevesi Napló* jogutódja az *Új Hevesi Napló* lett, aminek főszerkesztője, majd felelős szerkesztője, tulajdonosa, mecénása és egyben legtöbbet dolgozó munkatársa ő volt egészen a folyóirat megszűnéséig, azaz 2002-ig.

A *Hevesi Napló* még negyedévenként jelent meg, az *Új Hevesi Napló* azonban eleinte kéthavonta majd havonta látott napvilágot. Csekély támogatást ugyan kapott a várostól, illetve Heves megyétől, de leginkább pályázatok útján és jótékony adományokból tudta biztosítani megjelenését. Sajnos a legnagyobb jóakarat és minden igyekezet sem tudta a lapot megmenteni: 2002-ben évekig szünetelt, majd jogutód nélkül megszűnt.

Szonettek

A következő korszak a szonetteké. Ez a versforma kötöttsége miatt az egyik legnehezebb versforma. Ugyanakkor éppen a formai kötöttség és a szárnyaló gondolatok ellentmondása adja azt a feszültséget, ami kivételes olvasmánnyá teszi a szonettet.

Murawski Magdolna nem véletlenül nyúlt ehhez a kissé ódivatú versformához, épp a fent említett meggondolásból. Szonettjei témái változatosak: szívesen ír történelmi figurákról, íróársairól, de a természet is jellegzetes téma. Ott érzi jól magát egyébként is, a fák-növények és madarak között.

Egri témájú versei (*Minorita templom, Dobó tér, Minaret, Gárdonyi-ház, Érsek-kert*) lokálpatriotizmusáról tesznek tanúbizonyságot.

Az évszakok (*Zúzmarás reggel, Szunnyadás a tében, Szállingózó hó, Délszaki fény*), az állatok (*Varjú, a Ló, Cinke, A vadmalac és az őz*) gondolatsorokat indítanak el a költőben és melyekkel párhuzamot von az emberi világgal. Sajnálatos módon minden írás azt sugallja, hogy a természet, az állatok nemesebb módon viselkednek, mint mi, emberek.

A témák közül nem maradhatnak ki az emberi kapcsolatok és a vallás. Mély Istenhite olvasható ki az *Advent, Égi fény, Genézis* című versekből. Sajnálatosan aktuálisak a háborúról-békéről született írásai is. Na és persze nem hiányozhat a szerelem sem, a költészet örök témája.

Egy ilyen hallatlanul termékeny költő esetében alig tudunk olyan témát hozni, ami ne ihlette volna meg. Az anyaság, a szülői ház, a *Józsika írni tanul* verse mind a család mély szeretetéről tanúskodnak, arról az erős kapocsról, amit nem szeret mutogatni, de ami talán a legfontosabb elem az életében.

A drámák és szonettek után jöttek a versek – néha szabadversek –, és folytatta a feladatának érzett politizálást, a publicisztikai *Utóbbi művek*, írások sorát is. Korunk időnként igencsak ellentmondásos jelenségeit veszi gyakran górcső alá, és a megoldást is tudja, leírja, de hát ki hallaná meg egy vidéki költő gyenge hangját? Fontosnak tartja a *Két szoliter – közös foglalatban* című esszéjét, amelyet a Szobotka Tibor – Szabó Magda páros emlékére írt. Szabó Magda az ünnevelt, Szobotka Tibor a mellőzött író, akinek rehabilitálásával máig tartozik az irodalomtörténet. Középkori kalandregénye, *A bariton* Amerika felfedezése előtti időben játszódik, amikor már egyre közelebb jutnak ahhoz, hogy a Hesperidák kertjén túlra jussanak a hajósok. Tengeri kalandozások és két különös szerelem története teszik izgalmas-sá a könyvet. Novelláskötetei közül kiemelkedik az *Ötvenhatos anziksz, A távirat* és a *Philémón és Baucis Biharkeresztesen*. Mindhárom kötetben az érett író ábrázolja a lehető legnagyobb tárgyilagossággal a halált, amely az élet természetes része, csak nem mindenki mer szembenézni vele. Különböző korszakokban történnek ezek a különös események: 1956-ban, a II. világháború alatt, de vannak Trianon utáni történetek is ezek között, mint ahogy maiak is szép számmal.

Összegzés

A vidéki költő sorsa nagyon nehéz, de akár ki is hagyhatnám a vidéki szót, hiszen a mostani, a közösségi médiát telefonon bámuló közönség nem hogy verseket nem olvas, de semmit sem. Murawski Magdolna ezzel azonban nem törődik, végzi a rá kiszabott feladatot: a világ arcába kiáltja az igazságot, kezdjen vele valamit, akinek ez a tiszte. Ő maga elvégezte a feladatát, megírta műveit.

Kristálytisza stílusa, átlagon felüli műveltsége, bámulatos intelligenciája sokak szemében bűn. Pedig az a bűn, hogy évtizedek teltek el, és ő alig kapott nyilvánosságot. Remélem, hogy ez a mostani összegzés arra készíti az olvasót, hogy elkezdje lapozgatni a műveit a Bródy könyvtár elérhető oldalain.

A kartondoboz gépelt papírlapjait gondosan őrzöm továbbra is. Egyszer majd azok is felkerülnek az olvasnivalók közé. Barátságunk lapjai pedig nem sárgulnak, nem halványulnak. Ugyanolyan örökéletűek, mint kedves barátnőm versei.

Végezetül ki is fogalmazhatná meg jobban, ki ő, mi ő, mint ő maga. Az ő soraival búcsúzom a Mélyen Tisztelt Olvasótól.

De profundis (a mélységből)

Író akartál lenni, és csak költő vagy. Szabad akartál lenni, és önként vállalt rab-ságod küszöbét csak ritkán léped át. Mindent akartál adni, és porszemnyi valóságod töredékét adhatod csak át a szeretett-gyűlölt világnak. Mi ez a világ? Minden és semmi. Amit adhatsz és kaphatsz, s a kettő megbomlott egyensúlya. Fény és sötétség váltakozása, s az érzés: fent és lent. A szeretet, a szenvedély, a nemes érzések sora, s a védekező sündisznó-állás a gyűlölet elvakult haragjának vagdalkozásaival szemben. A virágok, a madarak, a napfény, a levegő simogatása, a tiszta vízű patakok csobogása. Fehér felhő-játék a ragyogó kék égen, és viharfelhők dübörgő-mennydörgő verekedése, villámok cikázása, port kavarázó szélvihar és jégeső. Szeretteink kedvessége, és a gyűlölködő plebs hitvány megnyilvánulásai. A sok és a kevés. Égi és földi. Színelegy vagy színpompa. Pesszimizmusunk és derűlátásunk. Ó-k és Á-k. Sikolyok és gurgulázó kacajok. A gyehenna és a mennyország.

A szívedre szorított kezed.

Ez.

Neuchâtel, 2024. november 6.

Pomogáts Béla

Klasszikus szonettek

A szonett, mint versforma és mint önkifejezés, olyan régi, mint a nyugati-európai irodalom: a reneszánsz hajnalán született, a „dolce stil nuovo” hangján szólt (például Danténél) és persze nem csak az „élet édességét” fejezte ki, hanem a csalódottságot, a keserűséget, a lélekben felgyülemlett tragikus élményeket is. Talán van abban valami meglepő, hogy most: száz esztendővel a magyar szonettköltészet felvirágzása, azaz Babits Mihály, Tóth Árpád, Juhász Gyula és Szabó Lőrinc mesteri szonettjei után valaki ismét ebben az erősen kötött tizennégy sorban kívánja kifejezni tapasztalatait, gondolatait, érzéseit. A nagy versformák azonban sohasem évülnek el, a szonettforma is egyszerre időtlen és időszerű. Murawski Magdolna szonettjei is, amelyek nem egy nagy múltú versforma visszatéréséről, inkább állandó jelenlétéről tanúskodnak. A szonett ugyanis a szív küzdelmeiből születik: költői, az itt olvasható szonettek költője is, megküzd nem mindig megnyugtató tapasztalataival, szorongató érzéseivel, és éppen ennek a szigorú és zárt formának a használata által küzdi le ezeket a tapasztalatokat, érzéseket. Ha egy bármennyire is nyugtalanító élményről számot lehet adni ebben a klasszikus tizennégy sorban, akkor a szorongások igenis legyőzhetők. Murawski Magdolna igazi empátiával, mondhatnám, asszonyi empátiával vet számot tapasztalataival, ad hangot érzéseinek, a szonettforma nála a lelki békesség helyreállításának vagy visszaszerzésének eszköze. A klasszikus forma mögöttes terében ugyanis mindig tetten érhető a jelen idejű tapasztalat, a szonettek hagyományos nyelve és formája mögött, nem is nagyon titokban, jelen idejű tapasztalatok rejlenek. Van egy szonettje, ebben egymás közelében ezt a két szót olvasom: „márvány” és „kenyér”. A művészet örökkévalósága és a köznapi élet tapasztalata találkozik itt a szonett igazából sok mindent összebékítő ihletében. Nem egyszer találkozom ezzel a szóval is: „titok”. Valóban a titkok átjárják világunkat, környezetünket, életünket, és a költészet talán arra is való, hogy kevesebb legyen a titok, vagy inkább arra, hogy értelmező megvilágítást kapjanak a lélek és a világ titkai. Valójában örülök annak, hogy most ebben a zűrzavaros huszonegyedik századi időben szonetteket olvashatok. Úgy látszik, minden ellenkező vélemény ellenére, a költészet mégis örök...

Murawski Magdolna: *Papirusz-titok* (Szonett-válogatás) 2014

Cs. Varga István

Visszapillantás

Murawski Magdolna Papirusz-titok című szonett-válogatására

Murawski Magdolna (Nagy Magdolna) Egerben élő és alkotó író, költő, tanár, szerkesztő. Letenyén született, 1950. december 25-én. Biharkeresztesen, majd pedig Egerben végezte az általános iskolát, gimnáziumi tanulmányait pedig Egerben és Miskolcon (1966–67). Szegeden a József Attila Tudományegyetemen magyar–olasz szakos diplomát szerzett (1972–77). Olasz nyelvi-irodalmi részképzésen vett részt Padovában, Rómában és a Bécsi Egyetemen, 1977–78 között PhD. hallgató volt. 1969–72 között különböző hivatali munkákat végzett. 1972-től 1977-ig, egyetemi éveiben szezonális – adminisztrátori, tolmács-műfordítói, magántanári, nyári táborban kisegítő tanári stb. munkákat vállalt. 1978-ban a Berlitz Nyelviskola tanára; 1978–79-ben a Szent Antal Katolikus Templom, magyar iskola, (Winnipeg, Kanada) magyartanára volt.

Előbb három nyelven tolmácsolt (magyar, német, spanyol), majd hamar megtanult lengyelül is. 1988 óta szellemi szabadfoglalkozású (magántanár, tolmács, fordító). 1991–2001 között a Philip Morris Dohánygyárban, Egerben tolmács, fordító, eseti megbízással, és rendszeresen. 1997–2002 között az *Új Hevesi Napló* főszerkesztője, majd felelős szerkesztője. Publikációi: 1974–76. Egyetemi irodalmi lap, Szeged (vers); 1977–78 a Szabad Európa Rádió külső munkatársa (publicisztikák); 1994–96 *Hevesi Napló* (versek); 1997–2002 *Új Hevesi Napló*, *Hitel* (vers, vezércikk, esszé, kritika, novella, publicisztika); 2004-ben a *Magyar Élet* (publicisztika, vezércikk, esszé); 1998-ban a *Magyar Nemzet* (publicisztika, vezércikk, pedagógiai cikkek).

Murawski Magdolna különösen fontos verseskötete *Megtalált válaszok* címmel jelent meg, Gál Elemér író előszavával, amelyben a *Héthavas* című regény írója hangsúlyozza: Murawski „Költői témaválasztása a gondolkodó lélekemberre irányul. Nemes, humánus vállalkozás. Az értelem és lélek harmóniakereső viaskodása a külvilággal. A költő belső világa a költői műhely és a külső világ a környezet, amelyről szól a vers. Forma és tartalom. Stílusára jellemző az érzéletes szóképi anyag és az intellektuális verbális kifejezésmód témához idomuló alkalmazása. Egyenként és külön is él vele. Olykor a kettő együtt is megjelenik. Magas a mérce. A nyelv zenei atmoszférát teremtő muzsikája is megcsendül igényesebb verseiben. A költői nyelv játékát kedveli. Művészi tartása komoly, felelősséget vállaló, értékre törekvő, humánus és nemzet iránt elkötelezett. Ezt a kettőt nem választja el soha. Érzi, hogy mi van a kezében, amikor a magyar nyelv költői hangszerét megszólaltatja.”

Murawski Magdolnát 2011. augusztus 20-án, gazdag irodalmi munkássága elismeréseként, 60. születésnapja alkalmából *Eger Város Irodalmi Nívódíjával* tüntették ki. Pontos és tanulságos a díjat odaítélő bizottság indoklása: „Kiemelkedő irodalmi munkássága az *Új Hevesi Napló*hoz köti. A dr. Farkas András szerkesztette lapban előbb verseket publikált, majd a főszerkesztő halála után menedzserre, mindenese lett az egri folyóiratnak. Az *Új Hevesi Napló* tematikus számaiban feldolgozta Eger régi és jelenkori kulturális értékeit, fórumot adott a helyi szerzőknek, s azoknak is, akik bár elszármaztak innen, kulturálisan kötődtek Egerhez. A folyóirat kiadását helyi és állami támogatásból finanszírozta mindaddig, míg a források elapadása miatt a kiadást kénytelen volt szüneteltetni.” (Személyes emlékem: ahogyan egykor zongorázott, olyan tempóban, ütemesen és pontosan gépelte a tervezett lapszámba a hozzá érkező kéziratokat...)

Murawski Magdolna Egerben találta meg otthonát. A Bükk és a Mátra közötti kisváros az ő számára is „poétának való” lakhelynek bizonyult. Pompás egri templomok, palota-épületek, emberi terek, a lokalitás és a temporalitás létformáló kapcsolatainak összefüggései szembetűnőek: az egri helybeliség (deterritorizáció) és az időbeliség (temporalitás) nézőpontjából is figyelemre méltó.

Ha értelmezésünk középpontjában az emberi terek kulturális reprezentációját állítjuk, ennek egyik lényeges pontja, hogy nemcsak a város (vagy más emberi tér) határozza meg azt, ahogyan az emberek gondolkodnak, írnak és beszélnek róla, hanem a kultúra is meghatározza az adott teret, lokalitást. Az időbeliség és a térbeliség fogalma összefonódik. Nincs idő tér nélkül és fordítva sem. Eger története rétegekből tevődik össze mind vertikálisan, a különböző korokon keresztül, mind pedig horizontálisan, kultúrájának különböző területein. Amikor Trianonban elveszett a Tátra, elcsatolták Kassát is, felértékelődött a Mátra és a Bükk, és Eger is. Murawski kitűnően ismeri Márai sorsát, önkéntes száműzetését, életművét.

Kozma György szerint: Márai bizonyíthatóan legkevesebb hat alkalommal járt Egerben. Ő fogalmazta meg Egerről az egyik legszebb elismerést, indokolva azt is, hogy miért szeretett itt tartózkodni – főképpen szüret idején. Ideérkezve rögtön megérezte: ez „a város nem úgy város, mint Budapest, vagy Berlin, hanem igazibban; úgy város, mint Chartes, Késmárk vagy Nürnberg.” Úgy érezte, Egerbe nemcsak megérkezni, hanem „hazatérni is lehet”. Állítása mellett érvel és indokol: „Itthon vagyunk egy városban és egy kultúrában, mely egészen a miénk. Ezt az érzést Eger erősebben adja, mint más magyar városok (...) Ezt a várost nem hatalom és tömeg emelte, hanem ízlés és lélek tartja össze.”

Murawski Magdolna méltán szeretett professzora, Vajda György Mihály 1974-ben Szegeden alapította meg a II. világháború utáni első magyar komparatistikai tanszéket. Igazi tudós tanár volt. Sokféle elméleti irányzattal, például a fenomenológiával foglalkozott, de igazi nagysága mindenképpen a komparatistikában

(összehasonlító irodalomtudományban) mutatkozott meg. Vajda György Mihály az elsők között ismerte fel tanítványának sokoldalú tehetségét. A könyvkritikát szinte nélkülöző kortárs irodalmunkban, sajnos Egerben is, kiváló művek, életművek sorsa a méltatlan fogadtatás, nemritkán a kritikai visszhangtalanság. Pedig Murawski eredményeit többek közt elismeréssel méltatta Rónay László, megbecsüléssel fogadta Pomogáts Béla, aki remek előszót is írt verskötetéhez...

Papirusz-titok című, harmadik verskötete poétikai szempontból is jelentős és unikális szonett-válogatás. A költészet minden más műformánál jobban feltárja a szavak mámorítóan szuggesztív erejét: „Az ember legtöményebb megnyilvánulása, legforróbb vallomása a létről. A legszentebb, a legszebb játék.” (Latinovits Zoltán.)

Murawski szonettjei megragadó esztétikai élményt nyújtanak. Tehetsége képes előhívni az adekvát formát, megképezni a hiteles gondolatot, megteremteni a nyelvi erőt. Újat és egyénit alkot a „Midőn teremt új dolgokat, A semmiből világokat” (Csokonai) szellemében. (Fordításai és szonettjei is bizonyítják, magyarul minden antik verstípus átkölthető. Több európai nyelvben ez szinte elvi képtelenség. Kínai és vietnami versformákkal hiába kísérleteznénk, ha nyelvünk hangzásszerkezete nem lenne alkalmas.)

A keleti versformákat Murawski sem tartja úgy átültethetőnek magyarra, hogy azok az eredetihez mérhető, intenzív esztétikai élményt nyújtsanak. De Weöres Sándor nyomán ő is kísérletezett ezzel a lehetőséggel is. Ennek egyik darabja a *Kínai nyakék* című verse. Az irodalmi kísérleteket etüdöknek tekinti. Bennük a magyar nyelv csodálatos plaszticitása, rugalmassága érvényesül. A költő a művészi adottságokat úgy kapja, ahogyan a sportolók a stafétát adják át egymásnak. Nagyon fontos, hogyan használja fel, juttatja érvényre poétai örökségét az utód-költő, az égi-földi üzenetet, amely hozzá az ihletben inspirációként, belső sugallatként érkezik.

A szonettformák közül a Shakespeare-szonettet érzi legközelebb magához, de kísérletezik mással is, többek között a váltakozó sorhosszúsággal is, ami kissé a váltakozó ritmusú magyar népdalokra is emlékeztet, sőt még a csángó zenére is. Van néhány szonettje, amely egyaránt ritmizálható időmértékesen és magyaros versként is.

A *szonett* nem műfaj, hanem eredetileg egy középkori műforma. Általában két 4-4 és két 3-3-as sorból álló, négy szakaszos, rímes-időmértékes, rendszerint 10-11 szótagos jambusokból álló költemény. Rímképlete többféle lehet, az eredeti változattól (*abba abba cdc dcd*) a költők el is térhetnek. Petrarca, Michelangelo, Shakespeare, John Donne (Holy Sonnets) és számos szonettköltő révén a világ-irodalomban is jelentős helyet foglal el a szonettköltészet. A magyar lírában az Ady-nemzedék, a *Nyugat* második és harmadik nemzedékének költői is csodála-

tos szonetteket alkottak. Szabó Lőrinc a shakespeare-i szonettformát rendkívül gazdagon – magyarul újíította meg...

Murawski költészete is bizonyítja: a „*forma dat esse rei – a forma adja a do-log lényegét*” elv ma is érvényes. Számára a szonettforma nem korlát, nem gúzs, hanem rendező elv és felszabadító erő. Újra és újra megtapasztalhatjuk, hogy a magyar nyelv mennyire alkalmas a szonettformára is, és képes tudósítani még a tudatalattiról is. Murawski szonettjeit körülengi valamiféle „*klasszikus hangulat és illat*”. Weöres Sándor véleménye Murawski szonettjeire érvényes: döntően fontos, hogy a gondolatok megmaradjanak benne magyarnak.

Murawski Magdolna alapvetően lírai alkat, de sokoldalú, esszé-, prózaíráásra is képes tehetség. A líraisága nem zárja ki, hogy Isten áldotta tehetséggel remek esszéket, prózai műveket is írjon. Prózai „kirándulásainak” egyike a *Csend* című blogregény, amelynek már a harmadik kötetét írja. Most azzal kísérletezik, hátha ezt a nyelvet még értik az olvasók, akik mintha elfelejtették volna a költészet varázslatos anyanyelvét. A modernkedő, a szavak és a mondandó nyakát öncélúan kitekero versezetekkel és azok szerzőivel nem ért egyet. Visszatérése a klasszikus költészethez egyfajta tiltakozás az ellen az *irodalmármarkodás* ellen, amely rest vagy tehetségtelen ahhoz, hogy megtanulja a költészet hagyományait. Olyan ez, mintha valaki úgy akarna jó zenész lenni, hogy megtagadja a szolfézsstanulást, vagy nem akarna zenetörténetet tanulni...

Költészetében rejtve alakul egy nagy lehetőség... szöveg és dallam, ritmus teremkenyen kapcsolata. Az olasz irodalom és zene már a 13. századtól, majd a spanyol, aztán, a német és az orosz is a 18–19. századtól fogva egymást építi. A magyar literatúra és a zene valójában főképpen Kodály és Bartók, valamint társaik nyomán a 20. század elejétől építheti egymást olyan tudatosan, hatékonyan, amint az Weöres Sándornál tetten érhető. Murawski Magdi alapos angol-, olasz-, spanyol- és némettudással rendelkezik, hisz a hit, az ihlet legfőbb forrásában.

A *Papirusz-titok* című szonettválogatás Pomogáts Béla tartalmas ajánlásával és Fridél Lajos empatikus és karakteres illusztrációival látott napvilágot. Arany Jánostól eredeztethető sokgenerációs tudással, kiváló minélításérzékkel, Nagyszerű zenei és nyelvi műveltséggel rendelkezik. Írói életútja a *teher alatt nő a pálma* példája. Napjainkra különböző műfajokban már igencsak jelentős óriásművet teremtet.

További számos munkás és nagyon boldog évet – *ad multos felicissimosque annos* – kívánok az életművét kiteljesítő Murawski Magdolnának, hogy átadhassa, megírassa, napfényre bábáskodhassa mindazt a csodálatos, lélekemelő élményt, emléket, szép, jó és igaz gondolatot, szellemi-lelki értéket, tanulságot, amelynek birtokában van!

Szepes Erika

Utószó a *Csend* című blogregényhez

A kézirat, amelynek műfaját Murawski Magdolna regényként jelölte meg, annyiban regény, amennyiben mindannyiunk élete az: ez egy nagyon tisztességes, alapos önéletrajz, amelynek, mint minden jó önéletrajznak, a háttérében ott áll a történelem, a társadalmi viszonyok, az emberi kapcsolatok – minden. Hiszen az önéletrajz – amennyiben jó, és ez az – világértékelés és világértelmezés. „Az önéletrajz – világértelmezés” – írta tökéletesen fogalmazva Orbán Ottó.

Murawski Magdolnának igen határozott képe és véleménye van az élete háttérében változó világról. Stílusa kifogástalanul tiszta és elegáns – ez nyilván a műfordításnak is köszönhető –, de hogy mennyire inkább önéletrajz, mint regény, az is bizonyítja, hogy nincsenek benne párbeszédek, az egész egy nagy belső monológ tudatának és lelkének kivetítő vásznáról olvasva. Sok minden megtudható erről a belső filmről: hogy nagyon szereti a természetet, benne – érdekes módon – a leginkább tán a madarakat, hogy jól jellemez (szüleit, nővérét, tanárait – rövid szoknyás epizód-, pattanásos és idősebb udvarlóit, és főként önmagát: kiváló a macska-hasonlat).

Murawski ugyanúgy tisztában van szövege értékeivel, mint én. Magyarországon nincsen olyan család, ahol ne lehetne megírni azt, hogy valakit valamikor hogyan száműzték, büntettek, megöltek stb. Ilyen a mi történelmünk. És csak akkor ismernénk meg igazán a valóságot és az igazságot, ha mindenki megírná a maga önéletrajzát, és ezeket egymás mellé helyezve rajzolódnék ki egy nagyon kusza és nagyon igazságtalan történelem. Családom jó részét kiirtották, nekem 1991 óta nincs állásom, nyugdíjamat nem lehet összegnek minősíteni, csak alamizsnának.

Az én látóletem erről az országról egészen más, de ez így van rendjén ebben a – fentebb kuszának és igazságtalannak nevezett – történelemben. Összegezve: Murawski Magdolna könyve kitűnő, olvasmányos, a stílusa remek, tehát csak jót tudok mondani. Sok sikert kívánok a kiadáshoz!

Lőkös István

Iskolák, vágyak, valóság

A két világháború közötti években az Eger környéki falvak ifjúsága – ha az elemi iskola elvégzése után továbbtanulni kívánt –, a közeli Eger város középiskolái közül választhatott. A cisztercita rend jezsuitáktól örökölt gimnáziuma elit intézmény volt – erre predesztinálta múltja és jó néhány híressé lett tanára, egykori diákja. A ciszterek tanintézetét – „rangban” – az Állami Dobó István Reálgimnázium követte; majd az Egri Állami Polgári Fiú- és Leányiskola. A felsorolt intézmények mellé az Angolkisasszonyok Róm. Kath. Leány Gimnáziuma és Tanítónőképzője sorakozott fel. Településünk gimnazista növendékeinek közösségét elsősorban a falu intelligenciájának gyermekei alkották, de a csoport olykor kiegészült egy-egy módosabb parasztgazda gyermekével, sőt volt példa arra is, hogy cselédsorból származó fiúgyermek ültetett be a gimnáziumi padok egyikébe. A leány tanulók megoszlása is hasonló volt. A Polgári Fiú- és Leányiskolákat a középosztály alsóbb rétegeinek (kistisztviselő, kisiparos, kiskereskedő, MÁV-alkalmazott: forgalmazó, mozdonyvezető, kalauz, váltókezelő, fékező stb.) gyermekei látogatták.

A gyermekkoromban mintegy két és félezres lélekszámú Felnémet község fiú- és leánygyermekei esztendőről esztendőre két-három, olykor hat-nyolc fővel is jelen voltak Eger középiskolaiban. Nemzedékem az ötödik elemista osztályt elvégezve tizennégy fővel képviseltette magát a Polgáriban, illetve a Dobó Gimnáziumban. A felsoroltakból is következik: a „felsőbb iskolai végzettség” igénye hovatovább tradíció lett a faluban. Már a 19. század második felében, s a századfordulón még inkább, Felnémet kisdíákjai ott ülnek az egri középiskolák padjaiban – s a stúdiumokat abszolválva ki pap, ki jogász, ki postatiszt, ki tanító lett. Kimagasló személyiségeként tartjuk számon a cisztercita rendi magyar–német–latin–francia szakos tanárt: Török Konstantint, aki nyelvtudományi és irodalomtörténeti értekezéseivel gyarapította a magyar szellemtudományokat. Lokálpatriotizmusát dicsérik faluja, azaz Felnémet népnyelvét és népköltészetét bemutató dolgozatai, amelyek budapesti nyelvtudományi illetve irodalomtörténeti periodikákban láttak napvilágot. Sajnos, a halál korán kiütötte kezéből a tollat: alig múlt negyvenéves, amikor távozott az élők sorából. Hamvai a ciszterciták egri templomának kriptájában várják a *resurrexiot*. Családja későbbi nemzedékeinek néhány tagja MÁV-állomásfőnök, kántortanító, ügyvéd, postai tisztviselő vagy éppen mérnökként gyarapította a faluból, majd az egri középiskolák tanintézetek valamelyikéből indult értelmiségi közösséget.

De hadd kanyarodjak vissza emlékező írásom eredeti tárgyához: vagyis hogy hogyan és miért lettem én *polgárista*, aztán *kerista* diák? A válaszadást eleim társadalmi-szociális élethelyzetének körvonalázásával kell kezdenem.

Szuha-völgyi (Gömör vármegye) felmenőim földet túró, állattenyésztő kisnemesek voltak. Az idő múlásával, ahogy a család újabb és újabb nemzedékekkel gyarapodott, a művelhető s az állattartásra (legeltetésre, széna gyűjtésre, makoltatásra) alkalmas föld- illetve erdőterület, kaszáló; egyszóval a kisnemesi birtok egyre zsugorodott. 1862-ben született nagyapám: Lőkös Dániel felcseperedve, felnövő gyermekként úgy látta: első szülött Zsiga bátyja s három férjhez adandó lánytestvére mellett teljesen esélytelen az önálló kisnemesi létforma folytatására: úgy határozott – nyilván apjával is egyetértve – mesterséget tanul: csizmadia lesz. Jól döntött és választott. Szülőfalujából (Alsószuha) a kis gömői mezővárosba, Putnokra áttelepülve, mestervizsgálja birtokában, vevőköre majdani gyarapodását remélve, önálló műhelyt nyitott. Leendő apósa, a neves és módos rimaszécsi építőmester: Gleich István fontolgatás nélkül adja hozzá lányát, Máriát. A szuhai rokonság – úgy mesélték – nem örült a frigynek. Az alsószuhai, korábban *bikkszőgi* (ez volt a család előneve) rokonok arája mindig környékbeli kálvinista lány volt, Dani viszont katolikus, sőt *sváb nyoszolyót* vitt a családba. Az ifjú pár nemigen törődött a családi rosszallással. Az após emelte, kúria méretű hajlékukban működött a csizmadiaműhely, s a századforduló *békeidőként* aposztrofált másfél-két évtizedében kilenc alkalommal ringott a bölcső. Igaz: négyszer egy-egy, a csecsemőkorból éppen csak gügyögő aprósággá cseperedett kisgyermek ravatala felett kesergett a végül hét tagot számláló Tompa utcai család.

Az immár véglegesen putnokivá lett szuhai Lőkös család életében a századforduló két évtizedében van egy – a korban nem is oly meglepő és ritka – intermezzo: Lőkös Dániel Zsuzsa nevű nővére férjével, Lenkeyvel úgy dönt: elindul szerencsét próbálni az Újvilágba. Amikor a fiumei kikötőben összegyűlt kis magyar csoport tagjainak ajkán felhangzott a 90. genfi zsoltár szívszorító dallama: *Tebenned bízunk eleitől fogva...*, Lőkös Dániel még nem tudhatta, hogy az új Ígéret földjének gondolt *Ámerikában* sem aranyból építik a házakat, s a kerítést sem fonják kolbászból, s a sokféle biztosító cég közreműködésével épülő házak munkálatainál halálos baleset is történhet az Óvilágból jött halandóval... Szóval Lőkös Dániel akkor még a zsoltár szavának bizakodásával, hithű kálvinistaként, derűvel szállt fel a hajóra. Aztán megtapasztalva az ottani viszonyokat, majd megéli sógora balesetét és halálát, nos, ekkor úgy dönt: hat esztendő után: hazatér. Tízéves gyermekként 1943 nyarán feltett kérdésemre: Miért jött haza(?), lakonikusan csak ennyit mondott: „Tudod kisunokám, amennyit ott dolgozni kellett, s amennyi pénzt azért kaptam, annyi becsületes munkával azt itthon is megkereshettem.”

Viszontagságos *amerikai* utazását követően alig múlik el fél évtized, s az örök életűnek hitt Monarchia, de hamarosan Európa is a Nagy Háborúban találja magát. Nagyapám már túl van a besorozhatók életkorán, nem úgy két felnőtt fia: Lajos és apám: Dániel János. 1914 végén mindketten a közös hadsereg kaszárnyáiban

várják, hogy elinduljon a menetszázad Galícia felé. Apám, a felnőtt kor küszöbén, gépész oklevelével a kezében, ahelyett, hogy valamelyik közeli nagybirtok szérűjén a „tüzes gépet” működtetve vigyázná a cséplés biztonságos menetét, k.u.k. uniformisba öltöztetve a miskolci kaszárnyában várja menetszázada indulását a harctérre. Az indulás nem késik, s a katonavonatokban szomorúan szól a nóta: *„Mikor mentem Galícia felé, még a fák is sírtak. // Rezgő nyárfa hullajtja levelét, az is engem sirat...”* A katonavonat Lembergig vitte őket, ahonnan a század a magasabb egységekkel sodródik a térség folyók, mocsarak és nyírfaedűk szabdalta tájain – egészen Breszt-Litovszkig, ahonnan apám képes levelező lapon tudatja szüleivel, hogy a város megvételeért vívott harcokat túlélte, jól van és egészséges.

A frontszolgálat – hadifogsággal, sebesülésekkel tarkítva – négy éven át tart. Négy esztendő elmúltával, 1918. október 18-án végre megkapja „leszerelő levelét” s hazatérhet Putnokra. A Károlyi Mihály-féle cirkusz s Kun Béla rémuralma után, valamiféle perspektíván töprengve várja a „kibontakozást” – nyilván jövője lehetőségeit latolgatva. 1920-at ír a naptár, amikor bekövetkezik a trianoni országrablás, ami ismét sorsfordító módon „szól bele” az életébe. Gépészre most sincs igény sem szülővárosában, sem a környék falvaiban (ezek egy részét, a Putnokhoz közeliakat is elcsatolták), így hát enged fiatal, vállalkozó szellemű sógora, Mayer András hívásának: elmegy Kövágóórsra, a sógor terménykereskedésébe, kiségitőnek. És itt elkezdődik az én életrsorsom is. Apám itt találja meg élete asszonyát: érzékeny lelkületű, de az élet hozta hányattatásokat is hősiesen tűrő és elviselő drága jó édesanyámat: Szendrei Máriát. Vele a Lőkös-nemzetség identitásmotivációja jócskán bővült. Szendrei Mária édesapjának eredeti neve Simeister volt, aki a 19. század végén – jól prosperáló pesti „lábbelikészítőként” – változtatta sváb családnévét Szendreire. A vallásháborúk idején Magyarországra menekült, Taliándörögdön letelepülő lutheránus sváb családok nemcsak vallási elkötelezettségüket, de spórolásra teremtett génjeiket is hozták magukkal. Csak természetes: e génekben hordozott örökség alól Simeister-Szendrei nagyapám sem volt kivétel. Sváb fukarságát, krajcároskodását a családi hagyomány ekképpen oldotta anekdotikus történet: lepedővászón vásárlásakor a 2 méter helyett a 1,5 méterhez ragaszkodott – mondván: a párna alatt teljesen felesleges a 0,5 m lepedővászón. (Spórolós természetét anyám is örökölte. Az öt tojással készülő süteményt „tisza pocsklásnak” tartotta.)

Nem szóltam még anyai nagymamámról, azaz Gruber Erzsébetről, aki nemcsak német (osztrák?) volt, katolikus is. Fertőszentmiklóson született, majd nővérével Pesten volt szobalány – vélhetően a faluban birtokos Széchenyi-család palotájában. Hol talált egymásra a Dunántúl két egymástól távoli csücskéből származó fiatal Pesten – ez is a családi talányok egyike. Egy biztos: tisztességes kispolgári jövődöbelit láttak egymásban. A fertőszentmiklósi uradalmi bognármester,

Gruber János a Külső Váci úton jól menő cipésműhellyel és cipőüzlettel rendelkező fiatal Simeister-Szendrei Jánosban „jó partit” látott s boldogan adta áldását a jegyes pár egybekelésére. A két család relatív módosságát szemléletesen reprezentálja Simeister János és Gruber Erzsébet esküvői fényképén látható elegáns menyasszonyi ruha és nagypapám divat szerinti keménykalapja, lakkcipője, szürke csíkos nadrágja, eleganciát fokozó szarvasbőr kesztyűje. (E minőségről a családi legendárium tudósít!) Miként arról is, hogy a fiatal Szendrei–Gruber család egybekelésük, majd első gyermekeik születését követően házat vett Kővágóörsön, Révfülöpön pedig kisebb szőlőbirtokot és véglegesen hazaköltözhettek nagypapa szűkebb pátriájába: a Káli medencébe. Így lett anyám is, nővére is kővágóörsi eladólány.

Szüleim elbeszélése szerint fiatal koruk kis vidéki városában (mert Kővágóörs az volt) élénk társadalmi élet zajlott. Nagy létszámú, egyenruhás dalárda működött, az ifjúság műkedvelő színielőadásokat tartott, az Evangélikus Egyház is, az Iparoskör is, igényes könyvtára a magyar és a világirodalom remekeit (Jókai, Petőfi, Arany János, Vas Gereben, id. és ifj. Dumas, Balzac, Zola stb.) kínálta híveinek/olvasóinak. Természetesen a táncestélyek sem hiányoztak a szórakoztató rendezvények sorából.

Apám és anyám találkozása valahol itt kezdődött, ebben a Balaton-közeli, az elmúlt századokban evangélikus püspöki (superintendensi) székvárosban. (Lakói büszkén emlegették: a lutheránus parókia lakója egykor a kor ismert költője, a Kazinczyt is barátjának tudó Kiss János volt.) Apám és anyám házasságkötésekor persze már kevésbé híres lelkész végezte a házasságkötési szertartást. Az evangélikus vallású esketési ceremóniával ismét változatosabbá lett családunk felekezeti spektruma. 1923-ban született Valéria nővéremet már evangélikusnak keresztelték a lutheránus eklézsia kővágóörsi templomában.

A bethleni konszolidáció javuló szociális körülményei kedvező létfeltételeket kínáltak innovatív természetű apámnak. Önállósulási vágya ösztönözte újabb szakképesítés megszerzésére, ahogy ő mondogatta: *sofőrvizsgát tett*. Jogosítványra birtokában sikerrel pályázott a hatvani Borovicsény-birtok gépkocsivezetői és tejüzemi gépkezelői állására. Úgy látszott: a család révbe jutott. És ekkor közbeszólt a gazdasági világválság, amely a Borovicsény-birtokot sem kímélte. Apám mindkét állása megszűnt – a család ott állt a rokonságtól, szülőktől távoli Heves vármegyei nagyközségben, mindenféle támasz, perspektíva nélkül. Apám – Borovicsény Méltóságos Úr meleg hangú ajánlólevelével a zsebében – a fővárosba indult – gépkocsivezetői állás reményével. Sofőri állást ugyan nem talált, összehalálkozott viszont hajdani putnoki iskolatársával, aki „kultúrmérnök” és útépítési vezetőként az Eger–Lillafüred közötti közút építésének irányítója/vezetője volt. Apámnak előnyös ajánlatot tett: vállalja el az építkezés munkafelügyelői tisztét. A

munka egész nyáron át, kora őszig tartó távollétet kívánt a családtól, de tisztességes fizetéssel jár. Apám persze, hogy igent mondott, kiváltképp, hogy alkalmazására a következő szezon idejére is garanciát kapott.

Már a következő nyári munkálatok megindulásáról szóló értesítésre várva, egy váratlan tragikus esemény történt. Levél érkezett Egerből, amelyben időközben egri malomtulajdonossá lett sógora, Mayer András arra kérte: vállalja el az immár általa birtokolt Tihaméri Gőz- és Hengermalom gépészi állását. A megállapodás szerint a fizetés mellett szolgálati lakás is megilleti a gépészt, s természetesen – ugyancsak a megállapodás szerint – évi szabadság. Apám némi tétovázás után, s mert az útépítéssel kapcsolatos értesítés sem érkezett meg, vonatra ült, Egerbe utazott. Jó anyám mesélte: apám talán épp csak felszállhatott a vonatra, amikor a postás hozta a táviratot: Felsőtárkánynál indul az útépítő munka. Sok évtized elmúltja után tudom: apám sorsa a Fennvalónál már akkor *Elvégeztetett!* A predestinációról, azaz az eleve elrendelésről szóló kálvini tanítás – rejtett manifesztálódása történt itt meg. Apám és családjunk s a magam sorsa dőlt itt el, éppen csak azt nem tudhatom: miféle és kit terhelő vétek indukálta e mennyei akaratot? Mert az a tragédia, amely a család Egerbe költözése után alig egy-két esztendővel történt, mindannyiunk sorsába beleszólt. Történt volt, hogy a malom hatékonyabb működtetése érdekében Mayer András új, nagyobb teljesítményű, modernebb gőzgépet vásárolt s ennek üzembe helyezése – enyhén szólva – szabálytalanul történt. Az ácsok a gépet ideiglenesen stabilizáló gerenda-állványzatot hanyagul építették meg, az összeomlott s gerendái egyikének sarok része a lépcsőn át menekülni próbáló apám hátára esett. Az orvosi látélet szerint több bordája tört s csaknem valamennyi súlyos tüdővérzést okozott. Történt mindez az 1933. június 10-e előtti napon, s ahogy a helyi lap tudósítója leírta: „Lőkös Dániel János gépészt több súlyos természetű sérüléssel szállították be az Irgalmasok kórházába. Lőkös a Tihaméri Hengermalomban dolgozott, ahol motorszerelés közben az állványok összedültek és maguk alá temették a gépészt.” A hírlapíró sorait olvasva ismét a kálvini tanításra gondolok, mely szerint mindez eleve elrendeltetett, az is, hogy várandós anyám, s én, a hat hónapos magzat, túléljük e katasztrófát. Apám jövő sorsa: életben marad-e vagy sem, azokban a napokban persze még teljesen bizonytalan volt. A kórházban töltött válságos hetek csak lassan hozták meg a reményt: eljön az eleve elrendelt gyógyulás ideje is.

A tragikus eset bíróság elé került, ahol a felelősnek bizonyult Dombai Gyula szaktanácsadót, a Ganz-gyár alkalmazottját, mint vádlottat – Hevesy Sándor városi mérnök szakvéleménye alapján – az ítélő tábla 40 pengő pénzbüntetéssel sújtotta. 1933–34-ben 40 pengő nem kis pénz volt, de ahhoz képest, amit apám vesztett e baleset következményeként, azt ez a végzés semmiképpen sem ellentételezte, mivel az nem kártérítés, hanem a vádlottat sújtó büntetés volt.

A többhetes kórházi kezelés s a több hónapon át tartó lábadozás okozta anyagi veszteség családunkat súlyosan érintette. A „beteg segélyző” (OTI) fizette „táppénz” csekély töredéke volt apám fizetésének. A hírlapíró szerint „az ítélet” ugyan alapul szolgálhatott „egy nagyobb összegű kártérítési per” megindításához, amelyet a sértett szándékozott is megindítani „a gondatlan szerelő, illetve a Ganz gyár ellen”. Megtörtént-e mindez vagy sem, arról nem találtam semmiféle dokumentumot s ilyesmiről a családi *oral history* sem árulkodik... Arról viszont igen, hogy apám – felépülése után – az immár működő modern gőzgép gépészeként az ősztől tavaszig tartó változékony, s a téli hideg időben gyakran került „betegálmányba”, amit a „Főnök”, azaz a sógor Mayer András ismételten nehezményezett és szóvá is tett. Egy alkalommal – enyhén szólva is – durván: „Gépész Úr! Ha még egyszer beteg lesz, mehet.” Felesége, Mária nagynéném, anyám nem sokkal, a baleset utáni vakbél-operációját követően még minősíthetetlenebb módon fogalmazott a főmolnár felesége társaságában: „Úgy utálok már ezt a göthös bandát!”

Apám megértette: Tihaméren lassan elfogy körülötte a levegő. Döntött: odahagyja ifjú kori álmai netovábbját: a gépész szakmát, és kereskedő lesz. 1937 tavaszán történt, hogy a Mayer-rokonsághoz tartozó Romhányi Matild Felnémeteren felszámolni készült fűszer- és vegyeskereskedését, valamint hentesüzletét. A szerény boltberendezést s a csekélyebb eszköztárral működő hentesüzletet – némi kölcsönrel terhelve a családi büdzsét – megvásárolták, mind a berendezést, mind a működési engedélyt. Így lettünk 1937 nyarától 1956 februárjáig felnémeti lakosok.

A malomudvar szürkésege, sivársága s a gépészlakás örökös félhomálya után paradicsomi környezetben találtam magam. A felnémeti épület, benne a lakás s a két üzlethelyiség a falu központjában, főútvonal mellett volt. Szomszédságában az egyik iskola tanítólakással, átellenben a csendőrőrs, mögöttünk a közeli magaslaton a templom s a parókia, mellettünk egy kissé elhanyagolt emeletes épület: a Boross tanítócsalád még élő tagjai egy része és leszármazottaik lakták. Udvara egyharmadán hatalmas koronátövis fák – a zúzmarás téli napokon, mint megannyi ezüstösen csillogó karácsonyfa, a környék ékességei voltak. Velünk szemben az egykori uradalmi fővadászi lak, a 18. században épült falaival, gazdasági melléképületeivel, takaros veteményes kertjével kisebb nemesi kúria képét imitálta. Most, felnémeti honosokká válásunk idején, Gaál Márton, az uradalmi „tanyamester” lakja feleségével. Egyszóval: faluközpont ez az útkereszteződésbe szorult, majdnem térnek nevezhető terület – annak ellenére, hogy a községháza például a patakon túli, még a 18. században kiépült „Nagysoron” van. Házunktól alig kétszáz méterre csörgedezik a Tiszába igyekvő Eger-patak vize. A 18. századi újratelepülés óta szeli ketté a falut, akkor a jobb parti falurész még Borsod, a bal oldali Heves vármegyéhez tartozott. Ebben a valójában szűk, ám az én földrajzi

képzeitem szerint tágas térségben éltem kisgyermekkorom legszebb éveit. Három esztendő t mindösszesen. 1940-ben ugyanis elemi iskolás lettem, s akkor egyszerre kitágult ez a kis világ – lévén, hogy az elsősök osztályterme a patakon túli, a Nagysor végén kissé magányosan álló „Darázsiskolában” volt. Gyermeki megítélésem szerint messze a lakóházunktól.

Az a négy és fél tanévnyi idő, amelyet falum római katolikus elemi népiskolájában töltöttem, igencsak mozgalmas életszakasz volt. Az iskolaépülete(ke)t (elsős koromban négy volt a falu különböző pontjain) hol a háborús mozgósítások, hol a levetefoglalkozások céljai szerint vette igénybe a honvédség vagy éppen a közigazgatás; 1944. március 19-én a megszálló német csapatok. A maradék, töredékes szorgalmi időkben pedig – hadköteles férfi tanítóink bevonultatása miatt – hol végzős prepák (tanítójelöltek), hol szabadságos tartalékos tisztként hazalátogató pedagógusok jelentek meg a katedrán. Egyik nap a helyettesítő tanító úr honvéd főhadnagyi, más alkalommal a Magyar Királyi Honvéd Légierő zászlósi uniformisát viselte helyettes óraadónk. Aztán jött a „felszabadulás”. A zűrzavaros időben a tanítás egy teljes éven át szünetelt. A „rendes tanítás” csak 1945. február elsejével állt helyre. Ez nemzedékem számára az elemi iskola 5. tanévének második félévét jelentette. 1945. február 1-jén az 5. és 6. osztályos tanulók számára a „felső iskola” egyetlen tantermében, Maróty József tanító úr vezetésével indult meg újra az iskolai élet. Maróty József kitűnő pedagógus volt. Munkájának eredményes voltát bizonyítja, hogy e népes, zilált társadalmi, politikai és háborús viszonyok között és hatások alatt nevelődött, olykor lelkiileg sérült iskolai közösségből 1945. szeptemberében tizennégyen kezdhettük meg tanulmányainkat az Egri Polgári Fiúiskolában, illetve az Állami Dobó István Reálgymnáziumban; egy osztálytársunk a Tanítóképzőben.

Ez az 1945-ös csonka tanév diákéletem sorsdöntő esztendeje volt. Továbbtanulásom mikéntje családom mindennapjainak témája lett. Szüleim iskola-ideálja a polgári iskola (sokak vélelme szerint a szegények egyeteme). Ideájukat nővérem polgári iskolai tanulmányainak sikeres abszolválása is táplálta. Osztályfőnöke, magyar és német tanárnője: Vargha Erzsébet Önagysága – a család református-evangélikus hite okán is – kitűnő figyelemmel kísérte tanulója munkáját. A negyedik osztályt elvégezve – a következő szeptembertől – már írno ki állása volt a község házában. Nekem más elképzeléseim, szándékaim voltak. Gimnazista diák szerettem volna lenni. Ma sem tudom megmondani: miért volt akkor oly vonzó gimnazista diákként tovább tanulni?! Talán a nyolc tanéven át tartó képzési forma és idő volt vonzó, s persze az is, hogy a hetedik-es nyolcadikos gimnazista diákot már *fiatalembereknek*, azaz felnőttnek tekintették és szólították, akinek egy vagy két év múlva már *érettségije* lesz, és magasabb tisztviselői állás várományosa. Lányos anyák vélelme szerint „partiképes” férfi. Számomra misztikus áhítatot s

akusztikai élményt jelentett a katolikus szentmisék latin liturgiája, amelynek szöveget ugyan nem értettem, ám a szöveg és a zene – így együtt – nekem varázslatos élményt jelentett. Elfogadhatóbb magyarázata lehetett vonzódásomnak a gimnazistáknál kötelező egyenruha: a *bocskai*. A ciszterci diákoké fekete, a „dobósoké” acélkék. A polgáriban – tekintettel a háború utáni nehéz anyagi viszonyokra – csak a piros egyensapka viselése volt kötelező. Vonzódásom elsődleges eredője e külsőségeken túl – a latin liturgiától nem függetlenül – a latin nyelv „legendája” volt, amely egy-egy helybéli gimnazista diák körül kerengett; vagy mert kitűnő volt latinból, vagy pedig mert elégtelen.

Elemista tanulmányaimat befejezve, tanulmányi eredményeim alapján, újabb bátorítást éreztem, hogy magam is gimnazista diák legyek. A tanév befejeztével szüleim elé tettem munkám eredményességét tanúsító bizonyítványomat, amelyben szó szerint ez olvasható: „a mindennapi elemi iskola *ötödik osztályának* tanulójaként minden követelménynek eleget tett.” A leírtak bizonyságaként ott áll tanulmányi tárgyaimnak és eredményeimnek listája, mely szerint minden tárgyból (Vallástan, Beszéd- és értelemgyakorlat, Olvasás és Olvasmány tárgyalás, Írás, Fogalmazás, Helyesírás és nyelvi megfigyelés, Számolás és mérés, Földrajz, A magyar nemzet történelme, Polgári jogok és kötelességek, Természettan, Gazdaság és háztartástan, Természettan és vegytan, Egészségtan, Ének, Rajz, Kézimunka, Testnevelés) teljesítményem kitűnő.

„A Polgáriban ez biztos tandíjmentesség!” – reagált anyám nyomban –, „ha így tanulsz ott is, a tandíjmentességed négy éven át biztos! És gondold meg: a »polgárit« elvégezve, tizenhat évesen már lehetsz irodista a Hangyában, gyakornok, írnok a közigazgatásban...” Lelkes szavait félbeszakítva, érveit figyelmen kívül hagyva, közbevetem gyorsan: „a gimnáziumban is létezik tandíjmentesség vagy kedvezmény, különböző alapítványok támogatására lehet pályázni...” A válasz: „Azok elnyeréséhez jó összeköttetés kell vagy rokonai kapcsolatok!” Abbahagytam a vitát. A sorsomat eldöntő érvet végül apám fogalmazta meg: „Gondolkozz fiacskám! És emlékezz: az oroszok elvonulása után hogyan nézett ki bolthelyiségünk? Láttad a kifosztott fiókokat, ládákat, az üres petróleumszivattyút és az üres hordót. Láthattad: az amúgy is szerény árukészletből egy deka cukor, liszt, só, gríz, egy darab mosószappan sem maradt, s még egy pár cipőfűző sem. Emlékezz! Milyen keservesen tudtuk megtölteni a polcokat, a fiókokat a legfontosabb árucikkkel, abból a csekély, szerencsésen elrejtett három-négyszáz pengőből, amely a befalazott pincében vészelte át a felszabadítók garázdálkodását! Ha anyukád nem tudna a falubelieknek inget, ágyneműt, ruhafélét, polgárista diáksapkát varrni, számunkra most elérhetetlen lenne olyan élelmiszerek beszerzése, mint a liszt, zsír, étolaj, zöldségféle. Tudnod kell azt is, hogy a pénzünk romlik, a pengő egyre kevesebbet ér. A tanulással járó kiadások sem fognak csökkenni, sőt növe-

kednek. Az iskolában nemcsak a tandíjat kell befizetni, meg kell vásárolni a tankönyveket, füzeteket, írószereket s emellett még ruházkodni is kell. Jelen körülményeink nem teszik lehetővé a gimnazista egyenruha megvásárlását, de még a tanszerek beszerzése is gondot okozhat. Törődj bele a változhatatlanba és fogadd el az adott körülményeket. Az elkövetkező években a kommunizmus fog eluralkodni rajtunk. Körülményeink még rosszabbak lesznek. Ha mégis csoda történne, s dolgaink jobbra fordulnának, a polgári elvégzése után, különbözőzeti vizsgákkal átmehetsz a gimnáziumba. Gondolkozz el a dolgokon egy kicsit!”

A férfias, átgondolt érvelés megdöbbenett. Amit elmondott, mindennapi valóság volt, amit tizenkét-tizenhárom éves gyermekként én is láttam, tudtam s meg is értettem. Megértettem, mert láttam anyámat a petróleumlámpa fényénél, amint egy-egy fehér gyolcs lepedőből szabott férfiing, vagy éppen egy polgárista sapka varrásával szorgoskodik, apám meg jókora takarmányrépát gyalul, amiből „savanyú káposzta” készül. És eszembe jut, hogy a szovjet ármádia elvonulása óta hamar szikkadó/száradó árpakenyeret majszolok a babfőzelékhez. (Ez most fejlődmi éteknek számít!) S aztán az is, hogy zöldfőzelék készítéséhez a faluközei réten mezei sóskát szedek, a marhalegelőn meg apró szegfűgombát levesnek. – Apám tanácsát megfogadva s „front utáni” létmódunkon eltöprengve belátom: nincs jogom gimnáziumi tanulmányokról ábrándozni. Örölnöm kell (ha felvesznek?!) polgárista mivoltomnak is!

*

1945 júniusában, a néhány héten át tartó családi disputa elcsendesedése után benyújtottam felvételi kérelmemet az Egri Állami Polgári Fiúiskola Igazgatóságához. Július 27. dátummal az alábbi határozat született csekélységemet illetően: „Lőkös István 1945. júli hó 27. napján felvétetett az egri áll. Polgári fiúiskola első osztályába. Wolszky igazgató.” Édes jó anyám odavolt a boldogságtól. Apám bölcs komolysággal nyugtázta győzelmét, nővérem halk szavakkal fejezte ki a szülőkkel egyetértő véleményét: „Így lesz ez jó”.

A nyári szünidő szabadsága, apró örömei lassan-lassan oldották szomorkás kedélyállapotom. Lassan a megbékélés lett úrrá rajtam. Mire elérkezett szeptember 1-je, már mindenféle ellenérzés nélkül, sőt némi kíváncsisággal léptem át az impozáns épület kapuját. Egy palota képzetét fakasztotta bennem a Klebelsberg-kori, a neobarokk szépségeivel ékes épület, amelynek monumentalitását hatványozza a vele egyfajta építészeti szimbiózist alkotó, hasonló zsánerű „pénzügyi palota”. 1945. szeptember 1-jén megilletődötten csodálom a pompás épületet, s némi büszkeséggel is: nővérem az épület déli szárnyának lépcsőit, folyosóit koptatta négy éven át – a leányiskolai részben – Vargha Erzsébet Őnagysága osztályfőnöksége alatt.

Első emlékeimet idézem. Állok sokadmagammal az iskola udvarán, várva a további rendelkezéseket. Ahogy megszólal a csengő, s minden osztály felsorakozik, az iskolai rendtartás szerint indulunk a szentmisére (Veni sancte) – néhányan, kálvinisták, a református templomba, istentiszteletre.

A szertartások végeztével újra az iskola udvarán gyülekezünk, ahonnan az osztályfőnök vezetésével indulnak az osztályok a tantermekbe, ahol az iskolai szabályzatról, s a tanévkezdési teendőkről kap a diákság tájékoztatást. A tantermekbe a bevonulás katonás rend szerint zajlik. A mintegy nyolcvan főt számláló első osztályos csapat már A, illetve B osztály megosztásban indul – osztályfőnökeivel az élen a négy éven át intézeti „otthonukat” jelentő osztálytermükbe. Az A osztály közösségét a vidékről bejáró, továbbá a „bennlakó” vidékiek s az egri lakos református vallású tanulók alkotják. A B osztályt a katolikus hitfelekezethez tartozó egri lakosok. Az A osztálybeli, nem éppen túl fegyelmezett gyerekhad úgy negyvenen valahány főt számlál. Osztályfőnökünk vezényszavára: „osztály vigyázz! Indulj!” – most már kissé fegyelmezettebben – vonul a második emeleti osztályterem felé. A tanterembe érkezve az osztályfőnök úr, Szabó Gábor, atyai szóval, tiszteletet parancsoló szigorral, de szeretettel, szép és mintaszerű tanári gesztusokkal nyeri el az egész osztály rokonszenvét. Az első „osztályfőnöki óra” tárgya: a legfontosabb iskolán belüli és a polgárista diák iskolán kívüli viselkedéskultúrájának szabályai, majd az iskola igazgatójának és tanári karának bemutatása következik, aztán az osztály heti órarendjének ismertetése, amely az évnyitót követő első tanítási naptól érvényes. Megkapjuk az állami polgári iskolákban használatos tankönyveket is. Az Egri Állami Polgári Fiú- és Leányiskola akkori tantestülete – csaknem nyolcvan év elmúltával is – egy korabeli fotográfia elevevényével jelenik meg lelki szemeim előtt: Igazgató: Bácskai László; tanárok és tanárnők: Dankó László, Hanel Béláné, Jászberényi József, Légrády Gyula, Mondok Ferenc, Nemcsik Lujza, Ráthné Nyáry Olga, Szabó Gábor, Szabó Géza, Tatay Vilma, Térey Péter, Tömösváry Ágnes, Vargha Erzsébet, Varga László, Wolszky István. (A későbbi tanévek idején a következőkkel bővült a tantestület: Bánóczy Adrienn, Berzy András, Laborcz Gyula, Pápay András, Tihanyi Miklós.)

1945 őszétől nagyjából a második tanév végéig az oktatás a polgári iskolák hagyományos rendtartása szerint történik. Használjuk a régi tankönyvek egy részét, a tanítás kezdetén imádkozik az osztály: elmondjuk a *Miatyánkot*. (Az elemi iskolai években még kötelező *Magyar Hiszekegy* természetesen elmarad, a „felszabadítással” tiltó listára került.) Az egyes tárgyak első óráján a munkafüzet első lapjára beírjuk az évszázados jelmondatok egyikét: *In nomine Dei* (Isten nevében), vagy: *Ora et labora* (Imádkozzál és dolgozzál). A heti két hittanóra minden osztályban ugyanazon nap ugyanazon órájában van – nemcsak nálunk, a város valamennyi középiskolájában. A református tanulók ebben az időpontban református

hittanórán vesznek részt a Dobó István Reálgymnázium erre a célra biztosított tantermében. Vallás tanárunk hubói Hubay Lajos református lelkész. A rendszer az 1948/49-es tanév végéig működik. 1949 júniusában e református hittanos közösség tagjai mindannyian konfirmáltak.

Az 1947-es esztendő iskolánk életében sajnos már többféle változást hozott. Tantárgyaink egyike: az *Egészségtan*, amelyet éveken át a város valamennyi középiskolájában dr. Sziklay Árpád iskolaorvos tartott, megszűnt. Helyette egy merőben más, kifejezetten ideológiai célzatú tárgy lett kötelező *Az ember élete* címmel, amelynek tankönyve kizárólag marxista szellemű történet- és természettudományi, ateista propaganda-szövegeket tartalmazott.

A kommunista szellemiség behatolásának újabb jele a régi polgári iskolai tankönyvek végleges kivonása volt. A rendelkezés célja egyértelműen a marxista szellemű tudatformálás, a Kommunista Párt ideológiájának terjesztése volt, s a vallásos világnézet kiszorítása az oktatásból.

Az 1947/48-as tanévben osztályunk létszáma váratlanul néhány fővel gyarapodott. A NÉKOSZ szervezetéhez tartozó Népi Kollégiumok egyike Egerben is legitimált intézmény lett. Lakói között megjelentek a környékbeli falvak elemi népiskoláiban a hatodik osztályát kitűnő, vagy jeles/jó eredménnyel végzett tanulók. Közülük mintegy hat fő lett iskolánk III. A osztályának tanulója. A jogszerűséget az iskola „cégtáblájának” átfestése jelentette, mely szerint az Egri Polgári Fiú- és Leányiskola immár Egri Állami 2. számú Általános Iskola néven működik. Az új formáció a tantestületet sem hagyta érintetlenül. A nagy hatalmú, egykori papnövendék: Horváth Miklós teljhatalmú megyei főtanügyérként helyezte ide-oda a megye pedagógusait. Így került az egri polgári iskolába – polgári iskolai tanárképzői végzettség nélkül – néhány vidéki tanító, tanáraink közül pedig néhányan a város egykori Elemi Népiskoláiba. Ki a „Halasba”, ki a Maklári úti Állami Általános Iskolába. Térey Péter matematika–fizika szakos tanár úr neve jut eszembe, aki hajdan a pesti egyetemen az olajkutatásban oly fontos szerepet betöltő „torziós inga” feltalálójától, Eötvös Lorándtól tanulta a fizikát. Mi lehetett a bűne? Talán mert – jó munkája elismeréseképpen – 1942-ben Horthy Miklós kormányzó címzetes igazgatói címet adományozta az Egri Polgári Fiú és Leányiskola legendás tanárának. A szankcionáltak között meg kell említenem Ráthné Nyáry Olga Öngyáságát, akit a B-listázás alkalmával távolítottak el az iskolából. Wolszky István a diktátor főtanügyér: Horváth Miklósnak bátorkodott ellentmondani egy nyilvános értekezleten – távoznia kellett. Néhány hónap múlva belehalt a becsületébe gázoló hatalmi döntésbe...

Egyetemista éveim és stúdiumaim felől visszatekintve életem polgári iskolai szakaszára, újra és újra szembesültem az alapos, nyolc esztendő latin stúdiumok hiányával. De szembesültem azzal is, hogy az antikvitás: azaz görög és római irodalmi, mitológiai, történelmi ismereteim mennyire szűkösek. E tárgykörök hiányosságát persze többféle tényező magyarázhatja. Az iskolatípus oktatási struktúrája elsősorban a gyakorlatiasság elve/szempontja szerint formálódott. A szélesebb körű, az általános műveltséget célzó ismeretanyag ezért jelent meg korlátozottabban a tananyagban. Az első osztályosok használták a tárgykört tartalmazó irodalomtankönyv inkább egy a témát érintő kis kézikönyvre hasonlított, mintsem tankönyvre. Jellemző, hogy ez a vonatkozó és elsajátítandó ismereteket tartalmazó könyvecske már első, az 1945/46-os tanév félidejében eltűnt, azaz az oktatásból száműzött tankönyv lett. Említettem már: ez lett a sorsa a felsőbb osztályokban használt irodalomtankönyveknek is – lévén, hogy valamennyi a Horthy-korszak oktatáspolitikájának jegyében és szellemében készült. Az nem számított, hogy e tankönyvek szerzői Petőfi, Arany, Madách Imre és más nagyjaink életművét interpretálták. Hála az iskola magasan képzett, a tanítás iránti elkötelezettségéről híres tanári karnak, melynek tagjai a további tanévekben is, nemzeti értelemben érvényes ismereteket közvetítettek tudásra éhes tanítványaiknak. Bizonyágképpen álljon itt két, tanárságom példaképének rövid portréja. Mindketten az Egri Polgári Fiú- és Leányiskola országos hírű, klasszikus értelemben vett *Magisteri/Mesterei* voltak.

Szabó Gábor

Négy esztendőn át álltam számtalanszor áhítattal, tisztelettel, de sohasem félelemmel előtte – felelő diákként. E négy esztendő majd’ minden napjának polgári iskolai emléke elsősorban az ő alakjához kötődik. Akkor még bőséges óraszám-ban (heti 11 óra) taníthatta osztálya növendékeit osztályfőnök és két tárgy tanáraként. Magyarórai bearanyozták polgárista diák éveink minden napját: élmény volt tőle hallani egy-egy Arany-vers szépségeinek számtalan titkát, Petőfi, Berzsenyi vagy éppen Ady lírájának csodáit, de a Toldit bemutató előadásait még inkább, amelyekkel esztendőn át tudta nem szűnően lekötni gyermeki áhítatú hallgatóságát, s megtanítani általuk a magyar stilisztika megannyi tudni érdemes titkát. Ma már tudom: az élmény csodáját teremtette meg minden óráján, hókuszpókuszok, metodikai mutatványok nélkül, kötetlenül, kivette az unalmas és nyűgös didaktizmus minden szükségtelen ballasztját. Mert többet adni tudásban, szemléletben, mint a szigorú tantervi előírás (maig áldom érte!) s mert elidőzni az anyagban ott, ahol a diákérdeklődés magasabbra hágott, s többet is kívánt az előírtaknál. Így lettünk szenvedélyes olvasó osztálya, egyedenként szebb, jobb és nemesebb esztétikai élményre vágyó olvasóvá.”

Szabó Gábor tanár úr messziről érkezett a pályára. Egy heves vármegyei kis faluban, Kömlőn született, szülei parasztemberek voltak, az első világháború frontjait megszenvedő édesapját ötéves koráig nem láthatta, testvéreivel édesanyja gondoskodó szeretetében osztozhatott. Az eleven észjárású, szorgalmas kis Szabó Gábor az egri Dobó István Reálgimnázium tanulójaként lett az irodalom szerelmese. (Néhai egyetemi professzorom: Bán Imre is itt lett a magyar, a francia sőt a görög és a latin irodalom elkötelezettje.) Szabó Gábor „Dobós” tanító-mesterét, magyartanárát Lemle Rezsőnek hívták. Néhai jó Gábor Bátyám kiváló gimnáziumi tanulmányi eredményei birtokában lett a szegedi Ferenc József Tudományegyetem hallgatója, ahol mentora, mestere Sík Sándor lett. Magyar–német szakosként végzett, s pályája során e két tárgy tanításának mestereként tartották számon már pályakezdése idején is. Tanított Érsekújváron, Szerencsen és Hatvanban, majd Egerben. Első egri munkahelye a polgári iskola volt, hogy aztán két középfokú tanintézet: a Közgazdasági Technikum és a Gárdonyi Géza Gimnázium tanára legyen, majd sok éven át a magyar és a német nyelv oktatásának szakfelügyelője. Az előbbi intézményben, pályakezdőként, már kollégája is lehettem két tanév időkeretében. Az első perctől kezdve egyenlő rangú kollégának tekintett, s megannyi szakmai tanáccsal segítette tétova, pályakezdő lépéseimet; a szakmája iránt elkötelezett kollégát látta bennem. Amikor hitehagyott, ex-szerzetes igazgatóm agresszív, politikai indíttatású vegzálásait kellett kivédenem, ő mellettem állt, bölcs tanácsaival mindig segített. 1957-et írtunk akkor! Nemcsak szakmailag. Emberségben is Mesterem volt!

Wolszky István

1945 szeptembere, tanévnyitó. A Veni Sancte után a Nagytemplomból zárt rendben érkezve tarka diáksereg gyülekezik az iskola udvarán. Katonás rendben állnak az osztályok, az iskola Diák Önkormányzatának titkára *vigyázzt* vezényel, majd elénekeljük a Himnuszt. Ezután az igazgató Úr: Wolszky István szól a diáksághoz tanulásra, fegyelemre, a polgárista diákhhoz méltó iskolán belüli és kívüli illendő viselkedésre szólítva fel a felsőbb, de kiváltképp az első osztályos tanulókat. Szózata rövid, de „velős” volt – később tudatosult bennünk: nem szerette a dagályosságot, matematikusként a fegyelmezett, szabatos fogalmazás és élőbeszéd híve volt.

Ekkor még csak távolról s a felsőbb évfolyamok hagyományozta legendák alapján ismertük őt, s némi szorongással gondoltunk arra, hogy holnap már a számtanórán találkozunk vele. Szorongást írtam, ami ma lélektanászok témája lehetne, akkortájt azonban csak a harmadik és negyedik osztályosok ugratásainak, riogatásainak tárgya volt. Minden nemzedék az iskolai élet természetes részének tar-

totta-tudta rendhagyó egyéniségét, s akként is élte meg. Hamar rájöttünk: Pista bácsi óráin – ha figyelt, tanult és fegyelmezett volt a diák – nem kellett a szorongás érzetével küszködni. Már az első számtanóra kellemes meglepetést jelentett. Pista bácsi fennhangon közölte: „Nincs házi feladat, kérem, úgyis itt írnák meg reggel, az órán tanulunk meg mindent.” Így is történt. Egyéni módszere – a célt elérendő – számtalan volt.

Már később (akkor a vegytant is tanította) egyik napon az osztályba belépve egy különös, ismeretlen szót mondogatott, míg csak fel nem lépett a katedrára: Plumbum, plumbum, plumbum. Ki mosollyal, ki kuncogva, ki halk nevetéssel nyugtázta a produkciót – gondolván, hogy Pista bácsi tréfás kedvében van. Aztán – ahogy „beírta a haladási naplót” – megkérdezte: „Na kérem, ki tudja, mi az a plumbum?” Senki sem tudta, mire Pista bácsi nevetve szólott: „Ejnye kérem, hát az ólom, amelynek ennél fogva a vegyjele: Pb. Tessék jól megtanulni: plumbum, ólom, a vegyjele: Pb.” A többi már meseként, játékosan tanultuk hozzá – ott, az órán. Filosz pályám elröppent évtizedei során nemigen kellett a plumbum, a ferum, argentum, stannum fogalmával s vegyjeleikkel bíbelődnöm, de ma is szívesen felelnék mindebből Pista bácsinál, s a fizikaórán sem vétenék a szabály ellen: „Tanulják meg jól: a fizikában nincs drót, csak vezeték vagy huzal.” S persze tudom azt is, hogy „voltaképpen mi volt az első Volta-elem”, s véletlenül sem mondanám a számtanórán – a feladat megoldása közben – , hogy „kiteszem a tizedespontot.” Mert aki e nyelvi dologban vétkes volt, azt Pista bácsi karon fogva az ajtóhoz vagy a nyitott ablakhoz kísért, s ráparancsolt: „Na tegye ki!” „Mit, tanár úr? „Hát a tizedespontot, kérem! Maga azt mondta: kiteszi a tizedespontot.” A folytatás így hangzott: „A magyar nyelv tömör, elég a művelet végzése közben ennyit mondani: tizedespont, s folytatjuk a számtanpélda megoldását.”

A nyelvhelyesség dolgában éppoly igényes és következetes volt, mint a matematika, a fizika s a kémia szabályainak megtanításában. E különös, kemény tanórai munkát követelő, semmiféle hanyagságot és pontatlanságot nem tűrő tanári habilitust a farsangi műsorok idején kedves diákdallal nyugtázta az ifjúság:

*Számtan, mértan, fizika,
Kis angyalom.
Pista bácsi tanítja,
Kis angyalom.
Pista bácsi magyaráz,
Engem meg a hideg ráz,
Kis angyalom.*

Fergeteges volt a siker...

Wolszky István, az egri Állami Polgári Fiúiskola igazgatója már több mint száz esztendeje, hogy megszületett, s azóta is több évtized röppent tova, hogy eltávozott közülünk. Alakját, hangját, gesztusait már csak kevesek emlékezete őrzi. Ám az emlékezők köre is egyre szűkül: a család, a pályatársak, s utolsó tanítványainak tagjai is megfogyatkoztak. Ezért hát emlékét idézni nemcsak szülővárosában, de szerte e hazában is mindenkor időszerű. Mert néhai Wolszky István példaadó egyéniség volt emberként és tanárként egyaránt.

Bár nevéből sejthető, mégis kevesen tudják: családja – apai ágon – lengyel eredetű. A nagyapa, Wolszky Péter, alias Peter Wolsky, rebellis lengyel nemes, sandomierzi földbirtokos, az 1830–31-es, Wisocky-féle lengyel felkelés résztvevője volt, aki a cár elleni lázadás leverése után menekült – két fiával – Magyarországra. Átkelve a Kárpátokon, Eperjesen talált otthonra, s a fiúk útja innen vezetett Budára, illetve Egerbe. Mesterséget tanultak, családot alapítottak, s lengyel nemzettudatuk megőrzése mellett tisztos polgárai lettek e hazának. Pista bácsi édesapja egri lányt vett feleségül, Szakácsi Máriát, aki tizenegy gyermekkel ajándékozta meg, közülük kilenc fiú volt – a legkisebb Pista bácsi. Ő 1893. június 30-án született. Az édesapa, aki lengyel anyanyelve mellett még „deákul” is folyékonyan beszélt, jó nevű csizmadiamesterként, tisztos polgára haláláig a városnak. A megbecsülés jele volt az is, hogy – tört magyarságú beszéde okán – csak úgy emlegették az egriek: az „öreg tót”.

Legkisebb fiát – a négy elemi elvégzése után (1903-ban) – a reáliskolába íratta, a korszokás ellenére korán, hisz akkor még jobbára illet az ötödik osztályt is elvégezni az elemiben. A fiú a négy reáliskolai klasszist befejezve a tanítóképzőt választotta tanulmányait folytatandó, majd onnét – a négy esztendő s stúdium végeztével – Budapestre ment matematikát és fizikát tanulni. Mindez már 1911 őszén kezdődött, az utolsó Ferenc József-i békeévek egyikében. Már harmadéves tanárjelölt volt, amikor kitört az első világháború, amely őt is, évfolyamtársait is a csatamezőre szólította. Előbb hadapród tiszthelyettes, majd rövidesen hadnagy lett. 1915 karácsonyán pedig már századparancsnok. Többször megsebesült, s a kórházi ágyon maradék vizsgáinak letételére készült – így kaphatta meg tanári oklevelét 1916-ban. Felgyógyulása s a vizsga letétele után persze még mindig nem a tanári katedra várta, hanem a lövészárók. Felelősség- és kötelességtudat és emberség jellemezték katonaként is, mire a háború befejeződik, már zászlóaljparancsnok s számos kitüntetés (kis- és nagy ezüst vitézségi érem, Károly csapatkereszt, sebesülési érmek stb.) tulajdonosa. 1918-ban veszteség nélkül hozta haza zászlóalját Galíciából...

Levetve a mündért, előbb egykori iskolájában, az egri érseki tanítóképzőben kapott próbaidős tanári állást, majd végül az Állami Polgári Fiúiskola tanára lett. Jó negyedszázados tanári pályája során generációkat tanított számtanra, fiziká-

ra, vegytanra, de ha kellett, ő tanította a tornát és a kézimunkát is. Tanítványai szerették, s ő is ragaszkodott többnyire szerény szociális környezetből származó diákjaihoz. Pedig csábították sokfelé, így a Ludovika Akadémiára is (utolsó katonai rendfokozata tartalékos százados), de ő egri tanár maradt. Sokunk szerencséjére, mert óráin szigorúságával együtt szeretetet, tudást kaptunk, s emberségből mindenkori példát. Ezért is lett ő minden egri polgárista nemzedék Pista bácsija. Egészen az ún. koalíciós idők végéig. Egy napon hiába várták diákjai az órán, Pista bácsi nem jött. Később tudtuk meg: áthelyezték a „Halasba” (a mai Lenkey iskola közismert neve volt akkor). A régi iskolarendszer szétverésének egyik szomorú egri epizódja volt ez, ami már számos más emberi sorsot is érintett. A város (vármegye?) – már említett – hírhedt főtanfelügyelője, az eredetileg kispap (egy ideig a bécsi Pázmáneum növendéke is volt) Horváth Miklóssal (1956 után felcsapott hadtörténésznek) támadt vitája, s mert Pista bácsi nyilvánosan is bátran szembeszállt vele, 1949-ben állásából felfüggesztette. Egy esztendővel élte túl a megalázó döntést. 1950. november 7-én hajnalban meghalt. Temetése már-már tüntetés volt: tanítványok százai álltak körül koporsóját az egri Kisasszony temetőben. Kiss István, a teológia nagy műveltségű tanára s egykori tanítványa: Verasztó József végezte a gyászszertartást, kollégái nevében Légrády Gyula tanár úr búcsúzott tőle...

*

Polgárista diákságom utolsó tanévében ismét családi vita tárgya lett továbbtanulásom mikéntje. Anyagi körülményeink változatlan szűkössége lehetetlenné tette, hogy – magántanulóként – latinból gimnáziumi különbözeti vizsgára készüljek. A latin különbözeti vizsga hiánya viszont katasztrofális akadály/torlasz a gimnáziumba vezető, korábban elképzelt és remélt úton. Szüleim vegyeskereskedése nem *működés*, inkább csak *vegetálás* volt. Az 1945-ös kifosztás után az infláció terhe sújtotta az amúgy is tőkeszegény vegyeskereskedést – mai szóhasználattal – kisvállalkozást. Mindezt tetézte apám egykori balesetének kései komplikációja. Egyre többet gyengélkedett, s bár gépészként ennek ellenére még szívesen dolgozott volna például aratás idején, ám az érseki uradalom szétrablása után erre gondolni is képtelenség volt. A kommunista hatalomátvétellel pedig – minden józanul gondolkodó ember tudta – a magánkereskedelemnek befellegzett. Ezekben a hetekben, hónapokban létformánk nagyjából így festett: anyám délelőtt kiszolgált a boltjában szűkös vevőkörét, az iskolából hazajöve – ebéd után – én álltam a pult mögé kiszolgálni, no meg a magammal vitt tanulnivalóval foglalkozni. Anyám ez alatt a varrógépe mellett ülve varrogatta a golycslepedőkből szabott férfi ingeket, lityát, meg alsónadrágot.

Továbbtanulásom e nyomorúság ellenére sem került le a napirendről. Gimnáziumról persze már jóformán szó sem esett. Egyre nyilvánvalóbbnak tűnt: diák-sorsom, a család egyértelmű elképzelése szerint, az Egri Érseki Fiú-Felsőkereskedelmi Iskolához kötődik. Kétségtelen: az 1920-as évek közepétől az egri intézmény már országos hírnek örvendett, amelynek szellemi bástyáit a háború előtt is sikerrel ostromolta néhány falumbeli parasztyerek is. A családi döntés mégis lehangolt. Istenem! A polgári iskolai számtan, mértan, fizika és vegytan óráin – Wolszky Pista bácsi metodikájának köszönhetően – túrhetően vettem az akadályokat, még algebrából is jeles érdemjegyek sorakoztak az osztályozó naplóban. Most viszont valami még ridegebb világ körvonalazódott előttem. Persze most is jöttek szüleim, főleg édesanyám érvei: „kereskedelmi iskolai érettségivel” lehetek vasúti tiszt, postatiszt, banktisztviselő, talán még igazgató is... A vélt lehetőségek felsorolása csaknem a végtelenben végződött. Bennem viszont az itt-ott összeszedett információk kavartak a „keriben” tanulandó tárgyakról, a tanári karról – Dr. Lénárt János igazgató úrról. Somlay Mihály, Barta Sándor, Bakó Jenő, Maxi Bácsi alias Virágvölgyi tanár urakról... A tantárgyak közül bennem mindössze a gyors- és gépírás támasztott némi rokonszenvet, kevésbé volt viszont vonzó a könyvvitel, a kereskedelmi számtan, a statisztika, a kereskedelmi levelezés (nemcsak magyar, német és francia nyelven is). S a megvalósuló perspektíva: a hivatalnoki létforma sem tűnt vonzónak – napi nyolc órát ücsörögni a „hivatalban”, a Főkönyv Tartozik/Követel rovatának pontos vezetése, számlák „revideálása”, pénzügyi átutalások ellenőrzése, nemzetközi valuták árfolyamváltozásainak nyomon követése stb. – mindez elképesztően monoton és idegölő tevékenységnek tűnt szememben. A mégis mi szeretnél lenni? kérdésre adott egy-egy válaszem egyenesen abszurditásként hatott szüleimre. Az erdőmérnöki vagy legalábbis az erdész pálya megemlézése például már apámat is indulatossá tette. „Mit képzelsz? Honnan, miből tudnánk finanszírozni tanulásodat egy az ország másik csücskében lévő tanintézetben?” Innen „bejáró tanulóként” még elviselhető költségek mellett tanulhatsz tovább, de más városba menni... Azt már nem! A Kereskedelmibe mész és kész!” Apám határozott szavai a végső döntést jelentették. Ezután már más választásom nem volt. Így lettem „kerista” diák – azaz hogy... mégsem egészen...

A „nagy fordulat éve”, az iskolák államosítása, a szerzetesrendek és iskoláik elleni antiklerikális offenzíva, s a kapcsolatos törvények hatályba lépése után Egerben is történt egy és más. 1949 júniusában, az iskolák államosítását követő időben, nem csak az iskolák karakterét kuszálták össze, székhelyük is vándorolt épületből épületbe. 1949 júniusában még az Érseki Lyceum épületében működő Fiú-Felsőkereskedelmi Iskola tanári szobájában nyújtottam be felvételi kérelmemet. Ugyanez év szeptember 1-jén viszont már a volt ciszter gimnázium épületébe áthelyezett, de most már a Közgazdasági Gimnáziumnak nevezett középiskolába iratkozhattam be. Itt és

így kezdtem meg „kerista” tanulmányaimat – azt sem tudva: végülis „kerista” avagy „gimnazista” vagyok-é? A második tanév újabb bonyadalommal indult. A nyári hónapokban a Közgazdasági Gimnáziumot az Angolkisasszonyok zárdájába költöztették, de most ismét új nevet kapott: Közgazdasági Technikum. A hely, a *locus* ezután maradandónak bizonyult. Miként az az intézmény neve is. Érettségi vizsgám színhelye is az Egri Közgazdasági Technikum Ipari Tagozat nevet viselő intézmény volt. Középiskolás diáksorsom így a Fiú Felső Kereskedelmi Iskolában kezdődött, folytatódott a Közgazdasági Gimnáziumban, végül lezárult a Közgazdasági Technikumban. A sors fintora, hogy az iskola tanári pályakezdésemnek is színtere lett...

Középiskolai továbbtanulásom e viharos előjátéka után, némi rezignációval, de mégis belenyugvással vettem tudomásul apám határozott döntését. A majdani beiratkozáshoz szükséges dokumentumok (polgári iskolai bizonyítvány, születési anyakönyvi kivonat, önéletrajz, vagyoni bizonyítvány) leadása után nyilvántartásba vétettem, s a nyári hónapok múlásával megérkezett a felvételemről szóló értesítés. Kérelmem kedvező elfogadását 1949. augusztus 27-én az alábbi Értesítés tudatta velem: „Örömmel értesítem, hogy a fölötte Tanügyi Hatóság a Közgazdasági gimnázium I. osztályába LŐKÖS ISTVÁNT fölvette. Amidőn erről az örövendetes tényről értesítem, közlöm, hogy a beiratkozás ideje szeptember 5., 6., 7., 8. napjain d. e. 8–12-ig s d. u. 4–7-ig lesznek. Beíratási díj nincs. Ajánlatos minél előbb beiratkozni. Iskolánk nem a Lyceumban, hanem az állami Gárdonyi gimn. épületébe[n] (volt ciszt. gimn.) nyert elhelyezést. A beiratkozás alkalmával a tanuló hozza magával: utolsó iskolai bizonyítványát (index) és 2. anyakönyvi kivonatát.

Minden egyéb felvilágosítást a beiratkozás alkalmával adunk meg.

Eger, 1949. augusztus 27. Igazgató”

Szeptember 1-én a ciszterciták iskolaépületének egy bejárat közeli tantermében gyülekezett a leendő A osztály. Pontosan nyolc órakor magas termetű férfi lépett fel a katedra dobogójára: az iskola legendás Miska bácsija: dr. Somlay Mihály. Ő lesz az osztályfőnökünk. Az ötven év körüli, de már teljesen kopasz, magas termetű férfi, érces hangja, eleganciája tiszteletet parancsoló; ahogy fellép a katedra dobogójára, a teremben egyszerre csend lesz. „Most, az első tanítási napon – mondja – az osztályozó napló kitöltése az első feladatunk. Ennek megtörténte után néhány további tudnivaló ismertetése következik.” Megtudjuk: az iskolák államosítása következményeként iskolánk neve: Közgazdasági Gimnázium. A régi kereskedelmi iskolai tananyag s a tantárgyak egy része módosul. Az iskola tanári kara változatlan. Ezután az elsős tantárgyak oktatóinak nevét, majd az órák látogatásával, a hiánnyal kapcsolatos kötelezettségeket ismerjük meg. Végül „osztálybizalmi” választunk. Másnap, szeptember 2-án rendes tanítás.

1949 őszén – államosítás, névváltoztatás ide vagy oda – még mindig él az 1921-ben alapított, majd a húszas évek közepétől robbanásszerűen prosperáló inté-

zet legjobb értelemben vett szellemisége, amelynek garanciáját az a tantestületi „törzsgárda” jelentette, amely a húszas-harmincas évtized fordulóján, s az azt követő években szerveződött tantestületté az igazgató, dr. Óriás Nándor jogász professzor irányításával. A késői visszaemlékező diák, dr. Korompay János méltán írta: „Évről évre növekvő számban jöttek a tanulók az ország távolabbi tájairól is. Egyszerre sajátították el az általános műveltség anyagát és váltak kereskedelmi, számviteli szakdolgozókká. A sok tantárgy sokoldalúvá tette őket. Korszerű vállalkozói kedvvel, tette készen szóródtak szét az egymástól néha nagyon is távol eső életpályákon. A „kerista” mindenhol megállta helyét! Számviteli tisztviselők, főkönyvelők, revizorok, bank- és biztosítási szakértők lettek. Számosan ipari vagy kereskedelmi vállalkozásba kezdtek. (Éveken át büszkén emlegettük, hogy a nemzetközileg elismert FBH cipőmárka – Fábián Béla Hungária – volt egri kerista nevét rejt.) Találhatunk az iskola egykori növendékei között tanárt, író, tudományos kutatót, kereskedelmi szakembert, agrármérnököt. [...] Mindezt a sokoldalú, életre nevelő iskolának köszönhetjük.”

A jó hírnév záloga a hatékony tanítási gyakorlat volt, amelynek megvalósítói – már a húszas évek közepétől – a végleges tanári állást betöltő kiváló tanerők: Angyal Lajos, Lénárt János, Oltay Rudolf, Scheffler (később Somlay) Mihály, Virágvölgyi Béla, Székely László, majd – már az iskola neveltjei – Bakó Jenő, Barta Sándor, később Fazekas Bertalan. Magas rendű szakmai felkészültség, erkölcsiség, szigorúság, következetesség, a diákság iránti empátia – íme az egykori Egri Katolikus Fiú Felsőkereskedelmi Iskola tanári tekintélyének alapkövei.

Amikor 1949 őszén, az első tanítási napon beléptem az immár Közgazdasági Ginnáziummá lett egri kereskedelmi iskolába, s megtudtam: osztályfőnököm és magyartanárom dr. Somlay Mihály lesz, korábbi ellenérzéseim szelídülni kezdtek. Mintha megéreztem volna: életem sorsdöntő periódusa lesz ez a tanár-diák találkozás. De ki is volt valójában dr. vitéz Somlay (Scheffler) Mihály, az egykori Egri Érseki Fiú Felső Kereskedelmi Iskola, majd a kommunizmus magyarországi diadala után Közgazdasági Gimnázium, végül a Közgazdasági Technikum tanára?

Elöttem megkopott, régimódi pepita táblájú iskolai füzet, rajta egykori tulajdonosának neve: Dr. Somlay Mihály, s egy évszám: 1947. Olvasónapló. Benne a magyar és a világirodalom remekműveiből vett idézetek. Ebben a formában kortörténeti reflexiók. Móricz Zsigmond bejezetlenül maradt *Rózsa Sándor trilógiájának* első kötetéből például ez a néhány mondat: „... a forradalom a salakot veti fel. A parafa úszik a víz tetején. Elveket, eszméket az elvtelenek és eszmétlenek (sic!) tömegével emel törvénné a revolúció.” Aztán R. Martin du Gard-tól az alábbi szöveg: „Semmiféle igazi haladást nem lehet hitvány eszközökkel megvalósítani.” A Szekfű Gyulától vett idézet döbbenetes jóslatként hat, kimásolója mintha előre látta volna: halála után negyvenöt évvel is időszerű lesz az, amiért e sorokat lemásolni érdemesnek tartotta:

„Hiszen arról van szó, hogy Magyarország legyen boldog, ehhez pedig az kell, hogy az új viszonyok közt is magyarok maradjunk. Nem mintha ezt bárki is el akarná venni, inkább arról lehet szó, hogy magunktól megfeledkezünk azon tulajdonságainkról, amelyek mindig biztosították magyarságunkat. Az egyik a vallásunk, a másik a történelmünk, hagyományos műveltségünk.” Gogol textusa is üzenetértékű: „Az a világrend, amely gyermeket anyjától, testvért testvérétől, rokont rokontól a szuro nyok jogával választ el, a halál rendje.” Tolsztoj alábbi sorai pedig a megpróbáltatások elviselésének, a túlélés, az állhatatosság kulcsát kínálják: „A hit az emberi élet értelmének felismerése, ezért nem keresi az ember a megsemmisülést, hanem az életet. A hit az élet ereje. Ha élünk, akkor hiszünk is valamiben. Ha nem hinné az ember, hogy valamiért élnie kell, akkor nem is élne. Ha a véges életnek az illúzióit nem látja, és nem érti meg, akkor ebben a véges életben hisz; ha pedig a véges élet illúzióját megérti, akkor az örökkévalóságban kell hinnie. Hit nélkül élni nem lehet.”

Mint sokunknak e hazában, akiket az egri Érseki Felsőkereskedelmi Iskolába (később: Közgazdasági Gimnázium, majd Technikum) irányított a sors, vagy a szülői akarat, az olvasónapló tulajdonosa: Miska Bácsi, dr. vitéz Somlay (Scheffler) Mihály – miként már írtam – nekem is osztályfőnököm volt és magyartanárom. Ma is elevenen emlékszem egy Vörösmarty-órájára. Tárnya: a *Gondolatok a könyvtárban* című Vörösmarty-vers. 1952-t írtunk, s ő – tanulásképpen – a költemény befejező sorait olvasta fel – méltósággal, a példaadás fenségével, érces, zengő hangon recitálva a sorokat:

*Előttünk egy nemzetnek sorsa áll.
Ha azt kívántuk a mély süllyedésből
S a szellemharcok tiszta sugaránál
Olyan magasra tettük, mint lehet:
Mondhatjuk térve őseink porához:
Köszönjük, élet, áldomásidat
Ez jó mulatság, férfi munka volt.*

Bő hét évtized távlatából érzem igazán, milyen óriása, klasszikusa a tanári hivatásnak. Magister és Eruditus, a görög drámák heroikus alakjainak morálját és méltóságát idéző személyiség volt néhai osztályfőnököm és magyartanárom!. Mi, akkori tanítványai nem sejtettük, milyen belső terhek súlyát cipeli lelkében, mennyi aggódás, feszültség, gyötrelem, s bizonyára rettegés is lappang a külsőre nyugodt, kiegyensúlyozott magatartás mögött. Bátyja dr. Scheffler János, a Szatmári Egyházmegye püspöke már rég a román börtönök szenvedője volt, s épp az évben, 1952. december 5-én meg is halt. Nem emlékszem már, de lehet, hogy épp azon a napon volt az az emlékezetes Vörösmarty-óra...

A klasszikusnak mondható kereskedelmi iskolai tárgyakkal (könyvvitel, statisztika, kereskedelmi számtan, gyors- és gépírás stb.) úgy-ahogy megbarátkoztam. Igaz: mára mindössze ennyit őriz belőlük emlékezetem – Barta Sándor tanár úr definiálása szerint: „A könyvvitel az a tudomány, amellyel a gazdálkodó (a mezőgazda, az iparos, a kereskedő) a vagyonában beállt változásokat nyilvántartja.” Azt is megtanultam, hogy e változások nyilvántartása a Tartozik-Követel oldalakra tagolódó „főkönyv” segítségével történik, amelyet az Evolut átírókészülék segítségével vezetünk. A többi szaktárgy sem érdekelt túlságosan – kivéve a gyors- és gépírást, az előbbi egyetemi jegyzetelésemet könnyítette meg később, az utóbbi hasznát publikációim kapcsán láttam, s látom mindmáig – lévén, hogy a számítógép klaviatúrája megegyezik a mechanikus írógépekével. Számítógépemen is „vakon” működtetem a billentyűket.

A közismereti tárgyak közül a magyar nyelv és irodalom, történelem stb. mellett az orosz (kötelező nyelv) lett az egyik kedvencem. Ez utóbbi „pálfordulás” korántsem politikafüggő metamorfózis volt. Elsősők voltunk, a tanév második hónapjától Tóka János tanár úr lett az orosztanárunk, aki egyfelől kiválóan tudott oroszul (a nyelvet hadifogolyként tanulta meg), másfelől – angol–német szakosként – kitűnően ismerte a korabeli nyelvtanítás hatékony metodikáját, emellett szigorú és következetes volt a számonkérésnél. A főnevek és mellénevek, a névmások és az igék ragozásának megtanulását vasszigorral követelte meg. Az órák fele részét mindig a nyelvtani ismeretek gyakorlása alkotta, s csak ezután következett – a szavak korábbi megtanulását követően – a bárgyúbbnál bárgyúbb olvasmányok feldolgozása. Évek múltán, már kollégájaként mondtam el neki. „János bátyám! Azt, hogy a nyelvek tanulásában vittem valamire, azt a Te mindössze nyolc hónapra át tartó tanári munkádnak köszönhetem.” Sajnos, a következő három tanévben már nélkülöznünk kellett olykor rapszodikus, olykor kedélyes, máskor szigorú megnyilvánulásait. (Volt, hogy kulcsosomóját dobta közénk, ha nem mondtuk azonnal a feltett kérdésre a választ: nőnemű főnév egyes szám elöljáró, többes szám birtokos, egyes és többes szám részes esete...)

A további három tanév orosz tananyaga is szűkös volt. Tanévenként mindössze heti két órában tanultuk a nyelvet, ami messze elmaradt a gimnáziumok óraszámától, ahol heti hat órában kellett tanulni a nyelvtani és lexikális tananyagot.

Sajnos, a tanév végével Tóka tanár úr elhagyott bennünket, így a második tanévtől „átképzős” kollégája vitte tovább az osztályt. Három éven át gyöttrődtünk a tankönyv ostoba és gyermeketeg szövegeivel, amelyek a szovjet úttörők fasiszták elleni hőstetteiről, illetve a kolhozokról szóló történetek voltak. Számomra nem jelentett nehézséget sem a lexikai anyag, sem a grammatika, mint idegen nyelvet szívesen tanultam az orosz. Négy éven át csak jeles osztályzataim voltak. Vesztemre. A tanár úr, politikai túlbuzgóságtól indítatva, minden áron a Lenin Inté-

zetbe akart „beiskolázni”. Határozottan ellentmondtam: „Tovaris prepodpvatyelj, ja no hocsu büty sztugyentom Insztyituta ot imenyi Lenyina!” (Tanár elvtárs, én nem kívánok a Lenin Intézet hallgatója lenni.) Egyetemi jelentkezésem dokumentumai végül is a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Orosz Intézetében kötöttek ki, ahol 1953 júniusában sikeres felvételi után szeptember 1-jén orosz szakos hallgatóként kezdtem meg egyetemi tanulmányaimat.

*

Az emberi élet alkonyán, esetemben túl a kilencvenen, a tovatűnt életpálya egészére, vagy akárcsak egyes szakaszaira visszatekinteni nem kis kockázat. Az idő múlása olykor megszépít dolgokat, máskor torz képet rajzol. Gyermekkori sérelmek olykor felnőtt kori konfliktussá keményednek, mások derűt fakasztó tréfává zsugorodnak.

Miska bácsi születési évfordulóját ünnepelendő készültek e sorok, s mert tíz éve, a kilencvenedik évforduló alkalmával is idéztem emlékét, ide kell írnom egyet s mást az akkori arcképvázlatból is, úgy találván: az ott leírtak ma is érvényesek.

Ahogy írtam: utolsó végzős osztálya voltunk a nehéz, 1949–1953 közötti években. Nézem a ballagásunkon készült felvételt. (Ballagás!? Dehogyan volt az ballagás, a népkerti szovjet katonaszobrot, „Ivánt” kellett megkoszorúzni, hülye mozgalmi dalokat énekelve.) Szóval nézem a ballagásunkon készült felvételt. Miska bácsi kezében virágcsokor, aztán a jól ismert mosoly. Mert bár igen szigorú tanár volt, mosolyogni is tudott. Lám, akkor is, amikor szíve a testvér elvesztése miatti fájdalomtól sajgott, s a külső világ is körülöttünk inkább szomorúságra, semmint mosolyra adott okot.

Nézem a képet, s nem akarom elhinni, hogy már csaknem hetven éve halott. Tűnődve hajdani kapcsolatunkról, azt hiszem, nem is múlt el még az a közel háromnegyed évszázad, s épp most fogok vele találkozni, véletlenül, miként egyszer egy kora nyári napon, Pesten, a Múzeum körúton, az antikvárium előtt. A Harsányi–Gulyás-féle Csokonai-kiadás négy kötetét vettem meg, talán harminc forintért akkor, amit ő igen jó vásárnak tartott. Büszke is voltam dicséretre, jobban örültem elismerő szavainak, mint egy jeles osztályzatnak. Hányszor szerettem volna azóta véleményét hallani egy-egy ilyen szerencsés zsákmányról, s főként a magam elkövette fölöttébb gyalró munkákról. Miként már évtizedek óta halott barátom, aki sajnálkozva mondogatta: szörnyű, hogy nem mehetek oda hozzá jelteni: tanár úr, olvastam ezt a könyvet, ez a véleményem, hogyan tetszik vélekedni róla?

Mindnyájan tudtuk, s ma még inkább tudjuk, micsoda tudás birtokosa volt. „Magyar–német–francia szakos okleveles középiskolai tanár, az államtudományok doktora” – olvassuk a hivatalos papírokon, s elámulunk, hisz a mai diák két ilyen szak-

tárgyi képesítés megszerzését is igen nagy erőpróbának tartja. Pedig mai fogalmak szerint hátrányos helyzetű diákként indult az értelmiségi pályához vezető úton: szülei zsellérek voltak az Ecsedi-láp szélén meghúzódó kis szatmári faluban, Kálmándon, Nagykároly mellett. A négy fiú: János, Ferenc, Mihály és Antal saját erejéből, kitűnő szorgalommal lett tandíjmentes eminens diák. A két idősebb testvér egyházi pályára lépett, a fiatalabbak tanárok lettek. A legidősebb fiútestvér, Scheffler János, az egyházjog, a történettudomány s a teológia tudora volt, fontos szaktudományi munkák szerzője, s szatmári püspök – 1952-ben bekövetkezett haláláig. Mihály, a harmadik fiú, 1908 őszén iratkozott be a Szatmárnémeti Főgimnázium első B osztályába, s 1916-ban tett érettségi vizsgálatot ugyanott, színjelesen. Még ama nemzedékhez tartozott, amely nemzedékek tagjai a gimnázium nyolc esztendeje alatt három nyelvet tanultak meg kifogástalanul. Ő is jelesen érett latinból és görögből éppúgy, mint a német nyelvből. Franciául később tanult meg, mégis ez lett legkedvesebb nyelve: az érseki jogakadémián éveken át volt a francia nyelv előadója. Csoda-e hát, ha beérkezett tanárként az önművelés olyan igényét tudta magáénak, amelyről ma, rohanó időnkét ezerfelé forgácsoló és egyre felszínesebb világunkban legfeljebb csak álmodunk és ábrándozunk. Ő német fordításban olvasta Tolsztoj, Dosztojevszkij és Shakespeare műveit, franciául Molière-t, La Fontaine-t, Balzacot, Victor Hugót és Pascalt, de még Kempis Tamást is, és Shakespeare *Othellójának* német fordításában azt is ellenőrizte, pontosan gördülnek-e a drámai jambusok. S mindemellett kitűnően ismerte, a szaktudomány fejlődésével lépést tartva, a magyar irodalmat, na meg Puskind, Szaltikov-Scsedrint, Gorkijt, Bernard Shaw-t. Demoszthenészt, s olvasta a pszichológia klasszikusát, Carl Gustav Jungot, a filozófus Kant műveit, s a neveléstudomány klasszikusát, Pestalozzit. Értekezett a tér és idő fogalmáról, máskor a magyar nyelvről, amelynek tanításában maga is klasszikus mester volt. Alábbi sorai mutatják: mennyi szakmai tudással, következetes, de rugalmasságot sem nélkülöző szemlélettel tanította. „A nyelv élő ... organizmus. Az élet változás. Ez azonban nem minden esetben előnyös, sokszor káros. Éppen ezért nem szabad tétlenül megvárnunk, míg egy-egy hiba nyelvténnyé válik. Mindig a nyelv vallja kárát, ha nyakára hagyjuk nőni e henye nyelvszokásokat, ha nem tiltakozunk, amíg nem késő, amíg nem színtelenedik el, nem szikkad ki legdrágább kincsünk. Miként a kertészkedő ember megtisztítja a nemes növényt a parazitáktól, úgy kell nekünk is irtanunk a nyelv parazitáit.” Ennek mikéntjéről is megszívlelendő ajánlásai voltak: „Védekezzünk, de ne legyünk túlfelül követelők. Az önvédelem szívós ostromot kényszerít a nyelvi hibák ellen, de harci jelszavunk csak a türelem és a megértés legyen. Nem ellenséggel hadakozunk. Az ellenfél ezen a területen szívesen győzeti le magát. Tegyük kíváncsisá az egészséges, szép magyar beszédet, s a célt elérjük vele.”

Irodalomóránk fényét egy-egy mű elemzése jelentette. A Hortobágyon át utaz-

zak bár vasúton avagy autóval, télen, nyáron, ősszel és tavasszal, mindig eszembe jutnak *A puszta télen* című Petőfi-verset elemző órájának mozzanatai. S persze azok az órák is, amidőn Csokonai, Kölcsey, Vörösmarty, Jókai és Arany János műveit interpretálta. Ma is csak bámulattal gondolok vissza – egykori, 1951–53-ban használt tankönyveinket lapozva –, milyen magabiztosan szűrte ki a valódi értékeket számunkra. A „zsdanovi irodalomszemlélet” ballasztjaival terhes könyv lapjairól az ő kalauzolásával elsősorban Csokonai és Fazekas, Kölcsey és Vörösmarty, Petőfi és Arany János, Vajda és Madách, Ady Endre és József Attila, a világirodalom jelesei közül Puskin, Gogol és Tolsztoj szólott hozzánk, s megtalálta a módját annak is, hogy az akkoriban nemigen divatos, ám valódi esztétikai értékeket hordozó művekre irányítsa figyelmünket. Márai Sándor és Gulácsy Irén irodalomtörténeti helyét és jelentőségét sejtettük meg egy-egy mellékesnek szánt megjegyzése nyomán, s persze az erdélyiekét is Tamási Árontól Makai Sándorig, Nyíró Józsefen át Áprily Lajosig és Kuncz Aladárig.

1953 decemberében, közel négy hónapi távollét után, elsőéves egyetemi hallgatóként Karácsony este érkeztem haza. Azt reméltem, az ünnep utáni napokban meglátogathatom s beszámolhatok egyetemi stúdiumaim első szemeszteréről. Nem így történt. Az ünnepek utáni napok egyikén már csak a temetésére mehettem el. Kémény hideg volt, amikor temették. Az eget szürke felhők takarták, a fák ágait zúzmara ékesítette, a Hatvani-temető ravatalozója körül mégis százak tolongtak. Fialtal és öregdiákok, tisztelők és barátok jöttek el százával végső búcsút venni.

Lapozom az olvasónaplót. Halála előtt két nappal, Karácsony estéjén írta bele az utolsó sorokat. Előbb franciául, majd magyarul Giovanni Papini szavait: „*Et celui qui tend les bras vers toi les tend vers la paix toi qui es la seule, pax ou puissent reposer les coeurs = És az, aki feléd tartja karját, ez a béke felé nyúl, aki magad vagy a béke, ahol megnyugszik a szív.*”

Két nap múlva az övé örökre megnyugodott...

Tanévek követik egymást a múlt időben, s június táján, generációk lépnek évről évre az élet színpadára. Csak a mesterek maradnak az alma mater falai között, újabb és újabb nemzedékekre várva. De egyszer ők is búcsúzni készülődnek. A pálya aktív szakaszának végén, három vagy négy évtizednyi, eseményekben gazdag szolgálat után elballagnak ők is. Ám alakjukat, gesztusaikat, munkájuk mindennapjait őrzi a diákemlékezet. Szerencsés esetben ötven vagy hatvan éven át. Egyszer aztán – az élet rendje szerint – megszakad ez is. Az életből távozó öregdiákok magukkal viszik a hajdan volt órák perceinek, izgalmainak és örömeinek emlékét, s a legendák övezte, egyszerű tanár létéről, munkájáról már csak a sárguló lapok vallanak. Egy-egy aláírás a bizonyítványban, jobb esetben egy-egy értekezés a nyomtatott iskolai értesítőben – már ameddig volt ilyen. Ritka eset, hogy egy-egy irodalomtörténeti munka, vagy valamilyen szép ívű pályát befutott tanítványról szóló könyv szerzője révén –

igaz, már csak közvetett módon – újra elevenné lesz a régi tanárok emlékezete – az adott iskolaváros kultúrhistóriájának nagy hasznára. Ha e sorok hozzájárulhatnak egy nagy formátumú tanáregyéniség szellemének ébresztéséhez, akit dr. vitéz Somlay (Scheffler) Mihálynak ismertek diákok százai, munkánk nem volt hiábavaló.

Elsős kerista stúdiumaink egyik klasszikus tárgya a számtan, azaz a kereskedelmi számtan. Polgaristaként akadt némi pozitív élményem a matematikaóráról: Wolszky Pista bácsi az algebrát számomra is oly közérthetővé tette, hogy négyöt számtanórán rendre jeles osztályzatot szereztem a példák megoldásával. Az ő távozása után aztán megszűnt ez a „diadalmenet”, örültem, ha közepes vagy jó minősítéssel megúsztam matematikából a tanévet. A kerista számtanórák ismét szerencsés fordulatot jelentettek életemben, ami Virágvölgyi Béla tanár úr érdeme volt – később Bakó Jenő tanár úré. (Ő a logaritmus rejtelseibe vezetett be sikerrel.) Elsőévesként, a felsősöktől hallott legendák ismeretében fokozott kíváncsisággal vártuk az első számtanórát. Maxi bácsi – Virágvölgyi tanár úrnak hagyományosan évtizedek óta ez volt a diákok adta „beceneve”; – lompos, olykor félregombolt köpenyében, ránk sem tekintve lépett fel a katedrára, beírta az osztálynaplót, aztán megkezdődött az óra. Egy példát írt fel a táblára, a megoldást lépésről lépésre magyarázta, majd a műveletet elvégezve megkérdezte: ki oldja meg a következő példát. Jobb „matematikai érzékű” máris akadt a népes osztályban, volt is jelentkező, aki sikerrel oldotta meg a feladatot. Aztán már ő szólított – név szerint – egy-egy tanulót, akik több-kevesebb sikerrel jeleskedtek. De honnan tudja a neveket? Hiszen első találkozása ez a mai osztállyal. Később megtudtuk: kis méretű tanári zsebkönyvébe a tanév elején beírta azon osztályok névsorát, amelyekben az adott tanévben tanított. Óra előtt kiválasztotta a leendő felelőket, s mert kiváló memóriája volt, meg is jegyezte valamennyit. Már eltelt három hónap is a tanévből, a hétfői napon a harmadik óránk volt a számtan. A házi feladatot, fél nyolc előtt, mintegy tíz diáktársunk másolta szorgalmasan a jó matematikusok füzetéből. Pontosan fél nyolckor Maxi bácsi váratlanul betoppant az osztályterembe, sietve végigment a padok között, s még fel sem ocsúdott az osztály, a másoló társaság minden tagja mellett megállt egy pillanatra, belenézett a füzetbe, majd szó nélkül távozott. Kezdődött a harmadik óra. A tanár úr – beírva a naplót – tekintetével végigpásztázta az osztályt, majd megszólalt: „Akik reggel itt másolták a házi feladatot, névsor szerint álljanak fel. A házi feladat elkészítésének elmulasztásáért elégtelen jár!” Az érintettek megszeppenve rendre eleget tettek a felszólításnak. Maxi bácsi pedig „bevészte” a szekundát – ezúttal egyenesen az osztályozó naplóba. Az utolsó tanuló úgy döntött: tizedik lévén Maxi bácsi már úgysem emlékszik rá, nem áll fel. Drámai feszültséggel teli percek következtek. Maxi bácsi várakozással teli pillantást vetett az osztályra, aztán néhány pillanatig szűrő szemekkel nézte lapuló osztálytársunkat, aki dermedten ült a padban. Aztán megszólalt Maxi bácsi:

Hi, hi, hi! Korózs is itt írta: „krumpli”. Az ő rovatába is bekerült a szekunda. Aztán jött a feleltetés, most már a kis notesz segítségével. De milyen rejtélyes is volt ez a kis notesz, a kis tanári zsebkönyv, amelynek lapjain – miként már írtam – rendre követték egymást az osztálynévsorok, s a tanár úr pontosan tudta, mely lapokon szerepelnek az I. A osztály nebulói. Ki sem vette köpenye zsebéből, fellapozta a megfelelő helyet, s apró ceruzacsonkkal, rejtve véste be maradandóan a megérdemelt jegyet. Mire volt jó a titkolózás? Egyre biztosan: minden nap ébren tartotta a diák lelkiismeretét. Hátha csak elégséges volt az a felelet? Hátha csak jó és nem jeles, netán csak közepes, s ha jobb eredményt akarok, úgy készülnöm kell holnapra is, holnaputánra is. Az elégtelen osztályzat viszont sohasem volt titok.

Így teltek-múltak az órák, izgalommal, derűvel vegyesen, s Virágvölgyi tanár úr mindig sziporkázott. Nemcsak az osztály névsorát tartotta emlékezetében, de azt is, mikor, melyik órán, s milyen anyagból felelt a diák utoljára, s mennyit kell még „zaklatnia”, hogy tudásának fogyatékoságait pótolja. S persze tudta fejből a logaritmust, zenekari művek partitúráját, extra gyorsírásos rövidítések sokaságát, Goethe-verseket németül, s még annyi mást; jobb kezével osztott a táblán, a ballal gyököt vont, ha dalt kellett megtanítania, bal kézzel írta a hangjegyeket, jobbáival alá a szöveget. Kiválóan hegedült, csellózott, orgonált, zongorázott. Tanított számtant, fizikát, vegytant, gyors- és gépírást, ha a szükség kívánta, helyettesítette (szakszerűen) a német- s a magyarórát, meg a kereskedelmi levelezést, de a történelmet s a földrajzot is. Pedig zaklatott idők jártak akkor (1950-et írtunk), de az ő derűje ronthatatlannak tűnt mindaddig, amíg velünk maradhatott. Emlékszem, mennyi mosoly övezte „előadását” az orosz mértékegységekről (pud, verszta, arsin stb.), róluk parancsszóra kellett beszélni a számtanórán – ellentételezendő a nyugati terminológiát. Egyik napon (hétfő volt), jól benne jártunk már a tanévben, Virágvölgyi tanár úr nem jött be az órára. Megtudtuk: felsőbb hatalmak elparancsolták más városba, büntettképpen, mert – mint hírlett – „klerikális szellemben nevelte az ifjúságot”. A sors fintora volt, hogy helyére egykori cisztercita tanár került. Őt még magasabb helyről parancsolták ide, s örülhetett, hogy világi tanárként középiskolában taníthatott. (Rendtársai sokasága jó ha segédmunkás lehetett). Ispanovits Istvánnak hívták.

Ispanovits István másféle tanártípus volt. Igazi szerzetestanár, aki a gimnáziumok matematikai anyagában tudott csak gondolkodni, s nálunk – bár nem volt tananyag – ő a magasabb matematika titkaiba kívánt bennünket bevezetni. Nem sok sikerrel. A tanár úr egyébként páratlan műveltségű, megannyi tudományágban jártas pedagógus volt, s ha a függvények dolgában nem boldogult velünk, más oldalról próbált hatni ránk. Nem is sikertelenül. Egyszer a zenéről beszélt, máskor a képző- és iparművészet (festészet, szobrászat, építészet) szépségéről, megismerésük lelki, műveltségi hasznáról, aztán utazásainak élményeiről. Na és az olvasás hasznáról és örömről. Ebben méltó társa lett Miska bácsinak. Mindketten az

olvasmányélmények papírra vetését, olvasónapló vezetését szorgalmazták. Nem feltétlenül kell tartalmi összegezésre törekedni, – mondták – vagy éppen a jellemábrázolás mikéntjéről elmélkedni, elég és talán hasznosabb is a szebb, gondolatgazdag, erkölcsi igazságokat tartalmazó részleteket kiemelni az elolvasott könyvből, vagy éppen saját szavainkkal összefoglalni azok lényegét. És nemcsak szépírói művek, akár lexikonok textusai is bekerülhetnek az olvasónaplóba, vagy más, fontosnak tartott ismeretek. Megragadott a kettős oldalú jó tanács. Akkor vásároltam meg azt az azóta is őrzött pepita táblás füzetet, amelyben ifjúkori (főleg kerista diákkori) olvasmányaim egyikéből írtam ki az alábbi néhány részletet. A mű az akkoriban igencsak elhallgatott Nyíró József munkája volt, a legszebb könyve talán, a *Kopjafák*. Aztán – tanári tanácsra – elolvastam más Nyíró-műveket is: a *Jézus faragó embert*, az *Isten igájában* című regényt, az *Uz Bencét* a *Havasok könyvét*, *Az én népem*et, s a székelység tragédiáját elbeszélő *Mádéfalvi veszedelem* című történelmi históriát, majd *A sibói bölényt*.

De mit is másoltam ki annak idején elsőként a *Kopjafák* szövegei közül. Mindjárt a könyv bevezetőjének egy szép passzusát, mely ma is megkap lírai intonációjával, tiszta és szép, a magyar nyelv teremtette zeneiséggel, hangulatiságával, sajátos túlvilágszemléletével, panteizmusával s a szenvedések után vágott és remélt isteni igazságtevés hitével: „Régi idők öreg kopjafái alatt alussza álmát az én népem, mohos temetőken, vadvirággal takart padmalyos sírokban, szép madárszó mellett.

Itt járok közöttük, beszélgetek velük, költögetem őket, mert nem igaz, hogy négy szál hitvány deszkával vége van mindennek. A sorsok nem múlnak el. Minden holttest letett ruha, melybe a gyermek öltözik. A temető soha ki nem alvó élet álarca csak.

Egy az élet a föld fölött és a föld alatt. Fekete porból piros virág nyílik, eltemetett gyászból új búbánat fakad. Föld alól egyazon féreg űrli az új élet sarát. A süppedt, néma halmok öreg balladáit lenn, a kis falvakban tovább is jajgatják. Az eke szarván csak kezet váltottunk. A holddal, nappal, csillagokkal, csudás virágokkal ékesített koporsókkal együtt nem temették el a mi nehéz sorsunkat: A nagy székely ravatal árnyékában élünk.

Semmi sem igaz, csak a temető igaz valóság, és nincsen halál, csak átváltozás az élet végtelen körfolyamatában.”

Kik is vonulnak fel a történetekben? A székely népsors hordozói, hétköznapijainak szenvedői, valamennyi az évszázados székely létmód hajdani hordozói. Álózi, a havasi pásztorfiú, kit szerelmének vélt betegsége taszít a halálba; Márton Áron kántor úr, kit a szegénység hajt a székely rengetegbe meghalni; Ugrai Lőrinc és húséges élettársa, Pétör Bori néne, kik nem látták értelmét e földi létnek egymás nélkül; a „halállal tréfálkozó” Ika Bálint; a fiacskája holtteste felett „kántáló” Gyuri cigány; Endes Klárika, ki „aratáskor halt meg, és kenyér ravatalon pihent”; a szegény Szőcs

Gór Istvánné, ki már tragikus balladahős is lehetne, férjét a halálból is hazaváró eszelősséggel; Csinód Mihály, ki „...szerencsétlen tehénkéit az élet gyönyör vágató szekere után” üzte s belehalt a nyomorúságba; Gyurkó Anti bá, ki „tánc miatt halt meg”; s még annyi más székelyföldi földhözragadt szegény ember, kik mindahányan bevonulnak az irodalom kincsházába – novellahőssökké lettek...

E visszaemlékező, diákkorom értő olvasóvá nevelődésem emlékét felidéző sorokban szólnom kell egy iskolán kívüli élményről, amely ablaknyitás lett a népi írók klasszikus mestere: Kodolányi János írói világára. A negyvenes évek végén, vagy az ötvenes évek legelején volt, amikor barátaim, iskolatársaim egyikétől két könyvet kaptam kölcsön. Szerzőjük Ágoston Julián cisztercita szerzetestanár, kiváló költő és egy archaikus nyelvezetű történelmi regény: az *Esteván* auktora. A másik könyv egy verskötet, a *Fekete remeteségem* címet viselte. Ez utóbbi kötet, már a tanártárs, Ócsvár Géza tervezte címlapjával népszerű lett az egri diákság körében. A borítón fekete keretben, egy kolostori cellaajtóban állva megroggyant térdű szerzetes alakja, kezében korbács, háta lemeztelenítve – a penitencia pillanatfelvétele. Stilizáltan, modern eszközökkel, mégis könnyen feloldható jelkép formájában. A szövegeket is szépnek, bár szokatlannak találtam. Engem leginkább a Karácsony élményét variáló képek szépsége és melegsége gyönyörködtetett.

fotó: Gergely Gábor

Pócsik Attila

Örökség

Az Art Eger Színház bemutatója koronázta meg az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem 250 éves jubileumát

„Soha semmi sem szerezhett volna lelkemnek nagyobb örömet ennél... mert hiszen, amikor ennek a líceumnak alapjait lefektettem és nagy költséggel be is fejeztettem, semmi másért nem tettem, mint szeretett hazámért és a közjóért, hogy itt a Múzsák otthonában, a királynak hű és a hazának hasznos polgárokat formálni lehessen.”

(Eszterházy Károly 1790. október 6-án írt körleveléből)

Az ezeréves város, Eger értékei között túlzás nélkül kitüntetett helyen szerepel a Líceum épülete. Ha a Dobó tér a város szíve, akkor az Eszterházy tér kétségkívül a város lelke, ahol a hit és az ész találkozik. „Az igazság keresésének és megismerésének őszinte vágya, valamint az ész, a ratio iránti tisztelet sarkallta Eszterházy püspököt az egyetemi gondolat elindításában és a Líceum megépítésében. Ötven évvel később, Pyrker érsek ugyanannak az igazságnak a szolgálatában, Isten megismerésére és imáadására építette a főszékesegyházat, mint a fides, a hit bástyáját – így a tér, amelyen Eszterházy Károly szobra is áll, kapcsolja össze a hit és az ész templomát” – mondta Dr. Ternyák Csaba egri érsek, az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem nagykancellárja 2021. augusztus 1-jén a katolikus egyetem alapításakor.

Kétségtelen, hogy bár a középkori és kora újkori Eger szimbolikus létesítménye a püspöki vár volt, a 18. század második felétől kezdve ezt a szerepet a Líceum épülete tölti be, mely a város fölé magasodó monumentális méretével, művészi hatásaival, könyvgyűjteményével, csillagvizsgáló tornyával, valamint a különböző képzési szinten működő iskoláival immár két és fél évszázada az önmagát megújító, korszerűsítő műveltség terjesztésének eszméjét közvetíti. Egri püspökök és érsekek sora dolgozott az eszme fennmaradásán, elhivatottan támogatva a műveltség és az oktatás terjesztését, valamint a kultúra és a tudomány ápolását. Munkájuk pedig minden korban művészeket és tudósokat inspirált a városban történő alkotó tevékenységük kibontakoztatására.

Az Egyetem történetét tanulmányozva megtudhatjuk, hogy 1774-en több tucat első éves diák kezdte meg a tanulmányait az épületben. Idén szeptemberben 3500 elsős és több mint ötezer felsőbb éves hallgató tette ezt. A páratlanul szép Egyetemi Házat a névadó püspök, Gróf Eszterházy Károly építette birtokainak saját jövedelméből és szándéka szerint Közép-Európa egyik legkorszerűbb egye-

temét kívánta létrehozni Egerben. Eszterházy 1761. október 10-én kapta meg az egri püspöki kinevezését, s 1762. június 29-én foglalta el a püspöki székét. Egy héttel később (július 6-án) a szemináriumban pedig már el is kezdte az egri felsőoktatás fejlesztésével kapcsolatos helyzetkép feltárását...

Az Egyetemi Ház felépült, ám ismeretes, hogy a felvilágosult abszolutista kultúrpolitika következményeként nem válhatott valóra az alapító álma. Az uralkodó Mária Terézia koncepció-

jába nem illett Eszterházy püspök egyetemalapítói elképzelése. Láthatta, hogy ha engedi, Egerből olyan magyar kulturális centrum válna (mégpedig európai jelentőségű), amely magasan művelt, diplomával és doktori fokozatokkal rendelkező emberfőket képezne a felügyelete és irányítása nélkül. Habár Eszterházy Károly egyetemi terveiről még ezt követően sem mondott teljesen le, mégis kénytelen volt innentől kezdve Líceumnak hívni az addig csak „Domus Universitatis”-ként emlegetett épületet, amelyet azóta is ezen a néven ismernek világszerte.

Az azóta eltelt negyed évezred alatt működött itt Püspöki jogakadémia, itt jött létre az első magyar nyelvű tanítóképző Pyrker János László érsek jóvoltából, később 1949-től pedig az állami tanárképző főiskola. Az intézmény 175 évig egyházi, ezt követően 72 évig állami fenntartásban volt. Három esztendeje aztán visszatért az alapító szárnyai alá és katolikus egyetemenként működik tovább a térség szellemi és tudásközpontjaként, s országosan is meghatározó felsőoktatási intézményként.

Idén, november 4-én, Eszterházy Károly példaképe, Borromei Szent Károly ünnepén, az egyetem polgárai emelkedett, meghitt és méltó megemlékezést szerveztek a két és fél évszázados intézményi múltrol. Az ünnep koronája kétségkívül az Art Eger Színház bemutatója volt az egri teátrumban. Szőke Andrea író és Kovács Adrián zeneszerző *Örökség – Eszterházy egyeteme* című történelmi musicalje nem kisebb feladatra vállalkozott, mint megismertetni az egyetemi álmom megszületését, a Domus Universitatis megépítéséhez vezető utat, a sok-sok esztendő áldozatos munkáját, a terveket, a kudarcokat, s magát az alapítói szándékot. Mindezt ráadásul izgalmas, kalandos, emberi, széles közönségválogatást megérintő formában.

A főbb szerepekben Tatár Gabi, Fehér István, Baráth Zoltán és Sághy Tamás

A nem csak a fülbe, de a szívbe is belopakodó dalbetétekkel átszőtt két felvonás az Egyetem megépülésének bő húsz évében játszódik. A történelmi indíttatású mű egy része fikció, mely főként létező karaktereket felhasználva, egy korrajzilag hiteles, ám színházi dramaturgia szerint megalkotott zenés drámát eredményez. A darabban megjelenik a 18. századi Eger és az Egyetem összes meghatározó személyisége, Eszterházy Károly mellett Mária Terézia, II. József, Barkóczy egri püspök, Markhot Ferenc, vagy éppen Fellner Jakab. Ám a cselekményben helyet kapnak a város rég elfeledett (vagy tán csak elképzelt?) polgárai is, többek között egy nagyszájú, ám hatalmas szívű bábaasszony, egy akkor született árva kisfiú, egy minden hájjal megkent hivatalnok is. Szerelem, intrika, szerencsétlenség, áldozat, indulat, humor és határtalan bizalom... A hit, hogy az ember Istennel együtt bármire képes... még a lehetetlenre is.

A mai kerettörténetbe ágyazott előadás célja egy olyan produkció létrehozása, mely úgy emel emléket a 250 éves Egyetem megálmodóinak és létrehozóinak, hogy közben viszonylag széles közönségréteg számára egy befogadható, maradandó élmény örömet nyújtja. Ehhez az összetett szándékhoz segítséget nyújt az emelkedett és dinamikus jelenetek váltakozása, történelmi hitelesség és szükséges fikció izgalmas összefonódása, a komoly és a csetlő-botló karakterek dialógusai, a korhű és a mai csengésű zenei világ finom egyvelege. A valóság és a színház eszközeivel, egy emberi léptékkal megélt utat járhat be a néző, aminek a végén nem csak önmagához kerül közelebb, hanem a mindenséghez és magához a Mindenhatóhoz is.

A Lendvai Zoltán rendezte előadás monstre vállalkozás, a jubileumhoz, a történethez méltó látvánnyal. Rózsa István kreatív, jól használható díszlete egy pillanat alatt lesz építési területből utcarészlet, vagy éppen a Líceum díszterme, Kovács Alíz jelmezei pedig nemcsak idézik a kort, hanem valósággal odarepítenek. A valós és a fiktív karakterek remekül „játszanak” össze. Baráth Zoltán szerzetese és Fehér István kanonokja megannyi maradandó pillanatot hoz, jóízű nevetéseket, igazi figurákat, és véletlenül sem karikatúrákat, ahogy az Art Eger Színházat vezető Tatár Gabi bábaasszonya is a kerettörténet egyik meghatározó mozgatórugója sok-sok színnel. Ugyancsak kiemelendő a kiváló humoráról már sokszor tanúbizonyságot tevő, ezúttal II. Józsefet alakító Gulyás Hermann Sándor játéka, s valósággal lubickol Mária Terézia szerepében Dér Gabriella. A hatalmát minden percben, még a legcsekélyebb mozdulatokban, legapróbb gesztusokban is érzékeltető uralkodó igazán emlékezetes alakítás.

Richárd figurája kitalált karakter, Gréczy Baláznak mégis elhisszük, talán élhetett egy ilyen legény a püspök gondviselésében. Valódi emberi érzéseket láthatunk, útkereséssel, vágyakkal, és persze szerelemmel. Utóbbihoz persze olyan hölgyek kellenek, mint a Kracker-lányt alakító Lendvai Sára (hogy lehet nem szeretni?!), és persze az Eszterházy Eleonórát játszó Koncsos Emese.

A tömegjelenetek működnek, mert valóban élnek, Emődi Attila koreográfiája remek betéteket és színpadképeket teremt, a Schmiedmeiszter Szilvia vezette Egri Érseki Fiúkórus szereplése pedig nem kizárólag hangban támogatja az előadást, de pontos jelenlétben is.

Nagyszerű alakítást láthattunk Horváth Lajos Ottótól, aki a kor egyik legmeghatározóbb szereplőjét, Barkóczy Ferenc püspököt játssza a darabban. A főpapról talán kevesen tudják, de már 1754-ben beszélt egri egyetemalapítási tervéről, ám Mária Terézia reformjainak támogatójaként másképp gondolta azt, mint Eszterházy. A két püspök személyes ellentéte fontos konfliktus a darabban, ahogy az volt negyed évezrede, a figura precíz megformálása pedig alapvető jelentőséggel bír – öröm volt látni e játékot.

De mindez a heroikus munka elveszne, ha nem lenne hiteles főszereplő. Nos, Sághy Tamás erre a szűk három órára nemcsak játszott, de talán maga is Eszterházy Károlylyá vált kicsit. Tartásával, tekintetével is megrajzolva a tevékeny, tetterre kész, ugyanakkor – s milyen lényeges! – mindenki felé szeretettel forduló püspök figuráját. Akit nem rangja, de embersége miatt övez egy város szeretete. Aki előre tekint, áldozatokat hoz, s akin – talán képzavarnak tűnik – látszik, érződik a hit. Nem pusztán egy kivételes főpapot látunk, egy nagy elődöt a történelemből, valakit, akinek nevét nap mint nap kimondják Egerben, hanem egy igazi emberi figurát. Aki, ha ma élne, talán épp így mosolyodna el, ha megállna a róla elnevezett téren, s látná a főszékesegyházat, s vele szemben a katolikus egyetemet.

Úgy tűnhet, a jubileum egy pillanat. Ám Eszterházy öröksége nem egy estére szól csupán. Ez az ünnepségre készült darab sem szabad, hogy elillanjon, látni, láttatni kell, akár éppen a Líceumban... méltó rá.

A finálé

(fotók: Bene Ildikó)

Kováts-Németh Mária

Hitvallás és küldetés

Cs. Varga István *Hagyatékából – örökség* című, *Bencés tanárain, példaképeim, diák-társaim* alcímű könyve a *Magyar Napló* kiadásában jelent meg. A szerző a hazai iskoláztatás egyik útmutató intézményének, a bencés gimnáziumnak és tanárai példás tevékenységének állít méltó emléket. A 326 oldalas kötet minden fejezete tanúságtétel: emlékezés és vallomás; az elődök által képviselt értékek tisztelete és megbecsülése.

Bíró László emeritus tábori püspök előszavában nagyszerűen intonálja, saját, győri bencés diákélményeivel előlegezi az emlékezést átható szeretet és hála alap-érzését. A könyvben „az emlékezés mint hálaadás” érvényesül. A szerző legmélyebb célkitűzése hasonló Szabó Lőrinc *Tücsökzene* című, verses életrajzi regényének számvetéséhez: „hogyan értsem magam, s hogy megértsetek: örök véget és örök kezdetet.”

Az „*Ora et labora* – Imádkozzál és dolgozzál” jelmondat a bencés életvitel, szellemiség és lelkeség lényege – írja a szerző. Ennek a kötelességtudatnak az eredménye, érdeme az az évezredes kultúrkincs, amely krónikákban, kódexekben maradt ránk, s az antik kultúra, az irodalom, a művészetek, a tudományok értékeinek megőrzését szolgálta és szolgálja. A bencés kolostorokban az Isten- és emberszeretet megvalósításában a vallásos életvezetés, a fizikai és szellemi munka gyakorlásának egysége volt a követendő cél, az eszmény. Ennek megfelelően az imádság és a munka határozta meg a napirendet. Tudták: „A tétlenség a lélek ellensége!” Minő bölcs, megszívlelendő gondolat!

A szerző kiváló ténymegállapításai közül számomra az egyik legfontosabb üzenet: „A középkori művészet, építészet, zene, festészet, szobrászat is bizonyítja, hogy a középkorban a maihoz képest fejlettebb volt a spirituális érzék általi tapasztalat, amely éppúgy része a valóságnak, mint az egzakt világ.” Miért olyan fontos ez? Mert az üzenet tartalmazza a tudományok közti koncentrációt, a kapcsolatot az igaz, szép, jó, isteni megjelenítése között, ami a középkorban minden alkotás sajátja volt. Hogyan tanítottak ezzel? Magas fokon, a teljességgel! Kik voltak a bencések? A tanítás mesterei!

Bencés hagyaték a „Mária-kultusz.” Felemelő Cs. Varga István megállapítása: „a bencések nemzeti kultúránkat teljesebbé tették, megszentelték.” Ők a szerzői, másolói a „*Boldogasszony Anyánk*”, az „*Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga*” népénekeknek, melyek *néphimnuszaink* voltak századokon keresztül. Minden sorskérdésben Mária segítségét kérték elődeink István királyt követően is... Ez a Mária-kultusz az alapja a magyar és lengyel testvérnép ragyogó vallási és kul-

turális rokonságának is. De jó lenne, ha az ország vezetői kicsit jobban ismernék gyönyörű, békét teremtő történelmünket is!

Kik azok a híres bencés mesterek, akiket mindnyájunknak ismernünk kell? A szerző bemutatja, példát állít Guzmics Izidor tevékenységével, aki részt vett a Magyar Tudományos Akadémia megszervezésében. Rónai Jácint, Rómer Flóris, Czuczor Gergely, Jedlik Ányos a magyar tudomány művelői, képviselői a bencés rend egykori győri diákjai és tanárai, akiknek a nevét nemcsak a győri, hanem országszerte működő jeles iskolák választották névadójuknak követendő példaképpül.

Az oktatás létfontosságú nemzeti feladat a kultúra közvetítésében. A bencések egy évezreden át „ablakot nyitottak a világra, ajtót, kaput is a magyarság számára”. Mit jelent ez? Szóljon a szerző: „A bencés rend szellemisége keresztény, római katolikus, vagyis egyetemes, magyar és európai. A bencések mindig a teljesség jegyében munkálkodtak az emberért, a hit és a kultúra összhangjáért, az egyházzért, a hazáért és a tudományért. Tudták: a hitnek szüksége van a kultúrára, a kultúrának pedig a hitre.”

Ezen hitvallás jegyében állítja elénk elsőként Cs. Varga István Czuczor Gergely bencés szerzetes, költő, nyelvész életművének fő jellemzőit, aki – mint írja – napjainkra méltatlanul még az irodalomtörténeti szintézisekből is kimaradt, holott „a magyar valóság elidegeníthetetlen része. A népies költészetben Petőfi elődje, a latinos verselésben Berzsenyi örököse, a hősi költészetben Vörösmarty társa... Építője volt annak a Magyar Templomnak, amelyet ezer éven át sokszor leromboltak, felgyújtottak, megrongáltak, meggyaláztak, mégis mindig, ma is újraépül.” Czuczor Gergely hite és magyarsága méltó eszménykép.

Cs. Varga István, az egykori bencés diák, az irodalomtörténet professzora, úgy tekint bencés tanáira, mint sziklatömbökre, s példát állít tiszteletükre mindnyájunknak.

Dr. Nádasi Alfonz, az etikumra emelt minőségeszmény képviselője, aki *lélekben és igazságban* élt és tanított. Kereste és átadta az igazság szeretetét, életének két tartó pillére: a hit és a magyarság szeretete és szolgálata volt. Kitűnő emberismerő volt, megvetette a jellemtelenséget, a méltatlanságot. Hagyatéka, örökségünk: a Jézus-eszmény: *Én vagyok az Út, Igazság és Élet*. „Tudta, hogy Isten- és ember-szeretetre vagyunk kötelezve, de azt is, hogy igazság nélkül szeretetünk hamis. Szigorú volt, de sosem az embert, hanem a méltatlanságot, tisztességtelenséget ítélte el.”

Dr. Bánhegyi Jób, a bencés tanáreszmény, Sövényházán (ma Györsövényház) született, s ott kezdte tanulmányait az apja vezette osztatlan elemi iskolában, majd a győri bencés gimnáziumban folytatta 5 éven át, s Pannonhalmán fejezte be azt érettségi vizsgával. „A Regula szellemében, *servus fidelis* szellemiségű

bencésként munkálkodott: A magasabb lehetőségekből kiszorítva, Bethlen Gábor intelme szerint cselekedett: »Nem mindig lehet megtenni, amit kell, de mindig meg kell tenni, amit lehet.« Diákjait a maga magas mércéje szerint lelkes hivatástudattal tanította. Mindig a jót kereste bennük.”

Az *Aranyimiatyánk* fejezet Jáki Sándor Teodóz atyáról szól, aki talentumával együtt sugárzó személyiség volt. Az emberi gondolkodás természetéről azt vallotta: „Kreativitásunk összefügg gazdag kultúránkkal, nyelvünkkel és főképpen hitünkkel.” Személyiségének titka: a tiszta lélek, aki a kapott talentumot mások javára fordította. „Valahányszor hazajött a határainkon túlélő – ránk még mindig fölnéző testvérei közül – mindig megerősödött hitében és magyarságtudatában, valamint az irántuk való csodálatában.”

A kötetben kapott helyet Jáki Szaniszló Templeton-díjas teológus, filozófus, tudós, Galilei-kutató, Bánhegyi Miksa, a pannonhalmi Nagykönyvtár igazgatója, Kemény Dózsa győri internátus-igazgató, bencés tanár, Korzenszky Richárd könyves tihanyi bencés perjel. Jeles diáktársak, Nagy Gáspár Kossuth-díjas költő és író, Görömbei András, iskolateremtő irodalomtudós, Kossuth-díjas akadémikus professzor, Barsi Balázs Széchenyi-díjas ferences szerzetes, Jáky György építő- és képzőművész, Kovács József László irodalomtörténész és muzeológus emlékképei sorjáznak. Végül Keller Péterről szóló írás zárja az arcképek sorát. A tizennégy-unokás Gárdonyi-dédunoka minőségfejlesztő mérnök, családkutatóból vált Gárdonyi-kutatójává, dédapja életművének irodalomtörténészévé, kultuszának mecénásává.

Cs. Varga István hálaadó és emlékéllító könyve páratlan példa jelenkorunkban. József Attila üzenete jut eszembe: „jó szóval oktasd, játszani is engedd szép, komoly fiadat!”, mert a kötet lélekemelő, nagyon szép nyelvezettel az *igaz, a jó, a szép és az isteni* gyönyörű egységét példázza. *Hagyaték és örökség* a kötetben szereplő jeles tanárok, diáktársak életútja, munkássága, embersége és magyarsága. Példát mutatnak a hit és kultúra szerepéről az életvezetésben. Köszönet érte a szerzőnek!

S mi a mi feladatunk? – Példát adni Isten- és emberszeretetünkről, s megerősíteni azt C. G. Jung üzenetével: „Mi indít valakit arra, hogy a maga útját járja? Ez a rendeltetés! A valódi személyiségnek mindig megvan a rendeltetése, amelytől nincs menekvés. Ez a küldetés Isten törvényeként hat. Akinek rendeltetése van, hallja a belvilág hangját, *Ő elhivatott.*”

Magyar Napló, Budapest, 2022.

Kégl Ildikó

„A minden ballaszttól megszabadult írói tehetség”

A női lélek ábrázolásának mesterére, Kaffka Margitra emlékeztek Miskolcon

1918. december elsején, spanyolnáthában hunyt el a női lélek ábrázolásának egyik leghitelesebb magyar alkotója, a Nyugat állandó szerzője, aki rövid élete ellenére meghatározó életművet hagyott az utókorra. Kaffka Margit halálának 106. évfordulóján Miskolcon, egykori otthona emléktáblájánál hajtottak főt írók, költők, s a város elöljárói, majd a Thália-házban irodalmi műsorral tisztelegtek a „nagyon-nagy író-asszony” emléke előtt.

Miskolcon, a Csabai kapu 25. szám alatti polgári házban élt egykor a *Nyugat* állandó szerzője, az Ady által „nagyon-nagy író-asszonynak” nevezett Kaffka Margit, akinek prózája korhű dokumentuma, s egyben szenzitív lélektani ábrázolása a századfordulón élő nők sorsának. Az 1918. december elsején, spanyolnáthában elhunyt író nő életművéről Ady mellett Móricz, Radnóti és Babits is elismerőleg beszélt, utóbbi, a *Nyugat* főszerkesztőjeként gyakorta közölte Kaffka prózai és lírai műveit is. Irodalomtörténeti esemény volt, amikor 1930. telén, névtáblavatással és irodalmi műsorral tisztelegtek a fiatalon elhunyt szerző nő életműve előtt a *Nyugat* szerkesztői és legtekintélyesebb szerzői, s a Csabai kapu 25. szám alatti ház csupasz téglás falán – Miskolc város elöljáróival közösen – elhelyezték a fehér márványból készült emléktáblát. Mások mellett Kosztolányi Dezső, Babits Mihály, Török Sophie, Móricz Zsigmond, Simonyi Mária, Schöpflin Aladár, Gelért Oszkár és Nagy Endre is Miskolcra utazott, hogy a tragikus sorsú Kaffkára emlékezzen, aki lélektani írásaiban a női szerepek és sorsok elbeszélését emelte irodalmi rangra.

„Amikor az emléktábláról lehull a lepel, elevenen áll elibünk egy sugaras, fehér asszony, aki tűz és láng, aki világít és melegít, aki örökké és elfelejthetetlenül Kaffka Margit”¹ – így ír Kőrakó Béla író, újságíró a *Reggeli Hírlap* 1930. február 27-i lapszámában. A Lévy Közművelődési Egyesület jóvoltából (és közadakozásból)

¹ Kosztrabszky Réka: „Egy sugaras, fehér asszony, aki tűz és láng, aki világít és melegít”. Nyugat-est Kaffka Margit emlékezetéért. 2023. december 1. In.: https://kaffkamargitkutatas.blog.hu/2023/12/01/_egy_sugaras_feher_asszony_aki_tuz_es_lang_aki_vilagit_es_melegit

a Kaffka–Fröhlich-házaspár egykori otthonának falára került márványtábla szerint 1905 és 1906 között élt a polgári házban az író, aki 1918. december elsején – szinte egy napon tizenkét éves fiával – hunyt el, a spanyolnátha áldozataként. Ez alkalomból irodalmi estet is szervezett a *Nyugat* folyóirat 1930. február 27-én, a miskolci Zenepalota dísztermében, ahol az aktuális lapszámbemutató mellett, a Kaffka-életmű avatott ismerője, Schöpplin Aladár tartott előadást, míg Török Sophie *Kaffka Margit emlékének* alcímű költeményét olvasta fel. (A vers helyet kapott Török Sophie *Csontig meztelen* című – Koháry Sarolta által sajtó alá rendezett – verseskötetében).²

XXXII.

Kaffka Margit emlékének

Ha élnél – karodhoz simulnék, mint
hízelt kistestvér, s kérdezném:
engeded-e, hogy szeresselek? engeded-e, hogy
büszke legyek reád! Csodált Nővér, ha
élnél, elfogadnád-e rajongó szívemet?
Tízéves halott, emlékedet immár süketen
lepi a por, elvadult sírodról a gazt
nem meri barátnőd ideges keze
letépni – mintha makrancos hajad
volna, mely lobogva lázad fölfele.
Oh, tízéves halott! Az asszonyok gyermeket
szülnek, vagy nyájba tömörülve
keresik sorsuk igazát – de ki
idézi Téged, ki fáklya voltál minden
asszonyok előtt! Ajkad elporladt –
betűid feledik, s egyszerű sírod felett
otthonosan terpeszkedik az Enyészet.

(Török Sophie: *Kaffka Margit emlékének*)

Kaffka életművére emlékezve ezúttal a *Spanyolnátha* művészeti folyóirat és annak alapító főszerkesztője, Vass Tibor József Attila-díjas költő szervezett koszorúzást és irodalmi műsort. 2024. december elsején – hosszú évek kihagyása után –

² *Csontig meztelen*. Válogatott versek. 36. p. Válogatta, az utószót írta és sajtó alá rendezte Török Sophie örököse, Koháry Sarolta, valamint Kozma Lajos; Magvető Kiadó, Budapest, 1988.

Miskolc előjárói, valamint írószakmai szervezetek, kulturális intézmények és civil csoportok képviselői hajtottak főt az író emléke előtt, s helyezték el az emlékezés virágait a Csabai kapu 25. szám alatt álló ház falán. Vass Tibor mellett Miskolc Megyei Jogú Város képviseletében a település alpolgármestere, Matiscsák Éva mondott ünnepi beszédet, Bodonyi Csaba és Fecske Csaba, a Magyar Művészeti Akadémia Miskolci Regionális Munkacsoportja, Kégl Ildikó és dr. Filip Tamás, a Magyar Írószövetség Észak-magyarországi Csoportja, Varga Gábor, a II. Rákóczi Ferenc Könyvtár, dr. Jacsó Pál az Északkelet-magyarországi Regionális Versmondó Egyesület, Dr. Kóczi Rozália, Bátorligeti Mária, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Tagozata, Dr. Hajdú Ildikó a Herman Ottó Múzeum, Kardos Katalin az Éltető Lélek Irodalmi Kör Egyesület, Némethi Lajos, a Herendi 2004 Kiadó, Vass Nóra a Vidám Páva – Tompa Mihály Alkotóház és Kultúrkert nevében vettek részt az ünnepségen és helyezték el a kegyelet virágait.

A Csabai kapuból a Déryné utcába tartottak az emlékezők, a koszorúzást követően ugyanis a Miskolci Galéria Thália-házban irodalmi műsorral folytatódott a program. Mikita Gábor színháztörténész, muzeológus, a folyóirat szerkesztője az író Miskolchoz fűződő sajátos viszonyát értelmezte, elgondolkodtató irodalomtörténeti adalékokkal árnyalta a köztudatban máig élő véleményt, miszerint Kaffka nem kedvelte a várost. Üveges Tamás költő, esztéta, a miskolci Kossuth Lajos Evangélikus Gimnázium magyartanára Kaffkáról mint tanítóról beszélt, s bár az életmű fontosabb darabjait sem hagyta reflektálatlanul, elsősorban az író személyiségét, szenzitivitását, diákjaival kialakított példátlan kapcsolatát hangsúlyozta. „*Tanítványai rajongásig szerették, tyúkanyónak becézték*” – mesélte, hozzátéve, hogy kéziratban levő műveit is tanítványainak mutatta meg először Kaffka, aki irodalmat és gazdaságtant tanított Miskolcon, a polgári leányiskolában.

Színes és érdekfeszítő előadásokat követően rendhagyó irodalmi összeállítást hallgathatott meg a közönség, melyben Kaffka egyik versére – a *Spanyolnátha* művészeti folyóirat felkérésére – kortárs szerzők reflektáltak különféle stílusban és műfajban. Vass Tibor, az est forgatókönyvének összeállítója úgy fogalmazott, hogy egyszerre kollázsként és dekollázsként szeretne volna bemutatni a forrásművet és az arra válaszoló kortársi költők, írók alkotásait, melyekben Prokofjev egyik leghíresebb zeneműve is megelevenedik. A *Spanyolnátha* folyóirat egyik korábbi költészeti felhívása ugyanis arra a fikcióra épült, hogy az orosz zeneszerző, Kaffka *Petike jár* című versének hatására alkotta meg legismertebb zeneművét, a *Péter és a farkast*.

Ez a töredékekből felépített, friss nyelvezetű szöveg – amelyet Kardos Katalin és dr. Jacsó Pál adott elő –, hol lágy humorba, hol iróniába hajlott, megint máskor sötét melankóliába, sajátosan megidézve a Kaffka-i életművet.

A századfordulón élő nők sorsát ábrázoló Kaffka Margit a *Nyugat* állandó szerzője volt, akiről nem pusztán Ady Endre nyilatkozott elismerőleg. Első regénye, az

1911-ben a *Vasárnapi Újság* szépirodalmi hetilapban, folytatásokban megjelent *Színek és évek* után Móricz a szerzőt, mint „a minden ballaszttól megszabadult írói tehetséget”³ dicsérte. A harmincnyolc évet élt Kaffka a regény műfajában tudta magát legteljesebben, legharmonikusabban kifejezni, de jelentékenyek voltak költeményei és rövidprózái is. A Kaffka Margit regényei bevezető tanulmányban írja Bodnár György, hogy „Már legelső prózai írása, az *Új típusok, mintha életművének expozíciója lenne. Az új nőtípusról akar írni – jelzi már a címben – azokról, akiket elsőnek hajtott fel az ország minden részéből a szükség, a nagyravágyás, a tehetség vagy a boldogtalanság.*” Elsőként ír a századelő megváltozott női szerepeiről, azokról a nőkről, „akik már nem tudnának többé úgy derűlten tenni-venni a mázas csuprok és s bádogsütők közt, eseménytelen napokon át.”⁴

Az irodalmi matiné során nem pusztán Kaffka alakja rajzolódott ki a közönség előtt, de a Kaffka-hősnők archetipusa is: Pórtelky Magda, Király Erzs, Rosztoky Éva a korforduló lányai, asszonyai, sorsuk ábrázolása egyben társadalomrajz is. Kaffka elsőik között alkalmazta az irodalomban a modern lélektan hatását, (nő) karaktereinek pszichológiai ábrázolása a lélek legmélyebb rétegeit tárják fel. Mikképp a *Színek és évek* Pórtelky Magdájának sorsa is egy egész nemzedék sorsa, mely az orsó mellett töltött asszonyi élet hangtalan pusztulását, a süppedő talajú világ gyalázatos tisztességét hordozza magában... , s amely a nők egyetlen életlehetőséget nyújt: a házasságot. Kaffka szövegeiben elfojtott feszültséggel lappang a századelő nőjének fátuma, s keserű intonációval szól az elpazarolt életük feletti merengés: „hátha jó lett volna valami egyébre, fontosabbra is az a vad »tevésvágy«, bolond nagy akarat, amit a pokrócporolásba ölt.”⁵

A csonkaságában is meghatározó életművet maga után hagyó Kaffka állandó anyagi problémákkal küzdött, házasságai, szerelmi kapcsolatai mind-mind zátonyra futottak, mígnem tizenkét éves kisfiától elkapva a spanyolnáthát, harmincnyolc évesen égett ki a láng az asszonyból, „ki fáklya volt minden asszonyok előtt”. Sorsán és töredékben maradt, ugyanakkor meghatározó életművén elmélkedve Schöpflin Aladár így fogalmazott: „Olyan kedvezőtlen belső és külső viszonyok között csak zsenialitás tud annyit és olyan kitűnőt alkotni, mint Kaffka.”⁶

³ Bodnár György: Kaffka Margit regényei – bevezető tanulmány. In: *Kaffka Margit regényei*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1968. 6. p.

⁴ Uo. 6. p

⁵ Bodnár György: Kaffka Margit regényei – bevezető tanulmány. In: *Kaffka Margit regényei*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1968. 9. p.

⁶ Török Sophie: Hol az én életem? Kaffka Margit emlékezete. In: *Nyugat*. 1937. 1. szám.
<https://epa.oszk.hu/00000/00022/00612/19403.htm>

Balról jobbra: Dr. Lédig Dezső, Gellért Oszkár, Móricz Zsigmond, Kosztolányi Dezső, Simonyi Mária, Schöppflin Aladár, Török Sophie, Babits Mihály, dr. Lédig Dezsőné, Sassy Csaba

Kaffka Margit emléktáblájának koszorúzása, 2024. Balról jobbra: Matiscsák Éva, Kardos Katalin, Vass Tibor, Filip-Kégl Ildikó, Dr. Filip Tamás, Fecske Csaba, Bodonyi Csaba.

Homa János

Kötet és emléktábla Petőfi egri látogatásáról

Bemutatjuk Lisztóczy László új könyvét

Falunap keretében Petőfi emléktáblát avattak szeptember 28-án, szombaton délután Andornaktályán. Egy olyan ház falára került fel a tábla, amelynek telkén 1844 februárjában kocsma állt, s amelyben Eger felé tartva elidőzött a nagy magyar költő.

Az emléktábla-avató ünnepségen az – eső ellenére szép számmal összegyűlt – érdeklődőket Barczy Zsolt leköszönő polgármester köszöntötte, majd dr. Lisztóczy László irodalomtörténész emlékezett meg a 180 évvel ezelőtt történetekről.

A Petőfi látogatásáról szóló hosszabb előadás az utcai ünnepséget követően a közelben lévő Szent András kápolnában hangzott el.

A program keretében mutatták be Lisztóczy László *Petőfi Egerben – A látogatás krónikája és dokumentumai* című kötetét. Ennek előszavában írja dr. Lisztóczy László: „Eger irodalmi múltjának az egyik legszebb és gyakran idézett epizódja Petőfi 1844 februárjában lezajlott háromnapos látogatása a városban. A papnevelő intézetben nagy lelkesedéssel és szeretettel látták őt vendégül a kispapok, élükön Tárkányi Bélával. Őt a költő személyesen kereste: nevével és verseivel azokban a sajtóorgániumokban találkozott, amelyekben maga is publikált.”

Lisztóczy László bemutatja e kiadványban a reformkor időszakának jeles, Eger körzetében élő irodalmárait. Mint ismert, ebben az időszakban volt az Egri Főegyházmegye főpásztora Pyrker János László pátriárka-érsek, aki Itáliából, Velencéből érkezett, s német nyelven írt alkotásaival maga is kivette részét az irodalom műveléséből. A *szent hajdan gyöngyei* című könyvét Kazinczy Ferenc fordította magyarrá. 1828-ban ő nyitotta meg

Tárkányi Béla

az első magyar nyelvű tanítóképzőt a Líceum épületében, 1832-ben pedig létrehozta az Egri Kaszinói Társaságot a város irodalmi életének a támogatására. Papjai közül jó érzékkel szemelte ki a tehetségeket, s néhány év alatt csinos és folyton gazdagodó írói gárdát gyűjtött maga köré. Érseksége idején, 1831 és 1836 között épült föl az egri főszékesegyház is. 1844-ben a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagjává választotta. 1847-ben Lilienfeldben temették el, ahol pályakezdése idején cisztercita szerzetesként éveket töltött, de a szíve, mely Egerért dobogott, végakaratára szerint az általa fölszentelt egri főszékesegyház altemplomában nyugszik.

1835. december 19-én alakult meg az alkotó kedvű kispapokat foglalkoztató önképzőkör Theológiai Magyar Olvasó Társaság néven. Az önképzőkör a latin nyelvű teológiai oktatás kiegészítéseként a magyar nyelvi és irodalmi műveltség megszerzését, házon belüli terjesztését és népszerűsítését tűzte ki legfőbb céljául. Irányítását az akkor a szemináriumba helyezett tanulmányi felügyelő, Koválcsik József vette a kezébe. Róla írták, hogy „az egri főegyházmegyében alig vett valakit körül oly általános nagy szeretet, igaz becsülés és őszinte tisztelet, mint Koválcsik Józsefet. Elhunytát megkönnyezte a tudomány, melynek avatott művelője volt.”

1835-ben nyert felvételt az intézménybe és kapcsolódott be az önképzőkör munkájába Pájer Antal, a XIX. századi magyar egyházi líra Petőfi által is

Pájer Antal

becsült, iskolát teremtő megújítója. A következő esztendőben, 1836-ban lett a szeminárium növendéke Tárkányi Béla, Eger egyházi és irodalmi múltjának az egyik legtehetségesebb, legszívesebb egyénisége. 1841 ősztől az egri papnevelésben folytatott teológiai, majd jogi tanulmányokat Zalár József, aki a reformkor első esztendejében, 1825. augusztus 28-án Gyöngyösön született és ott is nevelkedett, de pályája nagyobbik felét kispapként, majd a város egyik vezető tisztviselőjeként Egerben töltötte, irodalmi és közéleti munkásságával mindkét várost gazdagította. Az idő tájt volt a szeminárium hallgatója Benőfy Soma, a palóc népköltészet egyik korai gyűjtője, népszerűsítője és utánzója. Az ő nyomukba lépett 1844 őszen Mindszenty Gedeon, a jeles papköltő és egyházi szónok.

Lisztóczy rámutat könyvében: „Ez a szellemi műhely jeles költők sorát bocsátotta útjára. Elsősorban a Pájer Antal, Tárkányi Béla és Mindszenty Gedeon alkotta triászt kell megemlítenünk, mely új korszakot nyitott a magyar egyházi líra történetében. A Mindenhatót elsősorban nem égi trónján magasztalta, az elődökénél személyesebb és bensősebb, az e világi létdimenzióhoz, a magyar vallási hagyományokhoz, a népköltészet formanyelvéhez és a hétköznapi élethez minden korábbinál szorosabb szálakkal kötődő Isten-élményt szólaltatott meg. Pájer Antal és Tárkányi Béla tehetségére Petőfi is fölfigyelt.”

Petőfit rajongó lelkesedéssel fogadták a szeminárium növendékei 1844 februárjában. Pájer Antal akkor már füzésbonyi káplán volt, de Tárkányi Béla kispapként és az érseki iroda „tollnoka”-ként még a szemináriumban lakott. Rajta kívül Zalár Józseffel és Benőfy Somával is találkozhatott a szívesen látott vendég.

Távozása után, de még ebben az évben lépett a szeminárium növendékei közé Mindszenty Gedeon is, aki az itt felsorolt költők közül a legnagyobb közönségikert aratta. Költői rangját szemlélteti, hogy Sík Sándor róla írta doktori értekezését, mely ugyanabban az esztendőben látott napvilágot, amikor első verseskötete is megjelent. Ez azt is jelzi, hogy a XX. századi magyar egyházi lírának a *Nyugat*-mozgalommal párhuzamosan lezajlott, Sík Sándor, Mécs László és Harsányi Lajos költészetében végbemenő forradalma Pájer Antal, Tárkányi Béla és Mindszenty Gedeon költői újításait tekintette közvetlen előzményének és követendő példának.

Lisztóczy László megemlékezik arról is, hogy e folyamat elindításában

Mindszenty Gedeon

fontos szerepet játszott Eger szülőtte, a város irodalmi múltjának egyik legjelesebb alakja, az 1778 és 1829 között élt Vitkovics Mihály, aki mindenki másnál több verset írt az egri borról.

A kötetből megtudhatjuk, hogy Petőfi 1843 és 1844 fordulóját Debrecenben töltötte, majd február közepe táján gyalogszerrel Pestre indult, hogy első verseskötete kiadásához pártfogót keressen. Kemény, szeles, fogvacogtató tél járta akkor, Petőfi fázott és didergett abban a könnyű öltözetben, kis gallérköpenyben, amelyben útra kelt. A Tisza zajlása miatt Tokaj-Hegyalja felé kellett kerülnie. Útközben be-betért melegedni egy-egy csárdába, és kis papírszeletekre írogatott. 1844-es útján Petőfi Tokajba érve írta az első, *De már nem tudom, mit csináljak...* kezdetű versét, melyet a vidék híres bora ihletett. Az út Tokajból Miskolcra vezetett, ahol Petőfi *Keresztúton állok...* címen írt keserű hangú verset.

Egerbe érkezése előtt rövid időre megszakította útját és megpihent a város tőzsomszédságában fekvő, azzal ma már csaknem teljesen egybeépült faluban, Andornakon. A helyi hagyomány szerint a település kocsmájában, a Sárga Zsidó kocsmában töltött el néhány órát. A kocsmá a jelenlegi Rákóczi út 255. szám alatt állt, de már rég lebontották és családi ház épült a helyén. Az idézett hagyományt hitelesíti, hogy Petőfi útközben előtte is egy-egy kocsmában keresett védelmet a tél hidege ellen, ott pihente ki a hosszú gyaloglás fáradalmait, és ott írogatta, csiszolgatta verseit is. (A falu 1939. szeptember 27-én egyesült Kistályával, azóta Andornaktálya a neve. Minden bizonnyal az említett kocsmában írta Petőfi *Eger mellett* című versét.)

A Pestig tartó út jó egy hetet vett igénybe, az egri kirándulás ennek közel a felét tette ki. A helyi emlékezet szerint február 17. és 20. között tartózkodott a városban. Kerényi Ferenc, a kiváló irodalomtörténész, aki monográfiát írt Petőfiről, és részt vett versei kritikai kiadásának a szerkesztésében is, a látogatást egy nappal előbbre, a február 16. és 19. közötti időszakaszra teszi. „Nem áll rendelkezésünkre olyan adat, mely a két időpont közötti választást vitathatatlaná tenné, abban pedig mindkettő megegyezik, hogy a költő három éjszakát, két teljes és két töredék napot töltött Egerben. Csak érzéseimre hagyatkozva dönthetek az Egerben élő hagyomány mellett” – írja Lisztóczy.

Az Egerbe érkezett Petőfi a líceum közelében megszólított egy épp arra járó papot, akitől Pájer Antal felől érdeklődött. Tőle tudta meg, hogy ő már befejezte szemináriumi tanulmányait és füzesabonyi káplán. Ezt követően Tárkányi Béla hollétét kezdte firtatni. Aznap többször is kereste őt, de nem találta a szemináriumban.

Másnap reggel átázott, sáros gallérköpenyben, szürke és kopott ruhában, vázontarisznyával a hátán, ölmos bottal a kezében, a betegségtől és a hidegtől elhalványult, sovány, beesett arccal nyitott be Tárkányihoz, akit bizalmas tegezéssel üdvözölt, cserébe forró ölelést, szállást, szívélyes és segítőkész fogadtatást kapott.

Tárkányi a saját első emeleti szobáját engedte át neki, melynek az ablakából akkor még szép kilátás nyílt Eged hegyére és az egri vár bástyáira. Reggelivel és egri borral megvendégelte, bemutatta társainak, majd kötelessége az érseki irodába szólította. Dél tájban tért csak vissza, s együtt ebédelte Petőfivel és a többi kispappal „kiváló derűségben”.

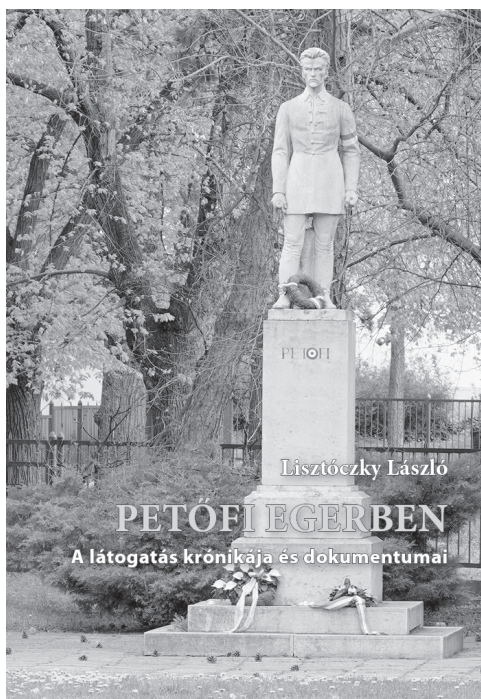
Zalár József 1858-ban írt visszaemlékezéséből kiderül, hogy a papnövendékek „az iskolai órákon kívül minden idejüket” Petőfi társaságában töltötték, s olykor az órákról is elmaradtak, hogy vele lehessenek. Tanáraik közvetlenül nem vettek részt az eseményekben, de minden fölött szemet hunytak.

A visszaemlékezések szerint Petőfi valamennyi versét könyv nélkül adta elő nagy átéléssel: az egyébként szerény és gátlásokkal is küszködő ember megszűnt létezni szavalás közben, helyébe egy határozott, céltudatos, önértékeire büszke egyéniség lépett. Egerből sem üres kézzel távozott Petőfi. Vendéglátói útiköltséggel is megajándékozták, melyet csak a megjelenés előtt álló verseskötet előfizetéseként fogadott el. A kispapok gyűjtést szerveztek számára, melyet Tárkányi Béla a saját jövedelméből is gyarapított.

Petőfi Egerből való távozása után jó két hónappal levelet írt Tárkányi Bélának, melyben – ahogy e kötetből kiderül – szép szavakkal emlékezett meg egri időzéséről, és beszámolt élete későbbi eseményeiről, verseskötete megjelenéséről. Nekem rendkívül sok újdonságot tartogatott Lisztóczy László könyve. Így nyugodtan leírhatom, hogy ha valaki nem ismerte Petőfi egri látogatásának hátterét, már azért érdemes kézbe venni ezt a kötetet.

Aki ismerte Petőfi látogatásának körülményeit, az is sok újat tudhat meg ebből a kötetből. Sok egyéb mellett, megismerheti Petőfi Egerben alkotó kortársait is, akikről a városban az irodalomkedvelők közül is jónéhányan keveset tudnak.

(Lisztóczy László: Petőfi Egerben – A látogatás krónikája és dokumentumai. Polgármesteri Hivatal, Andornaktálya, Dsida Jenő Baráti kör, Eger, 2024)

Molnár Pál

Mérföldkövek irodalomtörténetünkben

Balassi-versfordítások öt kontinensen

A Balassi Kard Művészeti Alapítvány elnöke székfoglaló előadást tartott az esztergomi Balassa Bálint Társaság 2024. október 17-ei ülésén.

Haraguvék Isten, és vetevé űt ez munkás világ belé... Több mint nyolc évszázada valaki magyarra fordított egy latin imát, és e fordítás szövege mind máig fennmaradt. Ma *Halotti beszéd és könyörgés* címmel emlegetjük. Többen innen számítják a magyar irodalomtörténet kezdetét, hiszen az ima szépirodalmi szövegnek tekinthető, és eme fordítás színvonala méltó ehhez az értékhez.

Valamivel később, bő hét évszázada valaki nem lefordított, hanem művészien átköltött egy latin verset, amelyet az első magyar, sőt első finnugor lírai nyelvemlékként tisztelünk. Az Ómagyar Mária-siralom szépsége ma is elvarázsolja a verskedvelőket.

*Világ világa,
virágnak virága,
keserűen kízzatul,
vas szégekkel veretel!*

A *világ-virág* rím azóta is gyakran felbukkan a magyar költészetben, maga Balassi is él vele, *Negyedik* versében Céliára utal:

*Támadtakor napnak, mint holdnak, csillagnak hogy enyészik világa,
Úgy menyek-szüzeknek, mint szép füveknek vész szépsége virága.*

Egy másik versében rímelés nélkül is párba állítja ezt a két szót: *Ez széles világon mennyi virág vagyon, mindaz, sem ér egy rózsát* – fogalmaz *Valahány török bejt, kit magyar nyelvre fordítottak* című alkotásában. Az előbbiben a világosság, az utóbbiban a földkerekség jelentésével használja a világ szót a költő.

Irodalomtörténetünk kezdetét azért kell fénybe állítanunk, mert az eltelt bő nyolc évszázadban még, eddig(!) soha nem történt meg, hogy magyar alapítású nemzetközi irodalmi díj mind az öt kontinensre eljusson. A *Balassi Bálint-emlékkard* ezt teljesítette. Eddig 28 év alatt 28 kardceremónia zajlott, ezeken 53 irodalmár vette át a szablyát. Magyar költők és külföldi műfordítók, ez utóbbiak mindnyájan Balassi-költeményeket is átültettek anyanyelvükre.

A legkeletibb pont Tokió, itt él Harada Kijomi művésznő, akit Ady Endre párizsi verse tett a magyar költészet szerelmesévé, ám Balassi is fölemelő élményt kínált számára.

Napszállta felé tekintve a legtávolabbi pont Santa Barbara: itt élt John Ridland, akinek azt is köszönhetjük, hogy sokéves kemény munkával angolra fordította a *János vitézt*, majd számos magyar alkotást, köztük Márai műveit, és több Trianon-verset, ez utóbbiakat nagyrészt költőtársával, a magyar szülőktől Los Angelesben született Czipott Péterrel.

Balassi-versek fordítására a Balassi Bálint-egylet alapítója és szervezője – szerénységem – kérte föl mind a két amerikai művészt.

Ridlanddel ausztráliai magyarjaink révén kerültem kapcsolatba, a műfordító ugyanis Melbourne-ben is felolvasást tartott a *János vitézből*. 2020-ban bekövetkezett haláláig nem tudta meg, hogy ennek a Petőfi-remekműnek az eredeti címe *Kukoricza Jancsi* volt, ám első kiadója, a gyöngyösi születésű – földim! – Vahot Imre a nagyobb kelendőség kedvéért alakította ki a *János vitéz* címet.

A legészakiabb pont Jyvesküle, itt él a finn Tuomo Lahdelma, ő 2005-ben nyújtotta ki kezét a szablyáért a Gellért Szálló Duna-termében. Ekkor Ferenczes István erdélyi költő volt a magyar kitüntetett. 2005 februárjában – azaz néhány hónappal a 2004. decemberi szörnyű emlékü, nemzettársainkat kitaszító népszavazás után. A kiváló székelyföldi poéta kitüntetésével a nemzeti egybetartozás érzését is erősíteni kívántuk. A két kitüntetett közül az egyik elsírta magát a ceremónián... Igen. Tuomo volt az.

A legdélebbi pont már említődött: Melbourne. Itt született, és ma is a közelben él Ross Gillett, hazájában is sokat díjazott alkotó. Kitüntetéséhez két kiváló, azóta elhunyt ausztráliai magyar együttműködése kellett. Csapó Endre, az idehaza is híres újságíró kérésem elhangzása után ígérte meg: *Pali, ezt meg fogjuk oldani*. És a másik segítő: Kapantzian Artúr ausztráliai magyar ügyvéd, aki nyersfordításban átadta Ross Gilletnek az általam elküldött verseket, majd vele együtt dolgozva többször felolvasta a sorokat, és segített az értelmezésben, a pontos jelentés visszaadásában.

Az észak-amerikai kapcsolat azt tudatosította, hogy ott hat földrésről tanítanak az iskolákban, náluk Dél-Amerika külön kontinens. A Balassi-folyamatban ez nem okozott zavart, ugyanis a Brazíliában élő, Sao Paulóban alkotó Nelson Aschert már előzőleg, 2017-ben kitüntettük a karddal, említeni kell, hogy a Gellért Szálló gobelintermében ekkor a brazil nagykövet asszony és a portugál nagykövet asszony is jelen volt, a brazil diplomata beszédet mondott.

A kardceremóniakon számos alkalommal voltak jelen nagykövetek, az orosz, a lengyel és az egyik bolgár diplomata magyarul mondott köszöntést, épp így a mi nyelvünkön szólalt meg a francia és az amerikai kulturális attasé.

A költészet a szellem és a lélek mezsgyéjén Istent kereső kíváncsiság.

A nemzetre mért történelmi csapások a költészetben erőforrásként buzogtatnak fel művészi kimondásvágyat. A magyar poézis nem alkuszik. Megalkuvás nélkül tör csúcsokra, szinte nem adja alább a lehetetlennél.

A Balassi-kardos költők a Lajtától a Berecki-havasokig, a Dunajectől a Tenger-melléig elterülő térségben élő, reménykedő, vitézként próbálni induló magyaroknak kínálnak megerősítő élményt *Odafentről* ihletett műveikkel.

A kard a históriában mindig a fegyvernél többet: egyfajta eszmeiséget is jelentett. A római sereg gladiusa diadalmas szimbólum. A Jelenések könyvében brutális emberbüntető fegyver: „És eljöve egy másik veres ló, és a ki azon üle, megadaték annak, hogy a békességet elvegye a földről, és hogy az emberek egymást öljék, és adatik annak egy nagy kard.” (Jel. 6. 4.) A mítoszokban is fel-fel-szikkasztó jelkép a szálfegyver. A legendás Excalibur a középkor elejéről, Artúr király lovagjainak ködös világából bocsát ki máig látható tükröződést. Attila kardját magától a Hadistentől eredeztette a hun hagyomány. A magyar irodalomba a török fegyverek is beverekedtek magukat. Döbrentei Kornél *Hagyaték* című versében magától értetődő természetességgel villan fel a fordított ívű janicsár csataeszköz: „Amikor a látható és a láthatatlan / had egymásba roppan s kibicsaklik nyakam / jatagánon...” – írta a Balassi-kardos poéta. A japán kardművészet különlegességei: a szamurájok világát idéző katana, vakidzasi, a nindzsák homályába villantó nindzsaken, a harci sajátosságokat, sőt császári fensőségességet megjelenítő kodacsi, kuszanagi érzékelteti, hogy a kard mint jelkép igazi világjátékos.

Balassi kardja a magyar végváriság örök hőseit ragyogtatja elénk több mint 28 éve. A jellegzetesen magyar szablyát kezdettől fogva Fazekas József bonyhádi mester kovácsolja; a fegyver mintája az egyik, Balassa sírjából előkerült, évszázadok idő súlyától megviselt penge. „Nincsen oly erős vas, kit tűzzel jó kovács ide-s-tova nem hajthat” – írta a költő. Több mint négy évszázad szaladt el, mióta Balassi Bálint az angyalok kürtszaván az Úr táborába megtért – miként ezt Nagy Gáspár az *Esztergomi apokrif*ban megfogalmazta –, ám mind a mai napig van jó kovács, ki a vasat ide-s-tova hajtja a tűzzel. És többek között Balassi Bálint-emplékkardot kovácsol.

A szablya fényessége az édes haza mély értelmére is világosságot vet. Ő, én édes hazám, te jó Magyarország – zengte Balassi. „Te is Magyarország, édes hazám, a pálosokkal fogsz növekedni és ugyanazokkal fogsz hanyatlani” – írta egy pálos mondást idézve Pázmány Péter. „Vérkerüléssel, harckerüléssel s erősségek elhagyásával, egyszóval: szaladással kívánjuk-e édes hazánkat megnyerni...?” – kérdezte Rákóczi Ferenc. „... a világ fergetegeiben kellene tapasztalást s életudományt gyűjteni s hasznos ismeretekkel édes hazánkba visszatérni.” Ezt már Széchenyi István írta, akaratlanul is sugallva, hogy egy-egy nemes gondolatnak a

fényerejét a telő évszázadok nem halványítják. „Édes hazám, fogadj szívedbe, hadd legyek hűséges fiad!” – imádkozott szülőföldjéhez József Attila.

A kard áthatol a trianoni térképvonalakon, mintha azok nem is lennének. Dunaszerdahelyre, Mezőváriba, Sepsiszentgyörgyre, Csíkszeredába – ide kétszer is –, Kolozsvárra, Óbecsére is eljutott magyar irodalmi kiválóságokhoz. Művelődésünk, művészetünk a mesterségesen meghúzott államhatároktól megszabadulva, a Szent Korona örök tartományaiban egységes. És az is marad.

A portugál Ernesto Rodriguestől az orosz Jurij Guszevig, a török Dursun Ayantól a francia Jean-Luc Moreau-ig, a japán Harada Kijomitól a brazil Nelson Asher-ig csapatnyi külföldi irodalmár evezett be a mind erősebb hullámversű európai Balassi-folyamatba, melynek jelmondata: *fedezd föl saját kultúrád*. A 16. századi európai költőóriás néhány alkotását saját irodalmuk becses kincsévé tették, gazdagítva nemzetük művelődését, művészetét.

Különös teljesítmény az észti Sander Liivak Balassi-kardos műfordítóé: fölismerve a díj nemzetközi kisugárzását, a magyar alapítású nemzetközi irodalmi díjra javasolta a macedón Paszkál Gilevszkit, majd egy évvel később az örmény Vahram Martiroszjant. Mindkét kiválóság már átvette a szablyát a magyarok fővárosában.

Ha egy észti művész javasol macedón és örmény poétát magyar kitüntetésre, ebből egyértelmű következtetés vonható le.

A magyar irodalom világbirodalom.

A Teremtő – kifürkészhetetlen célból – nekem osztotta ki azt a kegyelmet, hogy ennek a díjnak a kitalálója, megalapítója, majd évtizedeken át szervezője lehessen. Utána kellett néznem az éveknek, igen: 1975-ben szikrázott fel az ötlet. Akkor adták át először a Kossuth Rádió Karinthy-émlékgyűrűjét. Mint tudjuk: a humoristáknak jár ez a kitüntetés. A tévékészülék előtt állván hallottam a kifejezést: emlékgűrű... Fölötte igen megtetszett. Emlékezetem szerint már akkor átvibrált a fejemben: milyen jól hangzana a Balassi Bálint-émlékkard...

Ám a megvalósításra több mint két évtizedet kellett várnom. Önmagában az ötlet és a szívet melengető elnevezés kevés lett volna. Kellett egy – a szó legjobb értelmében vett – provokáció is, hogy energiát injekciózzon belém az indításhoz. Ez a darázscsípés a Valentin-napok elburjánzásában talált rám. A kilencvenes években hazánkat is elérte, és évről évre jobban beborította ez a szellemet körbetekerő, a jelképes napfényt is szűrő folyondár.

Mi közünk ehhez a műünnephez? – keltett bennem bosszankodást a médiumok által, nyilván nem véletlenül, egyre inkább felkapott és habzásba hozott kereskedelmi akció. Még ha a magyar virágkertészek járnának jól – gondoltam. Ám akkorra már ezt az ágazatot is lesarlózta a privatizáció. Külföldi virágcégek csokrozták körül színpompával az Amerikából átültetett, s meggyökereztetni próbált „ünnepi” alkalmat.

A Gellért – mint Európa egyik legszebb szecessziós szállodája – önmagában is legendák sorát testesíti meg. Első hallásra hihetetlen: az első világháború éveiben épült. Tervezői: Sebestyén Artúr, Hegedűs Ármin és Sterk Izidor. Az épületegyüttest a Nagy Háború végén adták át. S azóta megfordult a szállóban román, magyar, szovjet és amerikai hadsereg. Ez utóbbi az 1990-es években tette ezt, és a katonaságok közül egyedülként: fizetett is az ott-tartózkodásért.

A Gellért gobelintermében került sor az ötödik szablyaünnepre, ekkor a Balassi-folyamat nemzetközivé szélesedett. 2002-ben egy portugál kiválóság, Ernesto Rodrigues is átvehette az általa hőn szeretett Balassi Bálint szabljáját. Egyébként nem csak a portugál nagykövet jelenlétében – aki Balassit: „Blázsit” is többször magasztalta beszédében –; ott volt az akkori brazil nagykövet is.

A változtatáshoz, kiegészítéshez egy irodalmi – irodalomtörténeti – fölismerés (is) vezetett. Mint az iskolákban tanítják: Balassi költészete három értékből áll. A vitézi, a szerelmes és az istenes versekből. Ez igaz. Még akkor is, ha a mintegy száz költeményből az igazán vitézi „csak” egy, ha az éppen a legismertebb is. Az istenes versek száma több mint húsz, és bőven sorjáznak a szerelmesek. Ám – jött a felismerés – Balassi mint műfordító is európai nagyság. Még tizenéves, amikor németből ültet át művet – a *Beteg lelkeknek való füves könyvecskét* – Michael Bock: *Würtzgerlein für die kranken Seelen*, ahogy németül mondják –, ezt a könyvet száműzött szüleinek vigasztalására alkotta, Krakóban adták ki.

A hagyomány szerint ez az egyetlen, még életében megjelent könyve. Ám Jakab László és Bölcskei András Balassi-szótára, amely 2000-ben Debrecenben jelent meg, írja, hogy Balassi olasz ihletésre alkotott drámája, a *Szép magyar komédia* már 1590-ben, azaz Balassi 36 éves korában megjelent nyomtatásban. Ebből csak néhány lap maradt fenn.

Ez is próza volt, ám jönnek – életében még csak kézzel írt másolatokban – a versek is. „Marullus poéta azt deákul írta, im én penig magyarul / Jó lovam melletti füven való létemben fordítám meg deákbul” – rögzíti egyik legfontosabb versének, íme, nem csupán ihletőjét, hanem irodalmi alapját, harsányan kiemelve, hogy műfordításról van szó. A németalföldi Janus Secundus által kiadott latin nyelvű könyv, amelyben a félig görög Marullus poéta műve megjelent, óriási hatással volt Balassira, így a magyart irodalomra is. És nem is említem a szláv népi alapanyagokat, vagy azokat a török ihletésű poémákat, amelyek eredetijét – Dursun Ayan Balassi-kardos török műfordító szerint – megtalálták a török irodalomtörténészek.

Kardtársak címmel film is alkottatott. Két filmművész: Puszt Tibor, Gál Anasztázia, valamint szerénységem heteken át jártuk a tájat Budapest és Esztergom között a forgatás alatt. Az interjúalanyok között megszólalt – éppen a *Hitel* akkori szerkesztőségében – Döbrentei Kornél és Nagy Gáspár is. A filmben a Misztrál együttes zenél.

A Misztrál együttes kezdettől kulcsszereplője a Balassi-miséknek. Egy történelmi műben olvastam a következő szót: *kardszentelés*. Megtetszett, miként annak idején a Karinthy-emlékgyűrű is. 2008-ban tartottuk az elsőt: Budapesten a Kassai téri templomban. Azóta a kardszentelő mise – más tekintetben zárandokló mise, ahogy Kiss-Rigó László püspök egy szentbeszédében elnevezte – bejárta többek közt Esztergomot, Szegedet, Kismartont, és a bécsi Stephansdomot. Ez a templom ott magaslott a város közepén már Balassi Bécsben jártakor is. A 2013. januári misén az osztrák sekrestyés szerint kilencszáz ember – valószínűleg nagyrészt bécsi magyar – volt jelen.

Eddig portugál, lengyel, olasz, finn, cseh, török, orosz, mongol, amerikai, bolgár, kongói, francia, észt, oszét, japán, brazil, ismét bolgár, macedón, örmény, ausztráliai, román, ismét amerikai, majd arab költő nyújtotta ki karját Balassi Bálint szabljáért.

A kardceremónián az utóbbi évtizedben a Szent György Lovagrend katonai hagyományörző tagozata adja a díszőrséget.

A Balassi-kard filozófiája nem veszi figyelembe Trianont: azt szimbolikusan meg nem történtnek értékeli. A nemzethatárokat továbbra is Lajtától a Berecki-havasokig, a Dunajectól a Tengeremelléig elterülő térségben jelöli ki. A kitüntetett magyar poéták születési helye éles fénybe állítja ezt: Keszthely, Pestszentimre, Válaszút, Bérbaltavár, Debrecen, Dunakeszi, Ózd, Siménfalva, Akasztó, Tiszaújlak, Csíkpálfalva, Zámoly, Budapest, Zagyarékas, Zenta, Iszkáz, Hadikfalva, Dunaharaszti, Somberek, Bodrogszentes, Gyula, Jánoshalma, Bácsalmás, Lövéte, Körmend, Kolozsvár, Vásárosnamény, Göntérháza, Szolnok, Kézdivásárhely. A Trianonban elcsatolt részek közül egyedül a Várvidék – Burgerland – érintetlen.

A huszonhatodik kardceremónia Pesten a Központi Papnevelő Intézet dísztermében zajlott. Történelmi jelentőségűnek is értékelhető az ünnepség, ugyanis a román műfordítónő magyarul elmondott köszönetmondását vastappsal jutalmazta a közönség. Nos, hogy a magyar fővárosban magyaroknak román ember mondjon magyarul beszédet, s ennek nyomán vastaps törjön ki – ilyen valószínűleg soha nem történt, vagy ha igen, akkor fölöttébb régen lehetett. Elena Lavinia Dumitru tehát történelmet formált – a Balassi-kardnak köszönhetően.

Öt könyv jelent meg a Balassi-kardról, mind az öt a Kairosz kiadásában. Az első antológia Balassitól Utassyig sorakoztatta fel az alkotókat *Kardtársak* címmel 2001-ben. A következő kötet a 20. kardátadás alkalmából készült *Balassi kardtársai* címmel 2016-ban, majd a jubileumi, 25. átadási ünnepségre *Rímek szablyaélen* címmel jelent meg könyv: a két utóbbiban a magyar költők és a külföldi műfordítók alkotásai együtt sorakoznak az oldalakon.

38 Balassi-vers olvasható angolul a kaliforniai Czipott Péter fordításában, a *Toll és szablya* című kötetben. Ha elfogadjuk, hogy a költészet ott van, ahol a Nap és

a tenger összeér, különösen élénk kép színeződik élénk Czipott Péter műfordítói munkásságára tekintve. Ő ugyanis az óceán túl felén merül el Balassi Bálint költészetében. A „Csudákat nevelő, gályákat viselő nagy tenger morotvája!” mint balassis poétai láttatás az ő esetében részletgazdag lesz. Még akkor is, ha a kaliforniai város, San Diego, amelyben él és alkot, a kontinens nyugati felén a túlsó nagy vízre, a Csendes-óceánra néz.

Balassit fordítani csak a lehető legmagasabb szinten szabad – ezt maga Czipott Péter is vallja, erősíti (és reményei szerint teljesíti is, bár az ítéletet a hozzáértő irodalmárookra hagyja).

Jelentős szolgálatot tett ezzel a magyar kultúrának, hiszen angolul kínálja olvasásra azt az európai költőóriást, aki ez idáig alig volt hozzáférhető ezen a nyelven. Az amerikai magyaroknak, és az idehaza élő angolul tudóknak különös irodalmi élményt kínálhat e két nyelvű kötet.

És minden bizonnyal irodalomtörténeti jelentőségű a kairói Abdallah al Naggar műve, a *Szavak ösvényein* című kötet 29 Balassi-költeménnyel. A műfordítás fényes értékeket visz át egyik kultúrából a másikba, szelíd foglalásnak is nevezik ezt a művészeti tevékenységet.

Az idei tavasztól az arab világba törnek be a Balassi-strófák: ezek a tipikusan magyar, és egyben európai értékek.

Abdallah Abdel-Ati Abdel-Salam Mohamed Al-Naggar – azaz baráti megszólítással: Abdallah – már budapesti egyetemistaként fölfedezte a 16. század európai költőóriást, és érzékelte a poéta életművének nemességét, nagyszerűségét. Talán világirodalmi rangját is.

Nekünk, magyaroknak mindenképp kiemelkedően fontos Abdallah Balassihoz kapcsolódó irodalmi rokonszenve, erőfeszítése, alkotása. Jelenlegi ismereteink szerint ugyanis Balassi-verseket még soha nem fordítottak arab nyelvre.

„Jó szerecsen lovak alattok ugrálnak, hogyha trombita riad” – írta Balassi a leg híresebb, Hatvanegyedik versében, a *Végek dicséretében*. A szerecsen szó ezen a helyen azt jelenti: arab. Ez tehát az a pont – a „szerecsen”, azaz arab telivér lovak említése –, ahol az arab világgal költészete egybekapcsolja a magyar poétát. Jelen tősen kiterjedt ez a kapcsolódás, hiszen Abdallah versfordításai arab szellemi közkinccsé teszik a 16. századi magyar költőóriás munkásságát. Ez minden bizonnyal irodalomtörténeti jelentőségű fejlemény mind a magyar, mind az arab művészeti világban.

A földkerekségen mintegy 450 millió arab ember számlálható össze, közülük a legtöbben, csaknem százmillióan Abdallah Abdel-Ati Al-Naggar hazájában, Egyiptomban élnek.

Balassi lejegyezte, hogy „Jó borokkal töltött aranyos pohárok járjanak mi közöttünk.” Ez az idézet sorra elhangzik a Balassi-kard borseregszemléken, a Férfiás

fajták versenyén. Eddig 19 borseregszemle zajlott az ország különböző pontjain: Monostorapáti, Eger, Villány, Badacsony, Balatonfüred, Tokaj, Szekszárd, Sopron, Izsák, Mád, újból Eger, Mór, Pécs, ismét Tokaj, újból Villány, Gyöngyös, Eger, Pannonhalma – ezek voltak az eddigi helyszínek. A szőlő- és borfajták is zárán-dokoltak: Főbor, Bikavér, Kékoportó, Kéknyelű, Olaszrizling, Furmint, Kadarka, Kékfrankos, Sárfehér, hatputtonyos Aszú, Egri Csillag, Ezerjő, Cirfandli, Hársle-velű, REDy, Mátrai Olaszrizling, Egri Kékfrankos, Rajnai Rizling – ezek a borok vonultak fel a seregszemléken ez idáig.

Vélhetjük, hogy ezek a borok Balassinak is ízlettek volna, és derűvel telten ír-hatná le most is:

*Ily jó időt élvén Isten kegyelméből,
Dicsérjük szent nevét fejenkint jó szűbül,
Igyunk, lakjunk egymással vígan, szeretetbül.*

(A szerző – Molnár Pál – a díj alapítója, a Balassi Kard Művészeti Alapítvány elnöke székfoglaló előadást tartott az esztergomi Balassa Bálint Társaság 2024. október 17-ei ülésén.)

Irodalom

- Balassi Bálint és a 16. század költői.* Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1979
Balassi-szótár. Debreceni Egyetem BTK Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, 2000
Etimológiai szótár, Magyar Szavak és toldalékok eredete – Tinta Könyvkiadó
Toll és szabja, The Pen and the Sword. Kairosz Kiadó, 2022
 Kőszeghy Péter: *Balassi Bálint, Magyar Alkibiadész.* Balassi Kiadó, 2008
 Kőszeghy Péter: *Balassi Bálint, Magyar Amphión.* Balassi Kiadó, 2014
 Abdallah Abdel Ati Al-Naggar: *Szavak ösvényein.* Kairosz Kiadó, 2024
 Eckhardt Sándor: *Balassi Bálint.* Balassi Kiadó, 2004
 Horváth Iván: *Balassi költészete történeti poétikai megközelítésben.* Akadémia, 2004
Kardtársak. Kairosz Kiadó, 2001
Balassi kardtársai. Kairosz Kiadó, 2016
Pázmány Péter művei. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1983
 Nemeskürty István: *Balassi Bálint.* Gondolat Kiadó, 1978
 Molnár Pál: *Gyöngyös, A Mátra kapuja.* Kairosz Kiadó, 2021
 Molnár Pál: *Hinni és hihetni egymásnak.* A Széchenyi Társaság könyve 1988–2018. Antológia Kiadó 2018

Móser Zoltán: *Balassi Bálint hirtelen élete*. Zsámbéki Kastély Kht., 2004
Rímek szablyaélen: *Balassi-kardos költők és műfordítók antológiája*. Kairosz Kiadó, 2020
Janus Pannonius és Balassi Bálint válogatott költeményei. Unikornis Kiadó, 1994
Nemzeti olvasókönyv. Gondolat Kiadó, 1988
II. Rákóczi Ferenc fohásza. Szent István Társulat, 2001
Latin nyelv. Tankönyvkiadó, 1977
József Attila összes versei. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1972
Féja Géza: *Régi magyarság. A magyar irodalom története a legrégebb időktől 1772-ig*. Püski, 2001

Zettwitz Sándor, a 77 Elektronika Kft. igazgatója átnyújtja Balassi kardját Abdallah Al-Naggar kairói műfordítónak

(fotó: MTI/Szigetváry Zsolt, a kép forrása: <https://www.balassi.eu/>)

Molnár Pál

Laudáció Ternováczt Istvánról

a Magyar Páneurópa Unió rendezvényén

„Haszontalan dolog az élet, ha azt magunk hasznossá tenni nem iparkodunk.” Eötvös József bölcsességét idéztem. Azért is, mert üzenete feltűnően rokon a következő mondattal: „Szerintem minden okunk megvan a derűlátásra, csak be kell állni a zsákhordók közé.”

Ez utóbbi gondolatot már Ternováczt István fogalmazta meg egy interjúban. Mélyenszántó eszme, mondhatnám, hiszen István szántóföldi növénytermesztés tanszéken végzett az Újvidéki Mezőgazdasági karon. Szülei egyébként iparosok – szabók – voltak Temerinben, ám fiukat mezőgazdasági szakközépiskolába írátták, Futakra.

Barázda – ez volt a címe annak a tv-műsornak amelyben ösztöndíjas riporterként 1987-ben dolgozni kezdett az Újvidéki Televíziónál. Fordítva ült a lovon: Nem tudta megkedvelni a tévés újságírást. Ezért 1988-ban kérte áthelyezését az Újvidéki Rádióhoz, ahol azóta is állandó munkaviszonyban serénykedik. Kezdetben a Faluműsört készítette, később Szungyi László temerini esperes plébánossal bő nyolc éven át gondozta a katolikus vallási műsort. A *Híradó* és a *Portré* című műsor szerkesztőgárdájának a tagja volt. Majd az Újvidéki Rádió magyar szerkesztőségének a fő- és felelős szerkesztőjének székébe ült.

1993 óta tudósítja a Kossuth Rádiót a Vajdaságból. Éveken át dolgozott a *Vajdaság ma* című internetes hírportálnak, 2016-tól a *Magyar Mezőgazdaság* külső munkatársa. 1990-ben alapító tagja volt a vajdasági magyarok első érdekvédelmi szervezetének, a történelmi VMDK-nak, 1997-ben pedig a VMDK politikai örökösének, a VMDP-nek. 2008 és 2022 között a szerbiai magyarok kisebbségi önkormányzatának, a Magyar Nemzeti Tanácsnak a tagja volt.

1995-ben *Pusztulj kulák!* címmel interjúkötete jelent meg a kötelező beszolgáltatás időszakáról, és társszerzője volt a temerini magyarok ellen 1944-ben elkövetett tömegmészárlásról szóló *Temerini razzia* című könyvnek.

Számos szakmai díjat kapott. Temerinben él. Három gyermeket nevelt föl óvónő feleségével. Az újságírás mellett 25 éven át méhészkedett és konzulens tanárként 20 éven át méhészetet oktatott a budapesti Szent-István Egyetem kertészeti karának zentai kihelyezett tagozatán. Hobbija a horgászat.

Újságíróként is szép emlékek akadtak a hálójába. Érzékletesen idézi föl egy újságíróélményét: „A nyolcvanas évek legvégének egyik nyarán ott voltam Kavillóban, a Tanyaszínház szülőfalujában és interjút készítettem szép emlékü Soltis Lajossal, az intézmény egyik alapítójával. Lajosra felnéztem, mert azon túlmenően, hogy kiváló

színész és nagy tudású ember volt, mindig a földön járt, például kecskéket tartott, amikor itt élt nálunk, Temerinben. A hozzá hasonló, a talajtól nem elrugaskodott, bátor és kitartó embereknek köszönhető, hogy a Tanyaszínház több mint negyven éve terjeszti a színházkultúrát a vajdasági falvakban és a tanyavilágban. Lajos anno azt üzent Magyar Attilának, hogy „öcsém, széllal szemben nem szabad pisálni, de meg kell próbálni, mert nem biztos, hogy mind visszazáll”. Az a tény, hogy a Tanyaszínház ma már túl van a negyvenen, eddig 46 bemutatót vitt színre, 800 előadást tud maga mögött, több mint félmillió nézővel és hogy a bő negyven év alatt 298 színész és színi növendék vette ki részét az előadásokból, meg hogy a magyar kormány támogatásának köszönhetően ma már hét objektumból álló művésztelepe is van az intézménynek, azt jelenti, hogy Magyar Attila és csapata legyőzte a szelet.”

A teljes Kárpát-medencében, a Lajtától a Berecki-havasokig, a Dunajectól a Tengermellékig minden magyar mélyen megérti, amit Ternovác István bizonyos figurákról megfogalmaz: „Minden vélemény fontos, leszámítva azokét, akik képtelenek bármiféle együttműködésre, akik semmit nem tesznek a közösségért, ugyanakkor öncélúan, magamutogató módon folyamatosan szennyeznek a délvidéki magyar környezetet.”

Ternovác Pista tiszteletet vár el, és tud tisztelni embereket. Mint mondja: föl-nézek arra, aki nagyot mer álmodni. Amikor először hallottam arról, hogy készül a vajdasági magyarság szülőföldön maradását segítő gazdaságfejlesztési terv, ma már be merem vallani, magamban csak mosolyogtam. Álmomban sem gondoltam volna, hogy mára több mint tízezer délvidéki magyar család lesz a haszonélvezője annak, hogy az anyaországi támogatás révén egy falut kitevő házat vásárolhatnak meg az itteni fiatal házaspárok. És itt most a többi támogatásról nem szóltam. Potápi Árpád János államtitkár a visegrádi médiatalálkozón bejelentette, hogy indul a program. Rajtunk (is) áll, hogy mi valósul meg belőle.

És itt jön a ternováci mondat, amelyet a bevezetőben idéztem: „*Szerintem minden okunk megvan a derűlátásra, csak be kell állni a zsákhordók közé.*”

Ternovác István valószínűleg a zsákhordók közé tartozik, ezért is érdemli meg a Melocco Miklós alkotta érmet.

Temerinben magyar újságírónak lenni bizakodóan szólva: izgalmas kihívás.

„*Ha valaki sárral dob, nem viszonzom, mert le kellene hajolnom s bemocskolnom magamat, ha ugyanazon fegyverhez nyúlne.*” Eötvös József bölcsessége ez is. Ha őt, a kétszeres minisztert, akadémiai elnököt, író, jogászt megkérdeznénk, jó kézbe kerül-e a róla elnevezett sajtódíj, minden bizonnyal derűs elégedettséggel bólintana.

Buda, 2024. október 4.

Balogh Ferenc

Talány

lűktető emlékké sűrűsödött
árnyad szobám falán
vajon magányom gyöngyösödött
szerelemmé talán?

Riadalom

Téged emlékek marasztalnak,
s múltad fojtogat.
Engem riogat
minden pillanat,
mert
minden
veled
töltött percbezárt
örökkévalóság
– hiányod tükrözi.

Hajnali napsugár

még a hajnali napsugár
is bőrdöngölizik
idézi
s igézi
valód
– minden sejtetemet.

Félelem

vizesen csillogó hajfonatod
a zár kattánása
majd kezemen jól ismert illatod
időnk tékozlása
félelmeimnek
tárháza
mi lesz, ha
elveszítelek?

Vadászat

vadászom.
pedig a vad
– én vagyok

Hajnali merengés

*(emlékezésféle Szergej Jeszenyin verseinek
olvasása után)*

írnom kéne most. talán egy vallomást.
de ujjaim merevek, szám kiszáradt,
s lelkem is didereg.
csapzott hajam csak lóg,
lóg mint szénaszál
fázósan kecmereg
a hajnal is,
lassan ébred a táj
innom kéne most
talán egy áldomást.
de mire? meg nincs is kivel igazán
inkább felébredek
mennem kéne most
– talán egy állomást.

Nélküled-Veled

(Feleségemnek, Katának)

jéggé dermed ajkam, ha nem érinti szád
érzéketlen bőröm, ha nem érinti kezéd
fülem is süket, ha nem hallja hangodat
ha nem vagy velem alig ver szívem
ha velem vagy:
újra érzem:
szeret Isten,
s jó nagyon!
az kegyelem.
eltölt a nyugalom.
s jó nagyon!
folyton, de józanul
részegnek lenni
jó nagyon!
ajkammal forrón
tapadni tiédre
jó nagyon!
megint hallom
a világ hangjait
s jó nagyon!
nem félni
csak menni
végig az úton:
szabadon!

Gyémántmennyezőre

(Dédszüleimnek)

egymásba fonódó ráncos kezek
egyenes gerincek, tiszta szívek
hatvan év egymás mellett
nekem szólnom kellett
csak hallgattam
– a szeretet hangtalan.

Felidézem azt a hajnalt...

(R.I.P. Kopáncsi István (1968–2014) grafikusművész)

felidézem azt a hajnalt
találkozásunk hajnalát
s az angyalt
ki akkor rántkalált
Pilinszky, Jeszenyin, Hamvas,
Dürer, Kassák, Pető
együtt-idő
albérlet, Hársfa,
rézkarc és linó
HBH, Líceum pince
rengeteg meló
25+25 nyugalma
együtt-munka
közös kötet
szürke füstkarikák
hajnalig viták
s ma a hír:
szíved megállt.
Ég veled Barátom!
– lehullt Hársfa-virág!

Káin

Megvetés, gyűlölet.
Felfedték bűnömet.

BALOGH FERENC KÁIN KOPÁNCSI

Török Nándor

Az álom

Átszivárgott elméd fáradt fátyolán,
és tested megadta magát a csendnek.
Tejfehéren együtt lélegeztetek,
csecsemő voltál s ringatózott benned.

Ébredés

Puha szárnyakon érkezett.
Szempillád redőnyét ezüstkésével
a hajnal feszegette.
Álmodtól elbúcsúzni sem jutott időd.

A kérdés

A hamleti szavakban
oly szépen alliterál a balsors Nyúge és Nyila,
hogy elfelejted a Kérdés második felét,
s megnemesülve tűrsz tovább.

Valóság 2.0

A valóság az,
amit elhiszel az érzékelt világból
és elméd befogadja, mint a hit
és a fantázia két szerelemgyerekét,
akik tudatod inkubátorában,
ha életben maradnak,
akkor nevet is adhatsz nekik,
mert ők a Remény és a Vágy.

Genezis

Szürkületben, míg rólad álmodoztam,
a vágy ringatott fénylő tenyerén,
elképzeltem a jóságot a rosszban,
hol kéz a kézben szálltunk, te meg én.

A homály hálója bennem szétszakadt,
s ében ragyogással ébresztett Napom:
azóta a mennybolt ősi fénye vagy,
nékem tündökölsz minden hajnalon.

Minden pillanat új pirkadat veled,
ajkad nektárját mikor szomjazom,
a mélység végzetét kínálja szemed,
mégis magasba ránt egy oltalom,

s a világ fölött keringünk ügyetlen,
egy testbe gyúrva, ifjú révületben.

*Aknay Tibor***Felhívhatnál**

Reménytelenül
szürke a reggel.
A remény
szabadnapos.
A hús esőben
zuhanyozik
egy villamos.
Máskor – ilyenkor
a Napra
ébredek.
Ma viszont
elkerült.
Biztos tévedett.
Felhívhatnál,
akárki vagy,
újrakezdhetnék
a napomat.

Akiket hiába várnak

Az eltévedt árnyak,
akiket hiába várnak,
hiába indulnak,
sohasem érkeznek.
Az eltévedt árnyak,
ködkabátban
párosan járnak,
mindig eltévednek,
sohasem érkeznek.
Egymást, ha keresik,
sohasem találják,
magukat keresik,
magukba bezárják.
Az eltévedt árnyak
ködkabátban
hiába indulnak,
sohasem érkeznek.
Az eltévedt árnyak
tévutitársak,
újra születnek.
újra hiába,
mégis elindulnak,
sohasem érkeznek.

Katona Kálmán

Vigília

(Cs. K. emlékére)

Estére fagy zizegtet
ködszirmú villanyvirágot
havas fenyőfaágon.

Arcom felé libegnek
kiváncsian a hópihék
puhán akár a bársony.

Ónszin-ég alá bukkott
az angyal. Álmos hírhez.
Megágyaz éjszakára.

Szelíden mint a koldusok
kitárja ázott szárnyait
tövis-ciháju ágyra.

December

Sorsvillanás. Vetítövászon.
Történeinket visszajátszom.
Kísértetvonalok szítálnak át
a hajnali állomáson.

Elveszítelek, mikor öllelek.
Elköszönések közelednek
- füstfalaktól súlytalan peron -
suhogó mozdonyokon.

Köd-mozdony füstje. Hó kavarog.
Vasútállomások. Karácsonyok.
Spirális lángok, gyilkos fények.
Zöld szemedben elégek.

Titanic

Mindannyian visszaóvakodtunk:
Zugárosok. Ögyelgő tömeg.
Hús vasakkal padlóhoz fogatva
pénzváltóink márványasztala.

Felzúghat fagy, a nép, s az éhség. Hallga-
tag
cukorharangok lengő tincseink.
Csak ne itt, ne most - susognánk.
Csak ne itt, a sétafedélzeten.

Maradhattunk volna példa. Kitaszító
s kitaszított. Lámpák célköréből
bűzös fedélközbe rángó áldozat.

J. A.

Kell a hit: felhők alá
bukásunk elhalasztja.
Kell tagadó szájalás:
étünk más kanalazza.

Kell idő a fénynek is.
Út kell, s fölé a lámpa.
Torz ébredésünk szitkait
a tévé eldarálja.

A szó konok.
A száj konok.
Néped új
nyelvtant tanul.

Kell idő a fénynek is,
amíg a tájra tántorog.
Amíg az éjbe visszahull.

*Malejkó Norbert***befalazva**

a szék, az ágy, a nappalok
a polc, a könyv, az itt hagyott
a volt, a lesz, a tegnapom
az ég, a hol, amíg vagyok

a kő, a vas, a rácsokon
a szó, a csók, az ajkadon
a még, a sok, az elhagyott
a hagyj, a csak, a meghalok

nem nyelvi lelemény

Odüsszeusz, kinek nevében
- a figyelmes olvasó észreveheti -
benne van a Zeusz
visszatért Ithakába

leleményes volt
mi sem bizonyítja jobban
hogy tengerben fürdött
nem egy kádban

nem látott tájon

milyen lesz a könyvtár
ha a könyveket elégetik
és falaiba betonozzák
az írók csontjait

milyen világ lesz
ahol az alkotót üldözik
a kiürült tér jajgat
az épület ablakát kitörik

a művészet bűn lesz
az üldözött elbújik a műben
ezek is mi vagyunk
sivár világ következik

(Makszim Krivcov emlékére)

borongós

fejemre rászakadt
csillagmezők alatt
termélynymi rémület
épít körém falat

idő, számít, és

ez a második halottak napja
új időszámítás van amióta
sírodnál állva meglepődtem
hogy tudok beszélni rólad

Wilhelm Ottó

A gyermekek mindig

A gyermekek mindig más bolygókon élnek;
szívükkel figyelnek, zeng bennük az ének;
szeretet-anyatej számukra az étel,
mely gyámolít, éltet és bódít, mint éter.

Messzi csillagokról hozzák virágukat;
szelidség fegyverük, hálájuk: ámulat,
s nem értik, hogy mért kell konzervekké válni,
élet miatt halni, mért gyilkolhat bárki?

Szemükben a kérdés: miért nem ölhet
mindig és mindenkit; miért hordunk terhet,
s bár a sötét égen csillagok legelnek,
a gonosz bánat-szél síró felhőt kerget.

A gyermek: ajándék, a gyermek: üzenet,
hogy élni, örülni még másként is lehet,
hogy a kezdet és vég megbújik az égben,
s érzik, ami fontos: nem fényes –törékeny!

Törékeny a mosoly, álom és boldogság,
törékeny a szépség, öröm, jószág és vágy...
Bölcső mellett a dal sosem érhet véget;
társad elvesztése az igazi végzet.

A gyermekek mindig hű társat keresnek,
néha közénk térnek s úgy kínálnak lelket...
Hideg ragyogásban sosem lelhetsz fészket,
a gyermekek ezért más bolygókon élnek.....

Szfvár. 2024.04.24

Ébresztő!

Ébresztő!

Árad a szenny, hódít a bóvli,
drogként terjed, ömlik a híg, a zagyva
értéktelen mámor,

a csillogó, ragyogó, riszáló nihil.

Semmitmondó vonaglás,

meghökkenítő jelmez,

érzelmet elűző, szervetlen zene,

profit termelő kígyóbűvölés:

ebben dagonyáznak a mi porontyaink!

Te és én,

mi vagyunk az oka,

ha az ifjúságot csak ez ingereli,

csak a zsibbadás és csápolás érdekli.

Már az anyaméhben hall-e népdalt

dúdolni a magzat?

TV előtt bambul ma a kiseded

és az óvodásnak pop a tejbepapi.

Tán az iskolákban folklór a fő tantárgy?

Tán a népmesékből és mondákból

minden nap tanulnak?

Vagy a szülők, szabad idejükben

táncházba cibálják angolul nyafogó,

illemkedő kölkük?

Bámultok-e együtt nyalka lovas huszárt?

Visel-e fiatok sújtásos, fess mellényt,

vagy lányotok hímzett, keményített blúzban

sűrög ünnepnapon?

Mi vagyunk az oka: nincsen tarisznyájuk,

nem süttünk nekik hamuba sült

ízletes pogácsát.

Hagytuk, hogy máshonnan lássák el izléssel,

hagytuk, hogy idegent, másokat majmoljon,

hagytuk, hogy pitypangként: lelküket szétfűjják,

jövőjüket érdek, haszon motíválja,

fogalmuk sincs arról, hogy mi a küldetés,
nem is veszik észre, hogy méreg az önzés,
amit minden lélegzettel
csak mélyebbre szívnak, mint a cigaretta
kátrányos köd-füstjét.
Milyen ünnep az, ahol
senki sem mosolyog?
Milyen élet az, amikor
mindenki csak lohol,
mikor a mobilról fel se néz az apa,
amikor a gyermek már
nem is siet haza?
Lelkünk kilúgozva,
szellemünk torzítva,
vágyaink, céljaink
fötrésre uszítva!
Ki tiltja meg azt, hogy
hazánk jelképeit
állandóan viseld,
lelked, érzelmeid
róla feltárd, felfedd?
Mikor senki se hív, mindenki csak siet:
széthullik a család, széthullik a nemzet!

Székesfehérvár. 2024 okt. 08.

*Kupihár Rebeka***angol nyelvtan**

akcentus nélkül beszéled a nyelvet,
nem is értették,
az egyszerű, hatvani fiú
miért akar ennyire hibátlanul beszélni
angolul.

szigorúbb vagy magaddal, mint velünk,
semmi nem utal rá,
még a melegjogok is
gúnyolódasz néha,
de én érzem.

az életed olyan, mint az elemzett mondatok,
a mélybe nyúlnak,
a legfontosabb részletekre nem esik fény.

évekig kerestem a megfelelő pillanatot,
hogymondhassam,
tudom.
hogymén is, én is, én is.
hogymitt vagyunk, igen,
a felnémeti utcákon,
a dobó tér padjain
a freskók angyalalpai alatt.
szemünk, mint a zsákmányállatoké,
sosem pihen teljesen.
belülről kapaszkodunk
a szobánk kilincsébe,
az életünk alternatív magyarázata készen,
ezt gyakoroljuk minden találkozó
előtt, közben, után,
hogymegyenletes légzéssel el tudjuk mondani,
miért voltunk, vagyunk, leszünk,
ott ahol, azzal akivel,
úgy ahogyan.

azt akartam, hogy tudd,
nem vagy egyedül.

de csak rágtam a tollam
heti öt órában,
a tinta a számba folyt,
nevetve engedték ki mosdóba.
ezek azok a szavak,
amik akkor napokig
kékre festették a számat.
amiket ha idejében elmondok,
talán megéled,
hogyszóban is tegeződhessünk,
ne csak papíron.

Csák Gyöngyi

Jelenkori érzetek

Nem tudom jobban
melyik riaszt;
a győztes arcán
az önelégült mosoly,
vagy a veszett-vesztes
hangos ugatása.

Félek, amíg az
arc mögött lakó lelkét
meg nem ismerem.

Érthetetlen miért trendi,
döfni a másik hátába
kést, ha az mérgezett,
miért kell siettetni
az amúgy is rohamléptekkel
közeledő végzetet?

Arra tartanék

csak a nincs zúgása,
csak hiány halálos örvénye forgat –
testemből megszökik a kacér rózsaillat,

pedig arra tartanék még,
ahol a remény vérszegénylik,
felejtetni sötét jelentéseket,
magot hinteni képzelt madaraknak,
le ne sodorják szárnyaik
a világról az ereszt.

Aki a rózsát

becsülöm, aki a rózsát
gyöngéden érinti meg,
s álmára kíváncsian
óvatosan hajtja szét
az alvó szirmukat,

naphosszat áll a romos
kertben, hogy megértse
a virág túlkomplikált szerelmét,
méhzümmögés-nászindulóra
rovarszárnyakon
miként érkeznek meg-
termékenyítő porok;

becsülöm, aki gyöngéden
puhatolja a rózsza lelkét
lényegemben és hipnózissal
könnyít fájdalmamon.

Petercsák Tivadar

Múltidéző fotókiállítás – Molnár István Géza

*(Köszöntő beszéd a Civil Közösségek Háza, Eger 2024.
szeptember 14-i kiállításmegnyitóján)*

Tisztelt Érdeklődők, Kedves Egriek!

„Múltidéző” – olvashatjuk Molnár István Géza fotóművész kiállításának címét. Komoly tartalommal bíró szó, és a 90-hez közeledő egri polgárnak, Molnár Istvánnak van mit felidéznie.

„Nem mindenki születhetik Egerben, de mindenki lehet egrivé” – írta a Dunántúlon született Gárdonyi Géza. Vagyunk így jó páran, akik máshonnan érkezve lettünk e város lakói. Ezek közé tartozik az ugyancsak a Dunántúlon, Iváncsán született Molnár István, aki hat évtizede él Egerben. A városi tanácson dolgozva építési és beruházási munkákat végzett, terv- és munkaügyi osztályvezető volt, 1985-ben pedig a Hazafias Népfront városi titkára lett. 1989-től szakközépiskolában műszaki tárgyakat oktatott.

Az alkotómunka, a művészi tevékenység meghatározó része életének. Diákéveiben rajzolt és festett, 1960-tól pedig a fényképezés vált a szenvedélyévé. Ahogy magáról írja: kamerájával az ember felé irányul, leginkább portrékat, szociofotókat készít, de nem idegen tőle a város- és természetfényképezés, az aktfotózás sem. Alapító tagja az 1968-tól működő Heves Megyei Fotóklubnak, 1982-től pedig vezetője az egri Horváth Zsigmond Lajos Fotókörnek. Fél száz önálló kiállítása volt Egerben, magyarországi településeken, és Finnországban, Németországban, Franciaországban is láthatták képeit. A fotóművészeti tárlatok rendszeres résztvevője, mintegy 150 csoportos kiállításon szerepelt.

Az 1980-as évektől ismerem Molnár Istvánt, aki a vállán hordott fényképezőgéppel jellegzetes alakja városunknak. Volt alkalmam megnyitni kiállítását Egerben és külföldön, valamint vezetőségi tagként együtt dolgozhattam vele a Várbaráti Körben. Ennek során mutattuk be Egerről készült tárlatát a németországi Ginsburg várában, amely több ezer emberrel ismertette meg városunkat. Mindig szívén viselte a vár sorsát és aktívan részt vett a várkultusz szélesítésében. Kevesen tudják, hogy az ágyúdombon látható és vörös zászló nélküli nemzeti lobogó 1987. december 17-én történt felállításában, az illetékesek meggyőzésében komoly szerepe volt az akkori népfront titkárnak, Molnár Istvánnak. Az avatáskor mondott ünnepi beszédében kiemelte, hogy „a mai naptól Eger fölött állandóan lobogni fog a nemzetisínű zászló. Ez hazafiságot sugall minden magyarnak, minden

kisdiáknak, aki először pillantja meg Eger várát, amely a magyar hazafiság zarándokhelye.”

Aktív tagja az 1980-as években megalakult Városszépítő Egyesületnek, és közreműködött a város történelmi-kulturális emlékeinek felkutatásában. Tehette ezt azért is, mert korábbi munkája révén jól ismerte a várost, fényképezőgépével megörökítette a beruházások előtti állapotát, megőrizve ezzel a klasszikus kisvárosi hangulatú Egert. Ezért is találó a mai tárlat „Múltidéző” címe.

Elkötelezett krónikása ő városunknak. A jól ismert egyházi és középületek, a turisztikai látványosságok mellett képein megjelennek a málladozó vakolatú földszintes házak, emberek és közlekedési eszközök. A mai fiatalok számára tanulságos felfedezni ezen fotók alapján az évtizedekkel ezelőtti Egert, a Taxiállomás vagy a Tábornok-ház környékét. A város mai sétáló utcájában még közlekedtek az Ikarusz buszok és a Dobó teret buszállomásként használták. Láthatjuk a mai csarnok helyén állott piacteret jellegzetes bódéikkal, az Agria bútorgyár telephelyét a mai kórház területén, valamint a Centrum Áruház építését a Dobó téren. Dokumentálta a Csebokszári lakótelep építését, a Dobó-bástya lerombolása utáni állapotot és a Varkoch-kapu alatti terület rekonstrukcióját. Nagyon jó válogatást láthatunk ezekből a kortörténeti dokumentumokból a 2013-ban megjelent *Képeslapok és fotók a 20. századi Egerről* című könyvben, valamint a Civil Ház emeleti folyosóján.

A városképek mellett megörökítette a végvári harcosok szoborcsoport 1976-os felavatását, a politikai ünnepeket, a Lenin-szobor leleplezését, majd a rendszerváltás utáni elszállítását is. Természetesen fotó készült a népkerti szovjet katona szobráról is. Egy történelmi korszak végérvényes megszűnését semmi mással nem lehetne ilyen egyértelműen jellemezni, mint a hátulról fényképezett Iván-szobor a „Tavárisi kanyéc” felirattal. Ezért a fotósorozataért a rendszerváltozás 10. évfordulóján Molnár István Géza a köztársasági elnök különdíjában részesült.

Az országos szakmai kitüntetések mellett Eger városa 1999-ben Nívódíjjal, 2011-ben Pro Cultura Agriae kitüntetéssel, 2018-ban pedig Gárdonyi-díjjal ismerte el fotóművészeti munkásságát és dokumentumértékű fényképeit.

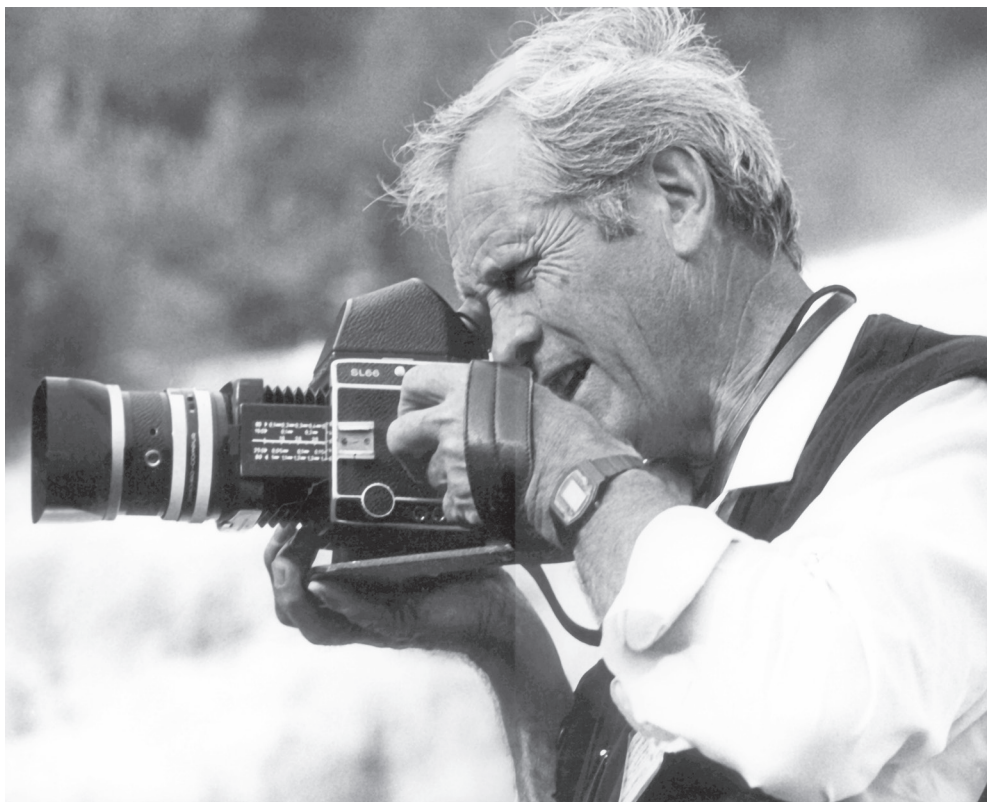
Molnár István sok ezer fényképet tárol lakásán, amelyek megőrzése tudományos és városi érdek. Ezt felismerve két közgyűjteménybe kerültek művei. 2021-ben a Bródy Sándor Könyvtár 3000 papírképpel és 760 fotónegatívval gyarapodott, amelyek főként az Északi lakótelep építését örökítették meg. A Dobó István Vármúzeum fotógyűjteményében található felvételei és a 2014-ben a múzeumba került Zsinagóga sorozata mellett idén történt az *Egri arcok* 8 képének megvásárlása, amelyek méltóképpen reprezentálja városunk jeles személyiségeit. Örülök, hogy Bakó Ferenc, Sugár István, Illés György és más közismert egri mellett a sorozat része a vármúzeum egykori munkatársát, Zsiga András bácsit ábrázoló kép, aki a várkapuban állva fogadta és készségesen tájékoztatta a látogatókat.

Fontos lenne, hogy Molnár István fotógyűjteménye és a fotózáshoz kapcsolódó tárgyai együtt maradvá kerüljenek megőrzésre. Nemcsak azért, hogy városunk múltját megidézzék, hiszen ezek a mának és az utánunk következő generációnak is üzennek. Ilyen volt Eger a 20. század második felében, ilyen emberek éltek itt, tettek sokat városunkért és értek el komoly eredményeket munkájukkal. Ezek a fotók dokumentumként hozzátartoznak Eger történetéhez erősítve identitásunkat, egriségünket.

Kedves István!

Az ismerős és ismeretlen egriek nevében is köszönöm a több évtizedes alkotómunkádat, és kívánom, hogy még sokáig találkozzunk a közösségi rendezvényeken és további képekkel örvendeztess meg bennünket!

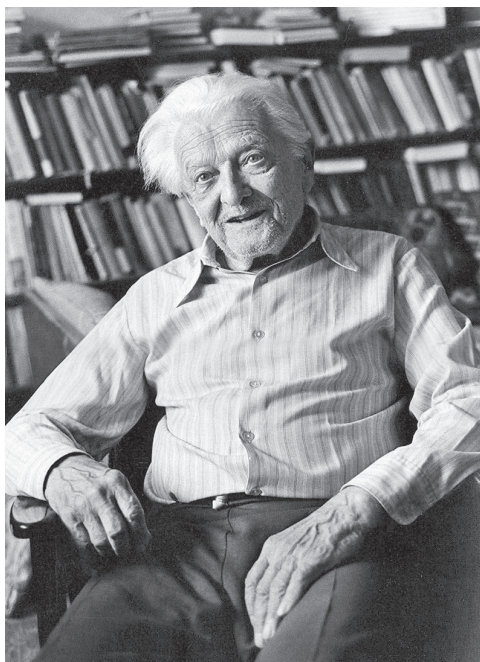
(A szerző Dr. Petercsák Tivadar nyugalmazott múzeumigazgató, a néprajztudomány kandidátusa, PhD, Dr. habil, az MTA doktora.)

Molnár István Géza fotói

Molnár István Géza fotói

H. Szilasi Ágota

Molnár István Géza fotóművész – a múltidéző

*(Elhangzott Egerben, Molnár István Géza kiállításmegnyitóján
2024. szeptember 14-én a Civil Közösségek Házában)*

„Egy gombnyomás – s az életről születő belső víziók képpé rögződnek. Sokan vannak, akik fényképeznek, ám keveseknek adatik meg, hogy fotóik e belső vízió által művészetté váljanak.” Ezekkel a mondatokkal volt szerencsém Molnár István Géza *Időszletek* címmel 2006-ban megjelent fotóalbumának bevezető, ajánló szövegét kezdeni – azzal folytatva, hogy ő az egyike azoknak, akik szűkebb, városi közegünkben a fotózást a művészet szintjére emelték.

A fényképezésre, erre a lassan kétszáz éves médiumra, hivatalos történetében hosszú ideig csak a látott dolgok megörökítésének mechanikus eszközeként tekintettek. A fényképezés technikai feltételei, vagyis a fény optikai és kémiai hatásai már a középkortól ismertek voltak. A fény képalkotó képessége is régóta tudott volt, viszont a camera obscurában az általa létrehozott kép rögzített, fixált verziója csak jóval később, a 19. században realizálódott, fokozatos kísérletezések eredményeként – ami korszakos, újfajta jövőt eredményezett a képalkotásban. Ez a módszer egyre inkább precíz leképező eszközzé vált... A fényképezés, úgy mint általában a nagy találmányok, nem a véletlen szülötte volt, hanem társadalmi igény hívta életre, pedig kezdetben a fotó nem is akart többnek látszani, mint tudományos-technikai újdonság. Így a modern kori világkiállításokon is hosszú ideig a tudományos és technikai újítások között kapott helyet. A 19–20. század fordulóján kezdték felhasználását egyre szélesebb körben, akár művészetként is elismerni, viszont csak a 20. század elején vált a hatodik művészeti ággá.

Elnevezése a görög φως phosz/fosz („fény”), és γραφίς graphisz/grafisz („toll, rajz”) szóból ered, együtt „fénnel rajzolás” vagy „fényrajz” a jelentése, tehát mint ha elve művészetre született volna.

A kezdetben közkeletű és hangsúlyos volt az a meggyőződés, hogy a fénykép-tárgy a stabil és látható világ kivágatának optikai leképezése, így egyfelől mindig konkrét – azaz csak az képezhető le, ami amúgy is létezik. Másfelől ez a leképezés egy erős fizikai kapcsolatfelvétel a külvilággal, tehát az eredménye valamiféle bizonyíték. A modern ember látásának a fotó az alapja. A szemünk ugyan nem fotószerűen lát, hiszen pásztázza az elé kerülő látványt, és a térről, a színről is más tapasztalatokkal rendelkezik, mint a fényképezőgép. Mégis, a hétköznapi látás a fotó alapú képeket eleve hitelesnek tekinti, hiszen mást nem lehet leképezni, csak ami valóban ott volt a fényképezőgép előtt. Ami a modern fotográfiában – kiemel-

ten fotóművészetben – megváltozott és sok képkészítő el is gondolkodik rajta az az, hogyan függ össze a leképezés és a tekintet, mit csinálunk, amikor nézünk? Mi a kapcsolat a fényképező és a témája között, hogyan konstruálja meg a fotós a megörökítésre szánt pillanatot? De elgondolkodtató Jean Baudrillard (1929–2007) médiafilozófus egy találónak tűnő megjegyzése is: „A fényképezés nem azt jelenti, hogy tárgynak tekintjük a világot, hanem hogy tárgyat csinálunk belőle.”

A fotográfiai realizmus – vagy a hangulatok iránt érzékeny szubjektív fényképészet? Reprodukív, illuzórikus, automatikus leképezése a világnak – vagy teremtő értelemmel teli, vizuális erőt sugárzó művészet? Korunkban ez már talán nem kérdés, mégis a legtöbb értelmezés, mely igyekezett felemelni a fotográfiát a művészet szintjére, a festészetre vonatkoztatott esztétikai-filozófiai gondolatok útján történt. Ez az, ami miatt a fotósok nagy része a festészet tradicionális formáitól, témáitól, kompozíciós megoldásaitól csak lassan tud elszakadni, hiszen hangsúlyozandó, hogy a művészi fotókon is az esztétikai jelleg uralkodik.

Egerben talán autentikus ide idézni Kepes György (Selyp, 1906 – Cambridge, 2001) gondolatát is, amit még az 1940-es években jegyzett le: „A tényeket és eszméket nagyobb mértékben és mélyebbre hatolva tudja közvetíteni a vizuális nyelv, mint más kommunikációs eszközök.” Tehát az általánossá váló fotó, a képes újságok, a film, majd főként a televízió és egyre inkább a privát szférát uraló internet elementáris élménnyé tette a vizuális médiumok közvetlenségét. Nyelvezetét viszont meg kell tanulnunk... De ha képesek vagyunk meglátnia a fényképezés valódi elemeiben, a visszaverődő fényben és a fényérzékeny alapanyagban rejlő közvetítő erőt, akkor közelebb kerülünk a művészethez a fényképészet területén is. „A fekete-fehér fényképezés elsőként fedezte fel a fényt és árnyékot összefüggéseikben... Ezekkel az elemekkel a felületek nagyobb élénksége és egy finomabb vizuális fokozás vált lehetségessé. A fokozásoknak ez a sokasága a fényképezés egyik alapvető »anyaga«. Ez a tény akkor is igaz, ha elhagyjuk a fekete-fehér-szürke értékek közvetlen területét, és a szín terminusaiban kezdünk el gondolkodni.” (Moholy-Nagy László)

Molnár István Géának is ez az útja: témái ugyan olykor még hagyományosak, ám a fények világában a modern látásmód képviselője. Első fényképezőgépét, egy AGFA-BOKSZ fényképezőgépet tíz esztendőskorában kapta szüleitől, de a fotózás 1960-tól, de 1968-tól fokozottan, a Heves Megyei Fotóklub megalakulása után vált szenvedélyévé. Ismerve fotográfusi életművét (bár a rengeteg, tekercsben lévő, le nem nagyított negatív láttán talán merész állítás azt mondani, hogy bárki is ismeri ezt az életművet, valamint ennek az életműnek az alkotóra vagy a számára az inspirációs közeget adó életterére vonatkoztatott jelentőségét, kordokumentum értékét) –, tehát lehet-e azt mondani, hogy a képzőművészet – a vizualitás, mely iránt már fiatal korában érdeklődni kezdett – csupán mellékszála volt életének?

Még ha csak a szokásos rajzolás, vízfestegetés volt is a kézi leképezés kezdeti eszköze, látásmódjának kifinomulásának segítője?

Azonban a fotózás terén, néhány emlékkép készítésén kívül eleinte semmi lényeges nem történt. Minden egy ZENIT 3M fényképezőgép megvásárlásával kezdődött, bár teljes egészében autodidakta módon tanulta meg – mint akkor sokan – a fotózást. A fotóklubban fotóstársaitól egyre többet tudott meg e különleges világ szépségéről, mígnem egyszer csak saját világképpel telítve önálló életre kelték képei. Azóta számtalan gép lenne felsorolható, melyekkel dolgozott. Otthon a fekete-fehér labor is „üzemképes” még, viszont az analóg fényképészettől lassan teljesen megvált, és már ott van a kezében a digitális rögzítésre alkalmas telefon is, és asztalán ott világít a számítógép monitorja.

Kezdetben szinte minden érdekelte. Minden megörökítésre váró esemény volt a számára: gyermekének születése, a körülötte zajló események, de fényképezett tájat, aktot és épületeket, a várost, ahol letelepedett... Ám kameráját egyre inkább az ember felé fordította – a portré, a zsáner érdekelte, és ma is ez foglalkoztatja igazán. Legfőbb témája az ember – a képzőművészet, de biztos állíthatjuk, hogy a fényképészet legérzékenyebb műcsoportja: a portré, az arcképbábrázolás. A fotóportré, mely a fotóeljárások fejlődését éppen az iránta mutatkozó kereslet révén gyorsította fel a polgárosodó 19. század közepén. Hiszen minél inkább közelítünk korunkhoz, annál inkább látszik a felszínre törni az az igény, hogy a legegyszerűbb módon és olcsón lehessen bárki megörökíthető. A fotótörténet fennmaradt emberábrázolásai (műtermi portrék, katonaportrék, esküvői képek, hírességek arcmásai...) nem csak művészeti, hanem olykor sokirányú és bonyolult szociológiai, pszichológiai, művelődéstörténeti, olykor gazdaságtörténeti elemzést igényelnének, hiszen az emberképmás viszonylag közvetlenül tanúskodik az emberi-társadalmi relációkról. Akár közvetlen történeti dokumentumnak is tekinthetjük őket, ezeket az egyénértelmezéseket, melyekből nem csak azt érezhetjük meg, hogy milyen volt a fényképezőgép tartó fotográfus viszonya modelljéhez, hanem megértjük azt is, hogy miért volt a portré műfaja – főleg a nyugati kultúrákban – mindig olyan fontos. E műfaj évezredekre visszanyúló dacos létét akkor ismerhetjük meg igazán, ha ember-mivoltunk mulandóságával számot vetve, a megőrizhetetlen megőrzésére tett megrendítő kísérletét felfogjuk. Ma a milliárd elkészült fotó, önfotó – *szelfi* – különösen ezt teszi, mert akkor, amikor az „egyénből” individuumot gyártottak”, képes megmutatni, hogy miféle bonyolult viszonyban áll az ember önmagával.

Egri arcok, sokak által ismert közéleti személyiségek és egy letűnt kor, a falusi névtelen kisember és hétköznapi tevékenysége öröklődik meg itt, a kiállításban bennünket körülvevő, apró negatívról magas szintű technikai tudással felnagyított fotókon. Mindeközben azonban felsejlik a fotó fájdalmas időhöz kötöttsége. Az itt ránk tekintő arcok a múltból néznek ránk. Ezért is nagyon találó a kiállítás

címválasztása: *Múltidéző*. A művész és modelljei közös múltja, amit ismeretlenségbe sülyesztett volna az elfolyó idő mélysége, ha akkor-egykor nem készül róla felvétel. Így, hogy mégis pozitívabb hangvételű mondatokkal zárjam méltatásomat, Molnár István Géza fotói is bizonyítékai annak, hogy életünk folytonossága megörökítésre méltó valóságos dolgokkal van tele.

A tömegkommunikáció ránk zúdított képáradatának, a modern digitális rendszerű eszközök (fényképezőgépek, filmfelvevők, fényképezésre alkalmas mobiltelefonok) évszázadában, amikor fényképeken keresztül ismerünk meg időben és térben távoli világokat, s amikor bárki szeme elé emelheti a kamerát és megnyomhatja exponáló gombját, féltő, hogy talán érzéketlenekké válunk a fotózás esztétikuma, finom részletei iránt. Csak remélhetjük, hogy a fényképezés tudománya (beállítás, komponálás, fényviszonyok harmóniája, kontraszt, mélység stb.) nem válik szükségtelenné és a művészi képek esztétikuma nem vész el, hanem inspirálólag hat a széles körű felhasználásban is. Ezért őrizni kell a fotózás szakmai színvonalát, hogy a fotoapparat ne csak „mechanikus zsarnok” (Adolf Stieglitz, 1889), hanem rugalmas művészi kifejező eszköz, a világ egyéni érzékelésmódjának szuverén kelléke – a belső lelki és szellemi víziók – médiuma legyen. Törekedni kell, hogy egyre többen ismerjék meg ezt az önálló művészeti ágat, történetét és jeles képviselőit (köztük számtalan magyar alkotót: Barabás Miklós, Mai Manó, Székely Aladár, André Kertész, Moholy-Nagy László, Kepes György, Martin Munkácsi, Robert Capa, Brassai, Haris László, Keleti Éva...), és ez a két évszázados történet tovább folytatódjon és ne merüljön el, ne oldódjon fel a populáris fotózás, a hétköznapi kavalkádjában. A megismerés egyik lehetősége múzeumok, múzeumi gyűjtemények létesítése, támogatása – melyre az egri Dobó István Vármúzeumban és a Bródy Sándor Könyvtár helytörténeti gyűjteményében is kísérletet teszünk. Ma, a digitális korban, amikor számolatlanul készülhetnek a képkockák, szinte különleges darabként fogjuk kézbe a nem is oly régen még cellulóz-negatívról levilágított papírképeket.

Eger „portréfotósának”, Molnár István Gézának felvételei közel ötven éves múltba röpitik vissza a képek nézőit. Ismerős, vagy már majdnem elfeledett arcokat idéznek fel – s újra csak idézik hol fotóalbumban, hol kiállításon –, hogy az emlékezetben tovább öröklődjenek. A megőrzött arcokat, tekinteteket, gesztusokat most szívünkben őrizhetjük tovább.

Köszönjük ezt a kiállítást, mely a 88 esztendő művész ajándéka, mely alkalmat ad számunkra is, hogy további jó egészséget és az alkotáshoz sok erőt kívánjunk neki.

(A szerző a Dobó István Vármúzeum művészettörténésze és a Szabad Szalon Művészeti Egyesület elnöke.)

Bacher Katalin

Minden élő az ég alatt...

Molnár István Géza „Időszeletek” című fényképalbumáról

„Mit málló köre nem bízol:
mintázd meg levegőből.
Van néha olyan pillanat
Mely kilóg az időből.”

(Weöres Sándor)

Lapozgatjuk Molnár István Géza albumát, újból és újból elővéve, egyre hosszabban s mélyebbre jutva, s érezzük: élők, dinamikusak ezek a fotók, átlengi őket az éltető munka neszezése, a röptető szél zúgása, a modern város ismerős zaja; kotyog a víz hullámverése a ladik körül, csobban a háló s muzsikára jár a táncba szédülők lába. Mégis: jótékony csönd uralkodik a képeken: mintha kinyitnánk egy ajtót, bekukucskálnánk, s odabent néma, időtlen felhő-puhaságban történnének az igazán fontos, emberi-örökkévaló dolgok... Éppen ehhez illő végtelen nyugalom, belső béke, letisztultság és lírai finomság vezeti a fotóművész kezét, mikor exponál.

Nézzük Apor Elemér író-költő portréját, ráfeledkezünk a szelíd-okos arcra, s a fényképen átdereng-átsüt mindkettőjük lelki fénye: „hiszem a jót és vallom a szépet”... „Életfa árnyékában” üldögélnek a művész képein az életbarázdálta, gyönyörűséges arcú, emberek, s elnézve őket, nem tudjuk: valóság ez vagy népmese? Nekik elhisszük: három-négy emberöltő ide vagy oda, bizony három nap csupán egy év, miképp gyermekkorunkban nekünk azt mesélték... S láttukra elkap a vágy, az igaz létezés vágya: nem számít, mennyi meg nem élt öröm, elvetélt boldogság, hétkrajcáros szegénység, szelíden várakozó, reményvesztett magány kell ahhoz, hogy a mi arcunk is ilyen legyen egykor. Mindent vállalnánk, mert a képekből átsugárzik az ősi tudás: ez így szép, ez így emberi, csak így érdemes...

Arcok, szemek, s a kezek. Az őszöreg arcot megtámasztó, a dologban megfáradt, a megbékélt türelemmel várakozó, a csecsemőt ölelő, a kerítésbe kapaszkodva reménykedő kezek, – lám: a kezeknek is van emlékezete: hány megélt vagy éppen elmaradt simogatás, érintés, végső búcsúzás, fohász hagyott rajtuk időemlék-nyomot!

Nézzük a fekete-fehér portrékat, s valószerűtlen természetességgel és mélységben éljük át mások színes időszakát, valóságát, az élet-lét lényegét. Nem más ez a teljes elfogadáson alapuló belesimulás, eggyé-válás, mint a képi katarzis: a szeretet pillanata. Belefeledkezünk a sorsokba, egyre inkább magába burkol minket az

idő, s hátrahagyva jelenünket, leginkább ég és föld között lebegünk, s bizony még onnét is fölfelé nézünk...

Íme, az ősi titok közelébe értünk, s hogy eljuttasson bennünket ide, a művésznak nincs szüksége fortélyokra, kimódolt beállításokra, művi eszközökre: a fény és árnyék segítségével tompít, kiemel, a kontraszttal lényegét láttat. Hogy mennyire nagy hatással, erővel teszi ezt fekete-fehér képein, arra bizonyíték a mozdulat, mellyel a néző legszívesebben szelíden hárítaná a kényeztetést, az album nagyalakú, színes képét, hisz nincs is rá szükség. Alkotásai arányérzékkel, kellő visszafogottsággal komponáltak: nincs felesleges, zavaró részlet, semmi sem kívánczik ki belőlük. Tudja: a kevesebb mindig több, s az elhallgatás, a csönd, a szünet jelzésértékű, elgondolkodtat, többletjelentést ad.

Vasárnap. Férfiak, nők öregek, gyerekek tartanak a réten át hazafelé, mintha film peregne: ünneplő, fekete ruhában, méltósággal, tartással, de már némi felszabadultsággal lépkednek a dúsvirágú réten. Szinte érezzük a mezők tágasságát, mindent áthat és beragyog a napfény. A filmből hirtelen állókép, kimerevített pillanat lesz. Értelmet kap a hiátus: a templom hiánya s egyben magától értetődő jelenléte a képen. Magasabb rendűvé válik, megszentelődik általa a táj, a hazafelé tartó emberekre évszázadok visszfénye hull. *Felderengő emlékezés.* A feketeruhás menet sötét vonala és a ragyogó, világos-virágos természet kontrasztja nem az ellentétet, hanem az egységet, a végtelen egymásba fonódást fejezi ki. Az ember létezése egyszerre a magasztosban, a lelket érintőben és a természet ős-öröms szabadságában az igazi ünnep jelét, a lét teljességét hordozza.

fotó: Molnár István Géza

A művész mindenbe mélyen belelát, viszi a látás szenvedélye; szemlélődik, tűnődik maga is, s tudja: a világ annál érdekesebb, minél közelebből nézi az ember. Témáit művészi érzékenységgel, a teljes elfogadás, odatartozás szellemében választja ki, legyen az a természet bármely része-eleme. De számot vet a történelem idősíkjával is: az eseményeket füzérré rendezi, s ilyen módon dokumentálva egyben értelmezi is.

Tudjuk: *jelen* önmagában igaziból nincs, abban mindig benne munkál-lüktet a *múlt* egy darabja és már benne remeg a *jövő* egy íve-szelete is. A zaklatott idők kérdései elől nem tér ki: a megoldások nem külsődlegesek, felszínen mozgóak. Hazavezet minket: a haza, a szülőföld ezerarcú, elnyugtató otthonossága s az *arche-origó*: mi magunk... Mindehhez emberi tapintat, alázat társul, a fotókon szereplők így meghitt, intim viszonyba kerülnek befogadójukkal. A kép és nézője egymásra talál, s lelki találkozásuk keresztjében erőt-hitet adó, gyógyító energia születik. Áhítat, csodálkozás: az élet tisztelete. A rendet magasztalják a képek, az öröktől fogva lévőt, a mai világban is utat mutatót. A gyökereinkből, a valamikori forrásból valót. Mert legyenek a képek szereplői akár elesettek, a sorsnak kiszolgáltatottak, elgyötörtek, mégis mindegyikük erős, szeretetre s nem pedig szájalomra áhító-zó-vágyódó *Ember*. Szép képi metaforaként is értelmezhetjük az egymás után látható, a sors által próbára tett, hajlott hátú emberek és fák képét, s átérezzük Ancsel Éva meglátását: „Nagyon sokszor kell földig görnyedni, földig öregedni terhek alatt, és nagyon jól kell ismerni a földet, hogy az ember háta egyenes maradjon.”

A művész bele meri helyezni a véges idővel rendelkező szereplőit a végtelen időbe. Derűs szemmel, szerető megbocsátással figyeli hétköznapi hőseit, mindnyájunkat, Mindennapi szükséglet az idő mérhetősége, hogy teljesíteni tudjuk óra-idő-ritmusunkat. Gyakran észre sem vesszük, hogy mindeközben az élet-kamera már nem premier plánban veszi életünk fontosnak vélt eseményeit. Ahogy lassan kitávolodunk az életből, már épp hogy csak totál plánban látszódunk, majd kis pontként, hogy aztán létezésünk fontos és lényegtelen darabkái majd a mitológiai, körkörös idő mérlegelje... Nincs kezdet és nincs vég.

Az album végessége viszont kalitka-szűkösség a művésznek, csupán a hely hiányából, a még több oldalú megmutatkozás vágyából fakad, hogy az utolsó, lezáró oldalak nem tudták teljes töretlenséggel fenntartani az addigi ragyogó tematikai egységes kompozíciós egységet és gondolati ívet. Várjuk-vágyjuk hát az „időszeletek” újabb cikkelyét, s szubjektív érzés csupán, hogy a lokálpatrióta szeretett városánál vagy a természeti pillanatképeknél ismét többet fognak mondani a „portréfestő” élet-képei, hisz oly sokan vannak ebben az országban olyanok, akik számára lényeges, hogy valaki felmutassa, felragyogtassa keserves sorsukban is a szépséget és lehetőséget.

A képek addig is párbeszédbe elegyednek velünk, s ez a dialógus arra ösztönöz, gondoljuk meg: jó gazda módjára mi magunk el tudunk-e számolni majd a múltó idő nekünk jutó szeletével? Nemcsak haszonnal, de méltósággal, emberséggel, hittel...

Lisztóczy László

„Élet s Halál együtt-mérendők”¹

Az esztétikának létezik egy olyan ágazata, amely a halál és a művészet között szerves kapcsolatot feltételez. Követői közé tartozott Balázs Béla, aki *Halálesztétika* című, 1908-ban napvilágot látott könyvében a halált egyértelműen és következetesen értéknek tekinti. Szerinte a halál a halhatatlanok fölé emeli az embert, mitikussá fokozza méltóságát és öntudatát. Ez ösztönzi őt alkotásra, ez oltja belé az önmegmutatás, a megörökítés, a halhatatlanság vágyát, tehát ennek köszönhető a művészet – és természetesen a költészet – megszületése is. A halál és a művészet elválaszthatatlan párt alkotnak, egymást korrigáló és erősítő erők, amelyek kiemelik az embert mindennapi, reflektálatlan életéből. A művészet – mely a létezést osztatlan egységében ragadja meg, sűrített pillanatként idézi – vissza is hat élmény- és gondolatvilágára.

Einstein szerint az ember akkor ér átélő képességének, létérzékelésének a csúcspontjára, amikor hideg futkos a hátán a világ eredendő titokzatosságának és csodálatosságának a fölismerésétől, mely magától értetődővé teszi Isten létezését is. Sík Sándor szerint ebbe a szférába vezérli őt a művészi élmény is: azzal a konzekvenciával zárja *Esztétika* című művét, hogy a tökéletes műalkotás által keltett befogadói élmény olyan magaslatokra emeli az embert, ahonnan már csak egyetlen lépés a Titkok Titka, a Mindenható is. Az esztétikai és a vallási élmény közeli rokona egymásnak.

Az élethez a „zseniális út” a halálon keresztül vezet – Hans Castorp töpreng így Thomas Mann *A varázshegy* című regényében, miközben megcsodálja az emberi szervezet működését madame Chauchat átvilágított testén. A létezés egyszeri, megismételhetetlen csodája épp a halál fénytörésében kapja meg igazi ragyogását. Ha örökké élnénk, a földi lét elveszítené minden szépségét és értékét. Megfontolandó eszencia tehát Ady Endre egyik legmélyebb – a kötet főcímében is idézett – gondolata: „Élet s Halál együtt-mérendők”. A legnagyobb bölcsesség a halál kozmikus jelentésének és jelentőségének a megértése és elfogadása. A legfőbb igazságok túlmutatnak az e világi lét, a tér és az idő korlátain, dacolnak az anyagi világ törvényeivel, feltételeznek egy magasabb rendű Akaratot.

Ezeknek a bölcsességeknek a közvetítéséhez és megszívleléséhez is szeretne hozzájárulni az itt következő összeállítás. Az idézett alkotások legjava közvetlenül szemlélteti Balázs Béla, Einstein, Sík Sándor, Thomas Mann és Ady Endre igazát,

¹ Előszó az azonos című, magyar költők elmúlás-verseit tartalmazó, megjelenés előtt álló antológiához.

s egyben betekintést nyújt a kötet összeállítójának a legnemesebb és legtisztább szándékaiba is. Az antológia a legkevésbé sem kívánja negligálni a testi halállal bekövetkező tragédia, a földi létdimenziótól történő elszakadás nagyságát, az azzal járó mérhetetlen és múlhatatlan fájdalmat. Ellenkezőleg: az e világi lét felelősségre intő, elronthatatlan, megismételhetetlen rangját és varázsát tudatosítja, az ajándékba kapott élet megbecsülésére és szeretetére tanít. Arra ösztönöz, hogy formáljuk minél teljesebbé, szebbé és hasznosabbá életünket, váljunk szövetségesevé a Mindenhatónak, legyünk társai a teremtés eredendő céljainak soha meg nem szakadó valóra váltásában. Bartók Béla szavait idézve: vessünk keresztet ne csak az Atya, a Fiú és a Szentlélek, hanem a természet, a művészet és a tudomány nevében is.

Az a konzekvencia is fölsejlik a válogatásban, hogy az emberlét legfélelmetesebb és legfájdalmasabb kihívásaira, a szenvedésre és a halálra a vallás – így a mi keresztény hitünk – adja a legszabatosabb választ és a legfőbb vigaszt. A méltósággal viselt szenvedésről azt mondja, hogy érték, melyért jutalom jár, a halálra azt, hogy nincs.

Az ember elsősorban a művészet révén válhat hasonlatossá Istenhez. Annak a kiváltságnak a birtokosa, hogy kétféleképpen is eljuthat az öröklét vigaszáig: jótettei és alkotásai egyszerre ajándékozhatják meg a földi és az égi halhatatlansággal, boldogsággal.

Az idézett gondolatok és a szövegekben rejlő esztétikai-poétikai szépségek illusztrálására is szeretnék bemutatni néhány szemelvényt a kötet anyagából, a számomra kiváltképpen kedves költőktől és költeményekből. Nem tudom és nem is akarom elhallgatni, hogy egyre fölemelőbb élményt jelentett számomra az önmagával, a természettel és az Istennel még harmonikus viszonyban élő régi ember költészetbe emelt bölcsessége és nyugalma. Ehhez hasonló bölcsességgel és nyugalommal csak markazi gyermekkoromban találkoztam a kivételes tekintélynek örvendő öregek gondolkodásában és magatartásában. Személyes tapasztalatokat szereztem arról az élményvilágról is, amelyet Harsányi Lajos *Falun ilyen a halál* című versében örökített meg.

Témája, költői rangja és nyelvtörténeti jelentősége egyaránt indokolja, hogy az összeállítás élén az első fennmaradt – korántsem előzmények nélküli s mindmáig az egyik legszebb – magyar nyelvű vers, az *Ómagyar Mária-siralom* álljon. Ha közvélemény-kutatást végeznénk, hogy melyik a magyar költészet legszebb versszaka, a nemes versengésbe a legtöbb eséllyel ennek a planctusnak az egyik strófája nevezhetne be. Győzelmi esélyét szinte kizárólagossá növelnék a bravúrosnál bravúrosabb kifejezőeszközök: a gyönyörű, rímelő megszólítások és *figura etymologica*k, a gondolatpárhuzamok, az egész szemelvényen végigvonuló alliterációk és fokozások:

*Világ világa,
Virágnak virága,
Keservesen kínzatol,
Vasszegekkel veretel!*

Meglepett és magával ragadott, hogy a magyar nyelvű egyéni líra megteremtőjének, Balassi Bálintnak az életművét mennyire áthatotta a halál gondolat- és motívumvilága. Különösen sűrűn emlegette szerelmes verseiben, amelyekben a halál az udvarlásnak, a kedves meghódításának vissza-visszatérő, részvételtető, ellenállhatatlan eszköze volt. Nála a Szerelem – melyet olykor nagybetűvel írt – a Halál ellentétévé magasztosult. Egyik verszárlata például így előlegezi meg azt a gondolatot, mely végigvonul az egész kötetben:

*Ez világ minékünk, kiben mi most élünk,
vendégfogadó házunk,
Kiben ha ma lakunk, vagy jót vagy bút látunk,
de holnap meg kimúlunk,
Azért azon legyünk, az míg tart életünk,
legyen víg telünk-nyarunk!*

A vendéglét élménye – úgy véltük – a modern költészet sajátosságai közé tartozik. A fenti idézet cáfolja ezt: szóhasználat és gondolköze eszünkbe juttatja például Kosztolányi Dezső *Hajnali részegség* vagy Zelk Zoltán *Vendég vagyok* című versét.

Nagyon szerettem és baráti társaságban gyakran citáltam is Zrínyi Miklós idézendő sorait *Az idő és hírnév* című alkotásból. Magyartanárként ezzel a versrészlettel szemléltettem a szokatlan szórend stílushatását is:

*Befed ez a kék ég, ha nem fed koporsó,
Órák tisztességes csak legyen utolsó.
Akár farkas, akár emésszen meg holló:
Mindenütt felyül ég, a föld lészen alsó.*

A szemelvény kulcsszava a „tisztességes”. Talán az idézett versrészlet ösztönözte József Attila *Két hexameter* című epigrammájának a megszületését. Ugyanazt a gondolatot fogalmazza meg ez az epigramma is, mint a Zrínyi-idézet, ez is a „tisztességes” szót avatja kulcsszóvá, annak a súlyát mérlegeli. Korántsem véletlen tehát, hogy magyaróráimon az említett Zrínyi-vers tárgyalása közben újra és újra a József Attila-műre asszociáltam, illusztrálva a mondatvégi írásjelek használatának és megváltoztatásának a stílus jelentőségét is:

*Mért legyek én tisztességes? Kiterítenek úgyis!
Mért ne legyek tisztességes! Kiterítenek úgyis.*

Vissza-visszatérő és gyönyörűséget keltő olvasmányom volt Berzsenyi Dánielnek az antológiában is idézett három remekműve, *A közelítő tél*, a *Levéltöredék barátnémhoz* és a *Fohászkodás*. Ezeket a verseket is az elmúlás témaköre köti össze. Különösen a *Fohászkodás* hatott rám fölemelően. Záró strófái így hajtanak fejet a Mindenható bölcsessége, a teremtés ésszel mérhető pontokon is túlra mutató, tökéletes rendje előtt:

*Buzgón leomlom színed előtt, Dicsó!
Majdan, ha lelkem záraiból kikél,
S hozzád közelb járulhat, akkor
Ami után eped, ott eléri.*

*Addig letörlöm könnyeimet, s megyek
Rendeltetésem pályafutásain,
A jobb s nemesb lelkeknek útján,
Merre erőm s inaim vihetnek.*

*Bizton tekintem mély sirom éjjelét!
Zordon, de oh nem, nem lehet az gonosz,
Mert a te munkád; ott is elszórt
Csontjaimat kezeid takarják.*

Az átlagosnál is több sírverset írt Vörösmarty Mihály, a műfaj végigkísérte egész pályáját. Nemcsak jeles kortársai halálát siratta meg, hanem a szűkebb családi, baráti körhöz tartozókat és ismeretlen, azonosíthatatlan – közöttük feltehetően elképzelt – személyeket is. Idevágó versei életkor, nem és társadalmi szerep szerint is osztályozhatók.

Petőfi „az emberiség javáért” vállalt hősi halál romantikus eszményéről szőtt álmokat. A *Sors, nyiss nekem tért...* magával ragadó strófáiban – mely egész életművének a mottója lehetne – fölillantja a nagy példakép, Jézus Krisztus kínszenvedését és kereszthalálát is. Sík Sándor a legszebb Petőfi-versként hivatkozik rá. Hatását növeli, hogy a költő vágya teljesült a segesvári csatamezőn:

*Meghalni az emberiség javáért!
Mily boldog, milyen szép halál!
Szebb s boldogítóbb egy hasztalan élet
Minden kéjmámoreinál.*

*Mondd, sors, oh mondd ki, hogy így halok meg,
Ily szentül!... s én elkészítem
Saját kezemmel azon keresztfát,
Amelyre fölfeszíttetem.*

A *walesi bárdok* című ballada tanúsága szerint Petőfihez hasonlóan vélekedett a hősi halálról a költő legjobb barátja, Arany János is. Ötlete akkor született meg, amikor az 1848–49-es forradalmat és szabadságharcot vérbe fojtó Ferenc József császár 1857 májusában először látogatott Magyarországra, és fényes honorárium ígéretével koszorús költőnket kérték föl üdvözlő óda írására. Ő a fölkérést visszautasította, művében ennek az indítékait tárta föl. Nem kis szabadságszeretetet és nem kis bátorság szükségeltetett mindehhez. A ballada az 1848–49-es forradalom és szabadságharc emlékét és eltiprását is a sorok közé rejti, a következő két versszakban pedig Petőfire ismerhetünk:

*„Elhullt csatában a derék –
No halld meg Eduárd:
Neved ki diccsel ejtené,
Nem él oly velszi bárd.*

*Emléke sír a lanton még –
No halld meg Eduárd:
Átok fejedre minden dal,
Melyet zeng velszi bárd.”*

Szorongó érzéseket keltettek bennem Vajda János szédítő mélységekbe alámerülő töprengései életről és halálról. Kiváltképpen szíven ütött *Emléksorok* című versének Kosztolányi Dezső által is méltányolt modern nyugalansága:

*Elmúlni ily pillangó lét után!
Eltűnni és nem tudni, hogy hova?
Megsemmisülni, mindörökre tán;
Nem látni többé a napot soha!*

*Ember, mulandó, koldus vagy király,
Emeld föl és hordd magasan fejed!
Hős vagy, fenséges, mind, ki a halál
Gondolatát agyadban viseled! –*

Előszeretettel iktattam az összeállításba szülőföldem – főképp Gyöngyös és Eger – jeles alkotóit, közöttük Vitkovics Mihályt, Vachott Sándort, Zalár Józsefet, Gárdonyi Gézát, Apor Elemért, Kálnoky Lászlót és Utassy Józsefet.

Vigasztaló, fölemelő, tovább nem fokozhatóan egyszerű, az evidencia erejével ható keresztény üzenete formálja felejthetatlenné Gárdonyi Géza *Ha meghalok* című költeményét:

*Ne nézzetek rám borzalommal,
ha meghalok:
az a halott a koporsóban
nem én vagyok.
Csak hamu az, elomló televény.
A láng eltűnt. A láng, – az voltam én.*

*Sorsomnak gyászán se könnyezetek,
s ne mondja a pap: „Ime, porba hullt!”
Sirassátok az árva gyermeket,
s ne a rabot, aki megszabadult.*

*S mikor a szónok a sírnál beszél,
és végül kiált: „Hát Isten veled!”
ne le a sírba integessen nékem,
fölfelé nyújtszon búcsúzó kezét!*

Itt utalok még arra is, hogy a felsorolt költők közül külön is említésre és méltatásra érdemesek Utassy József igen gazdag fantáziával megírt, a szellemességet, a humort sem nélkülöző elmúlás-versei. Ő gyermekéveit egy kis Heves vármegyei faluban, BükkSZenterzsébeten töltötte, 1955 és 1959 között pedig az egri Dobó István Gimnáziumban tanult és érettségizett.

Ady Endrének a kötetben közölt költeményei bizonyos fokig szemléltetik Szabó Lőrinc fölismerését: megvan bennük minden véget és minden átmenet, az Ady-életmű az itt érintett témakörben is a lírai teljesség. Napjainkban – amikor két kegyetlen háború is zajlik a nagyvilágban – kiváltképpen időszerűek azok a költeményei, amelyek az I. világháború abszurditását, embertelenségét taglalják. Az egész időszakon átívelő háborúellenes verseinek sorát az *Emlékezés egy nyár-éjszakára* című, a világégés kitörését földidéző expresszionista látomás indítja és további, katartikus hatású versek sora folytatja.

A kortársak Ady ellen próbálták kijátszani Gyóni Gézát, aki hazafias felbuzdulásból önként jelentkezett katonának a háború kirobbanásakor, melynek végül

– lásd *Csak egy éjszakára...* című versét – kiábrándult kritikusa és áldozata lett. 1916-ban az oroszországi, szibériai Krasznojarszk kórházában írt *Sírversében* a béke katonájának nevezte magát. A kórház falára a hagyomány szerint ezt az előzményekből és a körülményekből fakadóan kiváltképpen hiteles és erőteljes üzenetet jegyezte: „Térjetek meg és szeressetek!”

Ady Endre és Gyóni Géza háborúellenessége ismétlődik meg az imént említett Utassy József életművében is. Ő immár a második világháborúról mond megfellebbezhetetlen ítéletet. Édesapja halálos sebet kapott a doni ütközetben, ezt a tragédiát örökíti meg két itt közölt remekműve: *A föld alól is* és a *Gyászdoboz*.

Mind mennyiségi, mind minőségi szempontból kiemelkedő Kosztolányi Dezső halálköltészete. Élén két *A szegény kisgyermek panaszai* és *A bús férfi panaszai* című önéletrajzi ciklusaiból kiszemelt részletek állnak. A költői pálya végén írt alkotásai közül a *Szeptemberi áhítat*, a *Halotti beszéd* és a *Hajnali részegség* nemcsak az antológia, hanem az egész magyar líra legszebb versei közé tartozik.

Sík Sándor ezzel a keresztény haláltudatot mesterien tömörítő strófával zárja *Áldott, aki előre néz* című alkotását:

*Eredj és tárt szívvel fogadd,
Amit diktál a pillanat.
Cselekedd, ami rajtad áll.
Nincsen halál.*

Kevés mű hatott rám olyan elemi erővel, mint Szabó Lőrincnek *A huszonhatodik év* című, a halott kedvest megsirató szonettciklusa. Nemcsak szerelmi líránknak, hanem az egyetemes magyar irodalomnak is ez az egyik legnagyobb és legmegrázóbb remekműve. Az egész alkotást az antológiába kellett volna illesztenem, de ez fölborította volna az összeállítás rendjét. A legkevésbé sem könnyű az antológia-szerkesztő dolga: olykor öncsonkításra kényszerül. *A huszonhatodik év* és a többi itt közölt vers betekintést nyújt abba a drámai küzdelembe is, ami az egyszerre istentagadó, istenhívő és Istennel perlekedő Szabó Lőrinc lelkében tombolt.

Külön méltatást, önálló bekezdést érdemelnek Zelk Zoltán elmúlás-versei is. Ő írta az egész összeállítás talán legmegrendítőbb remekét, a *Sírályt*. Feleségét, Bátor Irént siratja el benne, akivel 1933-ban kötött házasságot. Ő a „vak szemgödrű”, „halott sírály”: ezek a jelzős szerkezetek végigvonulnak a versen, egyre megrázóbb és ellenállhatatlanabb hatást keltve. Zelket az 1956-os forradalomban és szabadságharcban vállalt szerepe és hozzá való hűsége miatt 1957. január 17-én letartóztatták, novemberben államellenes összeesküvés koholt vádjával háromévi börtönre ítélték. Fogságából 1958. október 18-án szabadult. Felesége négy hónappal

a szabadulása előtt halt meg. Temetésén a költő nem vehetett részt. A börtönből üresen maradt otthonukba tért. Ezt a fájdalmát kiáltja világgá a *Sirály*.

Ahányszor olvastam, annyiszor rendített meg József Attila búcsúvétele az általa megtapasztalt „otthonosan, csupa-csősz világ”-tól. A *Talán eltűnök hirtelen...*, a *Karóval jöttél...* és az *Íme, hát megelétem hazámat...* egyetlen meg nem szakadó panasz, vád és szemrehányás a létezés, benne a saját sorsa vélt abszurdításáról. Hatásukat katartikussá fokozza az emlékezés, a számvetés, a búcsúzás költői attitűdje.

B. Mészáros Vilma fejtegette *Bűn és bűnhődés Dosztojevszkij regényeiben* című esszéjében, hogy a létet abszurditásként megélő és megszenvedő ember számára három megoldás kínálkozik. Megkapaszkodhat a társadalom megváltoztatásának, szebbé, teljesebbé, emberibbé formálásának, az érte vállalt cselekvésnek az értelmében és lehetőségében; Isten és a túlvilág kárpótolhatja őt a rosszért, nyugtalanul dobogó szíve – Szent Ágoston szép szavait idézve – nyugalomra lelhet Jézus szívében; s ha végképp bezárul előtte minden kapu és minden ajtó, az abszurd és kegyetlen valóság elől az önkéntes halálba menekülhet.

Bori Imre szerint József Attila életében és költészetében ez a három út keresztezte egymást, elválaszthatatlanul egymásba fonódott. Lírája átfogta a létezés kozmikus, oszthatatlan rendjét és teljességét, megalkuvást nem ismerő elszántsággal és rendületlen hivatástudattal járta végig az értelem- és boldogságkereső ember előtt föltáruuló alternatívákat és stációkat.

Szenvedélyesen hitt a cselekvés, a közösségért vállalt áldozatok értelmében. Prométheuszi elszántsággal és önfeláldozással vett részt a szervezett munkásmozgalomban, vállalta az illegalitás kockázatait, az apró, hétköznapi feladatok teljesítésével együtt járó veszélyeket és gyűrődéseket is. Azt hitte és remélte, hogy a munkásosztály önmaga fölszabadításával az egész emberiséget fölszabadítja: olyan társadalmat teremt, ahol a tulajdonviszonyokban, az anyagi és a szellemi javak elosztásában az egyenlőség és az igazság rendje uralkodik, így elhárul az első számú akadálya annak, hogy a megbocsátásra is mindenkor kész szeretet a hétköznapiak, az emberi kapcsolatok legfőbb alakítójává váljon. Olyan jövőről álmodott, ahol a trónt az édesanya szimbolikus alakja foglalja el. Szép és tiszta hitében porig alázták: a munkásosztályhoz való közeledés őszinteségét is kétségbe vonták, megbízhatatlannak ítélték, kirekesztették a mozgalmi életből, sőt fasisztának bélyegezték.

Kötetnyi gyönyörű és nemegyszer fölkaparó istenes verset írt. A világ eredendő abszurditását – mely pusztán a logika törvényei szerint is feltételezi a teremtetés elvét – Isten létének a magasabb rendű abszurdításával próbálta feloldani. A „Mindenható, fölséges és jóságos Úr” ölelő karjaiba vágyakozott, hogy ne legyen „kegyetlen árva”, hogy ne ránthassa el „a semmi sodra”. Ez a próbálkozása is csu-

pán esztétikai-poétikai szempontból volt sikeres, emberi öntudatát és költészetét emelte éteri magasságokba, egzisztenciális gondjait és konfliktusait nem tudta föloldani. Talán azért nem, mert istenkeresésében – alkati adottságaiból fakadóan, mely a „kocka” evidenciáiban, a mindenhatónak és csalhatatlannak vélt értelem világában próbált archimedesi pontokra találni – a racionális mozzanatok uralkodtak. S talán azért sem, mert nem volt releváns, mély és tartós Krisztus-élménye, így Isten léte nem válhatott közvetlenül átélhető valósággá, bizonyossággá számára. Kései istenes verseiben „az emberarcú hiányával” nézett farkasszemet.

Az utolsó stáció, gyötrelmeinek végső, tragikus feloldása várt még rá: az öngyilkosság. *Ime, hát meggleltem hazámat...* című verse arról tanúskodik, hogy a filozófiai öngyilkosságot már Balatonszárszó előtt elvégezte. Úgy készült a végzetes lépésre, hogy mindvégig megőrizte a reményét egy szebb és emberibb világ eljövételében. Úgy érezte, hogy ez a világ messze van, túl földi léte határain. Elbúcsúzott tehát attól a színhelytől, amely végtetessé, elviselhetetlenné fokozta szenvedését és kétségbeesését:

*Szép a tavasz és szép a nyár is,
de szebb az ősz s legszebb a tél,
annak, ki tűzhelyet, családot,
már végképp másoknak remél.*

A strófába foglalt kívánság – melyet a paradox fokozás és a véglegesség hangsúlyozása formál katartikussá – rövid és szomorú életének a legfőbb tanulságait összegzi. Azokat az értékeket mutatja föl, amelyekre ő mindhiába vágyott: az ott-hon, a tűzhely, a családi élet melegét, a fölemelő és megtartó szeretet békességét.

József Attilára emlékeztet Pilinszky János lírájának úgyszintén Istenhez fellebező abszurditás-élménye. Idevágó versei közül a *Halak a hálóban* a legfájdalmasabb, a legszorongatóbb.

*Csillaghálóban hányódunk
partravont halak,
szánk a semmiségbe tátog,
száraz űrt harap.
Suttogón hiába hív az
elveszett elem,
szűrő kövek, kavicsok közt
fuldokolva kell
egymás ellen élnünk–halnunk!
Szívünk megremeg.*

*Vergődésünk testvériünket
sebzi, fojtja meg.
Egymást túlkiáltó szónkra
visszhang sem felel;
öldökölnünk és csatáznunk
nincs miért, de kell.
Bűnhődünk, de bűnhődésünk
mégse büntetés,
nem válthat ki poklainkból
semmi szenvedés.
Roppant hálóban hányódunk
s éjjélkor talán
étek lesziünk egy hatalmas
halász asztalán.*

A legnagyobb és a legtöbb vigaszt nyújtó élményben Dsida Jenő halálköltészete részesített. Kevés olyan örömtudó, napragyogású, a létezés iránti csodálattal és szeretettel annyira átitatott, az embert körülvevő valóság miniatűr szépségeit is nagy formaérzékkel fölragyogató lírai életművet ismerünk, amilyen az övé. Megragadottságát és lényegességélményét alkati adottságain túl személyes tragédiája is ösztönözte: veleszületett, súlyos, akkor még gyógyíthatatlan, korai halált ígérő szívbetegségben szenvedett. A sír szédítő mélységeivel lépésről lépésre szembenéző egészséges embernél gyorsabban és intenzívebben döbbenhetett a véget nem érő nagycsütörtök esték üzenetére, szívközelből ismerhette és késedelem nélkül megtalálhatta az élethez vezető „zseniális utat”: a halál fénytörésében fokozódott mitikussá költészetében az élet egyszeri, megismételhetetlen csodája és szépsége. Ez formálta olyan tökéletessé érzékeiben és verseiben a „megkapaszkodás” ösztönét, indította el őt otthonkereső, a tér és az idő sorompóival is dacoló szellemi expedíciójára.

Sorsát – Lengyel Balázst idézve – krisztusivá avatta a folytonos készenlét az előre tudott, nem váratlanul rátörő halálra, mely elmaradhatatlan társként szegődött hozzá hétköznapijaiban is. Én „*a halálnak minden vacsoránál / külön tányért teszszek asztalomhoz*” – olvashatjuk *Rövid napló* című költeményében. „*Jaj meg-megáll / a láb, mert fél, hogy sírba téved*” – panaszolja *A sötétség verse*.

Költészetének az egyik legfeltűnőbb sajátossága a halál megszelídítése, a halál-eufemizmusok pazar gazdagsága és sokszínűsége. Nemes Nagy Ágnes mutatott rá, hogy párját ritkító tudatossággal és következetességgel foglalta harmóniába szépségeszményét és haláltudatát. Különbékét kötött az elmúlással, melynek csírait a szívében hordozta. Széppé és szeliddé varázsolta a szörnyűt, hogy könnyebben tudjon szembenézni vele. Egész lényét átitatta a lélek halhatatlanságá-

ban, legszebb vágyai teljesülésében hívő keresztény ember síríg tartó reménysége, nyugalma és derűje. A halált ideális díszletek közé helyezi, az erdélyi hegyek misztikus világa és a szerelmi mámor szolgál fedezékéül. *Szőkevények a fák közt* című „révedező utópiá”-jában az elképzelhető legszebb halálnemet álmolja meg magának. Az álomszép környezetben a mennyország tapintatos, „lassan lépkedő”, a szerelmespárral együtt érző követei, az angyalok is jelen vannak:

*Pislogó, piros rőzsetűznél, végtelen erdőn, halk
dalok közt, lassan lépkedő angyalok közt
simulok hozzád a lágy mohára... Zsongó gallyak
közt, angyalok közt
készülünk a kedves halálra.*

A franciák a szerelmi egyesülés csúcspontját „kis halál”-nak becézik. A verszárlat ezt a jelentést is magában rejt. A költemény erotikája utánozhatatlanul, „dsidásan” finom és szelíd, minden szavát, a szerelmi idill minden mozzanatát és pillanatát a gyöngédség és az ártatlanság atmoszférája hatja át. Ezt az angyalok jelenléte eleve szentesíti.

Így dúdolok az utcán... című versében is az erdő idillikus, nyugtató és feledtető birodalmába menekül a modern civilizáció, a nagyvárosi élet sivár és nyomasztó közegéből. Ott még a halál is tapintatos és gyöngéd, a természet szépsége és varázsa, örökös körforgása, folytonos újjászületése enyhíti a gyászt is:

*Nem bújt el senki jobban,
nem hal meg senki szebben.
Úgy hull rám az örök csend,
úgy száll, keringve lebben,
ahogyan – míg a lombot
lágy szél fuvalma rázza, –
kis ájult gyík fölé
hull a levelek száza.*

*Szívemből kék virágot
sarjasztok kedvesen:
hadd bukkanjon reá
sétáló kedvesem,
ki két napig pirostra
dörzsölte szép szemét,
mivelhogy béke lettem,
boldog por és szemét.*

Magatartása és költői világképe lélektani motívumait Áprily Lajos így elemezte: „Tudtuk róla, hogy rossz a szíve s csak óvatos, kiegyensúlyozott életmód adhat neki férfiéveket. Ő azonban fiatalos könnyelműséggel így fogalmazhatta meg magában a kérdést: Ha beteg szívem miatt úgyis meg kell halnom idő előtt, miért lohaszmagamban a lángot?” Épp ez a mohó és fékezhetetlen vágy az élet totális megismerésére és birtokba vételére, ez az egész univerzum felé kinyújtott és szélesre tárt kar, amelynek a mozdulatában egyesült az első és az utolsó ölelés gesztusa, érzés- és gondolatvilágának ez a felfokozottsága, a kivételes izzású átélő képesség az egyik legjellemzőbb tulajdonsága Dsidának, erre vezethetők vissza költészetének a legvonzóbb értékei is. Gesztusai mélyen bevilágítanak az emberlét eredendő titkaiba és törvényeibe, fölkeltik bennünk a teljesebb és a hitelesebb élet vágyát, megmutatják, hogyan védekezhetünk napjaink uniformizálódó, elidegenedő, sivár valósága ellen.

Az általa végigjárt „zseniális úton” találkozott Istennel is, a világba vetett, a halál és a semmi markában vergődő ember legfőbb metafizikai támaszával, minden hiányok betöltőjével. Költői világképe a keresztény értékrendben és hagyományban gyökeredzett. Egész életművére elemi hatást gyakorolt az evangéliumok üzenete, az „*imitatio Christi*” eszméje. Már a szeme villanásában, a tollfogásában ott rejtőzött és a természetesség, az egyszerűség evidenciájával szólalt meg mély keresztény hite. A görög pásztori műsát idéző, a kereszténység motívumkincsével és reneszánsz derűvel átszőtt mesevilágot teremtett, ahol az emberi teljesség, a boldogság nem kényszerül önfeladásra és kicsinyes megalkuvásokra.

A mulandóság, az átmenetiség, az ideiglenesség tűnékeny világából a végtelenséghez, az örökkévalósághoz fellebbezett, nem a földre, hanem az égre szegezte tekintetét. Verseiből a sejtelmes csodavárás, az otthon utáni vágy, az értelem- és boldogságkeresés nosztalgiája árad. Rónay György ezeket a vonásokat fedezte föl az *Angyalok citeráján* című kötetében közölt fényképén, „kedves, okos, finom, tűnődő” arcán is, melyről „csöndes, hontalan jóság” sugárzott, kamaszosan ámuló szeme sejtelmes távolokba révedt, titokzatos vágyakról beszélt. Első számú meszteréhez, Kosztolányihoz hasonlóan ő is a „vendéglét” élményét fejezte ki. A földi életet Isten ajándékának, a Hozzá vezető út lépcsőfokának tekintette. Ki akart szabadulni a végesség determinációiból, az emberi sors korlátaiból és kelepceiből, amelyre személyes tragédiája is figyelmeztette. A purgatóriumi állapot ideiglenességéből és átmenetiségéből a paradicsomi lét teljességére és tökéletességére áhítozott. „*Csak egy út van innen a völgyből / és az a mennybe vezet*” – így zárja *Purgatórium* című versét. A földi lét szakadékaiban és kelepceiben vergődő, a szenvedés és a hiábavalóság démonikus erőivel viaskodó ember számára egyedül Isten ígér szabadulást, Ő nyitja meg előtte a végtelenség kapuját.

Elbűvölt Weöres Sándor életművének ebben a tárgykörben is tetten érhető, párját ritkító – Dsidára emlékeztető – formaművészete. Olykor átlépi a művészetek

közötti határokat is, zenei ihletettsége avatja például remekké *Bolero* című költeményét. Releváns példa ez a vers arra is, hogy a leglesújtóbb, a legszomorúbb tartalmat is föl tudja oldani a könnyed, játékos forma, a művészi szépség és tökéletesség. Olvasása közben eltöprenghetünk a költészet legnemesebb, élni segítő hivatásáról is:

*Mind elmegyünk, a ringatózó fák alól mind elmegyünk,
a párák ég alatt mind indulunk a pusztaságon át
a száraz ég alá, ahányan így együtt vagyunk,
olyik még visszanez, a holdsugár a lábnyomunkba lép,
végül mind elmegyünk, a napsütés is elmarad
és lépdelünk a csillagok mögött a mennyi abroncsain,
toronyok fölé, olyik még visszanez és látni vágy,
hullott almát a kertben, vagy egy bölcsőt talán
ajtó mellett, piros ernyő alatt, de késő már, gyerünk,
ahogyan a harangok konganak, mind ballagunk
mindig másként a csillagok mögött, a puszta körfalán,
ahányan végre így együtt vagyunk, mind elmegyünk.*

Külön is szót érdemelnek a kötetnek azok a versei, amelyeknek a megszületését betegség ihlette. Janus Pannonius *Midőn beteg lett a táborban* című versétől Váci Mihály *Kések között* című költeményéig ível az idevágó alkotások sorozata.

Kiemelkedő darabja például Csokonai *Tüdőgyúladásomról* című műve, mely élettani, orvostudományi szempontból is pontosan, hitelesen írja le a címben megnevezett betegség tünetegyüttesét, elemzése közben pregnánsan szemléltetjük a tudományos és a szépirodalmi-költői stílus sajátosságait és különbségeit.

Tóth Árpád köztudottan tüdőbajban szenvedett: *A Palace-ban* című költeménye egy felvidéki tüdőszanatóriumban átélt élményeket idéz, egyszerre kétségbeejtően és fölemelően. Intonációja így mutatja be a körülményeket, a Magas-Tátra vihar-dúlta fenyveseit:

*Hát újra itt. Őszi hegyek közt,
Újra rosszkedvűn betegem,
Köhécselni a többiek közt,
Míg szél üvölt a szirteken.
Akik szeretnek, messze vannak,
Akit szeretek, messze van,
– És jaj, tán minden veszve van –
Mondogatom tompán magamnak,*

*Míg hallgatom: a rengetegnek
Fenyőbordái hogy recsegnek,
Mert ölelgeti óriás
Karjaival az Elmulás.*

Babits Mihály *Balázsolás* című verse akkor keletkezett, amikor a költő megtudta, hogy gégerákja van, és orvosai műtétet javasoltak. Ebben a határhelyzetben az egyik első útja a templomba vezetett: meggyónt, megáldozott és Balázs-áldást kért. Szent Balázs, a harmadik és a negyedik évszázad fordulóján élt örmény származású orvos, püspök („Sebasta püspöke”) és vértanú a katolikus egyházban többek között a torok védőszentje. Üldözői először vízbe fojtásra ítélték, melyet túlélte, végül lefejezték. Az egyik nevéhez fűződő legenda szerint egyszer megáldott és megmentett egy hal-szállkától fuldokló kislíút. Ünnepe február 3-án tartják, a katolikus templomokban ekkor végzik az úgynevezett balázsolást: az elsőáldozásban már részesült gyerekek fősorakoznak az oltár előtt, a pap odalép mindegyikükhöz, két szentelt gyertyát tesz keresztbe a torkuk előtt, és Szent Balázs nevét idézve megáldja őket. Ennek a szertartásnak a megismétlését kérte Babits a gégeműtét előtt, ennek az emléket elevenítette föl, Szent Balázshoz fohászkodott segítségért az imádságok formakincsét idéző, gyónásszerű hangütéssel *Balázsolás* című versében is. A befejezésben sorstársaként szól hozzá, ő is az „okos felnőtt” tudatosságával szeretne szembenézni helyzetével:

Segíts, Balázs!
Hisz a te szent gégedet is
képek nyiszálták, mikor a gonosz pogány
kivégzett: tudhatod, mi az!
Te ismered a penge élet, vér ízét,
a megfeszített percekét,
a szakadt légső görcseit, s a fulladás
csatáját és rémületét.
Segíts! Te már mindent tudsz, túl vagy minden,
okos felnőtt! Te jól tudod,
mennyi kint bír el az ember, mennyit nem sokall
még az Isten jósága sem,
s mit ér az élet... S talán azt is, hogy nem is
olyan nagy dolog a halál.

A versről személyes emlékeket is őrzök: az egri tanárképző főiskolán megtartott irodalmi szemináriumaim évről évre ismétlődő témája volt a mű elemzése, melyet olykor tanítványaim még napjainkban is föl-fölidéznek.

Csokonai, Tóth Árpád és Babits után negyedikként még Kálnoky Lászlónak a lét és nemlét legmélyebb kérdéseit szívbe markolóan boncoló betegség-verseire – elsősorban a *Szanatóriumi elégia* címűre – hívom föl a kedves olvasók figyelmét.

Tragikus sorsa is magyarázza, hogy az antológia legmegrendítőbb halálverseit Radnóti Miklós írta. Csoportosításukhoz és elemzésükhöz az idill és a tragikum ellentétpárja nyújt szempontot. Ez az ellentétpár – mely a költő egész életére és költői pályájára oly jellemző – a természetes és az erőszakos halált állítja szembe egymással. A szembeállítás önmagában is a XX. század erkölcsi relativizmusát és nihilizmusát, a hagyományos erkölcsi értékek devalválódását jelzi, Radnóti esetében az emberiség történetének az erkölcsi mélypontját, a holokausztot is minősíti.

Mint a bika... című verse, mely jelképesen és sokatmondóan épp 1933-ban, Hitler hatalomra jutásának az esztendejében íródott, a rá váró sors elleni tiltakozás egyik legkorábbi dokumentuma: „*ha megjön az óra, küzd és elesik*”, „*s okulásul késő koroknak*”, csontjait „*őrzi a táj*”.

1936-ban megjelent kötete, a *Járkálj csak, halálraitélt!* címadó versében így biztatja önmagát:

*Ó, költő tisztán élj te most,
mint a széljárta havasok
lakói és oly büntelen,
mint jámbor, régi képeken
pöttömnyi gyermek Jézusok.*

*S oly keményen is, mint a sok
sebtől vérző, nagy farkasok.*

Versre „izgatta” az elmúlás, hol:

*... egyetlen jaj se hangzik,
sírba se tesznek, a völgy se ringat,
szétszór a szél...*

(Nyugtalan órán)

A „*Meredek út*” egyik példányára 1939. június 1-jén írt versében – arcpirító gondossággal és tudatossággal illesztve egymás mellé a nemzeti színeket – így vallott:

*költő vagyok, ki csak máglyára jó,
mert az igazra tanu.*

*Olyan, ki tudja, hogy fehér a hó,
piros a vér és piros a pipacs.
És a pipacs szöszöske szára zöld.*

*Olyan, kit végül is megölnek,
mert maga sosem ölt.*

Talán című versében így fohászkodott a „meggyalázott, édes Értelem”-hez:

*Ne hagyj el, hadd haljak merész
és tiszta, szép halált.*

Két karodban című 1941-ben kelt versében a szerelem élni és halni egyaránt segítő hatalmát szemlélteti:

*Két karodban nem ijeszt majd
a halál nagy
csöndje sem.
Két karodban a halálon,
mint egy álmon
átesem.*

Pályatársai és barátai szörnyű végzete figyelmeztette:

*... úgy halnak e korban a költők...
csak ráncomlik az ég, nem jelzi halom porainkat...*

(Harmadik ecloga)

„Tudós majmok” közé vágyott:

*...talán ha köztük élnék,
nekem is megadtnék
a jó halál kegyelme.*

(Zsivajgó pálmafán)

Az emberhez méltó halál vágya és a csúf halál félelme teszi oly súlyossá az Ó, régi börtönök sorait:

*Ó, régi börtönök nyugalma, szép
és régimódi szenvedés, halál,
költőhalál, fennkölt és hősi kép,
tagolt beszéd, mely hallgatót talál, –
mily messzi már.*

Töredék című versében korát jellemezte, mely a természetes halál lehetőségétől és méltóságától is megfosztotta az embert:

*Oly korban éltem én e földön,
mikor az ember úgy elaljasult,
hogy önként, kéjjel ölt, nemcsak parancsra,
s míg balhitekben hitt s tajtékozott téveteg,
befonták életét vad kényszerképzetek.*

Radnóti tarkólövessel végződő kálváriajárása akkor ért végső stációihoz, amikor 1944. május 20-án harmadszor is bevonult munkaszolgálatra. A szerbiai Bor nevű bányaváros közelében, Lager Heidenauban végzett nehéz földmunkát hónapokon át. A foglyok a front közeledése miatt augusztus 29-én indultak gyalogmenetben a bori központi láger felé. Mintegy huszonöt kilométert tettek meg, alkonyatkor érkeztek Borba. Szeptember 15-én újabb menetkészülésre kaptak parancsot. A keretlegények fenyegetőztek: aki kilép a sorból, szökni próbál, elmarad a többiek-től, a helyszínen agyonlövik. Ezen a napon, a korábbi fásasztó menetelések élményéből és az újabb meneteléstől való szorongó félelem lelkiállapotában született meg az *Erőltetett menet* című vers, rímekbe foglalva azt is, hogy a megpróbáltatások elviseléséhez a hazatérés és „egy bölcsebb, szép halál” reménye adott erőt a foglyoknak.

Utolsó versei, a *Razglednicák* (szerb szó, magyarul: levelezőlapok) ennek a gyalogmenetnek egy-egy állomását örökítették meg. A ciklus 3. versét 1944. október 24-én keletzte Mohácson:

*Az ökrök száján véres nyál csorog,
az emberek mind véreset vizelnek,
a század bűzös, vad csomókban áll.
Fölöttünk fú a förtelmes halál.*

A 4. – és egyben utolsó –, 1944. október 31-én Szentkirályszabadján írt *razglednica* a rá váró halálnemzet is pontosan megnevezi:

*Mellézuhanтам, átfordult a teste
s feszes volt már, mint húr, ha pattan.
Tarkólövés. – Így végzed hát te is, –
súgtam magamnak, – csak feküdj nyugodtan.
Halált virágzik most a türelem. –
Der springt noch auf, – hangzott fölöttem.
Sárral kevert vér száradt fülelmen.*

A költő életéből ekkor már csak napok voltak hátra. Csakhamar minden versekbe foglalt félelme és jóslata valóra vált. November 9-én a csonttá, bőrré és fájdalommá lesóványodott, magát vonszolni is alig tudó költőt 21 társával együtt kocsira tették, hogy egy győri kórházban helyezték el őket. A kórházak zsúfolásig már megteltek betegekkel és sebesültekkel, nem maradt számukra hely. A kocsisok haza akartak sietni, a keretlegényeknek pedig aznap estig Mosonmagyaróváron kellett jelentkezniük alakulatuknál, nehogy szökevényeknek tekintsék őket. Ebben az elképesztő helyzetben a lehető legcinikusabb és legembertelenebb megoldást választották: a Győr közeli Abda község határában, a Rábca partján úgy „szabadultak meg” foglyaiktól, hogy egytől egyig tarkón lötték és tömegsírba temették őket. „Önként, kéjjel..., nem... parancsra” – ahogyan a költő *Töredék* című versében megjósolta. Holttestét a tömegsír föltárását követően, 1946. június 23-án exhumálták, akkor találták meg zubbonya zsebében a *Bori noteszt*, benne utolsó verseivel. Két nap múlva, 25-én temették el a győri zsidó temetőben társaival együtt.

Harmadik, rangjához méltó búcsúztatása 1946. augusztus 14-én volt Budapesten a Kerepesi temetőben. A gyászszertartást egykori szegedi professzora és lelkiatyja, Sík Sándor végezte.

Madarász Imre

Áldozatiság és történetiség

„Sztori” és „História” Elsa Morante *A Történelem* című regényében

Elsa Morante *A Történelem* (*La Storia*) című regényének közönségsikere nemcsak megjelenésekor, 1974-ben volt meglepő, figyelembe véve nyomasztó pesszimizmusát. Népszerűségének tartóssága azóta is kivételes és különös: kiadásai egymást követik, az olasz állami televízió, a RAI immár a második belőle készült filmsorozatot sugározta nagy nézettséggel. Az író főműve tehát, úgy tűnik, győzelmet aratott a vele igencsak kíméletlen kritikával szemben. A kritikások – a tekintélyes egyetemi „bárótól”, Asor Rosától a családi barát Pasoliniig – balról zúdítottak ösztüzet a frissen kiadott műre: bírázataik, vitáik ideológiai pártos tartalmát az időközben bekövetkezett világtörténelmi változások végképp elavulttá tették. De vajon ez egyet jelent azzal, hogy *A Történelem* klasszikus alkotássá kanonizálódott?

Válaszában az irodalomtörténész számára kézenfekvő kiindulópont a regény-cím-beli „*Történelem*” – olasz eredetiben, ezért jelen munkánkban is, nagybetűvel írva (noha a magyar kiadásban, Zsámboki Zoltán fordításában, kisbetű szerepel) – és amit az írásmód sugall: a történetiség, a történelmiség fontossága. Vagyis az a műfaji kérdés, hogy mennyiben beszélhetünk itt történelmi regényről. Erre válaszolva egy italianista aligha mellőzheti a legkiválóbb olasz történelmiregény-író, a Morante – és férje, Moravia – számára is (és egyáltalán minden olasz regényírónak) példamutató Manzoni értekezését *A történelmi regényről és általában a részben történelmi, részben kitalált művekről*. 1845-ben Manzoni egyetértően idézte Cicerót: „Mások a betartandó szabályok a történelmi, és mások a költői művekben.”¹ Morante mintha, akaratlanul, Manzoni – amúgy paradox és provokatív – eszmefuttatásának igazságát illusztrálná és bizonyítaná. Nagyregényében elkülönül, sőt gyakran szembenáll „a *Történelem*” (amely Manzoni *Jegyseinek* első szavában is „nagybetűs” volt: „*l’Historia*”) és a regényesség, a történetírás és a történet-elbeszélés, a historiográfia és a szépirodalom. Olyannyira, hogy az olaszországi Einaudi-kiadásban tipográfiailag is látványosan különböznek (a magyar Európa-edícióban kevésbé) a részeket bevezető historiográfiai eseménykrónikák és a főszöveg-fejezetek. És köztük a kapcsolat gyér, esetleges, olykor hiányzik.

¹ Madarász Imre: *Manzoni*. Rovó Kiadványok, Budapest, 1991, 102–104. o. Madarász Imre: *Olasz váteszek. Alfieri, Manzoni, Mazzini*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1996, 185–186. o.

Olyan széteső kettősséget eredményezve, mely sokkal szembetűnőbb – és problematikusabb –, mint Spagnoletti bírálataiban a „megkettőzött személyiség a tizenkilencedik-századias mindentudó elbeszélő és a római külvárosi nő között, mely utóbbinak nincs arca, nincs neve, még szerzőjével sem azonosítható”.²

Ráadásul a szelektív historiográfia szinte kizárólag a kor negatívumait sorolja fel, híven egy olyan koncepcióhoz, amelyik már a könyvborítón (az olasz kiadásban elől, a magyarban hátul) kiemeli, hogy a történelem „tízezer éve tartó botrány” (Uno scandalo che dura da diecimila anni). Ez a történelemszemlélet érthetően nem tetszett a baloldali-progresszív irodalomkritikusoknak, noha „a történelem az osztályharcok története” marxi alaptézise sem kevésbé általánosító. És viszont: a történelmet értékromboló folyamatnak látni hamis általánosítás. Morante „történelemfilozófiája” – baloldali beállítottságát ismerve – fölöttébb furcsán cseng egybe a szélsőjobboldali „tradicionalisták” (Evola és társai) antihistorizmusával.

Már amennyiben egyáltalán van történelemfilozófiája a regénynek és szerzőjének. „Ez itt a kérdés”, a hamleti. Hogy az (anti)hősök vajon „a Történelem” áldozatai-e. Nem inkább önnön eredendő „hősietlenségüké”, helyesebben tehetetlenségüké? A *Történelem* szereplői elesettebbek, mint Manzoni „alázatos kisemberei” (umili) vagy a másodk olasz regényíró-példakép, Verga „legyőzöttjei” (i vinti). A „jegyes” Renzo és a Malavoglia-család legalább meg-megpróbált szembefordulni, harcolni sorsával, javítani azon. Morante főhőse, Ida Ramundo soha. És környezetében, világában a többiek sem. Avagy hogyha mégis, annál rosszabb nekik. Mindegyikük szerencsétlen. Nemcsak sorsüldözött, már-már képtelenül balszerencsés, de ügyetlen, tehetetlen, cselekvésképtelen, bénult, sodródó, gyakorta önsorsrontó. „És Ida tulajdonképpen megmaradt igazi kislánynak, mert viszonyát a világhoz mindig, most is (akár tudta, akár nem) mindenekelőtt a riadt alárendeltség (soggezione spaurita) jellemezte.” (...19^{**}, 2.)³ „Riadt alárendeltséggel” szenved el – akárcsak megannyi társa – a történelmi végzetet és tulajdon sorsát a legintimebb szférában is. Lásd megerőszkolását „egy átutazó német katoná” által „1941 januárjában” (uo.): „Ida most sem érzett igazi erotikus örömet. De orgazmus nélkül s hallatlan boldogság (straordinaria felicità) járta át, amelyet a pubertás előtt néha álmukban éreznek a lányok.” (...19^{**}, 4.)⁴ Egy szexuális erőszaktevés elszenvedője „hallatlan boldogságot” érez?! Hihető ez? Csakis akkor, ha elhisszük, elfogadjuk, tudomásul vesszük „Iduzza” abszurd áldozatiságát, „abnor-

² Giacinto Spagnoletti: *Storia della letteratura italiana del Novecento*. Newton, Roma, 1994, 614. o.

³ Elsa Morante: *La Storia*. Einaudi, Torino, 1974, 21. o. Elsa Morante: *A történelem*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1989, 29. o., Zsámboki Zoltán ford.

⁴ *La Storia*, 15., 69–70. o. *A történelem*, 23., 85–86. o.

mális”⁵ passzivitását. A televíziós filmfeldolgozások megpróbálták belőle jó anyát csinálni. A regényben nem az. Nem rosszaságból, felelőtlenségből, szándékosan, hanem általános tehetetlensége miatt. Elsőszülött nagyfia először fasisztává válik (édesanyja „félzsidó” volta ellenére), majd szélsőbalos anarcho-kommunistává, végül bűnözővé, rendőrökkel folytatott tűzharcban lövik agyon. A kisebbik fiú, „Useppe” (= Giuseppe) csavargó lesz, iskolakerülő, epilepsziás, egy roham végez vele. Ida nem tudja megóvni egyik gyermekét sem. Ahogy önmagát sem. Összeroppan, megőrül, tébolydában hal meg.

Környezetében sincs pozitív hős, sikeres, értelmes és teljes életet élő ember. Itt mindenki vesztes. A „nép fiai és lányai”, a római „popolani” nem a populista illúzió szerinti, „a jég hátán is megélő” emberek. Ők elcsúsznak a jégen, sőt beszakadnak vele és elmerülnek. Nem tragikusan, nem katartikusan. Szerencsétlen áldozatokként.

Olyan – kezdetben nyomorgó, később, egész életében betegeskedő, mind súlyosabb idegproblémáktól szenvedő, világhírű író-férjével, Moraviával kötött házasságában is boldogtalan, öngyilkosságot is eredménytelenül megkísérítő – író lelkeből leledzett teremtményei, akiben emberi-írói alapélményei, a második világháború és a fajüldözés úgy hagytak kitörölhetetlen nyomokat, hogy csak borzalmi bizonyultak benne meghatározónak, nem a gonosz erők végső legyőzése, a háború utáni felemelkedés, az olasz nép és a nyugati világ addig sosem látott szabadsága és jóléte, a „gazdasági csoda”, a demokrácia... S mivel azóta is sok a csalódott, kiábrándult, sikertelen, tehetetlen, szorongó ember Olaszországban, Európában és világszerte, mindegyre sokan ismerik fel magukat Morante csakis terjedelmében „eposzi” szenvedéstörténetében, Spagnoletti állításával ellentétben igenis erősen önéletrajzi regényvilágában, melyet az Európa Könyvkiadó fülszövegében teljesen alaptalanul, még reklámszövegben is képtelen túlzással emelt Manzoni, Verga, Dosztojevszkij és Tolsztoj remekművei mellé. Ilyen értelemben *A Történelem* nem szűnő sikeressége éppoly elszomorító, mint maga a regény.

⁵ Spagnoletti, 614. o.

Bíró-Balogh Tamás

Még három Gárdonyi Géza-dedikáció

Gárdonyi Géza sokat írt – és keveset dedikált. Ebben rokon Krúdy Gyulával. Abban viszont nem, hogy Krúdy dedikációt már összegyűjtötték.¹ S habár ez a kiadvány már jópár tétellel kiegészíthető, mégis megteremtette azt az alapot, amelyre lehet építkezni. Gárdonyi esetében ilyen alapházissal még nem számíthatunk, de bizonyos, hogy a közgyűjteményekben és a magángyűjtőknél is található darabok mind egy-egy külön történetet tárnak elénk – de ugyanakkor, ezek, melyek külön-külön is értelmezhetők, összegyűjtve, sorozatként együtt többet mutatnak: megrajzolják az író irodalmi kapcsolathálózatát, megmutatják, kik kaptak példányt magától a szerzőtől, kik voltak – valamilyen okból – ennyire fontosak az író számára. Mert dedikált példányt adni nem evidencia.

Hogy egy dedikáció milyen sajátosságokkal bír, írója válogatja. Gárdonyi dedikációi legtöbbször rövidek, az ajándékozás pusztá gesztusát rögzítik. De nem is kell cirkalmas, sokszoros ajánlás ahhoz, hogy a kapcsolat dokumentálva legyen. Ezért minden egyes ajánlás ugyanolyan fontos. A kutatás számára előrelépés lenne, ha a gyűjtők, akik őriznek otthon Gárdonyi-kézjeggyel (levél, dedikáció) szintén közreadnák becses darabjaikat.

A most következő három dedikáció „hordozói” maguk is könyvritkaságok, de fontos megjegyezni, hogy könyvészeti értékük mellett életrajzi és művelődéstörténeti szempontból is értékes darabok. Címzettjeik között van színésznő, kritikus és költő-műfordító – így Gárdonyi életrajza – irodalmi kapcsolathálózatának eddig „új” tagjai által – újabb részletekkel gazdagodik. Ugyanakkor túl is mutathatnak önmagukon: a harmadik dedikáció éppen a magyar irodalomtörténet egyik legismertebb írójának kapcsolódási pontjaként felhívja a figyelmet a magyar irodalom közvetítőinek egyik legismeretlenebb, de talán több figyelmet érdemlő alakjára.

A korábban már közreadott² és irodalomtörténetileg körbejárt három ajánlás után tehát következnek most újabb három darab. Mindhárom az antikvarium.hu árverésein szerepelt: *A bor* a 2023. február 26-án zárult 18. Dedikált könyvek és kéziratok online aukció 52. számú tétele volt, az *Az a hatalmas harmadik* a 2024. október 13-án zárult 23. Dedikált könyvek és kéziratok online árverés 57. számú leütött tétele, *A láthatatlan ember* pedig a 2024. május 12-én véget ért 22.

¹ Kelecsényi László: *Krúdy Gyula kézjegyei*. 2., bővített és javított kiadás. Budapest, 2003.

² Bíró-Balogh Tamás: Gárdonyi Géza három dedikációja. *Agria*, 2021. ősz. 96–102.

Dedikált könyvek és kéziratok online árverésének 53. számú darabja.³ A köteteket megjelenésük sorrendjében adom, a dedikációkat betűhíven.

1. *A bor* (1901)

A kötet címlapjára írt ajánlás a könyv alakban kiadott színdarab egyik legfontosabb szerepét alakító színésznőnek szól: „*Galamb, galamb!*” – / *a legtiszteltebb, legkedvesebb* / *K. Gerő Lina asszony* / *kinek küldi e könyvet* / *Gárdonyi Géza*

Az 1901. március 29-én bemutatott *A bor* Gárdonyi legismertebb és legjelentősebb darabja, színműírói pályájának csúcsa. Benne az író az egyik, saját vidéki élményein alapuló novelláját ültette át színpadra, de a történetbe beleszótta az 1890-es évek közepén számára sikert hozó Göre-írások karikatúraszerű alakjait (Göre Gábor, Durbints sógor, Kátsa cigány stb.) is. Bár a „falusi történet” alcím alapján a darab népszínmű is lehetne, Gárdonyi itt éppen ezzel a műfajjal szakított.

A kötet szintén 1901 tavaszán jelent meg. Az első híradás április 7-én jelent meg róla: „Gárdonyi Géza nagysikerű színműve, *A bor* megjelent könyvalakban Singer és Wolfner kiadásában. A könyv kiállítása nagyon szemrevaló. A szerző ezt írja a munka elébe: Ezt a darabot jótékony célra egyesülő műkedvelők a jog megszerzése nélkül is előadhatják. Irkálni se kell emiatt sehova.”⁴ A darab bemutatója alig egy héttel korábban volt a Nemzeti Színházban, így a könyv gyakorlatilag a premierrel egy időben jelent meg, a színpadi mű és a kötetbeli megjelenés egymást erősítette.

Az első kiadás egyik példányát dedikálta Gárdonyi és küldte meg Gerő Linának, aki a darabban Esztert alakította.

Gerő Lina (1858–1926): színésznő volt, és a színházi lexikonok a Gárdonyi-darabban nyújtott alakítását ma is a főbb szerepei közt említik. Gerő Lina a korai vidéki vándorévek (Győr, Kassa) után előbb a kolozsvári, majd 1896-tól 1914-ig a budapesti Nemzeti Színház tagja. Kitűnő naiva volt. 1890-ben Korbuly József kolozsvári szerkesztő felesége lett (innen nevében a K. betű). Egy cikk szerint „kis termete szabályosan arányos, inkább molett, mint ösztövér, de csak annyira, ami természetének előnyére vált. Arca intelligens és mindig üde. Nem színpadi festett rózsák, de igazi, egészségtől csattanó rózsák virultak az arcán. / A naiv szerepkör hajszálig talált az egyéniségével. Ezért nem adott soha hamis hangot a színpadon.”⁵ 1914-ben visszavonult a színpadról, 1920-ban halálhírért keltették,

³ Itt köszönöm meg Chovanecz Balázsnak, hogy a tételeket még az aukciók indítása előtt láthatam és írhattam róluk.

⁴ A *bor*. *Budapesti Hírlap*, 1901. ápr. 7.

⁵ Sebesi Samu: Nagy nevek. II. Gerő Lina. *Színház és Társaság*, 1921. jan.

de alaptalanul, 1925 februárjában szélütést kapott, és a következő év legelején halt meg.

A darab ősbemutatója 1901. március 29-én volt a Nemzeti Színházban, olyan színészekkel, mint pl. Gabányi Árpád, Ligeti Juliska, Rózsahegyi Kálmán, Ujházi Ede, Paulay Ede. Gerő Lina egy főbb mellékszerepet alapított, és a másnap megjelent színikritikák mindegyike elismerőleg nyilatkozott játékaról. Pl.: „Gerő Lina élénken játszotta a csábító özvegyet”⁶, „pompásan képviselte a kisedet intrikát”⁷. A *Budapest* már hosszabban írt: „Kitűnő menyecske-típus az özvegy Eszter, akit K. Gerő Lina frissen, kackiásan ábrázolt. Majd az állatorvost, majd a fiatal gazdát akarja meghódítani s oly furfangos, oly erélyes, hogy végre is felsül.”⁸ A *Hazánk* pedig ennél is tovább ment: „Igen meglepett Eszter özvegy parasztmenyecske szerepében K. Gerő Lina asszony, ő kiválóan szeretetreméltó, zseniális művésznő, ki érdemtelenül szenved egy év óta mellőztetést Zilahy Gyulával egyetemben. Gerő Lina olyan ropogós parasztmenyecske volt, amilyen csak valaha viselt rózsaszoknyát, s megjelenése és Blaháné-allűrjei újabb bizonyosságot tettek e kedves művésznő nagy tehetsége mellett.”⁹ Egy másik kritika szintén megemlítette Blahánét: „Gera Lina izmos és eleven temperamentumú özvegy menyecske volt, hanem ezt a szerepet mégis Blahánénak kellett volna játszania, hogy kitűnjék, mi minden van benne.”¹⁰ (Érdemes megjegyezni, hogy a kritika ezen kívánsága részben teljesült is. 1901 decemberében adták hírül a lapok, hogy a Gerő Lina remekléseivel folyamatosan színen lévő nagysikerű előadásban két rendhagyó alkalommal valóban Blaháné fogja játszani Eszter szerepét: „Gárdonyi Géza rendkívüli sikerű falusi története, amelynek legutóbbi előadásait is zsúfolt ház nézte végig, pénteken és szombaton, kétszer egymásután érdekes szerepcserével fog színre kerülni a Nemzeti Színházban. Eszter szerepében, amelyet eddig harmincnégyszer K. Gerő Lina játszott, a színház örökös tiszteleti tagja, Blaha Lujza asszony fog föllépni. A két előadásra, amelyekben a művésznő részvételét a népszínházi bizottság már megengedte, jegyek a rendes áron holnaptól kezdve a színház pénztáránál kaphatók.”¹¹ A szerepet ezt követően Gerő Lina természetesen visszakarta.

A színdarab – és a könyv – sikere tartósnak bizonyult. „A Nemzeti Színház új szezonja vasárnap, szeptember elsején Gárdonyi Géza *A bor* című falusi történeté-

⁶ Nemzeti Színház. *Magyar Nemzet*, 1901. márc. 31. 8.

⁷ S. K. [Sebestyén Károly]: *A bor. Magyarország*, 1901. márc. 31. 13.

⁸ Prém József: *A bor. Budapest*, 1901. márc. 30. 2–3.

⁹ k. g. [Kacziány Géza]: *A bor. Hazánk*, 1901. márc. 30. 10.

¹⁰ Tábori Róbert: *A bor. Pesti Napló*, 1901. márc. 30. 1–3.

¹¹ Blaháné A borban. *Budapesti Hírlap*, 1901. dec. 1.

vel kezdődik” – írták a napilapok az őszi évad kezdetén¹², a kötet második kiadása pedig már 1902-ben megjelent, és a harmadikra is csak 1905-ig kellett várni. És bár az író maga nem tudta később megismételni ezt a színpadi sikert, *A bor* olyan írókra volt hatással, mint Bródy Sándor, Móricz Zsigmond és Tömörkény István.

Gárdonyi feltehetően a kötet első példányainak egyikét küldte meg a színésznőnek. A dedikációbeli idézet („Galamb, galamb!”) önidézet: *A bor* második felvonásában mondja Eszter – azaz a színpadon Gerő Lina – Baracs Imrével (Gyenes László) beszélgetve: „Galamb!... Galamb!... Azt illik mondani ilyenkor.”

Látható, Gárdonyi szerint nemcsak mondani, de írni is éppen *ezt* illet annak, aki *ezt* a mondatot mondta a színpadon.

2. Az a hatalmas harmadik (1903)

Gárdonyi Géza nemcsak abban rokon Krúdyval, hogy mindketten sokat írtak, de keveset dedikáltak, hanem abban is, hogy termékenységükkel szinte fordítottan arányos az irodalmi közéletben való „forgolódásuk”. Ahogy Krúdy Óbudára, Gárdonyi Egerbe vonult vissza „remetének”; s mindez természetesen az ez után született könyveinek dedikált darabjainak számán is észrevehető. Az alábbi könyvpéldány szintén ritkaság.

Az 1903-ban kiadott regény címlapjára az író fekete tintával ezt írta: *Szüry Dénesnek / tisztelettel, szeretettel / Gárdonyi Géza*

Gárdonyi nem keltezte az ajánlást, de mivel tudható, hogy a könyv 1903 februárjában jelent meg, vélhetően ekkor, vagy nem sokkal később kapta meg a címzett neki szóló tiszteletpéldányt. Mert bár mára megkopott kissé, saját korában a címzett neve nagyon is jól csengett, és egyike volt az akkori magyar irodalom legjobban ismert kritikusainak.

Szüry Dénes (1849–1909) író, kritikus, politikus az elsőbb iskolák elvégzése után jogot tanult, előbb Győrben, majd Pesten. 1871-től a vallás- és közoktatási minisztériumban dolgozott, 1892-ben miniszteri tanácsosi címet kapott. 1874-től kezdve haláláig publikált, elsősorban színikritikákat, de útirajzokat, cikkeket, szépirodalmi műveket egyaránt. Önálló kötetei is megjelentek (pl. *Mosolygó ég*, 1888, *Rajzok*, 1893, *Drámai impressziók*, 1899, *Száz év*, 1907), ezek mellett angolból és franciából fordított, valamint tevékenyen részt vett a művészeti és irodalmi társaságok életében. Tagja volt pl. a Nemzeti Szalon választmányának és a Kisfaludy Társaságnak egyaránt.

¹² A Nemzeti Színház első heti műsora. *Budapesti Hírlap*, 1901. aug. 30. 8.

Halálakor Schöpflin Aladár találóan jellemezte a *Nyugat*ban:

„Ha azt nézem, amit idefönn hagyott, nem túlságosan jelentékeny s különösen nem ad mértéket egyéniségéről és egyéniségének értékéről. Néhány könyv: útleírások, emlékezések, hangulat-képek, sok színházi bírálat elszórva egy he-tilapban, javarésze két könyvben is – mennyiségre ez az egész. Minőségre: fi-nom, előkelő, művelt dolgok, egy finom, előkelő és művelt elme nyilvánulásai. Ízlésesek és okosak, sok ismeretre, van a világ dolgainak bölcs és találó meg-értésére vallók. Formára elegánsak gonddal, csínnal kidolgozottak. Ez a csín és gondosság néha művészinak hat, néha azonban mintha elvonna valamit a közvetlenségből. [...] A fődolog benne mégis az volt, hogy olyan emberrajt kép-viselt, amely nagyobb és gazdagabb kultúrákban gyakori, nálunk még ritka, de reméljük, előbb-utóbb el fog szaporodni s amely az alkotó szellemi munkásnak, írónak, művésznek, tudósak az igazi publikuma. [...] Szüry Dénes az ideális olvasók egyike volt, akik már azzal a ténnyel is, hogy vannak és olvasnak, fej-lesztően hatnak az irodalomra.”¹³

Gárdonyi és Szüry vélhetően személyesen is ismerték egymást, de mint szer-ző és kritikus, teljesen bizonyosan. Szüry – aki leginkább színikritikus volt – ugyanis gyors egymásutánban két Gárdonyi-darabról is írt; előbb egy kicsit megkésve az eredetileg 1899-ben bemutatott *Borról*¹⁴, majd még ugyanabban az évben egy karácsonyi játékról¹⁵. Mindkét kritika terjedelmes, inkább alapos elemzés, és bennük Szüry nem fukarkodott a szuperlatívuszokkal – és talán ezért is „járt” neki a nem sokkal később megjelent regényből egy példány.

Az *Az a hatalmas harmadik* fordulópontra jelentett a Gárdonyi-életmű-ben, hiszen – két nagysikerű történelmi regény után – ez volt az első társa-dalmi nagyepikája a szerzőnek. Szerelem és transzcendencia keveredik benne filozófiával és társadalomábrázolással, ráadásul – mint ahogy a Gárdonyit ismer-ő kortársi olvasók és a későbbi irodalomtörténészek is észrevették – Gárdonyi a regény férfi főszereplőjébe magát is beleírta, a kényszerűen rossz házasságban élő s abból elvagyódó, végül lelki társát – de nem új feleségét – megtaláló főhős alakjába. A regény azonban mérsékelt sikert ért el (talán éppen összetettsége miatt), viszont 1910-ben így is megért egy második kiadást, valamit később, a gyűjteményi sorozatokban és az író halála után még továbbiakat.

¹³ Szüry Dénes. *Nyugat*, 1909. nov. 16.

¹⁴ Gárdonyi Géza „Bor”-a. *Vasárnapi Újság*, 1901. jún. 9. 373–375.

¹⁵ Karácsonyi álom. Gárdonyi Géza betlehemes-játéka. *Vasárnapi Újság*, 1901. dec. 22. 833–834.

3 – A láthatatlan ember (1907; 1909)

Az 1901-ben eredetileg folytatásokban, majd könyv alakban megjelent *A láthatatlan ember* Gárdonyi talán második legismertebb, ugyanakkor talán legkedveltebb regénye. Főhőse, a fiatal Zéta elkerül Attila hun király Tisza-menti városába, ahol politikai teendői mellett persze szerelmes is lesz majd, és mindezt az ő elbeszélésében olvashatjuk; hangja természetes, a kalandok, az érzelmek és a megfelelő mértéken adagolt történeti tudásanyag miatt a regény egyaránt kedvence a fiatalabb és kevésbé fiatal olvasóknak. Sikerét igazolandó, 1907-ben második kiadásban is megjelent, amit a harmadik kiadás 1915-ben, a negyedik pedig 1922-ben követett, s még később megjelentek belőle az ún. „ifjúsági kiadások” is.

A második kiadás egyik példányába Gárdonyi ezt írta a címlapra: *Preinrich Gyuláné Rupprecht Ida / önnagyságának / szíves látogatása emlékeül / 1909. VII. 18 / Gárdonyi Géza*

A dedikáció címzettje egyike a magyar művelődéstörténet elfeledett alakjainak – pedig önálló könyvei is megjelentek, igaz, nem magyar nyelven.

Rupprecht Ida (1863–1943) Sopronban, 1863. január 16-án jeles családba született. Édesapja „az első magyar fotóművész”, Rupprecht Mihály (1829–1904) volt.¹⁶ Édesanyja, Roth Teréz (?–1908) pedig művészi kötéseket készített, melyek közül ma többet is múzeumban őriznek. „A művészi kötésnek ez a módja, amelyben Rupprecht Mihályné olyan kiváló volt, ma már alig ismeretes, s azért e tárgyak annál is értékesebbek” – írták a műtárgyak múzeumba kerülésekor.¹⁷

Férje Preinreich Gyula (Sopron, 1835–1914) ezredes volt. Őt 1903-ban mint őrnagyot Kassára vezényelték, így családja is követte oda. 1910-ben léptették elő ezredesi rangra. A világháború kitörésekor az orosz frontra került, s ott az első ütközetek egyikében, 1914. augusztus 26-án eltűnt. A hősi halottat 1929-ben avatták vitézzé, Vaskorona-renddel tüntették ki. (Feleségének, illetve ekkor már özvegyének a háború alatt kifejtett karitatív tevékenységét a Vöröskereszt díszjelmé-nyével ismerték el.) Gyermekeik: Gábor (1893–?) cs. és kir. fregatthadnagy, majd a Vöröshadsereg tagja, és dr. Barnóthy Jenő (1904–1996) nemzetközileg jegyzett mérnök-asztrofizikus, egyetemi tanár, a kozmikus sugárzási kutatások egyik jelentős magyar úttörője.

A dedikáció címzettje, Rupprecht Ida írt és fordított. Saját írásai többek közt a *Kassai Újság*, a *Nemzeti Újság*, az *Új Idők* hasábjain jelentek meg, de ezeknél a saját írásainál talán fontosabb volt kultúraközvetítő munkája: magyar költé-

¹⁶ Fejér Zoltán, *Fotóművészet*, 2011. 3. sz.

¹⁷ Újabb múzeumi ajándékok. *Soproni Napló*, 1910. márc. 27. 2–3.

szetet fordított német nyelvre. Fordításai leginkább az *Oedenburger Zeitungban* jöttek.¹⁸

Két önálló kötete jelent meg, 1933-ban és 1935-ben, mindkettő Frau Preinreich-Rupprecht néven. Az 1933-ban megjelent *Lacie! Denke! Urteile! Gedichte und Übersetzungen* – mint alcíme is mutatja – saját verseket és fordításokat egyaránt tartalmazott. Egy kritika szerint a könyv első ciklusában az élet „egyszerű és szerény eseményeit” ábrázoló „versek melegszívű, mindig finom és visszafogott humora valódi derűt teremtet”. A második ciklus komolyabb hangvétellű, „a belső vívódásról és egy melegen érzékeny lélekről árulkodnak”. A harmadik részben pedig fordításokat kap az olvasó, és itt Preinreichné „a német nyelv alapos ismerete és csalhatatlan kifejezőmódja révén a magyar versirodalom legszebb műveit teszi hozzáférhetővé a német olvasó számára”, elsősorban pedig „Arany és Ady verseinek tolmácsolásai érdemelnek nagy elismerést”.¹⁹

A második kötetben elhagyja a saját verseket, és már „csak” fordításokat adott. Az *Arany János, Petőfi Sándor, Ady Endre* cím már jelzi a tartalmat: ennek a három nagy költőnek a verseinek német fordításait tartalmazza a könyv. „Tíz Arany-, tizenhét Petőfi- és ugyanannyi Ady-vers német fordítása. A fordítónak határozottan az Arany-balladák stílusa fekszik legjobban a tehetségében.”²⁰ Egy másik kritika szerint „kitűnően hangzó, tömör, hűségesen kifejező sorokban csendülnek fel németül a legszebb magyar versek. Igazán tehetséges mindegyik fordítás. A könyv célja külföldön és a hazai németiség közt népszerűsíteni nagy lírikusainkat. Ezt a célt szépen el is fogja érni.”²¹

A fordító figyelmességére jellemző, hogy a kötetből adott Ady édesanyjának, Ady Lőrincnének dedikált példányt (melyet ma a Petőfi Irodalmi Múzeum őriz²²).

Preinreich Gyuláné Rupprecht Ida 1943. február 17-én hunyt el, temetése 20-án volt a Farkasréti temetőben.²³

Az viszont ma még megválaszolatlan kérdés, hogy Gárdonyi és Rupprecht Ida honnan ismerték egymást, milyen kapcsolat volt köztük, hosszabb ismeretség-e, vagy csupán alkalmi találkozás stb. Mint ahogy az sem tudható, vajon a költő-fordító „önagsága” milyen apropóból látogatta meg az ekkor már „egri remeteként” élő Gárdonyit – Egerben.

¹⁸ Erről lásd: Hárs József: Magyar irodalmi művek fordításai a két világháború közötti *Oedenburger Zeitungban*. *Soproni Szemle*, 1988. 2. sz.

¹⁹ *Lacie! Denke! Urteile! Oedenburger Zeitung*, 1934. jan. 24. 2.

²⁰ *Literatura*, 1936. febr. 15. 57.

²¹ *Pesti Hírlap*, 1936. jan. 4. 13.

²² Jelzete: B.8.032

²³ *Pesti Hírlap*, 1943. febr. 19. 9.

H. Móra Éva

Lackfi János: Karácsonyváró – Verses adventi családi naptár

Gyermekkorom adventjei jutottak eszembe, ahogy belelapoztam a könyvbe. Esténként az anyukám készítette adventi koszorú körül énekelgettünk, beszélgettünk. Vártuk a Jézuskát. Aztán eljött, s hozott nekünk összefirkált mesekönyvet, amit „elvett a rossz gyerekektől, akik összefirkálták, és elhozta nekünk, mi biztos vigyázunk majd rá”. Bizony, a '60-as évek elején mesekönyvből is csak az antikváriumira futotta. Sokkal később, talán az évtized végén külföldről kaptunk egy felakaszthatós, angyalcsillámporos adventi naptárt. Be volt osztva, melyik nap melyikünk nyithatja ki az ablakot, ami mögött egy kedves képecske bukkant elő. Bár csoki nem volt benne, mégis boldogok voltunk, mert eggyel közelebb kerültünk a *naphoz*. (Az ablakokat visszacsukogatva eltettük a csodanaptárt, s még évekig elővettük.)

Dehogy sírom vissza a régi időket, óriásit változott a világ, s ez így van rendjén. Ám Lackfi János könyve segít visszahozni valamit, amiből fogytán vannak a mai gyerekek. Szó se róla, mi tettük őket ilyené. *Kapni, elfogadni* – ez nagyon megy mindenkinek. „*Mert megérdemlem*” – szól a kozmetikai márka szlogenje, de sok csemete el se gondolkozik még ilyesmin se, egyszerűen úgy gondolják, *jár nekik* az a szem csoki esténként. (Ismerek olyan családot, ahol a testvéreknek külön-külön csokis naptáruk van, nehogy ki kelljen várni a sorukat.)

Lackfi naptára nem efféle naptár. Nem a gyomrot, hanem a lelket célozza meg, és nem pillanatnyi örömet kínál, hanem gondolatot, ami beszélgetést indíthat el. Barátságos előszóval indul a kötet, a szokott közvetlen hangján szólítja meg a gyerekeket. A lényegét ragadja meg: a *várakozást* – egyszerű, hétköznapi példákkal megsegítve a megértést. Szép, szabályos ritmusú a könyv: minden napra egy rövid verset kínál, csupa olyan témával – és címmel –, amely ebben az időszakban különösen aktuális (vagy kéne, hogy legyen...). Vannak pofonegyszerű dolgok, mint *Öröm, Tisztaság, Ajándék, Mese, Izgalom*; de felbukkannak olyasmik is, amik maguktól nem igazán jutnak be a buksi fejekbe, ilyenek: *Munkálkodás, Megértés, Megbocsátás, Csendesség, Türelem*. A szent napon pedig a *Hála* kerül elő. Ne gondoljuk persze, hogy afféle „észosztás”, elmélkedés, maszlag vár a gyerekekre e címek alatt, dehogy. Aki kicsit is ismeri a szerzőt, ismeri utánozhatatlan stílusát is, amellyel azonnal megnyeri a kis olvasókat. Minden vers így kezdődik: „*Kire is várunk, mire is várunk?*” A csilingelő anapsztusokat a napi téma „kifejtése” követi, például így: „*Pár percnyi csend is lehetne nálunk! / Mindenki egyszerre mondja*

a magáét, / te is, tesók is, apáék, anyáék! / Dumagép működik megállás nélkül, / karattyolástól zeng a ház végül.” A záró sorok mindig a pici Jézushoz térnek vissza: „Jézus aluszkál, halkan ringatjuk. / Cserébe így a csendet is megkapjuk.” Szentestén a Kisjézus születését így adja hírül: „A teremő Isten fia landol nálunk!”

Pusztán ennyi is élményt szerezne napról napra, ám a lényeg a versek alatt következik. Azt kéri a gyerekektől, hogy *adjanak* magukból valamit. Nem nagy dolgot. Odafigyelést, simogatást, egy kis segítséget. Ahogy minket tanítottak annak idején: „Minden napra egy jó cselekedet!” De ezt sem utasítás formájában, hanem tanácsként, szelíd javaslatként: „*Próbálj ma...*”

Családi naptár, mondja az alcím. Családon belüli az illusztrátor is: az író lánya, Lackfi Johanna játékos rajzai méltó kiegészítők a szövegnek.

Adventi koszorúval vagy anélkül, egy szál gyertyával vagy egy pici mécsessel – ha úgy érzik a szülők, hogy üres ez az időszak, a dekoráción túl valami másféle tartalommal is meg kéne tölteni, hát nyissák ki ezt a könyvet. Működni fog a varázslat!

(Harmat Kiadó, Budapest, 2022)

Homa János

Varga Mária: Matúz

Ez a négyszáz oldalas, rendkívül ízléses kivitelű könyv a szokottnál jobban felkelte az érdeklődésem. Magam sem értettem, miért?!

A Balassagyarmaton élő irodalomtörténész szerzőt, Varga Máriát nem ismerem. Matúz Gábort, a rendszerváltás idején hirtelen feltűnt újságíró, tv-riportert, szerkesztőt viszont annál inkább. Tudtam róla, hogy nem szokott megijedni az árnyékától, hogy megszállottan keresi az igazságot, hogy nemzeti elköteleződése keresztény alapokon nyugszik.

Most, hogy írom ezeket a sorokat, eszembe jut az is róla, hogy amilyen hirtelen jelent meg a média világában, a közéletben, ugyanolyan hirtelen tűnt el. Matúznak 2004-ben a Magyar Televíziótól mennie kellett. Nem fért bele az akkori koncepcióba. Őt kirakták, mi nézők pedig megfeledeztünk róla, ahogy másokról is.

A rendszerváltoztatásban (rendszerváltásban?) nem ő volt az egyetlen, aki így járt. Ettől lett számomra érdekes Matúz Gábor személye, aki 1963-ban született Balassagyarmaton. Eredeti végzettségét tekintve esztergályos, később műtősségéd képesítést szerzett. Hosszú időn keresztül kétkezi munkásként kereste a kenyerét. 1986–89 között a Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia hallgatója volt. Kommunikáció szakos diplomáját a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán szerezte. Nős, három gyermek édesapja. Az 1980-as évek közepétől publikál rendszeresen. Főállású munkatársa volt a *Képes* 7, a *Pesti Hírlap* és a *Magyar Demokrata* című lapoknak, közben írásai megjelentek – többek között – az *Élet és Irodalomban*, a *Magyar Nemzetben*, a *Nők Lapjában*.

Televíziózni az MTV délelőtti műsorainál és az *Ablak*nál kezdett. Rövid ideig dolgozott az RTL Klubnak (*Fókusz*), majd a Magyar Televízióhoz került szerkesztő-műsorvezetőként (*A Hét*, *Éjjeli menedék*, *Gyorssegély* – *A szeretet negyedórája*). Ezt követően a Demokrata Videó Televízió főszerkesztője lett, emellett tovább vezette és szerkesztette az újjáéledő *Éjjeli menedék*et. Ezután az Echo TV következett. Itt a *Napi Aktuális* című napi háttérműsornak, és az ezen a csatornán látható *Éjjeli menedék* című műsornak volt szerkesztő-műsorvezetője. Az *Éjjeli menedék*et a kezdetektől együtt szerkesztette Siklósi Beatrixszal, közben filmeket készített, könyveket írt, mindezek mellett pedig irányította a saját vállalkozásában létrehozott Közép-európai Média Intézetet.

Varga Mária könyve Matúz Gábor eddigi munkásságán keresztül enged bepillantást a Kádár-korszak, a rendszerváltás, az Antall-, Boross-, Horn-, Medgyessy-, Gyurcsány- és Orbán-kormányok médiatörténetébe.

A szerző sorra veszi Matúz Gábor fontosabb műveit. A novelláiról megtudhatjuk, hogy kevés helyen, kevés szerkesztő fogadta be azokat. A visszautasításban annyi mindent leírnak a lapok felelős szerkesztői. Varga Mária úgy fogalmaz, hogy Matúz írásainak mellőzése nem a művészi-esztétikai érték hiánya miatt történt, hanem amiatt, hogy az írások hangja, stílusa, tematikája nem illett az adott kor, az adott időszak fő vonulatába. Ahogy Varga Mária írja: „Ezek a groteszk, szürrealisztikus, abszurdba hajló elbeszélések teljesen más írói világot tükröznek, mint a nyolcvanas-kilencvenes évek posztmodern művészeti stílusa volt, mely abban az időben járatódott csúcsra.”

Miután Matúz Gábornak az *Ötödik évszak* című kötete 1999-ben kikerült a nyomdából, az író több szerkesztőségbe is elküldte a könyvet, hátha valahol foglalkoznak vele. Volt, ahol írtak, volt, ahol nem. Varga Mária számos kritikát is összegyűjtött Matúz *Ötödik évszak* című novelláskötetéről, majd így fogalmazta meg a sajátját: „A kritikák, recenziók alapvetően elismerő hangot ütnek meg, közülük a legtöbb rámutat az elbeszélések valós értékeire, méltatják az egyéni hangot, a riporter stílus, az aprólékos, részletes leírások és a szürreális látomások izgalmas elegyét. Többen úgy vélik, hogy az írásokban megjelenő félelmetes és abszurd események a rendszerváltoztatás emberének lelkivilágát, érzéseit tükrözik.”

A könyvben Varga Mária nagy részletességgel mutatja be az újságíró Matúz Gábort, aki a következő lapokban publikált: *Blikk*, *Demokrata*, *Doktor Úr*, *Ellenfény*, *Élet és Irodalom*, *Gyarmati Napló*, *Gyöngy*, *Ipoly*, *Kapu*, *Kápe*, *Képes*, *Kiskegyed*, *Kurír*, *Demokrata*, *Magyar Hírlap*, *Magyar Nemzet*, *Magyarország*, *Mai Nap*, *Mai Reggel*, *Nők Lapja*, *Pesti Hírlap*, *Polgár*, *Reform*, *Ring*, *Új Magyarország*.

Igen, egyidőben publikált például a *Demokratában* és az *Élet és Irodalomban*. A *Magyar Nemzetben* és a *Magyar Hírlapban*.

Varga Mária az 1990 és 2006 között született többszáz cikkből válogatva mutatta be Matúznak ezt az életszakaszát. Témáit tekintve sok írása szólt a cigányságról, ekkor készítette Borgulya Gyula rendőr őrnaggyal *Magyarok, sírjátok* című kétértes interjút. A rendőrtiszt abban az időben a Budapesti Rendőrfőkapitányság akciócsoportjának zseblopási alosztályát vezette. Többen is felháborodtak őszinte szavain. Solt Ottília szabaddemokrata politikus a *Beszélőben* is szóba hozta ezt az interjút, mint a rasszista megnyilvánulások kirívó példáját. Természetesen Borgulya védelmében is születtek írások. Szinte naponta jelentek meg a két oldalon egymással ellentétes vélemények.

Varga Mária értékelése szerint „ennek a tabu témának a kimondása jó értelemben felszabadítólag hatott az emberekre”.

Matúz félszáznál is több portrét készített olyan emberekkel, akiknek neve ma is ismerősen cseng.

A *Magyar Hírlapban* csupán egyszer jelent meg a szerző neve, mégpedig a *Halálos kapufa* című riport alatt. A cikk egy tragikusan végződött testnevelés óra

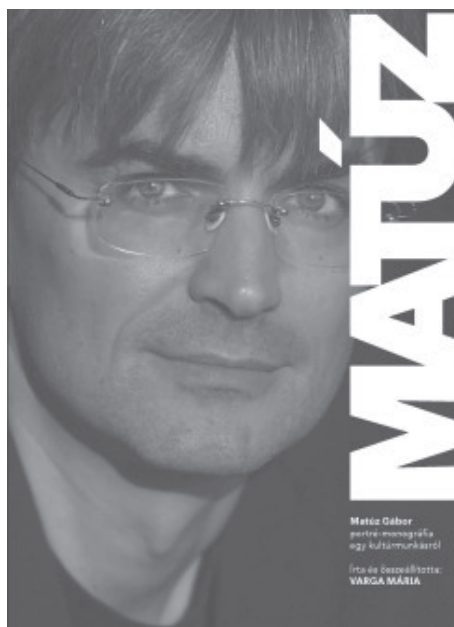
történeteit tárta fel. Varga Mária ezt írja az esetről: „Abszolút passzolt a *Magyar Hírlap*ba. Ezért is közölte a főszerkesztő, Gazsó L. Ferenc. Gazsó fejében valószínűleg meg se fordult, hogy a szerkesztőség több tagja a riport megjelenését követően ultimátumot nyújt majd át neki – még ha csak képletesen is –, és megzsarolja, hogy ha még egyszer Matúz-írás jelenik meg a lapban, akkor testületileg felmondanak. Nem azért, mert rossz lett volna az írás, hanem azért, mert Matúz a *Demokrata* munkatársa, tehát »szélsőséges«, és így semmi keresnivalója nincs a *Magyar Hírlap*ban. (...) Az eset világosan megmutatta, hogy az úgynevezett liberális műhelyek mennyire nem vállaltak közösséget még egy politikamentes cikk erejéig sem a másik tábor képviselőivel, illetve bárkivel, aki nem tartozott a soraikba.”

Matúz Gábot televíziósként, filmesként is maradandót alkotott az igazságot keresve. Természetesen ezekről is szó esik a könyvben.

Varga Mária rendkívül széles ismeretekkel rendelkezik a rendszerváltásról és az azt követő időszakról. Mindenképpen érdemes elolvasni mindazt, amit Matúz Gábor sorsán keresztül üzeni próbál mindnyájunknak ebben a kiadványban.

Talán ez által is jobban megértjük mindazt, hogy mi miért történik úgy, ahogy történik. Aminek nap, mint nap részesei vagyunk.

(Varga Mária: *Matúz*. Kairosz Kiadó, 2024)

Murawski Magdolna

Zsuzsa mesél

Icipici mesék

Lopes-Szabó Zsuzsát nem szükséges bemutatni az egri közönségnek. A városi TV7 munkatársa volt, tanár, tolmács és fordító, majd a természetgyógyászatnál állapodott meg. Szabó Gyuri bácsi lánya aktív részese volt a bükkszentkereszti természetgyógyászati központ kialakításának és folyamatos működtetésében főszerepet játszik.

Írói vénáját az *Új Hevesi Napló* olvasói ismerhették meg először, amikor külföldre történeteket küldött be nekünk, amelyek irodalmi lapunk kínálatát színesítették. Hogy tovább kísérletezik az írással, már egy ideje tudom. Nemrégiben meglepett egy kicsiny mesekönyvvel, ami még csak előkészületben volt, de úgy meséivel, mint szépséges illusztrációival valódi meglepetésként ért.

Az *Icipici mesék* hőse két kislány, Ici és Pici, akiket a nagymamájukhoz visznek nyaralni. A nagymama igazi csodabogár. Mindenféle kunsztokat tud, a kicsi unokák ezért egyetlen pillanatig sem unatkoznak nála. Vásárolni viszi őket, de nem a szupermarketbe, ahová a legtöbben manapság járnak, hanem egy érdekes bácsi kertjébe, ahol friss zöldség és gyümölcs kapható. Ervin bácsi is különös ember, mint ahogy Jázmin néni, a nagymama barátnője is, aki léghajón utaztatja meg a gyerekeket.

Kirándulnak és többféle gyógyfüvet gyűjtenek, a nagymamájuktól megtanulják ezek hasznát, hogy aztán „élesben” is használni tudják, amikor szükséges. Hát miről is szólhatna egy vérbeli természetgyógyász mesekönyve, mint arról, hogy majd a kicsi unokái is reménybeli füvesasszonyok lesznek, amilyen az üknagymama volt, az ő édesapja, a kicsik dédpapija meg füvesember? Szóval a több generációs tudás továbbadása nemcsak cél, hanem feladat is.

Van, aki törődik ilyesmivel, mások lezserül fogják fel a dolgot. Lopes-Szabó Zsuzsa szép kis könyve igazi csemege azok számára, akik még vágynak a nyomtatott könyvek élményére és az őszinte emberi szóra. Mert így is lehet mesélni. A gyermekek megszokják ugyan a táj- és kultúraidegen dolgokat is, ha nem kapnak jobbat a Disney-utánpótlásknál, de azonnal felismerik a valódi irodalmat, ha erre módjuk nyílik.

Mindemellett valódi mesékről van szó, nem pusztá fitoterápiai oktatásról. A kicsiket úgy vezeti be a növények csodálatos világába, hogy szinte észre se veszik, máris megtanultak egy csomó dolgot a világról és a kedves növényekről. Találkoznak ugyan állatokkal is az erdőben (róka, szarvas), és megtanulják azt is róluk,

hogy ezek szelíd állatok, nem félelmetesek. A csodálatos nagymama varázsolni is tud, szempillantás alatt teremti elő a gyermekeknek szükséges dolgokat. Megkedveltet velük olyan ételeket és teákat is, amikhez azelőtt nem volt kedvük, de miután megismerik őket, többé nem tiltakoznak az ellen, hogy megkóstolják őket.

Lopes-Szabó Zsuzsa *Icipici mesekönyve* feltehetőleg igazi karácsonyi csemege lesz sok kisgyermek számára. Magánkiadásban jelenik meg. Szerkesztőit és tervezőit is dicséret illeti: Rofusz Kinga, Réti Attila és Tamás Anita bábáskodtak fölötte. Kedves színfolt a mai, mesétlen-mesevilágban.

Bakacsi Ernő

Alias

A pap befejezte a gyászszertartást, részvétét fejezte ki a hozzátartozóknak és távozott a kántorral együtt. Megmozdult a tömeg is, az emberek lassan bandukoltak a kijárat felé. A temetésről nem szoktak olyat mondani, hogy szép volt. Legfeljebb olyat mondanak, méltó volt az elhunythoz, sokan elkísérték az utolsó útra. Használókat. De ez tényleg szép volt, ünnepélyes. Mintha ünnepi áhítat hatotta volna át a sírkertet. Így érezték az elhunyt gyerekei. Gyönyörű tavaszi idő volt, illatozott az akác és az áldott napsugár enyhítette a fájdalmat, szépen és röviden beszélt a tisztelendő úr is. Igaz, ezt beszélték meg. A hosszú beszéd, az ömlengős frázisok, amikor még az elhunyt hű kutyája is búcsúzik, elmaradt. És, ami a legfontosabb, szinte az egész falu ott volt. Ekkora tömegre, ilyen sok gyászolóra nem számítottak. Tudták, hogy az apjuk megbecsült ember, de ez a részvét mégis meglepte a gyerekeit. Laci bácsit – az édesapjukat mindenki így szólította – tényleg szerették, becsülték az emberek. Pedig kemény ember volt, nem tűrte a lazaságot, rendnek kellett lenni, de ok nélkül senkit sem bántott. Nem felejtették el az emberek, hogy ha tudott, mindenkinek segített a téeszvilágban is, és aztán is. Segített a mezőgazdasági munkákban, ha valaki megszorult, előfordult, hogy ingyen. Némelyeknek még kamatmentes kölcsönt is adott. Egyszóval, népszerű ember volt. Nem véletlen, hogy sokan elkísérték.

Balatonszög festői helyén található a Sárosi-kúria, ahogyan ezt a villaszerű épületet a helyiek nevezik. A tizenkilencedik század közepén építtette ezt Kunfi Boldizsár. A Kunfiak lakták ezt egészen 1945-ig. Ekkor a család külföldre menekült, a kúriát pedig az oroszok és a helyiek kifosztották. Az akkori községi bírónak volt annyi esze, hogy az üres épületet lezáratta, ezzel megkímélte a további rongálástól. A Rákosi-érában a begyűjtést szolgálta, a beszolgáltatott terméket tárolták itt. Később téeszraktár lett, míg 1985-ben Sárosi László megvásárolta a közös gazdaságtól.

Hatalmas hárs- és platánfák veszik körül az épületet. A parkírozóján most két Mercedes és egy Volvo gépkocsi áll, a gyerekek autói. Az épület barna szobájában gyülekezik a család. Ez volt apjuk kedvenc tartózkodási helye. Itt van a hatalmas barna bőrfotel, amelyben az öreg üldögélve szivarozott. Előtte a diófa kisasztal, amelyen legtöbbször a hamutartó és a whiskys pohár volt. Ebben a szobában van még az íróasztal, egy könyvszekrény és egy nagyobb asztal hat székkal. A családi „kupaktanácsokat”, – ahogyan a gyerekek nevezték – itt tartotta az apjuk. A falakon az anyjuk és az ő fényképeik. Az értékes képek, a festmények a szalonban találhatóak.

Az elhunyt úgy rendelkezett, hogy a végrendelet ismertetésekor csak a gyerekei és a jogtanácsos lehet jelen.

Konrád, a legidősebb ötvenéves, erősen kopaszodó, vékony, de nem sovány ember. Közgazdász végzettségű, egy külker vállalat osztályvezetője volt. A rendszerváltás után, 1993-ban került a sertésfeldolgozóhoz apja helyetteseként. Most övé a vágóhíd, évente ötvenezer sertés feldolgozásához elegendő a kapacitás. Állami támogatással és EU-forrással fejleszti a céget. Laci nevű fia Londonban tanul, Klára kislánya mikrobiológusnak készül az egyetemen, hogy végzés után apja húsfeldolgozó üzemében feleljen a higiéniáért. A Feri gyerek még középiskolás.

Éva, Kaszás Gézáné óvónő. A férje középiskolai tanár. Veszprémben élnek. Éva lányuk negyedéves orvostanhallgató. Gézuka fiuk húszéves, kézilabdázik. Éva öröksége egy négyszobás veszprémi ház, és ékszerek voltak. Éva negyvenhat éves, kissé molett, de még szép, kíváncsú asszony.

László, a legfiatalabb gyerek negyvennégy éves agrármérnök. A rendszerváltásig téveszben dolgozott állattenyésztőként. Elvált. Zita nevű lánya az anyjával él. Ezeröttszáz hektáros birtokot irányít Kávacséhin, amelyből nyolcszáz hektár saját tulajdona, a többi bérli. Sertéshizlalás a fő profilja. Jelenleg háromezer vágósertés az éves kibocsátása, melyet a bátyja vágóhídjá dolgoz fel. Kis pocakkal rendelkező, bajszos férfi.

A jogász előveszi a lepecsételt borítékot, megmutatja, hogy sértetlen, majd felbontja és ismertetni kezdi a tartalmát. Sárosi László, az elhunyt, gyerekei nem értik, hogy miért van erre szükség, hiszen apjuk életében már mindent megbeszéltek. Teljes egyetértéssel elosztották a vagyont, azóta mindenki önállóan gazdálkodik. Még a kúriában lévő értékek is gazdára találtak apjuk halála után. De hát, ha az öreg így rendelkezett, akkor ezt meg kell hallgatni. Eszükbe jutott az is, lehet, hogy valamit megváltoztatott? Nem történt változás, a végrendelet pontosan azt tartalmazta, amit már megbeszéltek, amit mindenki elfogadott. És ekkor az ügyvéd felmutat egy borítékot, amelyen három viaszpecsét is éktelenkedik.

– Kérem a tisztelt örökösöket, hogy ezt a borítékot szíveskedjenek megvizsgálni, hogy a pecsétek sértetlenek-e. – És átnyújtja Konrádnak.

Mindhárman rátekintettek a borítékra, majd Konrád visszaadta. – Érintetlenek a pecsétek, de mi ez? Mi nem tudunk semmilyen külön borítékról. Apánk nem is említett ilyet.

– Tudom. Ez a végrendelet melléklete. Sárosi úr meghagyta, hogy csak a halála után mutathatom meg Önöknek. Ez egy napló, melyet az édesapjuk írt. Én sem tudom, hogy mit tartalmaz. Szigorúan meghagyta, hogy csak Önök bonthatják fel a jelenlétemben. Ezért mutattam meg, lássák, hogy a pecsétek érintetlenek. Kérem Konrád urat, hogy vágja fel. Itt egy olló.

– Ez tényleg meglepetés – mondta Laci, kissé idegesen.

Konrád mintha sápadtabb lett volna, amikor felvágta a borítékot. Egy kemény-táblájú iskolai füzet került elő. Más semmi.

Konrád felütötte a füzetet. – Vonalas – mondta és megpörgette a lapokat.

– Ezt tényleg apa írta, megismerem az írását – tette még hozzá.

– Az örökhatározó nyomatékosan kéri, hogy ezt a naplót mindhárman olvassák el. További rendelkezés nincs. Én ezzel elvégeztem a feladatomat – állt fel az ügyvéd.

A jogász távozása után átpörgették a napló lapjait, de abban az íráson kívül nem volt semmi. Azzal kezdődött, hogy *Szeretett gyermekeim!*

– Tudtátok, hogy naplót ír? – kérdezte Laci.

– Nem. Fogalmunk sem volt róla állította a másik két testvér.

– Mi a fene lehet benne, amit ilyen titokzatosan közöl velünk, így Éva.– Majd kiderül. Mindenesetre, furcsa. Valami titok, de hát sohasem titkolózkodtunk. Ha egyetértetek velem, egy-két nap alatt elolvasom, aztán átadom nektek. Ha olyat tartalmaz, amit meg kell beszélnünk, akkor megtárgyaljuk – mondta Konrád.

Ebben maradtak. Félóra múlva Laci és Éva távozott.

Konrád szólt a családnak, hogy ne zavarják, el akarja olvasni a naplót. Egy frissen főtt kávéval, egy palack vízzel bevonult a dolgozószobájába, rágyújtott egy szivarra, és felütötte a füzetet.

*

Szeretett gyermekeim!

Arra kérlek titeket, hogy minden körülmények között olvassátok el ezt a naplót. Töprengtem azon, hogy magyarul, vagy németül írjam-e. A magyar helyesírásom sokkal rosszabb, mint a német. Tehát rengeteg hibát találtok benne, de ezzel ne foglalkozzatok. Azért döntöttem a magyar mellett, mert Évike gyatrán beszél németül, és azt akarom, hogy ennek az írásnak minden szavát pontosan értsétek.

Ezt az írást, ha úgy tetszik, vallomást, 2006. január 5-én kezdem el papírra vetni, még szellemi képességeim teljes birtokában.

Tudom, hogy megrázó élmény lesz az olvasása, de olvassátok el végig. A vélemény, az ítéletet hagyjátok a végére. Ne ítéletek hamar, gondoljátok meg. Próbáljátok megérteni az akkori időket, politikai, gazdasági helyzetet. Egy fiatal ember lehetőségeit. No, de nem szaporítom a szót és nem akarom előre mentegetni magam.

Amit itt leírok, senki nem tudja. Soha senkinek nem beszéltem róla, még az édesanyóknak sem. Nehéz volt, nagyon vigyázni kellett a számra, nehogy elszóljam magam. Sokáig gondolkodtam rajta, hogy nektek elmondjam-e. Végül úgy döntöttem, hogy igen. Nektek, a gyerekeimnek tudnotok kell a teljes igazságot. Még akkor is, ha ez nektek meglepő, netán hihetetlen, vagy borzalmat vált ki belőletek. És azért írom le, mert szóban elmondani nem tudnám. Megszakítanátok, közbe kérdeznétek. És a reakciókat lehet, hogy el sem tudtam volna viselni.

Felnőtt, komoly emberek vagytok, megbirkóztok apátok életének tudatával. No, akkor kezdjük el.

Mindenek előtt tudnotok kell, hogy nagyon szeretlek benneteket, mint ahogy anyátokat is mindig szerettem.

Az én születési, eredeti nevem Walter Jung. 1918 április tizedikén születtem Kesselsdorfban, egy Drezda közeli faluban. Apám, a ti nagyapátok neve Konrád Jung, az édesanyámé Anne Fischer. Tehát két évvel idősebb vagyok, mint ahogy tudjátok, mint Sárosi László, akinek most hívnak. Volt egy nővérem is, aki 1915-ben született, de ő 1919-ben meghalt egy akkor Európát végigsöprő járványban. Úgy tudom, hogy ezt Magyarországon spanyolnáthának nevezik. Ifjú koromban nagyon büszke voltam az áprilisi születésemre, ugyanis a Führer (Hitler) is áprilisi. Persze ez most, akkor sem jelentett semmit, de hogy miért örültem ennek, majd kiderül.

(Részlet Bakacsi Ernő tavasszal megjelenő ALIAS című regényéből.)

fotó: Gergely Gábor

Kaszás István

Pásztoróra

Ahol a hegyek befúrnak az égbe, vörössárga dirndl ruhába öltözött felhők alatt száguldott a busz Bajorországon át Franciaország felé. Amint a busz átkelt a Vogézek vonulatain, a felhők a hegyek ölébe bújtak, borzas fejüket zöld dombpárnákra hajtották. Másnap, mint a hegyi levegőn megedződött mén, ha leengedik a sík vidékre úgy száguldott át a busz Champagne mezején, ahová a nap is elnyújtózva kifeküdt, hogy kusza sugarait kifésülje.

A házaspár a busz kettes ülésén éppen csak, hogy elért. Nem a filigrán nő miatt, aki mintha egy divatlapból szállt volna át a buszra. A konfekció-öltönyös férje volt az, aki feszülő ruhájában átcordult felesége ülésére. Egyébként a szokásos utasközönség. Itt vannak a mindig aggodalmaskodók, akiket igazából csak egy előre nem látható borzalom szórakoztatna.

Azután, akik minden új útra eljönnek, és ezt a bennfentesek magabiztosságával közlik hangosan a többiekkel. Alig észrevehető a szerény és hallgatag többség. Boldog elégedettséggel némán nyugtázzák: végre teljesült sok éves álmuk, vágyott céljuk felé gördül a busz. És itt van az a stabil kisebbség is, akik társasúton remélik megtalálni életük párját. Nem először és talán nem utoljára.

Az egyedül utazó férfi nem tartozott egyik táborba sem. Empatikus természete nem engedte meg, hogy utastársai napokig tépelődjenek, kivel is hozta őket össze Fortuna istenasszony. Hamar megtudták, hogy ha azt a hetest bedobja a hajdani válogatott kézilabdás, akkor máshogy fordult volna a világ kereke. A szerény emberek őszinteségével bevallotta, így is érte bolondult minden nő. Hangos előadása közben sokan kézilabda arénában érezték magukat, akár akarták, akár nem. Inkább nem akarták, de nem mertek közbeszólni. Egyedül az az öreg vette a bátorságot, akinek kopott bőröndje ferencjóska idejében még újszerűnek tűnhetett. Ha leszállt az öreg a buszról, mindig feltette fekete kalapját.

– Uram, én inkább az idegenvezetőt szeretném hallgatni.

Sokan hálások voltak az öregnek, akinek öltözete egyszerű volt és rendezett, inge pedig sok mosást túlélhetett. Kézilabdás Anti nagyon meglepődött a közbeszóláson, vagy azon, hogy úrnak szólították? Elhallgatott. Rangon alulinak érezte, hogy egy ráncos arcú, bizonytalan mozgású alakhoz leereszkedjen.

Leszálláskor az öreg készségesen odaállt a busz ajtajához, és egy – drága hölgyem, nyújtsa azt a szép kezét! – biztatással mosolyt varázsolt a nők arcára. Ilyenkor szeméből fiatalos lelkesedés sugárzott.

A csendes többség szelíd és megértő mosollyal vette tudomásul, hogy az öreg óramű pontossággal járult a váltósofőr elé, hogy a negyedliternyi vörösbor adagját

napi négyszer magához vegye. A francia ezt a kiszírelést quart de rougenak hívja, amit az öreg magyarosított.

– Kár dő rúzsos lettem, majd kapok otthon az asszonytól – ismételte hangosan. Mindenki mosolygott, egyedül az a vékony asszony, a nagy darab férj mellett szólt rá az öregre.

– Hagyja már Antit beszélni, olyan jópofa! Anti – mint a ragadozó amikor szimatot kap – úgy igyekezett, hogy mindig a parfümillatú nő közelében lehessen. Reggelente megdicsérte a nő új ruháját. Amikor nem volt a férj a közelben, kétértelmű kiszólásaival mérte fel a nő reakcióit.

– Magát izgatásért fel kellene jelentenem.

– És miért nem teszi? – ment bele a nő a játékba.

Kezét nyújtotta a férfi felé. – Liza vagyok.

Az utasok a megtett kilométerekkel arányosan felejtették az otthoni gondokat. Ebben segített a bemondó is. A sofőrök hívják bennfentes szóhasználatával az idegenvezetőt bemondónak.

– Ne aggódjanak olyan apróságok miatt, hogy otthon nyitva felejtették a fürdőkád csapját, és elázott az alsószomszéd. Mire hazaérnek, addigra az alsó lakás kiszárad, talán ki is tapétáznak.

– Mit mond az alsószomszédjuk, amikor bokáig érő víz fogadja a lakásban? Az idegenvezető maga adja meg a választ.

– Azt kiáltja; víz-veze-ték-szere-lőt! Hallják ugye? Időmértékes verselésben beszél ebben a szorult helyzetben is – hirdette diadalmasan mikrofonján keresztül a magyar nyelv csodálatos szépségét. Oldódik a társaság. Hát még amikor a bemondó közli, hogy a francia milyen nevet adott a pálinkának: – Eau de vie – az élet vize. Most már az utasok is bátrabban veszik elő a kishátizsákban őrzött életmentő folyadékot. Este, Attila Csíkszentdomonkosról, a székely ember derűjével és szeretetével kínálja pálinkáját.

– Ez ám az igazi élet vize! – és tölt mindenkinek a butykosból. – Egyszer le-cseppent belőle a földre – mondja sokat sejtetően. Jött az egér, s felnyalta. Azután kihúzta magát, és csípőre tett kézzel nagyot kurjantott: Hol vagy macska? – folytatta huncut mosollyal. A következő mondaton a férfiak hahotáztak, a nők visszafogottan nevettek.

Liza mindig a bal kezét nyújtotta Antinak, aki a busz hátsó ajtajánál csak neki segített a leszálláskor. A nő kezén apró gyémántokkal díszített óra volt, amelyet a férjétől kapott ajándékba házassági évfordulójukon. Ha valaki ezt a különleges éket a buszon nem vette volna észre, akkor az esti vacsoránál bepótolhatta mulasztását. Liza vacsoránál is nagyon feltűnően nézegette. Nem tudni, azért-e, mert már nagyon türelmetlenül várta a főételt, vagy azért, hogy utastársai vegyék észre, hogy ő nem egy közönséges órát hord. Aki ilyet visel a kezén, az nem egy átlagos utas!

Hiába mondta el a bemondó, hogy a franciák megadják az étkezés módját. Az ételt nem, mint üzemanyagot veszik magukhoz, hanem élvezettel és lassan esznek. Nem véletlen, hogy az ebédszünet arrafelé kettő óra. És az ebédhez elfogyasztott bor nem minősül munkahelyi italozásnak. Arrafelé nem ismerik az egyik alapszabályunkat: magyar ember evés közben nem beszél. Ők franciának születtek, és méltósággal viselik el ezt az állapotot, evés közben beszélgetnek.

Karácsony és újév táján fő téma az étkezés, ki mivel készül az ünnepi alkalomra. Tavasszal az ébredő természet, a politikusok és a szakszervezet tevékenysége hozhatja lázba a beszélgetőket, valamint a fizetendő adóelőleg. Nyárelőn a *nagyszerű fürdőruhát találtam magamnak* hálás téma lehet. Nyár végén arról vallanak, ki hol nyaralt, mi mennyibe került. A férfiak az autószalونokban látható új gépkocsik előnyeiről és hátrányairól értekeznek. Ősszel hálás téma lehet még, sok diák, kevés a tanár, nincs elég tanterem.

Év vége felé kezdődik újból ki hol és kivel tölti a karácsonyt.

Ha a multi a kétórás ebédszünetet próbálná lerövidíteni ebben az országban, a franciák azonnal felszednék az utca kövezetét, a barikádokra pedig kitűznék a trikolorot. És már csak daczból is, háromórás ebédszünetet követelnének.

A társadalom viselkedését kutató tudósok némelyike olyan következtetésre jutott, hogy a legtöbb házasságtörés ebédidőben esik meg. De már maga a feltételezés is sértő! Francia nő és a házasságtörés! Nyilvánvaló skandalum.

Nem csak Liza, hanem Mahmud, a főpincér is az óráját nézte.

– Egy óra alatt belapátolták az ételt! – súgja elszörnyedve az italfelhasználónak. Az is csak csóválja a fejét.

– És csak egyféle bort ittak, pedig háromféle ételt szolgáltunk fel nekik!

A pincérek, akik többnyire Észak-Afrikába küldik haza szeretteiknek megtakarításait, a gyors étkezés ellenére szeretik a csoportot. Nem kiabálnak és nem követelőznek a vendégek, és az ital utáni borraivalót nem sajnálják a személyzettől. Csak néha fordul elő kisebb vita.

Az úr, aki az utazási irodának előre jelezte, hogy ő szigorúan csak vegetáriánus ételt fogyaszt, meglepő átváltozáson esett át, amikor társai előtt meglátta a csábító illatokat lehelő, burgundiai módra készített marhapörköltet. A kedves utas visszaesett mindenevőbe. Mivel az ételt előre kiporciózzák, a reklamálo utas nem kapott a pörköltből. A hangulatos étteremben szigorú rend honol. A felhasználoknál van egy utasnévsor, a nevek mellett ilyen megjegyzésekkel: lisztérzékeny, tejérzékeny, vega. Az idegenvezető néhány név mellé egyéb jelzőt is írna, de belátja, itt ez nem megy. Egyes utasok neve mellé minősítést írni, másoké mellé pedig nem? Hogy nézne ki ez az egyenlőség, szabadság és testvériség hazájában? A ter-

ror idején tizenhárom percenként zuhant le a guillotin bárdja, és csak Vendében százhetvenezer embert öltek meg. Nőket és gyerekeket is. Nyilván a meggyilkoltak könnyebben belenyugodtak halálukba, ha tudták, hogy a szabadság és testvériség nevében mészárolták le őket.

– A tankönyveinkből az elkövetett szörnyűségek kimaradtak. Erről beszélni még ma is illetlenségnek számít Franciaországban és Magyarországon is – zabolázta meg galoppozó gondolatait az idegenvezető.

Egy jázminillatú kisvárosban sétált a csoport. Villanyvezeték, antenna sehol, de itató vályú annál több. Mintha az idő elfáradt volna, leült és nem volt hajlandó továbbmenni a lópatkó koptatta utcákból. Az sem lepte volna meg a csoportot, ha az ódon házak egyikéből éppen D'Artagnan lép ki. Ebben a csipkéskezélős, rizsporos-parókás városban próbált Anti az öreg kárára viccelődni.

– Tudják miért teszi zsebre mindkét kezét a negyven éves férfi? Maga adta meg a választ.

– Mert egyik kezével a pénzét, a másikkal pedig – itt lehalkította a hangját, majd nagyot nyertett. A mellette sétáló nők elpirultak, és elhúzódtak tőle.

– És tudják miért kulcsolja össze mindkét a kezét a hátul az öreg? – és fejével az elől haladó ősz férfi felé bökött. Választ nem is várva röhögve mondta, – mert se férfiassága, se pénze. Azzal látványosan mindkét kezét elől zsebre dugta. A várt hatás elmaradt.

– Nem szégyelli magát, egy idős emberen gúnyolódni? Ez nem sportöltöző, hanem közös kirándulás, ahol kedveljük, vagy éppen elviseljük egymást – tette helyre egy nyugdíjas tanárnő kinézetű utas. Anti hátrább kullogott.

Az óceán felé tartó úton a szállodai vacsorák során kialakult a csoportban az ülésrend. Anti mindig úgy ült, hogy szemben legyen a filigrán Lizával. Sportemberhez illően, esténként csak egy kis pohár sört ivott meg a vacsoraasztalnál, de a poharát mindig a szemben ülő nőre emelte. Olykor kacsintott is egyet. A bor és szerelem hazájában Franciaországban a flört nem számított tiszteletlenségnek. A sörfogyasztás, annál inkább.

A hosszú utazást követően, több éjszakát egyhelyben töltött a csoport. A megérkezést követően választani lehetett a pihenés, vagy a kirándulás között. Szinte mindenki a másnapi kirándulást választotta. Liza, migrénes fejfájásra panaszkodott férjének, és nem tartott a csoporttal. Anti is a szállodában maradt.

A csoport fáradtan, de feltűnően jókedvűen érkezett meg Franciaország legnyugatibb pontjáról, Point du Razból, ahol a sziklák dacolnak az óceán megismétlődő rohamaival.

– Lelógattam a lábam a világ végén – nevetett jóízűen Attila a vacsoránál. A pincérek is elégedetten mosolyogtak. Az előző estéhez képest ma mindenki több

bort rendelt. Anti, a szokásosnál gyakrabban kacsingatott Liza felé, aki egy lopott pillanatban poharát emelte a férfira.

Az öreg elhatározta, hogy vacsora után lesétál az óceánhoz. Megcsodálta ő nap-pal is a pusztát idéző végtelen vízmezőt. Megbabonázta, és parányivá zsugorította a mormogó, zsolozsmázó, időnként locsogó óceán látványa. Szentségtörésnek tűnt amire az öreg napközben gondolt.

– Vajon, egy sáros kis pocsolján nem ugyanolyan fenséges fénnel mutatkozik meg a nap szépsége, mint a legyőzhetetlen óceánon? Estére már másként vélekedett. Vezekléssel sétált le a vízpartra.

– Gyönyörű vagy! – mondta bizalmas közvetlenséggel az óceánnak. Azután nem egyszerűen belemerítette a kezét, hanem megsimogatta a vizet. Magában áhítattal hálát adott, hogy eljuthatott ide – a régiek hite szerint – a világ végére. A sziklákon csúzdázó sósvíz csilingelését hallgatta még egy ideig, majd elindult vissza a szállásra.

– Hiszen én is óceánból vagyok, sós vér folyik az ereimben! – fedezte fel magában a csodát. Hajdanán, irredentának bélyegzett dalt dudorászott visszafelé mentében. A tüskészanót bokrok szegélyezte ösvény mellett valami csillámlót vett észre. Óvatosan lehajolt. A pokrócnyi helyen letaposott fűben egy karórát talált. A holdfényben is látszottak a számlap körüli apró kövecskék. Főlegyenesedett, és percekig csak állt. Majd nagyon lassan a belső zsebébe csúsztatta az órát.

– Sokat érhet – csóválta a fejét.

Másnap a reggelinél Liza csak teát ivott.

– Megyek az óceán partjára és lefényképezem – vetette oda férjének. Rosszkedvűnek látszott, amikor visszatért. Idegesen ült vissza az asztalhoz.

– Mi az a karmolás a kezeden? – kérdezte a férj.

– Jaj, hagyjál már! Megszúrt a tüskészanót, ahogy kerestem a fényképezéshez a legmegfelelőbb helyet.

– És megtaláltad? – szúrta oda a férj. Liza egész nap bosszús volt. Talán azért, mert Anti ma reggel nem dicsérte meg ruhakölteményét, ami inkább mutatott, semmint takart?

A nap végén, a vacsoránál igazi francia hagymaleves volt az első fogás, amit a társaság kitörő örömmel fogadott. Errefelé nem esznek levest minden nap. A meghitt percek veszekedés hangja zavarta meg

– Hol hagyta el azt az órát? Három havi fizetésembe került – csattant élesen a konfekció-öltönyös férfi hangja.

– Maradj már csendben, majd meglesz! – sziszegte a nő.

Bár Liza fojtott hangon beszélt, de még így is meghallotta Anti, aki nem a szokott helyén ült, hanem hátul a terem végében.

Elnémult mindenki. Hallani lehetett, amint igyekezetében a felszolgáló ruhája surrog. A frissen felmosott márványpadlón gumitalpú cipője miákoló hangot adott. Az evőeszköz és tányércsörgés is nagyon hangosnak tűnt a várakozó csendben. A férj felsőtestének erősödő hullámozása, mint egy szeizmográf, közeli dühkitörést jelzett. Ekkor az öreg felállt az asztalától, és méltóságteljes lassúsággal, de határozottan ment a házaspár felé. Mindenki feszülten figyelt. Szokásától eltérően, még a főpincér sem csípett bele a pénztárosnő fenekébe, amint elhaladt mellette. Megállt, és várt ő is.

- Egy órát találtam – szólalt meg mélyhegedű hangon az öreg. – Az önöké?
- Igen – kapott az óra után a férj és lihegve kérdezte.
- Hol találta?

A férj az öreget nézte, az öreg a nőt, akinek remegett a keze és elsápadt. Tágra meredt barna szemével – amely most nem volt kifestve – esdeklően nézett az öregre.

– Így nézett rám, és könyörgött némán Lotti kutyám is a kutyaemenhelyen, hogy őt válasszam, őt vigyem el magammal – ismert rá a szempárra a megdöbbenő öreg. – Hűséges kutya volt!

– Itt találtam az asztaluk alatt, mikor este jöttem vissza az óceánról, hogy megigyak még egy ampullával. Látják, milyen vén bolond vagyok! Elfelejtettem reggel odaadni. Csak az öreg látta, hogy a nő halkán, egy léggömb felfújásához elegendő levegőtől szabadult meg.

Az út másnap folytatódott a szárazföld belseje felé. Pontban tízkor az öreg előre ment a váltósofőrhöz.

– A szokásosat – és már nyújtotta is a pénzt.

– Tegye csak el! – A sofőr bizalmasan közel hajolt az öreghez. – Valaki kifizette önnek előre a húsz butéliát a hátralevő öt napra – és fejével a parfümillatú nő felé mutatott, és irigységgel párosult csodálattal bámult az öregre. Az öreg arca elszürkült. Fejét elfordította, amikor a nő mellett elhaladt.

Az út hátralevő részében minden olajozottan működött. A vegák vegetáriánus, a lisztérzékenyek lisztnélküli ételeket fogyasztottak, és a tejérzékenyeknek sem kellett csalódnuk.

Meglepetést csak az keltett, hogy az öreg a napi négy butélia bor adagjáról lemondott. Áttért a sörre. Napi söradagját reggel előre kifizette.

– Bizonyára a kézilabdás Anti sportszerű életvitele hatott rá – könyvelték el az utasok.

Domonkos László

Kocsmázás

Számított rá, vagy legalábbis számolt a lehetőséggel. Megkeresték azt és megpróbálták megkönyvékezni emezt is, amazzal is beszéltek, ezt csak felhívták, és... Igaz, mondtak, beszéltek, suttogtak, pusmogtak mindenfélét. Gábor leginkább persze arra a valószínűleg már mindörökre az idegeibe merevült nem régi júniusra emlékezett, ez volt az origó, a kezdet kezdete – az a jeges, hűvösségében bénító-dermesztő iszonyat, ami a váratlanul megjelent, senkinek sem köszönő, szótlanul sitelve sürgő-forgó öltönyös-nyakkendősférfiak nyomában söpört végig a folyóparti épületen. Onnantól kezdve, hogy elsuhantak a dermedten bámuló Suhajda Erzsike néni mindentudó bejárati pultja mellett, meg sem álltak a legfelső emeletig, ahol – ha a kiadóban akadt (elég sűrűn) dolguk, bárki láthatta a folyóirat szerkesztőségének ajtajára villámsebessen felkerült, leviaszolt pecsétet, kettőt vagy hármat, megbízható mozdulatlanságban, fenyegetőn pöffeszkedve.

Gábor éppen az asztalánál ült és próbálta elmélyülten tanulmányozni a havi sajtótétítések rendjét és az aktuális filmes információkat tartalmazó, mélykék tájékoztató füzetke tartalmát – az arcába csörömpölő piros telefon durva, könyörtelen, hangos tapintatlansága azonnal mindent megsemmisített. Bibe János volt, a megyei pártbizottság osztályvezetője.

Gábor már évek óta viszonylag jól ismerte. Gyakran járt be a szerkesztőségbe, a rovatvezető baráti(bb) köréhez tartozott, talán évfolyam- vagy csoporttársak is voltak anno, a sok bunkó barom elvtárshoz képest kimondottan értelmes, intelligens fickónak számított, s bár érződött benne egyféle kiégettség, minden mindegy cinizmus és legyintő eszménytelenség, ez még mindig a legkevesebb, vélte Gábor, nem is csak a többiekhez képest, de azt is alapul véve, milyen lehet nap mint nap ezek között, illet képviselve, ebben a funkcióban, erre téve föl egy egész, jobb, minőségibb sorsra is érdemesnek ítéltethető életet.

Hogy Bibe elvtárs kifejezetten bensőséges, meghitten közvetlen viszonyban állt a fröccsök és röviddek bagó- és izzadságszagú univerzumával: a szerkesztőségek világában meg előtte a külvárosban felnőtt Gábornak sem különösebb újdonságot, sem semmiféle meglepetést vagy pláne megrázkódtatást nem okozott. Mindig és mindenhol mindenki ivott: a kültelki haverok az iparitanuló iskola vagy a meló után, többnyire a sugárúti Nejlonban vagy a Cukiban, az „igazi” melósok ahol csak lehetett, a háziasszonyok a konyhában, a belvárost járók a Hágiban vagy az Alabárdosban, a Bajszárnál vagy a Gambriuszban, a Négylépcsősben vagy a Csirkében, a Kékgolyóban vagy a Somogyi utcai Hordóban, az alsóvárosiak a Hatcsöcsűben vagy a Sárkányban – helyből választék volt elég, bár jóféle piából lett volna annyi. De az

agyonkénezett fehér borok, garázda ízű hubik, mecsekik meg cserkók, a csőbányász vagy ritkábban a kinizsik, netán a rémes lengyel sörök mindenható mindenségével keveredetten némi szükségszerű megedződöttség és majdhogynem hétköznapi rutin is jócskán vegyült belé – valahányszor Bibe János szapora poharazgatásba merült valamelyik – többnyire azért magasabb beosztású – kollégájával, sem különösebben nehéz, sem megerőltető vagy különleges nem volt alkalmilag és átmenetileg csatlakozni hozzájuk, valahányszor csak – néha – hívták.

Most viszont kifejezetten őt és egyes-egyedül őt Bibe elvtárs hívta, hangja határozott volt és barátságos rámenősséggel, finoman éreztetve ellentmondást nem tűrőn utasító: komoly és fontos ügyben feltétlenül beszélniük kell, találkozzanak már holnap az egyik, Gábor által fura módon kezdettől fogva szívből utált belvárosi sörözőben, délután 5-kor, feltétlenül és mindenképpen, sürgősen és okvetlenül.

Erre azért így mégsem számított. Gábor először arra gondolt, nem vehetik őt igazán számításba, nincs ő úgy és annyira jelen a helyi, pláne nem az országos irodalmi életben, jó, azt azért sejtette, hogy nagyon is tudják róla a bölcsészséget meg az egész irodalom-buzeranciáját, node ő csak egy kritikus meg egy alkalmi tárcaíró egy napilap kulturális rovatában, pláne közismert, hogy a szerkesztőség három nem párttag munkatársának egyike, a másik kettő – a nála jóval idősebb Orosz Rezső, a kiváló irodalmi riport-író kolléga, az alföldi tanyákról nemrégiben megjelent kitűnő szociográfia szerzője, no meg közös barátjuk, a Gáborral majdnem egykorú, romlatlan és tehetséges kisteleki parasztfiú, Kondoros Jani – szintúgy aligha alkalmas egy szigorúan politikai okokból világgá zavart folyóirat embereinek pótlására. Hiszen ők eleve kívül vannak a körön, ama derék és bensőséges, a szocialistánál is szocialistább megbízhatósági elvtárs-búvkörön, varázsgömbön, csodapalotán, amihez nem feltétlenül kellenek holmi közös vadászatok, elég néhány feles vagy fröccs a sajtóházi klubban, meg hát leginkább az a bizonyos tagkönyv, néhány közös gyűlés vagy közös ülés, utóbbi esetleg egybeírva is akár, különnemű és szerencsésebb esetekben – no meg mindenekfölött: a mi kutyánk kölyke mágikus jelentéstartalmának vidéki, kimondatlan mindenekfölöttiségben abszolúte meggyőző, mindig és mindenkit, mindenhol és mindenkor végképp egyértelműsítő menlevele. Rezső bátya mondogatta is olykor: komám, holló a hollónak, tudod... de te meg csak annyira, amennyit a saját tisztességed megenged.

Bibe János nyúlánk, enyhén túlmozgásos benyomást keltő, értelmes arcú fickó volt, Gábornak úgy tűnt, az évek múlásával feje mindinkább vöröslő színárnyalatot öltött, háta hajlottabb, beszéde egyre közönségesebb lett – túlzottan finomkodónak, a szabadszájúságot különösebben kerülőnek addig sem igen volt mondható –, most, amint leültek a némileg erőltetetten bajor hangulatokat árasztani kívánó pincehelyiségben, ahol a Hofbrau szóösszetétel mintha minden olvasható felületet uralt volna, perceken belül persze hogy a folyóirat körüli, nem mindennapi meny-

nyiségű port-szennyet fölvert ügy került terítékre. Gábor a kék-fehér kockás abroszt nézte, az járt az eszében, tényleg ugyan hogyan kerülhetett a látóterükbe. Akikről – immáron sorstársként – eddig hallott: vagy számára ismeretlen-közönyös vagy vitán felül tehetségtelen akarnoknak vagy sznob szerencsétlennek számító alak volt, jóval később hallotta, hogy persze Rezső bátya is sorra került, no igen, hát ha Gábor is sorra került, ő pláne nem maradhatott el a kiszemeltek köréből.

Bibe a második kört rendelte.

– A te írásaidból valósággal süt a kulturáltság, biztos tudod, vannak, akik finomkodónak, angломánnak meg Európa-buzinak tartanak, aki állandóan idézget meg utal, sanda célozgatásaival így szolgálja a sorok közötti üzengetés nagy és nemes ügyét – mindentudó cinizmussal elmosolyodott – Gabi, én tudom, hogy emögött mi minden van – tette a kezét Gábor karjára. – Másképp fest ez az egész dolog. Tudjuk.

Gábort némileg meglepte az osztályvezető éleslátása. Tudta ugyan, hogy Bibe meglehetősen tájékozott, a pártbizottságnak még felsőbb vezetői közül is jócskán kiemelkedik iskolázottságával, intellektuális felvérteztségével és műveltségével, nyilván ezért is járt és jár be viszonylag gyakran szerkesztőségekbe és ápol kimon-dottan derűs-nyugodt, szoros-rendszeres kapcsolatot többekkel, ami nemcsak báráti-elvtársi-haverkodás vagy éppen információszerzés, hanem mintha némiképp a hasonló a hasonlóknak örül evidenciájának kísérleti alkalmazása – hadművelete? – is lenne. Meglehet, ebben a helyzetben ösztügeszcziós módon túlzó-önfelmentő is, viszont mindenképpen rokonszenvet, őszintébb-bizalmasabb kapcsolatépítést biztosító eljárás. Ebbe az én aprócska jellemzésem-elemzésem is belefér, suhant át rajta, végtére is évek óta ismernek, a pébé osztályvezetőjével meg poharazgatás közben ki ne cseverészve szívbizalmasan-pletykálkodva ezt-azt a kollégákról. És ki ezért, ki azért, a végeredmény a lényeg. Meg a körítés. Rizottó nélkül nincs haszon, villant belé Rejtő gúnyosan kifordított mondata.

– Olyan helyzet állt elő, Gabi, ami több szempontból példátlan. Ilyet nagyon nem szoktunk csinálni, de ez most rendkívüli szituáció. Szükségállapot – tette hozzá kajánul, felvillantva Gábor előtt az unásig ismert tábornok sötét szemüvegét, akiről azt olvasta az egyik szamizdatban (ötágú csillag-ragadozó madár tépi a lengyel zászlót a címlapon), hogy igenis, ő az év embere – ő, nem a villanyszerelő. Lech bajusza egy pillanatra eltakarta a júniusi lapszám citromsárga borítóját, máris hazai akvarellek úsztak a képbe, igen, azok a viaszpecsétek meg azok az öltönyösök, suhant át egyből Gáboron, az a jeges, dermesztő rémület, néma, bénító döbbenet – nem, ilyet még nem lehetett sohasem látni ott, ahol szerkesztőségek vannak meg kiadó meg klub meg porta Suhajda Erzsike néniel, dohányszagú szobák emeletről emeletre, írógépkattogás, mindentudó titkárnők és mindenre kapható gépírónők, indigók és telefonok, kosarak a nyomdába viendő kéziratoknak, a konyakos meg borosüvegek

a nagy cinikus dumáknak, a fotóriporter elmagyarázza, miért hívják Szmolnijnak a szomszédban található zónázót („tudod, Lenin is azt mondta, csak átugrok ide a Szmolnijba”), a maximum délelőtt tizenegyig józan költő-rovatvezető, ha kedve szottyan, elszavalja, hogy most van a nap lemenőbe’, felmegyek a kiadóba. Igen, ebbe az egészbe valahogy nem illett, vad és szokatlan és diszharmonikus és rémisztő volt az a június. Pedig már túl voltunk Csernobilon meg a brazilok 3:0-ás megverésén, villant belé, de már érezte, Bibe János megfogja a karját, belédiktálja a következő felest és már emeli is föl, gyere, átmegyünk a Csirkébe, az jobb hely, mondja, a Csirke vagy húsz százalékkal lepusztultabb mint ez söröző, annyiival kijebb is van a belvárosból, Bibe láthatóan otthonosabban érzi itt magát, egyre tanárosabb, átvált egy enyhén leereszkedő stílusban fejtegető szakoktató és egy fontos ügyben eljáró főhivatalnok némiképp atyainak játszott szigorának vegyülekére, valamilyen enyhén diabolikus, ám kedélyes derűben. Mondja, csak mondja, keni-vágja-löki, ahogy a szerkesztőségben mondanák, szükségállapotban rendkívüli szabályok és törvények érvényesek, fejtegeti okoskodva, ezért van most nagyon szükség felelősségteljes, komoly és elkötelezett, ugyanakkor igényes, színvonalas és hozzáértő, alkalmas gárdára egy ilyen patinás, nagymúltú folyóiratnál. Meg sem hallja Gábor végigmondani is alig engedett mondatát, hogy sohasem dolgozott folyóiratnál, ő nem is szerkesztő tulajdonképpen és semmiféle tapasztalata nincs az efféle feladatokhoz, nem baj, lesz majd aki segít, munkatárs lennél, olyan főszerkesztőről meg helyettesről gondoskodunk, hogy nem lehet gond, közben már jön is a következő kör, Bibe egyre harsányabb, már olykor ismétli is magát, egyre kevésbé figyel Gábor válaszaire.

Érdekes, a folyóirat korábbi, gyakorlatilag össze külsős munkatársának kollektív tiltakozását egy szóval nem említi, zsolozsmázza magában Gábor. Ezt-azt pedig erről is rebesgetnek, hallotta, állítólag a legfelső pártvezetésnél is járt küldöttség vagy ment tiltakozás a „szükségállapot” előállítására és a nyomában a megszüntetés, a kirúgások ellen, természetesen, hogy nemcsak szolidárisak az eltávolított folyóirat-munkatársakkal, de senki nem is vállalna szerepet bármilyen mesterséges, kívülről-felülről jövő, holmi Bibe-irányból érkező utódokkal. A Kiváltó Okot, az Ősbűnt meg pláne nem emlegeti, summázta Gábor már némi kajánsággal. No persze, az ősrégi nóta. Ördög a tömjénfüsttől. Hiszen harminc éve lesz már most ősszel. És abban az egyetlen versben több mint nyilvánvaló utalások, célzások, allúziók – „és a csillagos estben ott susog immár harminc / évgyűrűjével a drága júdásfa”, hát igen. Már látta maga előtt az alig két évvel azelőtti képsort, a végtelennek tűnő kutyagolást szellemi nevelőapjával azon a verőfényes nyárutóli délutánon a főváros külterületén, mire végre, nagynehezen, verítékeztve elértek az óriási temető túlsó végébe, a kerítés közelébe, egyre gyakrabban a bokatörés kockázatát vállalva a mind elhanyagoltabb, hepehupás dzsungelben, miközben egyre idegesítőbben zúgtak fölöttünk a közeli repülőteréről jóformán egymás nyomában fel- és leszálló gépek. A gyom- és

indafüggöny egyre áthatolhatatlanabb lett, amikor észrevették az első apró piros-fehér-zöld szalagocskát az egyik nagy horpadás közelében egy cserjén. Parcelaszámnak, feliratnak már jó ideje nyoma sem volt, de sejtették: a keresett helyen járnak. Ahol talán legsűrűbb volt a bozót és legtöbb a szalagocska, megálltak, az izzadság állhatatosan csorgott lefelé a homlokán, bele a szemébe, a jólismert férfihang, meg elfúlóan, addig soha nem hallott tónusban: úristen, lehet hogy itt fekszik Magyarországnak miniszterelnöke...? Hirtelen az a néhány sor suhant át előtte az ösbűn-versből, amivel, úgy érezte, tán megtalálta a megoldást. Hogy mit kéne mondania. De tudta, hogy nem fogja mondani. „... nem tudom, még hogyan viselem tartósan a szégyent / hogy együtt néztük ugyanazt az eget folyót hangyafészkét / és másképp vert a szívem másért pirultam el / másért szorult ökölbe a kezem és másképp láttam / ugyanazt a fát ezüstlő éveinkkel sújtva súlyos emlékek / alatt recsegni-ropogni-hajladozni büszkén –”

Bibe elvtárs persze most már újabb kört hozott – ebben a harmadik kocsmában már érte kellett menni a pulthoz, a fal mellett álldogáló fémhordók mellé –, Gábor úgy látta, már inkább magának, mint kettőjüknek, de növekvő szorongással érezte, hogy szabadulni egykönnyen nem fog, egyre inkább kavargott a gyomra, feszült a feje, érezte az alkohol mind vadabb keringését az ereiben, egyszerre volt hol ernyed, hol pattanásig feszülően élénk, Bibe egyre ingerültebb, már akkor villant a szeme, mikor az előbb – maga is csodálkozott – Gábor lassan csóválni kezdte a fejét egyik szabadkozó mondata közben és után, immáron ő is sokadjára ismételve magát. Az osztályvezető egyre értetlenebbnek tűnő dühvel kiabált, Gábornak egyre inkább úgy tetszett, nem is vele és nem is neki igazán, inkább a világnak magának, mind jobban nekivadulva, tehetetlenül, már-már toporzékolva az eredménytelenségtől.

De hát ki félemlített meg, Gabi!?! Ki?? A Csoóriék félemlítettek meg?!

A Csoóriék, uramisten. Nem is ismerte Csoórit, vagy tíz éve már ugyan erősen szerette és olvasta az írásait, főleg az esszéket, de ezt talán még ezek sem tudhatták. Vagy mégis...? És mi az, hogy Csoóriék? Kik azok a Csoóriék? Nyilván a körülötte levők, a barátai, azokról meg végképp nem tudta, kicsodák. Akik megfélemlítették. A tolvaj jutott eszébe, aki rablót kiált, ez a kiáltás már inkább ordítás volt tényleg, még egy ilyen eszelős kocsmázásnál is feltűnő talán, ráadásul Bibe János vöröslő feje a füsttengerben már réges-régen nem a szerkesztőség oly ismerősen varázslatos világát idézte, Gábor, igyekezvén kilehelni a szeszt, hepehupákat látott maga előtt meg cserjéket, izzadt, haloványan mintha apró szalagocskák is rezegtek volna előtte, azon kapta magát, hogy félig suttogva csak egyetlen szót motyog maga elé a kocsmái hangzavarban, egyre fáradtabban, azt hogy nem, nem, később újra, hogy nem, nem.

Szili István

A kisbíró halála

Hát bizony szomorú történet ez.

Tanulsága csak annyi, hogy a józan élet biztonságosabb. De hát honnan tudhatta volna azt Gábor, a kisbíró? Amikor is neki olyanban még nem volt része? Ha csak egészen kicsi korában nem. Amire már egyáltalán nem emlékezett. És pedig azért nem, mert Gáborunknak „szölleje” volt. És akinek szölleje van, annak bora is van. És akinek bora van, mindent megtesz azért, hogy ne legyen. És ha már ez is sikerült, azért tesz meg mindent, hogy másoknak se legyen. Kerül, amibe kerül. És bizony Gáborunknak egyszer az életébe került. Igaz, azt aligha szívesen adta, de abban a kritikus időben – hiszen akkor is erősen illuminált állapotú lévén – végképp nem tudott beszólni a dolgok folyásába. Amikor meg már tudhatott volna, akkor bizony erősen meg volt halva. Nem is akármilyen körülmények között.

A kisbíroság igen régi, és sajnos mégis kimúlt hivatás a sok szép régi léhűtő mesterség között. No, senki meg ne sértődjön, nem annyira a kisbíró hűtötte a levét, de mivel ilyen hajlamúak között forgott, hát óhatatlanul rá is ragadt belőle valamennyi. Gáborra mindenekelőtt a bor szeretetének pártolása, de olyannyira, hogy még a hétköznapi beszéde is borbeszéddé változott. Ami annyit tett, hogy a feleségén és önmagán kívül nem igen értette meg senki. Az persze, hogy ő azért értette magát, csak egy feltételezés. Bizonyíték nincs rá, és már nem is lesz. A feleség azonban annyit egészen biztosan értett, hogy Gábort zagyva és gyorsbeszédű szélsőséges állapotokban minél gyorsabban ágyba parancsolta. A mi Gáborunk mohó szenvedélyén annyit könnyített a sors, hogy igen kevés ital igen gyorsan megártott neki. A természetnek e bölcs rendelvénye lehetővé tette, hogy Gábor ne egy-két hét alatt igya el a borát, hanem az legalább karácsonyig betartsa. Itt már elmondhatnám, hogy egyszer ebből történt a baj, de ne siessünk előre, mert Gáborunk emléke a sietségénél jóval többet érdemel. Mert hát Gábor, igazi kisbíró lévén, nagyszerűen dobolt.

A kisbíródob és dobolás régi szép katonai hagyományokban gyökerezett. Azokból az időkből, amikor még évente háború, vagy legalábbis hadgyakorlat zajlott. Rendszerint egy suttyó legény nyakába akasztották a dobot, az pedig kiverte rajta a lépést, hogy ne féljenek a katonák a halállal szembe menetelni. Mentek is azok, amíg a kisdobost le nem lötték, vagy ők maguk nem tértek más belátásra, és sietősen hátat fordítottak az ellenségnek. A beköszöntött hosszú, unalmas és csendes békeidőben valaki végre kitalálta aztán, hogy dobszóra történjen az előjáróság ötleteinek kihirdetése. Arra majd egészen biztosan felkapják a fejüket a katonaviselt férfiak, no meg a menyecskék is, máris a várható veszteségre, vagy

hetykebajszú katonákra gondolva. Gábor bácsi csaknem ilyen elkötelezettséggel verte a dobot, még a második nagy háború után is, pedig akkorra már mindenkinek elege lett a harci zajból. Nem úgy azoknak, akik minden áron meg akarták változtatni a népet. Mit a népet! Az egész világot! Ősidőktől meghonosodott jó szokásaikat kritizálni kezdték, napjaik menetét új módra igazították. Még a köszönést is megváltoztatták. – Szabadság! – kellett mondani egymásnak, ha az emberek találkoztak. – Szabadság! – válaszolták egymásnak, majd csendesebben hozzá tették: hiszen éppen a' kéne, a szabadság! Na persze, nem mindenkivel ment így az újmódi barátkozás. Akadt olyan is, aki csak azért is adjonistént köszönt. Az ilyennek aztán magyarázhatták, hogy ez a köszönés már elavult, ideje, hogy mindenki szabadságot köszönjön. – *Arra gondoltam én is,* – válaszolta a kioktatott. *Csak nem hagyta az úrelvtárs végig mondani. Azt mondtam volna, hogy adjon Isten szabadságot!* Hijjnye! Ettől aztán felemelkedett a pumpa a kioktatóban! – *Maga marha! Isten nincs, így hát a szabadságot sem ő adja! Azt nem tőle kell várni...* – *Háthanem kitől?* – vetette közbe a sértegetett ember. – *Kitől, kitől, maga nagy marha. Hát a Népi Demokráciától! Az adja magának a szabadságot!* – *No, ha az adja, akkor én még nem kérek belőlle. Majd csak ha beválik.*

Az ilyen szóbeszédért aztán egy szép napon parancsba adták Gábornak, hogy járja végig a falut, és hirdesse ki az újmódi köszönési kötelezettséget. És, hogy ha valaki esetleg másként gondolná, hát számítson arra, hogy egy hétre átnevelő táborba viszik. Volt akkorra már mindenféle tábor, a vele való fenyegetődzés már az előző hatalomnál elkezdődött. Mindezt aztán nem is lehetett félvállról venni! Hát ezt kellett Gábornak kidobolnia. Hogy el ne felejtse a szöveget, szép nagy betűkkel leírták neki, aztán a nyakába akasztották a dobot, alátolták a kerékpárt és útnak indították. – *Aztán vigyázzon ám, hogy mit mond, Gábor bácsi! Mert maga sem lehet kivétel, hallja-e?* Hallotta ő, hogyne hallotta volna. De aztán az jutott az eszébe, hogy legalább harminc helyen kell ezt kidobolnia, és addigra ő úgy ösz-szeszárad, mint döglött béka a napsütötte homokon. Persze, ezen is lehet segíteni. Ami mindössze abból áll, hogy a belső zsebéből előhúzza a boros flaskáját, hogy nagyot kortyoljon belőle. Nos hát, ha a lehetőség adott, élni kell vele. És úgy lőn. Ezután már nagyon is pergőn ment a dobolás, olyan hosszan, hogy az emberek rászóltak, hagyja már abba és mondja el végre, mi az újság. – *Hát az,* felelte Gábor, *hogy szabadság!* – *Micsoda? Szabadság? Miféle szabadság? Nem kell talán dolgozni?* – *Dehogynem,* felelte Gábor. *Dolgozni, azt kell, még hozzá táborban. Mer', hogy ezentúl ott lesz a szabadság.* Hát ez bizony elég zavarosnak, sőt ijesztőnek hangzott. Még szerencse, hogy az egyik ember elvette a dobszöveget és felolvasta. Lett is rá nagy röhögés, ami azonban gyorsan elhalkult, mert éppen arra karikázott a párttitkár. – *Szabadság,* köszöntött rá jó hangosan az emberekre. – *Magának is,* válaszolták illemtudóan a népek. De a párttitkárnak ez nem volt elég illemtudó.

– Ezentúl ne azt mondják, hogy „magának is”, hanem csak azt, hogy „szabadság”! Megértették? – Megérteni megértettük, ha egyszer magának nem kell a szabadság. Amúgy mi is megvolnánk nélküle. – Tyű, az áldóját! Nem azt mondtam, hogy nekem nem kell a szabadság! És maguknak is kell, vagy talán rabságban akarnak élni? – Táborban? – kottyantotta közbe egy menyecske. – Dehogy táborban, itt a faluban. Itt, itt kell a szabadság! Hát nem értik?! Azt akarta még hozzátenni, hogy tökfek, de ezúttal türtőztette magát. – Hát rendben, mondta egy öreg, ha így kell, hát így köszönünk a faluban. De a szőlőben már nem. Bár – jut eszembe – nemrégén még azt kellett mondanunk, hogy Kitartás! A párttitkár szeme erre föl egyenesen szikrázott. – Az fasiszta köszöntés, ember! Nem tudja? Ki ne mondja még egyszer! – Hát az úrelvtárs nem fas...szista? – kérdezte álmélkodva az öreg. – Na jó, ne vitatkozzunk, csillapította magát a párttitkár. – Mondja hát végre, hogy szabad-ság! – parancsolt az öregre. – Szabadság... itt a faluban! – vágta ki az öreg. – No jó, úgy látom, gúnyt űznek belőlem. Akkor majd másként beszélünk. És elkarikázott, miközben szikrázott a szeme. Gábor viszont a nagy ijedségtől egészen megszomjazott. – No emberek, lesz itt szabadság, csak nehogy fájjon, mondta egy ember, és nem tudta még, hogy milyen igazat beszélt. Gáborban a bor elűzte a felgyülemlett felhőket, és újabb hosszantartó dobszóval nekivágott a következő hirdetőállomásnak. Amikor a népek összesereglettek, olvasni kezdte a dobszöveget. Pontosabban csak kísérletet tett rá. – A köz...a köss... a közegéssé...gesi előjáróság hirdetése... ara kérgyűk a lakóságot, hogy esztán úgy köszönnjön, hogy zabaccság! De hirtelen felrémlett benne, mintha az előbb a párttitkár még mást is hozzátett volna. – Úgy köszönnjön, ismételte magát, hogy zabaccság... itt a faluban. Szabaccság itt a faluban... és... Akki nem tarcsa be az élő... az ellő... az elírást, asztat kényszerzubbonyba csuktyák. Punktumm. Vitának helye nincs! Ezt a szófordulatot fűzte még hozzá, mint egy pecsétet, képzettsége, hivatalossága jeleként. Na lett minderre nagy sűgás-bűgás, felzúdulás! Azt azért mindenki sejtette, hogy a Gábor papírján nem egészen ez szerepelhet, amit mondott, de azt is sejtették, hogy nem is lehet annyira távol a valóságtól. Így járta végig Gábor estére mind a harminc hirdető helyet, három kocsmát is útba ejtve (az egyiket kétszer is), hogy felerősödő szomjúságát rendre lecsillapítsa. Az utolsó hirdetést bizvást már a marslakók is mondhatták volna. – ... baccság minden faluba, jóemberek! Ezután csak esztet köszönnyétek, mert le lesztek csukva. Az e'társak... a faszisták nagyon mérgessek, ha valaki aszt mongya, hogy kitartás. Aszt má nem szabad mondanyi, bár naty szükség vóna ety kis kitartásra. No zabaccság. Zabaccság a falvakba... Minden faluba! Asztán mindenki észné' legyen, mer... mer... no majd a munkatáborba' találkozunk! Még jó, hogy Gábor útja csak estefelé ért véget. Így a munkahelyén már nem látták, mennyire megviselte az egész napi munka. Hiába no! A szabadság kihirdetése – a történelem a tanú rá – soha, sehol sem ment simán. De azért

Gábort többé nem bízták meg hirdetéssel. Ami cseppet sem változtatott borkedvelő hajlamain, sőt! Azt hallotta valahol, hogy a búbánatot borba lehet fojtani, ezért hát a magáét fojtogatni kezdte, begyakorlott szorgalommal. Éppen emiatt – bizony, saját magának is meglepetésként – úgy november vége előtt egyszer csak elfogyott a bora. El azért is, mert kevés termett. Kevés, mert amikor permetezni kellett volna, Gábor csak a saját torkát permetezte, mástól vett orvossággal. Ettől aztán Gábor még búsabbá változott. Már annyi fojtogatni valója akadt, hogy a kocsmáros is megsajnálta. – *Menjen haza, Gábor bácsi, az asszony már várja a vetett ággyal. Aludja ki magát, ne búsuljon annyit.* Nagy duzzogva az öreg haza is indult. Kerékpárját maga mellett tolva, hiszen már régóta nem szállt fel rá, de amibe két kézzel meg tudott kapaszkodni. Legalább is akkor, ha jó úton haladt. De Gáborunk gondolt egyet, és most váratlanul az esteledő homályban megbúvó botoló füzesnek vette az irányt. Régebben abban szokott ő is kosárnak való vesszőt vágni. De az tényleg régen volt. A füzesben még kerékpár nélkül is bajos volt a közlekedés, nem, hogy kerékpárral. Mondhatni, olyan bajos dolog volt, mint ha valaki létrát vitt volna keresztben az erdőn. El is esett szegény egykettőre. Ez volt a kisebbik baj. A nagyobbik az volt, hogy egy hegyes fűzfacsonk feltépte a nadrágját. Abban pedig a visszeres lábaszárát. És a mozdulatlanul, magatehetetlenül heverő borgőzös ember egykettőre elvérzett. Meg se találta volna reggelig senki sem, ha a közelben labdázó fiúk véletlenül a füzesbe nem rúgjuk a labdát. Éppen oda, ahol Gábor azidőtájt végképp kibocsátotta a lelkét. A labdát egy fiú kezdte keresni, és meglátta a földön heverő Gábort. Hiába is ébresztgette. A sok kifolyt vért meglátva nagyon megijedt és hívta a többieket, hogy segítsenek. Ráncigálták, élesztgették, mindhiába. Már a teste is kihűlt. Hiába várta akár a megvetett ágy is, többé nem volt szüksége rá. Gábor elnyerte feneketlen bújának jutalmát, a legvégső nyugalmat, és a vele járó örök szabadságot. Ezért mondtam hát, amit mondtam, hogy a józan élet biztonságosabb.

Persze, az se mindig.

Petrusák János

EM@IL-novella

(Részlet az EM@IL-regényből)

Történetek a mai valóságról nem csak e-világban...

Előszóban: én nem Emil vagyok, se nem Émile, Emilio, Emilis, se nem Eemeli vagy Eemil, sőt a latin Aemilius nemzetségből származó sem, ahogyan electronic mail, tehát rövid néven e-mail sem, hiszen nem erre kereszteltek. Bár, ha lehetséges egyes helyeken Szódavizecske meg Fehérházacska nevet adni a gyerekeknek, akkor... Inkább nem vállalom. Csak azt, hogy ezen elektronikus levelek egy részét én írtam, más részét hozzám írták, ezért nem az én gondolataim, bosszúságom benne, hanem barátaimé, akik megosztották velem. Ugyanis az igaz barát mindent megoszt, leginkább azt, amiből a másik nem kér.

Többször a sokból egy kör, avagy körbe-körbe e-mail lett.

A sok egymással megosztásból...

Magyarázat: dátumozást nem írok, az idő úgyis szubjektív. Kronológia viszont van az e-mailek között, mivel az egymásra épülő történetkockák így adnak ki egy egészet. Ahol szükséges, azért dőlt betűkkel jelzem, hogy az e-mailváltás között pengeváltás nem (de néha majdnem), viszont idő eltelt, még hozzá mennyi. A csúnya szavakat, ha voltak – bár nem én használtam azokat –, mégis kimezgeréltem, amúgy nyugodtan a saját levelekbe (is) bele lehet azokat gondolni. S magunk a történetbe élni...

Ami most zajlik, éppen...

Ahogy ezt írom...

Talán e-mailben?

ÉN

Tisztelt Pályázati Kiíró!

Szeretnék az alább mellékelt írásommal jelentkezni az Önök által kiírt pályázatra.

Az írás a pályázati kiírás szerinti karakterszámú, sem eggyel több, sem kevesebb, éppen annyi, amit meghatároztak. Továbbá büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, a mellékelt mű az én szellemi termékem, ahhoz másnak sem személyhez fűződő, sem vagyoni joga, követelése nem áll fenn.

Üdvözlettel: Pályázó

(Nem érkezett válasz, sem a befogadásról, sem arról, hogy mi van, pedig izgatottan vártam-vártuk. Néztem azt is, hátha a honlapukon valami, de semmi.)

(Amikor már a pályázati határidő rég lejárt, és a korábban kiírt elbírálás is, megint írtam nekik.

Hogy kérdezzem, mi van.

Udvariasan, gondolom.)

ÉN

Tisztelt Pályázati Kiíró!

A pályázat eredményét mikor lehet megtudni?

Üdvözlettel: XY pályázó

(Semmi.)

ÉN

Üdvözlöm!

A pályázat eredményéről MÉG MINDIG nem lehet tudni?

Üdvözlettel: XY

(Aztán még semmi és még semmi.)

(Ami marad.)

ÉN

Tisztelt Pályázati Kiíró! Aggódom Önökért! Csak nem történt valami baj, hogy semmi hír Önök felől?

Üdvözlettel: XY pályázó

(Aztán jött, három egész hónap múltán végre valami!)

Ő az ŐK nevében

Tisztelt Y,

elnézést a késlekedő válaszáért, több kolléga is lebetegedett az elmúlt hetekben, így akadozott a levelezésünk. Átbeszéltük a pályázatokat a szerkesztőségükben még hó folyamán, és a beküldött munkákat továbbítottuk a felelősnek.

Köszönettel vettünk minden hozzánk eljuttatott pályázati anyagot.

üdvözlettel, W

(Ennyi. Gondoltam. De nem!

Ugyanis én ezt megköszöntem)

ÉN

Üdvözlöm!

Köszönöm, hogy válaszoltak.

Üdvözlettel: XY

(Ez nekik azonban nem volt elég.)

(Mert írtak.)

Ő (ŐK)

Tisztelt Uram!

Köszönjük, hogy pályázatküldésünket megtisztelte kéziratával. Levelét továbbítottam főszerkesztőnknek. Amennyiben ő lát lehetőséget abban, hogy van magában valami lehetőség, keresni fogja Önt.

Üdv.: W (Q)

(Erre mit írjak?)

ÉN

Tisztelt W (Q)!

Ismételten köszönöm, hogy foglalkoznak velem.

Amennyiben lehetőséget látnak ebben, reményekkel várom a folytatást.

Üdvözlettel: XY

reménykedő

(Erre aztán egy hónap múlva...)

Ő

Kedves Kálmán,

kaptam anyagod, amellyel három gondom van, első, hogy erőszakos vagy, másodszor dilettáns, harmadszorra meg még erre büszke is. Pedig engeddd meg nekem, hogy őszinte legyek, hiszen mindenkivel az vagyok, olyannyira bűn rossz az a verseid, hogy el sem voltam képes olvasni őket. Kérlek, ne írd, mert minek, ne is olvass, mert neked az is felesleges. Többé se minket, se más szerkesztőséget meg ne keress, minek, mivel neved és e-mail címed mindenhol elküldtem, azaz, hogy te egy nagyon bolond, nagyon dilettáns és nagyon erőszakos ember vagy, akit arról a partvonalról is kijebbb kell szorítani, ahonnan sohasem kerülhetsz beljebb.

Maradok teljesen őszintén lenéződ: QQQQ

(Na, ezt hagyjam szó nélkül?)

(Nem tudtam.)

ÉN

Tisztelt – bár nem tudom, tiszteljem-e – döntéshozó!

Tudom én, hogy a kritika a kritikúsé, s így szabad neki bármit mondani, nekem mégis az Ön kritikai véleményével kapcsolatban három kritikai megjegyzésem van.

Első: én nem Kálmán vagyok.

Második: nem verseket küldtem, hanem novellát.

Három: ha el sem volt képes olvasni – mint ahogyan látom, hiszen azt hitte vers –, akkor hogyan volt képes véleményt alkotni arról, amiről nem tud semmit?

Na, erre azért hadd kérjek választ!

Üdvözlettel: XY

(Várok. Várom a választ. Azóta is. Eltelt 20 év, 3 hónap és 11 nap... Számolj csak nyugodtan tovább!)

ÉN

Szarda.

Szerda helyett véletlenül ezt gépeltem le.

És?

Jelentem: bejött...

TE

Aha.

ÉN

A levelezést azért folytassam?

Ha, már egyszer, ennyire em@ilező a világ.

Fodor Kiss Júlia

Tücsök

A pár csendben ült egy padon a fák árnyékában. A tavaszi napfény bekukkantott a gesztenyefa levelei között, és ott játszott a lány fényesen csillogó barna haján. A fa virágai, mint hófehér gyertyák, sűrűn törtek elő a zöld levelek közül. Már délutánra járt az idő. A férfi átfogta a lány vállát, aki minden idegszálával érezte az érintést. Mindig így járt, ha a férfi átölelte. Igyekezett, hogy ne látszódjon az arcán semmi. Hallotta a saját szívverését. Legszívesebben azt mondta volna, kérlek, ne engedj el.

– Elmesz, Tücsök? – kérdezte a férfi, és kételkedés húzódott meg a mosolya mögött.

– Elmegyek.

A férfi hallgatott. Észrevett egy kunkorodó tincset a lány tarkóján, nézte egy darabig. Ellenállhatatlan vágyat érzett, hogy megcsókolja a lányt, de mégsem tette.

– Azért megkeresel majd? – kérdezte a lány, és nagyon sajnálta, hogy a hangja esdeklően tör elő a torkából, magával hozva a mélyről feltörő vágyat, és nem sikerült az érzéseit elrejtteni.

– Persze, Tücsök, megkereslek egyszer – mondta a férfi, kicsit hunyorogva, mert a szemébe sütött a nap.

– Mikor? Már nem sok idő van, amíg végleg elmegyek.

A lány hangja türelmetlen volt, mint egy gyereké, aki elunta a bújócskát, és szeretne előjönni a rejtékéből. A várakozás elvesztegetett időt jelentett a számára, de a remény mindig huncut mosollyal köszöntötte az új napot.

A patak vize szelíden csordogált, aranyszínű napsugár játszott az árnyékkal, ahogyan a fa ágai bólogattak az enyhe szélben. A nap bíborszínnel búcsúzott.

– Majd megkereslek, ne legyél türelmetlen, Tücsök.

– Jó, én várlak. – A lány hangja olyan volt, mint egy mélyről fakadó sóhaj.

– Egyszer elmegyek hozzád.

– Azt sem tudod, hol találsz meg – mondta a lány.

Várta, hogy kérdezze meg a férfi, hová megy, de csend volt. Elszomorodott.

– Hidd el, akit én meg akarok találni, azt meg is találom – törte meg a férfi a hosszúra nyúlt hallgatást, és a lány szemébe nézett.

Tudta, hogy szereti a lányt, úgy érezte, őt még nem szeretette ilyen őszintén senki. Bízott abban, hogy a lány nem megy el. Tudta, most azt várja a lány, hogy kérdezze meg, hogy hová megy, de ő nem tette, és nem is tehette meg.

– Az jó, ha egyszer eljössz. Valahol majd találkozunk.

A lány hangja cinikusra sikerült, a büszkesége kerekedett felül. Elmaszatolta a kigördülő könnyeit.

A lassan lemenő nap már rózsaszínre festette az ég alját. Mindketten az előttük ugráló feketerígót nézték, mintha az lenne a legérdekesebb ezen a világon, aztán a fű közül egy tücsök ugrott elő. A pár figyelmét látszólag a tücsök ciripelése kötötte le.

– Jó helyen van itt ez a tücsök, itt nincs kékvércse, ami felfalná. Más helyen, biztosan áldozatul esne – mondta a férfi, aki még mindig a tücsköt nézte.

– A kékvércse megeszi a tücsköt? – kérdezte a lány. A vőlegényére gondolt, aki nemrég megkérte a kezét, akivel külföldre készül néhány hét múlva.

– De meg ám, Tücsök – mondta a férfi, és huncut fény csillant a szemébe.

Mosolygott, mert pontosan tudta, kire gondolt a lány. Úgy érezte, a lánynak magától kell maradnia, és akkor képes lesz ő is változtatni az életén. Bosszantotta, hogy a lány hagyta magát eljegyezni, annak ellenére, hogy tudta, őt szereti.

A férfi először szakítani akart a lánnyal, nem érezte magát készen, hogy felborítsa a jól megszokott életét. A lány azt kérte akkor, hogy legyenek barátok.

– Én nem vagyok tücsök. A vőlegényem meg nem kékvércse. Szeret engem, és nem fél kimutatni – mondta a lány, és dacossá vált az arca. Saját szájába harapott mérgében. Olyan lett a szája, mint az érett földieper.

– Én nem mondtam, hogy a vőlegényed kékvércse.

Kicsit bosszantotta, hogy a lány tudja, miről beszél, és megvédi a vőlegényét. Ránézett a lányra, aki most is olyan volt, mint egy gyerek, már majdnem sírt. A férfi átölelte, érezte a lány gyors szívverését, hosszan megcsókolta.

– Ezt nem kellett volna. Talán, ha azt mondanád...

A lány hirtelen abbahagyta a mondatot. A csók összegubancolta az érzéseit, és az elhatározása megingott.

A férfi hallgatott, és pontosan tudta, mit vár tőle a lány, de nem tudta kimondani mégsem. Felnézett az égre, ahol már millió csillag ragyogott.

– Hiszen még nem vagy elkötelezve senkinek – mondta halkán a lány.

– Hol élsz, Tücsök? Azt hiszed, a világ olyan amilyennek te elképzeled?

– Én elmegyek. Nemsokára – mondta a lány, és várta, hogy a férfi megkérdezze, mikor utazik el.

– Jó – mondta a férfi, és mosolygott.

– Szeretlek – súgta a lány, és a hangja megremegett.

Reményvesztetten nézett maga elé.

Elmegy, mert nincs, aki itt tartaná, erősödött meg az elhatározás a lányban. Talán jobb is lesz, ha nem találkoznak többet. Nem jön vele szemben az úton, nem mosolyog rá. Neki pedig nem megy ki minden erő a lábából, és nem dobol a szívverése a dobhártyáján. Majd eltemeti az érzést az új környezetben. Ha nem tartja itt, elengedi, akkor mindegy, elmegy. Majd a férfi is megtalálja a párját, ha már őt nem tudja szeretni.

Kicsit várt még. Csend volt, csak egy tücsök ciripelését lehetett hallani. A lány hirtelen felugrott a padról, pusztit adott a férfi arcára, és futásnak eredt.

A férfi hosszan nézett utána, és arra várt, a lány hátha visszafordul, és visszajön hozzá. A lány meg-megállt, majd tovább futott. Remélte, hogy a férfi utána szól, maradjon még, ne menjen el, de csak a tücskök ciripelését hallotta.

A férfi addig nézett a lány után, míg egy egészen aprócska ponttá nem vált az utcai világításban, olyan kicsi lett, mint egy tücsök. Láta, hogy néha meg-megtorpant, most fordul vissza, gondolta reménykedve, de a lány tovább futott. Bosszús lett a gondolatra, hogy a lány nyilván a vőlegényének is mondta, hogy szereti. A férfi felállt a padról, és belerúgott egy kőbe.

A napok teltek, egyik a másik után. A lány várt és várt, de a férfi nem kereste többé.

Az idő hiábavalóan lődörgött, sivárrá vált a tér, a sétány a férfi számára, és ő mindenhol a lányt kereste a városban. Nem is gondolta, hogy ennyire fog hiányozni neki ez a lány. Gyakran gondolt rá, ahogyan múlt az idő, egyre gyakrabban. Sokszor leült a padra. Várt. Hiányzott a lány nevetése. Eszébe jutottak az együtt töltött órák, a hosszú séták. A csend is hiányzott, amikor nem beszélgettek, csak ültek egymás mellett a padon. A lány a csillagos égboltot bámulta, és messzi bolygókra vágyott, hogy mindent megismerjen ebből a gyönyörű világból. Néha mesélt neki képzeletbeli utazásokról.

A férfi elsétált a lány munkahelyéhez, szemben állt a bejárati kapuval, és várt. Nem akarta elhinni, hogy a lány mégis elment. Az aszfalt megőrizte az augusztusi meleget, vibrált fölötte a levegő. A forróság megrekedt a házak között. A férfi csak várt. Látott egy kislányt az utcán sírni, és megint Tücsök jutott az eszébe.

Megcsörrent a mobiltelefonja a zsebében, a felesége kereste. Fogadta a hívást.

– Szerbusz! Drágám, holnap indul a repülőgépem, nagyon vágyok már hozzád, túl sok volt ez a fél év kiküldetés.

– Várlak – mondta a férfi berozsdásodott hangon.

– Ciripelnek még a tücskök?

– Már nem – sóhajtott a férfi.

– Nem baj, majd jövőre leülünk arra a padra, ahol annyit ültél magányosan, és együtt meghallgatjuk a tücskök ciripelését.

A férfi nem válaszolt.

– Szeretlek! – Törte meg a túl hosszúra nyúlt csendet a nő.

– Én is – válaszolta a férfi és kinyomta a telefont.

A férfi lassan sétált a patak melletti sétányon. A napot hirtelen sötét felhők takarták el, feltámadt a szél, ami magával hozta az eső illatát. Haragosan rázta, tépázta a gesztenyefa ágait. Lassan, nagy cseppekben eleredt az eső, majd sűrűn koppant az út kövezetén, a házak falán. Hamar elállt a zápor, és az esőcseppek még sokáig ott remegtek a fák levelein, Csend lett, még egy tücsök sem ciripelt.

Pál Júlia

A kék mesekönyv

Láztól tüzes homlokát odaszorította a hideg ablaküveghez és vágyakozva nézte, ahogy a fehér hópihéek szabadon kergetőznek a szélben, a kórház udvarán. Csend volt. Hallani vélte a neszt, amint a hópihéek földet érnek és megpihennek a járdán, ahol órák óta nem járt senki.

Pár nap múlva búcsúztatják az esztendő. Hetedik napja volt közös kórteremben a felnőtt nőekkel, a fertőző osztályon. A gyerekosztályon olyan zsúfoltak voltak a kórtermek, hogy nem tudtak helyet szorítani a székelő leánykának. Pontosan nem tudta ez mit jelent, de a bajszos orvos bácsi szájából nagyon viccesnek hangzott, bár kicsit furcsán ejtette a magyar szavakat. Meg azt is mondta, hogy ha a vérében az a szám 5-re csökken, akkor hazaengedik, s addigra a bőre sem lesz már annyira sárga.

Forró homlokát a hideg üveg már égetni kezdte, a térdeplésben a lábai is elgémberedtek, a szeme azonban nem tudta elengedni a hópelyheket.

Tegnap volt karácsony. Gondolatban otthon volt s elképzelte, hogy milyen lehet az idén a karácsonyfa. Az angyal sohasem tévesztette össze a díszeket, minden évben ugyanazokkal hozta a fát, még a szaloncukor is ugyanaz volt, ezért nem volt szabad megenni, csak a kekszet. Biztos volt abban, hogy az idén is beviszik a templomba a fát, mint eddig minden évben, gondosan leszededgetve a törékeny gömböket. Ott fog állni a szószék előtt és körbe fogják állni a falu gyerekei. Vajon hányan betegedtek meg a faluban vele együtt?

Lassan elengedte az ablaküveget és tekintete az éjjeliszekrényre tévedt. A lekopott festék különböző állat- meg virágmintákat rajzolt. Ismerősen végighúzta tenyerét a kidomborodó formákon. Ott volt az ő mesevilága. Ott éltek a barátai, akik átsegítették a rémisztő gondolaton, hogy hetekre távol kell lennie, a két óra autóbuszozásnyira lévő otthonától. A mesefigurák történetekké álltak össze és mindig jól végződtek.

Ahogy a keze az éjjeliszekrényt végigsimította, ujjai egy könyv támláját tapintották ki. Félálomban volt otthon és ittlét között. Az udvarról beszűrődő fényben a betűk értelmes szavakká álltak össze: Benedek Elek, *Kék mesekönyv*, a világ legszebb meséi. A betűket körülölelték arany cirádák. Kezét óvatosan ráhelyezte a borítóra s mozdulni sem mert. Félt, hogy eltűnik a varázs a könyvvel együtt. Álmában bebarangolta a világot, ami a kórház falain kívül kezdődött.

Arra ébredt, hogy a csípős, reggeli levegő, recsegő-nyikorgó kerekeken tódul be a terembe, a nyitott ablakon keresztül. Érkezett a reggeli. A mindig mogorva, kék ruhás néni letette a gözölgő teát s a pástétomos kenyeret az éjjeliszekrényre, kicsit

odébb tolva a könyvet. Még mindig ott volt. A kék könyv, az aranyos cirádával, ott feküdt a mesevilág lakóin.

Attól a reggeltől kezdődően már nem számolta a napokat. A betűk és képek varázslatos, idegen országokba repítették és boldog volt.

Január 6-át írták, amikor a mindig mogorva, kék ruhás néni az ágya mellé érkezett egy zsákkal. Szó nélkül kezdte berakosgatni a zsákba az éjjeliszekrényben, éjjeliszekrényen levő dolgokat. A szabály, az szabály. Semmit nem lehet hazavinni a fertőzésveszély miatt.

Örvendező hangokat hallott maga körül, de nem reagált. Ő csak figyelte a kék ruhás, mindig mogorva néni, hidegtől és tisztítószertől kimart kezét. A kékes lila erek kidudorodtak s a berepedezett ujjak a könyv felé indultak. Mozdulni sem mert mikor látta, hogy a kék borító eltűnik a zsákban a csodavilágával együtt. Érezte a szorítást ami mindig a sírás helyett jelentkezett. Három hete nem sírt, azelőtt sem sokat. Megtanulta, hogy a könnyek csak bonyodalmakat okoznak, hangos reakciókat és méltatlan helyzeteket. Valaki megfogta a kezét és vezetni kezdte kifelé a kórteremből. Körbeállták, ölegették és gyógyulást kívántak. Nem tudott mit kezdeni a feléje áramló figyelemmel.

Az autóban kezdte felfogni, hogy örvendenie kellene. Majdnem egy hónap után hazatér.

Az ajtón belépve érzékelte, hogy semmi nem változott. Nem ölelték, még fertőzhet. Máskor sem ölelték, megszokta.

A szobában a karácsonyfa ott állt a megszokott helyén. Már nem árasztotta a fenyő illatát, kopaszodott és ágai is megrogytak már. Alatta azonban ott volt a fekete betűket körülölelő, arany girlandos kék könyv. Óvatosan merte csak megfogni. Kinyitotta. A friss betűk illata átjárta betegségtől legyengült testét s három hét után leperegtek az első könnycseppek a halhatatlanságra vágyó királyfi csizmájára. Hazatért végre. Ismét otthon van a csupa szép dolgokból felépített mesevilágában, a betűk vigasztaló ölelésében.

Ambrus József

látványfelhő

a megsebzett ma már nem vérzik
firkantok nektek valami fontosat
falatnyi jó szót kedveset mi fénylik
– bár kissé bizarr a híryanag

a lélek fekhelye kőkemény
az új felhő rózsaszín de valótlan
pórázon a köznapi vőlegény
lerobbant bordélyaiban csalódtam

nincs bocsánat fohászom is kevés
– alig ha költői búcsú énekem
sorok között kémiai penész

formálja férfiasan szégyenem
és mint idomár szájában a fogak
látványból készült – félig divatosak

a létezés szolgája

haldoklik a május virága
ritkulnak a partizán beszédek
elszárad a lélek idegszála
ami volt is rajta – pénzes érdek
csak az üresség jár ünneplőben
az emlékezet csontig beleégett
csapások az ismeretlen gögben
– ma is kimondom amit érek

mert a májusból a szépség kiválik
– és porrá vetköztet a gondolat
föl sem ébredek a halálíg
– isten földi részlegei alatt
emberi elmém kutatni merészel
üres beszédet – volt borzalmakat
csak az alkalom lehet kivétel
és a gyávaságból menekülő akarat

néhány versem őrzi az igazságot
– a fájdalom derékig nő belül
pénzes érdekből lehetek én vádlott
amíg a sötét a világossal szembesül
szolgája vagyok a verses létezésnek
– az emlékezet látni kényszerül
szerencsét próbál a szégyenérzet
rothadó ünneplőben – emberül

aszályos esték

költészet a magány farkasaival rokon
– penészes formai barikádokon

ahol a módi arc vak világot teremt
szilvakék versed fikarcnyit sem jelent

zsarnoki énem új parancsa szerint
– kakát firkál a költőcske megint

naponta mézes poszt – fész-trutyis varázs
mesteri törmelék – rövidzárlat kapás

számolni kezdek egy kettő – félezer
firkálmányod a szemétdombon hever

sok-sok cifraság a végtelenbe tűnt
az út sehová vezet – a költő megszűnt

sárgul a kalász – penészklik a szemét
– nyavalyás költő elitta az eszét

– nem lehetsz a föld rögje darabja
ha alacsonyan repülsz fel a magasba

megdumál támogat – a vérből jött parancs
sorok között délibáb – poshadó narancs

bölcs lehet a költő aki csóri verset okád
– cifrányos ezüstből tákolják a diplomád

mert bennem a szólam nem csitul soha
– de torkon harap a művészet foga

százezer vers – lidérces kezdet
a jámbor költő sosem fellebbezhet

mert nincs benne érzés szándék akarat
– csak jókíváncsiság pakolja a szavakat

a költészetnek szép magány a képlete
– néhány bővli vers a szívek szégyene

emlékek színpadán szélcsendes dalom
ahol kivérzik az új szépirodalom

szűzies szellem a tudás közé vegyül
félédes szolgaként a színpadon egyedül

penészes képlet varangy a költemény
fortélyait szórja a bizarr közlemény

vézna sorok közé én is csak beférek
de még messze vagyok mint a kedélyek

és parancsra csitulok mint a tenger
a költészetem más ütemet nem ver

marad a vers semmire sincs mentség
borongások jönnek – aszályos esték

Németh Péter

vége a nyárnak

megjönnek a hűvös varjúszelek
andaxin les az utcasarkon
kocsegárból könny pereg
hetenként leszakad a balkon

ablakom verik a ködös
november ördögfiókái
fiókomban az üstökös
ficáncol nem tud mit csinálni

vad térerő az almafa
szobámban felgyűlik az ózon
Isten világít éjszaka
dobogó szíven hallgatózom

Bűnös esti imája

Mihez kezdjek most?
Este van.
Irgalmaz, Istenem,
ki látod lelkem dimenzióiban
a mozdulatlan pusztaságot.

Nincs út és nincsenek kapuk. Mozdulnék, nincs kezem, se lábam. Arcom tátong,
fekete lyuk
a kozmikus szimpátiában.

Befejezetten, mint a kő,
egyedül a halállal szemben itt állok: oldj meg, Szenvedő!
Végtelen Élet, oldj fel engem!

Ámen.

Konczek József

Magunk

A tizennégyesi háború
meg az üllei úti klinik,
– nagymama beszéde
az övenes évek elején,
most meg a 24-esi háború –
száztíz éve.

Rémlik
Halottainkat eltemetjük
arcukkal fölfelé,
hogyan lássák,
olvassák,
még megvagyunk,
megvan ez a Magyarország,
ez a haza; az a h, az -e?
gázsroraygaM, gáz, srófra, igám,
! azah

Magunk.
Magyarunk.
Emberül.
Kiderül.

A FOTÓKATI

(Egy sokadik érettségi találkozó)

Amikor Kati
– zongorázni tudó szép ujjával –
az amerikai mogyorót
pattintgatta,
nagy szerelemben voltam miatta.
S miközben a homlokáról
én egy hajtincsét próbáltam
félrehajtani,
istenem, de régen volt ez.
Emlék.
Hajdani.
Szóval, akkor Drónyi, ő az Andris
elkattintotta a fényképezőgépet.
Így készített rólunk képet.
Ez egy kiránduláson volt.
Emlékeztén, ábrándozván
ezt is meg kell most mondani.
Azt hiszem, hogy ez
egy örök pillanat volt.
Igaz, hajdani. Mondom, hajdani.
Tudjátok-e ma ti? Egy fotó. Kati.

Véradó vers

Tegnap vért adtam.
Ma – új napra virradtam.
Elvagyok.
Se kutyám, lovam, pálinkám,
isiászmom, hörghurutom, tumorom,
hát, nem vittem sokra,
de véretem adtam.
Így hagytam másokra
a humorom*.

- * *humor (latin)* 1. orvosi szakszó – a testéltető nedvek
2. kedély, tréfás viselkedés
3. tréfa

Cím nélkül

Kislak áll a nagy Duna mentében,
áll a Sándor zsinóros mentében,
meg-megállva Pápára mentében,
könnyben úszik két szeme pillája,
mert nem tudja, lesz-e Júliája.
Ámde Sándor belép a konyhába
Júlia a szemét epillálja,
Sándorunknak felujjong a mája,
S Júlia ezt hűen regisztrálja.

Simek Valéria

Csendes kikötő

Az örök körforgásban
egy csendes kikötő.
Egy megért korban, mikor
már gyerekeid messze járnak...
Ásót, kapát hozol, magot szórsz,
virágot ültetsz kertedben.
A föld fölé hajolsz, kicsit
görnyedve. Ebédet főzöl.
Külsőd megváltozott, de
lelkedben fiatal maradtál.
Nyílik az ajtó, gyerekeid,
unokáid jönnek.
Terítesz, tálalsz, étellel,
itallal kínálsz.
Ilyenkor semmid sem fáj,
újra az vagy, aki voltál.
Betegséget, gondot felejtve,
mesélsz, énekelsz kedvükre.
Kitágul a konyha, szoba,
mindenki elfér. Jókedv,
kacagás repül szét.
Újra a régi fény költözik
szemedbe, otthonodba.
Összeteszed kezed, Istennek
köszönöd, hogy hitet, erőt ad,
veled van hajlékodban.

Jámbor Ildikó

Torontótól a Niagaráig

Egy indián ült mellettem a kínai buszon
A Niagarához tartottunk - kaszinózni!
(Az útiköltség így volt kedvező!)

A buszt egy fehér nő vezette,
a járaton sok kínai, tehetős nyugdíjasok
s néhány fekete turista, meg mi.

Mikor felszálltunk, már csak néhány
hely volt: hátul (a WC mellett).
Kicsit előbb volt egy üres szék,
- az ablaknál az őslakos -
oda huppantam le.

A férfi - ötvenes formájú - egyedül volt,
nem szólt senkihez.

Szürke joggingján csuklya, amit a
fejére húzott, aludni próbált.

Egy idős kínai nő, időnként
hátra tekintett rá.

Az anyja, a házvezetőnője?
Szótlanul utaztunk a kaszinóig
Torontótól Mississaugán át.

A vonásai alapján – felerészt -
az őslakossághoz tartozott.

Legalább két méteres indián!
Suhantunk az ipari körzeteken, az erdőkön át
Töprengtem: talán megszólal, kér valamit.

A kaszinóban a nyomát vesztettem.

Még azt láttam, hogy - mint én is-
szendvicset majszol,
aztán eltűnt a vízeséshez tóduló tömegben.

A busz késő délután indult vissza.

Egy feldíszített fekete nagysága
az ablak mellé szeretett volna ülni.

Így esett, hogy átadtam neki a helyem,
s ismét átültem
a magányos indiánhoz.

A fekete nő – Inez - hálálkodott.
Az indián nem szólt,
de az utazás végén biccentett.
Mindketten magányosak voltunk
ebben a világban.

2024

Juhos-Kiss János

Az Örök Élet, nem Mohács

A csatakiáltás ötszáz éve elhalt...

Míg magyarul érzünk, gondoljunk

reájuk:

Memento mori¹, Mohács, Mohács és

Mohács!

Dunánk békésen hömpölyög Mohácsig,
hol parttalan időben kitör, kiárad,
körbe zárja a Nemzeti Emlékhelyet,
hol a kihantolt keresztények csontjait
lágy hullámai búsan simogatják.

A csatakiáltás ötszáz éve elhalt,

a nehéz lovasság s minden odaveszett.

Kanizsai Dorottya 400 jobbággyával,
papjaival a hősi halottakat elhantolták,
de II. Lajos csontjait nem találták.

Királyunk szavait zárjuk jól szívünkbe,
hogy ne tűnjünk el a népek tengerébe:

**„Személyesen jöttem el ebbe a nagy
veszedelembé azért, hogy az ország
megmentésére és a ti jóléteitekért
a saját életemet a szerencse
minden változásának kitegyem.”²**

Ne legyen vérzivataros háború,

elég volt a négy órás öldöklésből,

a sötétedésből s a felhőszakadásból,

oda veszett a magyarság színe java:

két fővezér, huszonhét főúr, hat főpap...

Jönnek a törökök! most már útlevéllal!

Keresik Nagy Szulejmán szultán

csontjait,

Allahhoz leborulni velünk akarnának:

szerintük Csaba királyfitól származnak,

ezért minket rokonaiknak tartanak.

Áll Buda még! Áll a mohácsi emlékmű!

A kiöntött Duna minden csontot és bajt

kiszapult! Virágzik a mohácsi mező!

süt a nap, mindannyiunk kedve kitűnő,

összes veszteségeink dacára: éltető!

Kémleljük az eget! Vajon mi várható?

Nagy Szulejmán szelleme ma is belengi,

nemcsak a véráztatta megmaradt

hazát,

hanem megrengeti egész Európát!

Az élet él: nemzedékek jönnek-mennek,

közben kemény izmaink megfeszülnek,

szívünk erősen ver, dobog, lüktet,

kalimpál,

nem holmi izzadságos konditeremben,

hanem egy modern, titkos munkahelyen,

ütjük a vasat és kivágjuk a rezet!

Isten csodájával, hitünk erejéből,

értékálló, aranyforintokat vertünk!

Nem kap belőle defterdár³, kádi⁴, pasa⁵,

nem jut semmi a harácsoló bankoknak,

minden aranyat a mohácsiak kapnak,

és a csillagösvényen harcoló hadak!

A kos szarvú busók, törököt nem fognak,

a turistákkal és egymással mulatoznak!

Alig hisszük! Vége a nemzeti gyásznak?

Minden megszállónktól

megszabadultunk!

Égbe rejtett kincseinkkel

megmaradtunk!

***„Érezzétek és lássátok meg, hogy jó az Úr!
Boldog az az ember, aki ő benne bízik.”⁶***

Boldogok lehetünk, köszönjük Istenünk,
a Napba s feléd visz aranyhíd-örömünk!
Isten áld meg a magyart, jókedvvel, bőséggel,
nyújts feléje védő kart, ha küzd ellenséggel,
mert tiéd a hatalom és az egész világ,
a dicsőség, az Örök Élet, nem Mohács!

¹ Emlékezz a halálra!

² Brodarics István idézi II. Lajos király szavait a mohácsi csatáról

³ Adóljastromok vezetője

⁴ Bíró

⁵ Tartomány vezetője

⁶ Zsoltárok, 34,9

Sándor József

Az út sem a régi már

Tegnap ismét arra jártam.
Kátyús, jégbordás volt az út.
Az odvas fánál, hogy megálltam,
megérintett újra a múlt.

Sűrű hóesésben állva,
szíven döfött a régi nyár.
Csonttá fagyott termésüket
csörgették a letíciák.

Az út most is odavezet,
hol a kedves vonatra szállt.
Hazafelé könnyeimmel
locsoltam az útnak porát.

A vonattal elment a nyár is.
elvitte szívemnek lángját.
Köddé vált egy álom akkort,
bolond szívem siratta párját.

Az út még mindig ismerős,
az emlék kopott, megfakult,
rajta mi már kézen fogva
végig menni nem fogunk.

A múlttól hosszan elmerengve
búcsúztunk el, én és a fák.
Ágaikról hócsomókat
szórtak rám a letíciák.

Juhász Pál

Az én erdőm

Az én erdőm, velem született,
zöld világban vet lélegzetet.
Kék eget karcolnak fény lombok,
sorsom rejtik el a gond dombok.

Hosszú hajamat cibálta szél,
elküldtem azt, aki tőlem fél.
Gyenge érdek, türelem vára,
nem épülhet egy erős vállra.

Csíborok nem zabálnak hangyát,
arcomra kenek érzés masszát.
Szerettem, szerelemben estem,
szédült fejem kőfalba vertem.

Indulat kulcsomat elhagytam,
papírra szavakat hadartam.
Kiemeltek, - tudás kezei,
lecsukódtak Anyám szemei.

Lelkemet simogatja fentről,
sóhaj levelet ír a csendről.
Álmaim fájó tördőfések,
lassan halványuló sors képek.

Az én erdőm, velem pusztul el,
békémet por avar fedi el.
Az én világom fuvalat könny,
énbennem élt, egy gyönyörű szörny.

Parádsasvár, 2024. október 22–26.

Világi hegyünk

Vibráló, sikoltás köd oszlik,
a derengés oszlopán állok.
Az idő regimentje kotlik,
harmatcseppként arcodra szálllok.

A hegyen Indiánok élnek,
kifestett arcú hős harcosok.
Szellemek haragjától félnek,
épülnek a lélek sátorok.

Indián lány csókjára vágyok,
tarka lovára engem ültet.
Hajában szépek a virágok,
szép szívünk egy ütemre lüktet.

Vibráló, szerelem köd oszlik,
lelkünk létpárnáját megtölti.
Világi hegyünk, összeomlik,
a szél új életünk köszönti.

Parádsasvár, 2024. október 21.

Farmosi László

Ima

Ne vedd el tőlünk az eget
felhők fátylait Uram
megmentettél a vízőzöntől
tűzbe se pusztuljunk annyian

Emelj fölibénk hús
lélek pólya szelíd felleget
lehesen ünnepünk csöndes
mennybéli kenyérrel szegett

Ne vedd el tőlünk az eget
a hitet a halk oltalmú békét
engedd hogy láthassuk újra
az angyal földre érkezését

Röppenő szárnyakkal óvj
eső-húr édes énekével
szíveinkben fölragyogó
Hold-bölcső dajkás fénnel

Ne vedd el tőlünk az eget
mosd le rólunk a sót a vért
lehessünk gyermekek újra
amit a Szentírás megígért

Tudjunk fölemelkedni
együtt mozdulni veled
aláhulló hús hálóban
kihámozni ős üzeneted

Ne vedd el tőlünk az eget
édes esőiddel újra áldd
ha hátat fordítasz te is
tovább pusztul a világ

Az ember számkivetett
hamvába holt küldetés
szélkorbács sújtotta átok
pokolba zuhant feledés

Ne vedd el tőlünk az eget
esők galaxis fátyolát
hófehér pára pászma
tetőn táncoló hús nyomát

A széllel magasba röppenő
levelek éledő libbenését
A szívdobbanású hála
magasba szökkenését

Ne vedd el tőlünk az eget
mert Te magad teremtetted
engedd hogy láthassuk
a láthatatlan magas mennyet

Tündér buborékokat
sodrás selymű patakokban
áldás és megnyugvás megint
A téged szolgáló sorsokban

Ne vedd el tőlünk az eget
éleszd fel hű bizakodásunk
megtettünk mindent nélkülöd
de Te őrzöd fényországunk

A lassan halkuló eső
múltba merülő emlékek
óriás dörgéssel távolul
megjelent béke a Szentlélek

*2024. Új kenyér hava,
Mátraszentimre*

Keresztlevétel

Nem ütötték át a tenyerem
rozsdás szög nem égett a húspan
nem szúrta tövis homlokom
de jaj majdnem elpusztultam

Nem szögezték fához lábfejem
az üres semmibe léptem
ájultan és öntudatlan
lúktettem kiomló vérben

Nem döfte dárdavas a bordám
szomjamat oltva ecettel
elborított a fájdalom
Édenből kizuhant ember

Nem gúnyoltak ki a latrok
fekvő keresztről leoldtak
szabadon lélegzem megint
hálát adok a Mindenhatónak

*2022. Karácsony hava
Budapest*

Cs. Papp Ildikó

Fohász

Láttam a gyökerek közt bujkálva,
eltiport rigó csőrében tátva,
gödör alján a bűzös mocsárban
a végzettel járó hiányt.
Poharát most töltsd meg,
veled megszokok innen, új világba érek.
Maradj bennem biztonságban,
nélküled félek.

Odalenn vad folyók áradnak,
fent égő fáklya szárít,
fogyó időn sodródva égő üzemanyagom
nem a hordalék táplálja.
Magam vagyok az uszadék fa,
s magamat égetem el.
Legyen maradék rövid utam boldog,
mintsem hordalékkal terhelt, süllyedő hajó.
Így nem hullok majd le,
hisz nem marad itt semmim,
mit neked nem mondtam el.

Ablak

Csak az embernek kell ablak,
hogy az égre lásson.
Csak az embernek kellenek falak,
hogy valamit bizonyításból megmásson.
Csak az ő lényege a kerítés,
amin egy bogár is vidáman átszáll.
Csak az épít azért várat, hogy a másikat lerombolja.
Másik az ételt túltölti magába,
vagy kapzsiságában a vagyonért a sírig harácsolna.
Hiába sejti, hogy még a kulcsát se viheti magával.
A szeretet óvna minket, hisz azzal jött létre a Minden,
de nekünk mindig több kell...

Boldog aki életében felismeri,
hogy részes-körfolyamatban van,
elméje csak pillanatnyi tükörvillanást fog fel.
A világot a Teremtő csak mint Ablakot
mutatja meg,
nehogy leromboljuk azt.

Korunk vére

Ereitekben zubog,
kódolt folyó,
mitől rohantok, futva mentek.
Kinek nincs birtokában belső sziget,
menedék a kényszerűből,
annak csak a sietés marad.
Sürgősségi a lét,
minden egy pillanat,
nincs értéke a múltnak, a késznek,
mert mellettünk csak elhalad.
Futtában pillant mindenre-e kor embere,
s elfelejti, hogy az ő léte is csak ennyi:
egy villanás,

és vére folyik,
léte futószalagjára ömlik.
Szeretnénk a csendet, de nem bírjuk el,
mindig lenni és tenni kell (?)

Véssey Ede

Örök pillanat

Lillának

Az ég kéklő gömbje
fölénk borul,
a zöld, puha pázsit
alánk simul.
A láthatár széle
semmibe vész,
egy mély-barna szempár
szemembe néz.
Rabul ejtett szívem
gyorsan dobog,
szél-borzolta hajam
vadul lobog.
Elakad a szavunk,
ránk száll a csönd,
a Nap elámulva
áll odafönt,
forog már a világ
körüöttünk,
egy örök pillanat
foglya lettünk.

Kora ősz

Kéklő üveg-égbolt
gömbjébe bezárva,
sárgult falevelek
záporára várva,

üldögélsz kertedben,
kora őszi csöndben,
kis madarak hada
játszva feléd roppen.

Csipogják: „Juj de jó,
nincs hideg, nincs meleg,
beérett növények
magokat hintenek,

bőven van mit ennünk,
ki gondol a Téltre?
Szüret van, táncoljunk,
gondot félretéve!”

Milyen jó is lehet
télre nem gondolni,
csak a mai napnak
örömét fontolni,

közelgő bajokról
tudomást sem venni,
csak túláradt szívvel,
vígán énekelni.

Téli Nap

Elfáradt, meggörnyedt a téli Nap háta,
bágyadtan roskad le ködös láthatárra,
eltűnik az eget rózsaszínre festve,
maga is esteli nyugalmat keresve.

Néha úgy gondolod: szégyen és gyalázat,
hogy lámpák serege világítja házad,
ahelyett, hogy mennél korán lefeküdni,
a lenyugvó Nappal együtt szenderülni.

És nem kelnél föl sem, csak együtt a Nappal,
alhatnál ágyadban, míg hasad a hajnal,
abbahagynál minden munkát kora este,
a Napra néző Hold rád hiába lesne.

fotó: Gergely Gábor

Kuti József

Ostoba sodródás

Félvállról vett hit,
tényleg út épül és a szemünk elkerekül,
meg sem kérdezzük hova,
csak vigyen messzire, a távolba el,
mert ölelés helyett nekünk, ez kell,
indulni, valahonnan,
a semmibe, mérve életünk idejét,
az út hosszát, számolva a percekét,
mindig a türelmetlenség kerget,
megállni akkor, ha látnánk másokat,
hallanánk a lépteiket,
mely ugyanúgy utat tapos,
beszélni kellene,
fogaink összezárt börtönén keresztül,
elménk csapóajtáját újra felnyitva,
mert az akasztás nem sikerült,
de maradunk némák, fáradtan ülve a sarokban,
utunk végén, mindent és mindenkit hibáztatva,
én nem ezt érdemlem,
a panaszt nem hallja senki,
mert nekünk, jó volt egyedül maradni.
mert, mit is mondhatnék mikor hallgatnom kell,
nem mondhatom,
hogyan nem halok meg,
de lehet láthatatlan leszek,
egy élet van, amit megélhetek.

Elveszett

elveszett dolgokat kergetek
álmoknak kéregetek jelent és jövőt,
hogya a valóság
szövevénye ne vessen
árnyékot ne rakjon rá földet,
porhanyóst és ne is
lélegezzen a pók a sarokban
csak hagyja, hogy megoldjam,
mert a rend rendet kíván
a semmi semmit kínál
tálcnán hozza elém mindazt,
amit soha nem éltem,
de mindig reméltem és
nem mozgat meg kicsit sem,
csak húr nélküli hangszerén játszik
mint a semmi
mikor komédiázik
és azt sugallja
vagyok vagyok pedig
semmi nincsen
mibe kapaszkodhatnék
hát ajándékot adok magamnak
és azt mondom ennyi elég
jó lesz nekem korlátok közül
zuhanni a mélybe
háló nélkül ugrani a valóságba
karmolni mozdulatok nélkül mozdulni
szabadon zuhanni

Németh Nyiba Sándor

Tűzbe égett betűk dicsősége

Lángokban született, belehalt másokba.
Látnoki csoda volt ősfényű árnyéka.
Bejárta a magyar hon poros útjait.
Őrült ítélet tüzet nyelt, ha magyar sírt.

Petőfi lépések úttalan utakon.
Nép szavának szabadságában áldozott.
Időtlenységben szónokolt, hű eszméket.
Korhű lenyomat rejtőzött a dicsfényben.

Ott volt hős, ahol a bátorság kiveszett.
A vérrel áztatott tollától rettegték.
Léte tudta mit akar, szeme jól látott.
Szavai tüzet okádtak szóparázson.

Reszkető múltja, lét örvényben menetelt.
Elevent nyesett a sokszínű élete.
Petőfi hűsége Júliát kereste.
Hantok közt sikít vérrel festett mag lelke.

Apostol betűi vérpadon, kínlódnak.
Önjáró árnyékszellem bennünk tapogat.
Sorstalan magyar felesel, az idővel.
Őrült vallat féktelen múltat, ész érvel.

A misztikum árnyékába vén fény szökött.
A látnoki nagysága, bennünk
csörömpöl.
Az idő bölcse, kinyitotta a könyvét.
Sorok közt találta a jövő nemzetét.

Ferenczfi János

Mindhalálíg

Megyesi Nagy Imrénék

barátságunk mindhalálíg
a hűség labirintusában
méla baljós...

vadászként vártunk
mozdulatlan
és cselekvőn hajtottuk
magunkat vadul

a kijárat
a kijárt útra
visszavitt

magad vagy mondtad
a labirintusban
veled voltam volna én

kijár majd nekem is
a halál
azután

csak az
marad

Vasi Ferenc Zoltán
Angyalnépek

Egy szárnyas hangyában
meglátnád a nagyapádat?
Az angyal Isten nemes része,
addig rezeg, míg látható lesz.
Az erkölcsi rend köztisztasága
tőlük válik valósággá.
A parancs: a holtat el kell
temetni, végtisztességet adni.
Üdvözülni annyi, mint síremléktől
templomon túl röpdülni úgy,
hogy e rovatánc, delfinröpte –
emberi formát öltve újra
szív-látta felhők alatt
csapatos kirajzásukat megmutassa,
s a láthatót végül elnevezni.

fotó: Gergely Gábor

Ocsovai Ferenc

Csavargógyónás

Azt hittem mindig, hogy talán egy kicsit számít az emberi lélek, és, hogy tiszta fényessége bevilágít bennem minden sötét, nyirkos, és elrejtett zugot, amely az évek során nekem osztályrészül kijutott, ám ehelyett életemben én mindig csak hezitáltam, a legszebb falatokat pedig meg sohasem találtam, így most a henyélő, dörzsölt dzsentrik útját járom ezen a partra vetett, borús, földi óceánon.

Palancai éjszakák

Sétálgatok a hűvös rakparton, amíg messze, fentről a Mercurius vigyáz rám, és néha eszembe jut közben, hogy az élet nem több, csupán higanyba oltott szivárvány.

Ködös emlékeim között ellobbant, sötét lelkemet sósvízű hullámsírokba fojtom, majd lassan elmerengek az örökké higgadt, narancsfényben úszkáló félholdon...

Az Adige partján

Lenézek a kőhíd korlátján át, és úgy csodálom a széles medret, ahogyan egy kéjenc szatír keres folyton kedvenc nimfájának ölében enyhet, de vajon tudja-e azt habzó csobogása közben Verona híres, nagy folyója, hogy tükrében épp most bámulja meg magát a világ egy megrablott Rómeója...?

Orosz Margit

Elsápadt szavunk

forró és nehéz nyarunk volt
az ősz hozott újabb gondot
a tél-maradástól félek
vigyázlak magamban téged
háború bennem a világban
hiába zörgetjük a rácsot
rajtam zúzmarás tekinteted
elsápadt szavunkon
felhők dideregve sírnak
alant pokol tombol
ferde az ég csillagok hullnak
keserű föld nyeli el
ártatlan szívünk kiáltását.

fotó: Gergely Gábor

Győri László

Részletek egy versfűzéből

MINDENEN TÚLI

Mindenen túli,
Thulén túli táj,
bejárni, s múlni
örök szabály.

Misztikus észak,
föl nem éri ész,
de ha merész vagy,
egyszer odaérsz.

Zizegő zuzmó,
északi fény,
hullámos, buzgó,
lágý tünemény.

Forró Sarkcsillag,
tűzpont, az Egy,
abszurdumig nagy,
a leghevesebb.

Jeges mezőkön
Thulén túlra hord,
visz, visz az ösztön,
tűnik a fjord.

Hogyha eléred
– mert odaérsz –
nemcsak ígéret,
kiteljesedés.

EGY SZÉTESETTET

Egy szétesett
összeragasztani –
legyen a tetted,
az igazi

tett, a cselekvés
egyetlen mámore.
Minden leszelt rész
magányos, tétova.

Kösd össze mindet,
az a feladat,
egynek tekinted
akkor magadat.

Nem a pillantás,
a nézés a szem,
szóródó kartács
idegeimen

az, ha csak nézek –
nem pillantani,
látni egészet
a célhoz közeli.

HAZAIGYEKVŐ

Hazaigyekvő
vándort,
egy szép zsidónő
magához nyalábolt.

Tetovált karján
kéklik a szám,
a most se halvány
annyi év után.

Egy kutya lebzsel
a puha szőnyegen,
mint egy Schutzengel
jámboran, éberén.

Egy ilyen véreb
őrizte valaha,
talán ellenméreg
most ez a kutya.

Hosszan marasztalt
túlélni sok sebem,
de én az Angyalt
átléptem hirtelen.

NOHÁT, CSAK NŐJÖN

Nohát, csak nőjön
az emberiség
ezen a Földön,
egy is elég,

hogyan szaporodjon,
eleget ölt,
csak nőjön az otthon,
a kicsi Föld.

Mit számít, bárhogyan
viszi tovább
ezt a világot,
magamagát,

csak vigye, higgye,
ő a legkülönb,
a bolygó egye,
akin e gömb

jövője nyugszik,
vesszen, vagy legyen
bárhogyan, untig,
e kis végtelen.

Hitték, középpont
a réges-régiak,
de nyílt az égbolt,
hozva új hitet.

De tudjuk, az ember
egyelőre csak
– észlelve – erre
futkos és szalad.

Nem leltünk eddig
máshol tudatot,
ha van, az messzibb,
mint látott csillagok.

Mikor jut hozzánk
hasonló tudatú,
más bolygóról szállt
nő, vagy férfiú?

Addig is nőjön
az emberiség,
bárhogyan a Földön,
bármilyen tét.

Drotleff Zoltán

Egy motorosért

Meghalt a Nap, újra itt az este,
millió csillag lobban az égen,
elfáradt már az embernek teste,
elülne csendben, merengve szépen...

Valahol távol a messzeségben,
valaki kurjant, tán örömében,
más kedvét leli vad sebességben,
vigaszt keresni az öröklétben?...

Hirtelen csönd lesz síri, fekete,
s felsír egy mentő búsan, jajgatva,
fekszik egy ember, motor felette,
csak vére folyik, csendben patakba',

Üveges szemmel néz fel az égre,
ő már valahol csillagok közt jár,
mentő megjött oly sokára végre,
csak üres lakását találták már...

Csendben ülök, nincsen már haragom,
kezem imára kulcsolva lágyan,
lelkiismeret súlya magamon,
csak köszönetet rebegne vágyam...

Egy eltelt nap olyan sok vétkéért,
bár bocsánattal tartozna szívem,
mégis a másik öröklétéért,
esdekel búsan parányi hitem...

Mit mondjak még

Ejtsd a tengerbe kicsi könnycseppet,
bánatos, fájó csobbanás csupán,
s hiába nézed, többé nem leled,
csak vágyad száll a boldogság után...

Mint az elfoszló, röpke pillanat,
amely most éppen téged látogat,
s léted egy atomjával elillant...
Közben orvul felszántja arcodat!

Egy szép érzés, mit szíved elröpít:
Társad felé, kis élő szeretet...
Illanó idők ezt is megölik,
mi itt marad, egy sóvár lehelet...

Mit mondjak még!? Hisz' ilyen az élet!
Már születésekor alkot véget...

Kutatom a csendet...

Kutatom a csendet,
oly bársonyos, meghitt...
Közepében lelem
a beszédes semmit...

Járom birodalmát
nesztelen lábnymon,
hallom némaságát,
s éberen álmodom...

Bár egyedül vagyok,
mégis társra leltem!
Halk visszhangot hallok...
Tán rezonál lelkem?...

Szeretet hangolja
észrevétlen csendben,
s oly némán azt mondja:
Itt van minden bennem...

Hit, remény, szeretet
eggyé válik itten,
s átjárja éneket...
Rám talált az Isten!...

Különbségek

A
virág
bimbózik,
illatozik
de elvirágzik!

Az
élet
születik,
csodás dal lesz,
kár, hogy elnémul!

Az
ember
sírva kél,
zokogva hal,
ám örökké él...

Várdy Endre

Zárójelentés

Elhozta? –
– kérdezte Péter az üdvözlötet felemelt kézzel.
Ő zavartan kutatott mellényzsebében,
de megtalálta a jelentést épen.
Majd átadta kicsikét félve,
gyanúsán pillantva, körbenézve...

Elnézést, hogy kicsit zavart vagyok,
de azt sem tudom, hogy élek-e vagy
halok.
Itt a leírás, sorolom szépen
régi és mostani kórelőzményem.

Voltak sikerek és tévedések,
mély hitű esték, tévelygések.
Bizonyosság kísért bizonytalant,
görcsös napokat és gondtalant.

Tudom, ez már az utolsó fázis,
talán kár is most bármilyen frázis.
Éltemet nem kell megmagyarázni,
hisz én csak pont így tudtam csinálni.

Így éltem, és közben tudtam, hogy látnak,
s ha hibázom sokszor, majd elbocsájtanak,
vagy talán elnyerem méltó jutalmam,
és nem nyel el végleg a mélykútú katlan.

Az öreg csak nézte az iratot csendben.
Szakállá borzas, kulcsa megrebben.
Elhozta hát – mormogta Péter
az üdvözlötnek felemelt kézzel.

Dr. Hanisné Petró Valéria

Szabó Aida *Misztérium* című kötetéről

Egy rendkívüli tehetség különös versgyűjteményében gyönyörködhetünk, ha kezünkbe vesszük Szabó Aida, azaz Jampa drolma *Misztérium* című kötetét. Egy színes világ kierlelt formában és kitisztult filozófiával tárul fel az ősmagyar hitvilág korabeli nyelvén, a balladák stílusában, a szonett formájában, és a japán eredetű haikuk, haibunok, vakák műfajában.

Szabó Aida érett, szerény ember, tapasztalt hölgy, kiváló költő. Sallangmentes, eredeti írásban és szóban egyaránt. Általam alaposan áttanulmányozott verseivel kapcsolatban kérdések merültek fel bennem, és ő készséggel, megértő szeretettel adta át tudását költészeti kérdésekről, filozófiai álláspontjáról, munkásságáról, életéről.

A számomra kiemelt alkotásaiból idézek a kíváncsiság felkeltésére: minden kép eredeti, minden megállapítás letisztult filozófia, bölcsesség.

Szabó Aida képei eredetiséget, csak rá jellemző stílust és világlátást sugallnak.

Minden gondolata műveltségéből, ihletéből ered, ez egy festői világ, mely ugyan lebeg az éterben, de a földi világ megtapasztalásából ered. Mindent tudomásul vesz és mindenben gyönyörködik, még az elmúlásban is. Neologizmusok költészetében, pl. hópehelyálom, vérhold, fényszárny, pehelyláz, Gyöngy-csöndköd...

Versei, melyek mindegyike a tökéletesség érzetét kelti:

Vajúdás

Ébredő este karistolja az eget,
körme nyomán kiserken
a fekete vér,
kékesfeketén izzik a láthatár,
lángban áll
az elmúlás foszlásnak induló alakja,
s tűnődve döbbenek rá,
megint kevesebb lett egy nappal...
lassan üres lesz kezem;
mellettem ruhahalmok,
maszkok, szerepek,
magam, magom felé haladok,
rúgom félre, ami nem kell:
sok fényest, ékest...
színes pillangót kergetve

elrebben az élet,
de hol, hol van a lényeg?
S volt-e lényeg?!
vagy csak: szélcserezett,
kérges, napégette évek,
betartott s be nem tartott ígérek,
haldokló, forró vágyban égő éjszakák,
feszés... kusza nappalok,
feledett pillanatok,
simuló vagy tüskés, mulékony órák,
céltalan bolyongás, rajongás...
Sarkamban már végtelenbe átszállás,
és ismét megértem:
mindenséghez képest,
mily porszem is – emberi létem.

Vágyam (1. 4. vszk) „... csak egy: egy csöppnyi csönd a vágyam, / hogy ne sérüljön cinkeszárnyam! / Kerge zaj léket vág eremben, / borostyán-ősz fészkel ölemben.” „Felettem holdár nevet kurtán, / zörgő ág kísér kövön, buckán. / Időm tört cinkeszárnya sápad, / csak egy: egy csöppnyi csönd a vágyam!”

Gyökérmérges (1–4. sor) „Méhben egyedül ültem, / életre penderültem, / kerültem ki pőrén /– s majd távozom pőrén –,»

Anna-tava

Bérc ölelte völgy ölében,
fenyveseknek tenyerében
zölden csillan Anna-tava,
titkát őrzi halak hada.

Valamikor réges-régen
két fura vár szembe nézett,
hegyek ormán pöffeszkedett,
bent népnýúzó kevélykedett.

Ként lehelő Bűdös-barlang,
Csík, Szék felett úri sallang.
Padlás, pince kincse titok,
hajszás, könnyes, véres szitok.

Fivér és öcs ellenlábás,
dölyfűk-mérgük, biza hájas.
Gőg, dicsekvés napi kenyér,
a versenyt versennyel tetézt.

Idő hördül, levél pördül,
ékes-fényes hintó gördül.
Arany, ezüst veret rajta,
hatos fogat, gyémánt-zabla.

Bűdös-várba vendég tévedt,
vár urában irigy éledt,
megszerezni bármily móddal;
fondorlattal vagy szép szóval.

Étek, bor foly', kocka pörög,
szerencse galádnak dörög.
Csiki-várhoz elvágatott,
hat tüzessel parádéz ott.

Testvért lepi sárga epe,
lekörözni... fő a feje.
Felhő suhan, holdbújócska,
fülbe mászott rút manócska.

Parancsot ad, fusson várnép:
szüzet, szüzet, legyen ám szép!
Puha vállon színes kendőt,
szüzet, szüzet, tizenkettőt!

Azt is, azt is... hamvast, Annát,
rózsás orcát, égő ajkát!
Gyöngé szüzek, büszke szüzek,
paripák helyt' bomló rügyek.

Ostor pattog, ura harsog:
gyí-te, gyí-te, tizenkettő!
Dühe lobban, hangja robban,
Ráró-Anna, húzzad jobban!

Szüzek, szüzek, fehér szüzek,
harmattestű halvány szüzek
megfeszülnek, mégsem, mégsem,
gyöngé virág tapodtat sem.

Újra rikkant, újból zördít,
ismét pördít, megint csördít.
– Kakukk, kakukk hányszor mondja,
Ég a Holdat hányszor hordja? –

Újból rikkant, újra dördít,
megint pördít, ismét csördít.
Játszifehér tündérrózsa
karja, háta... vörös rózsza,

fenyveseknek közepében
fesző bimbó vére cseppen.
– Kakukk, kakukk, hányszor monddod,
Ég, a Holdat hányszor hordod? –

Kín, fájdalom égre kiált:
Uram, Uram, a gazt bírárd,
csúf bűnei marcangolják,
bércek, sziklák visszhangozzák!

Ég, Föld nyílik, villám hasít,
hegy megremeg, vár, fa sikít...
Harag, átok fénybe csitul,
tó hulláma összesimul.

Hattyúk úsznak, tizenkettő,
puha vállon színes kendő.
Pihe, toll hull, hazatérnek,
Anna térdel, ima lénye.

A költővel folytatott beszélgetés itt olvasható:

– **Miért *Misztérium* a könyv címe?**

– *Misztérium* címet azért adtam, mert a születés, a halál, de az élet is talány. Ezekből a titkokból, amikhez a felfogókészségünk kevés, a könyv mindegyik részében valamelyik megelevenedik. Pl. *Táltosszületés*, *Csudafa*, *Utazás*, *Lódob elevenítése*, *Emese álma*, „*Harmattól foltos / apámtól örökölt kard / neveket suttog*”, „*Fürtből vörhenyszín testem pohárban gyöngyöz – újjászülettem*”, „*Rigó ünnepli / a létezés örömet / macskaszem villan*” és az *Évszakaim* versciklus.

– **Honnan van a Jampa Drolma név? Ahogy olvastam és tapasztaltam, szeretettel, kedvességgel segítő angyal vagy.**

– A *Jampa drolma* a tibeti nevem, ami *Szelídséggel szelídséget védelmezőt jelent*. A név egy irányt jelöl ki. Útmutatásként, jelként veszem, és igyekszem életemet úgy élni, hogy a nevem-adta célt kövessem. A szelídségben is hatalmas erő lakozik, és hiszem: ahogy az erőszak erőszakot, hasonlóképpen a szelídség szelídséget szül.

– **Melyik versedet szereted legjobban?**

– Ez nagyon nehéz kérdés, hiszen mind a szellemi gyerekem, persze nem mind-egyik egyforma nívójú. Szükségem van egy bizonyos távolságra, hogy jól, ill. objektívan ítéljem meg őket. Ilyenkor Dighiti kószalai rádza egykori intelmének részletét fiához, szoktam követni.

„Ne nézzed nagyon messziről.
Ne tekintsd meg nagyon közel.
Ha döntened kell valamiről,
Dighávu, édes gyermekem.”

Időszakonként persze vannak kedvenceim, de a legjobban talán a *„Réka (Rika) királynő”*, az *„Anna-tava”*, a *„Mirha könnye”* és az *„Évszakaim versciklusomat”* kedvelem.

– **Mi ad ihletet, és mikor, a versíráshoz?**

– 2004-ben robbant be életem csillagmezejére az írás, ez a késői szerelem. Haikuk írásával kezdtem, és bármi az utamba került, mindenből haiku formálódott, természetesen voltak közülük jók és rosszak is. Ezt követték a mesék, a prózák és a versek. Külön megemlíteném a japán irodalom pár műfaját: a haikut (3 soros 5-7-5 szótagszámú, sorvégén rímtelen, de betűrímekkel rendelkezhető, végén csattanóval végződő, kötött vers), a tankát (rövid vers, 5 soros 5-7-5-7-7 szótagszámú, szintén rímtelen és kötött vers), a haigát (haiku és kép), a rengát (láncvers, többen írják) és a haibunt (haiku és próza). Mostanában ezt kedvelem, mert kicsit elengedhetem a fantáziámat a prózai részben. Érden általam váltak ismertté ezek az irodalmi formák, több követőm akadt, később csoporttá tömörültünk és felvettük a Szárnyaló Sólymok Haikucsoport nevet, aminek a vezetője lettem. 2023-ban Érd Város Önkormányzatának támogatásával megjelent az antológiánk.

Az ihlet egy táncoslábú tündér, aki időnként be-kitáncol az életemből, az elején nagyon nehezen viseltem a távollétét – véglegesnek hittem –, de ma már tudom, hogy az a feltöltődés időszaka.

Általában hosszú ideig motoszkál bennem a téma: pl. a *Mirha könnye* verset éveken keresztül cipeltem. Ovidius Myrrha (egy mitológiai történet) című versét

rádiójáték feldolgozásban hallottam, aztán elolvastam, éveken keresztül felbukkant, foglalkoztatott, de nem ért meg bennem annyira, hogy összeálljon verssé.

Pályázatokra többször írtam (mostanában haiku és haibun), de ahhoz, hogy írjak, feltétlenül szükséges, hogy a téma megfogjon és ne eresszen el. A Napút és a Cédus pályázatokon éveken keresztül kiemelt szintet értem el, aminek köszönhetően a Cédus Művészeti Alapítvány vezetője, Szondi György felajánlotta a könyvem kiadását.

A Magyar Haikunap alkalmából a Magyar Japán Baráti Társaság által meghirdetett haibun-versenyén 2022-ben I., 2023-ban III., 2024-ben I. helyezett lettem.

Minden alkotásomhoz sokat olvasok (olvasás közben jegyzetek, lassan haladok, de ráérek) szeretnék hiteles ismeretet átadni.

Hogy írok?

Látom, hallom az eseményeket, időnként nehéz megtalálnom azt a szót, amit érzek, hogy megfeleljen a képi, az érzett megjelenésnek. Ilyenkor úgy gondolom, hogy a zenével, a hangokkal könnyebb visszaadni az érzést, mint a szavakkal, pedig nem panaszkodhatunk, mert a magyar nyelv szakrális, sokszínű olyan, mint a prizma, amire ráesik a fény és sok-sok színben tündököl. Többször átírom, javítgatok, sorokat cserélek fel – ha késznek érzem (még akkor persze nincsen kész) napokig elteszem (ringatom), kell a távolság, hogy idegenként nézzek rá, de közben eszembe ötlenek új szavak, gondolatok és ha az egyezik a leírttal, akkor van igazán készen. Főleg, ha pár év múlva sem akarok benne javítani. Maximálisra törekvés jellemez (legalábbis ami a pillanatnyi tudásom mércéjét megüti). A lírámban az írás szembesülés a tényekkel és a megoldások kulcsaként is szolgál.

– **Tiszteli-e a családot a tehetségedet?**

– Örülnek a sikereimnek, ahogy idejük engedi olvasnak. Legkisebb lányom szokott a segítségemre lenni, ha nyakába zúdítok több haikut egy-egy témában, akkor jól rá szokott érezni, hogy melyik a legjobb. Az egyik lányunokám, aki szépen szaval, érdeklődik a műveim iránt.

– **A magyar ösköltészet nyelvén szólsz, hogy éreztél rá erre?**

– A „Hazám-Gyökerem” versciklusban az ősi magyar vonatkozású hitvilágot dolgoztam fel. A táltosvilág, a dob és annak a megelevenítése, a világfa, a téli napforduló ünneplése, majd Attilától Emeséig bezárólag. Fiatal barátaim, Szigeti Eszter, énekes, dalszerző és Varga Zoltán + jazz-zongorista „ÉRDIKUMOK” meg is zenésítették.

A balladák szeretete általános iskolai koromból maradt meg, amikor évvárón és évnnyitón régi stílusú népballadákat játszottak el a gyerekek (Kőmíves Kelemenné, Kádár Kata, Gyulainé édesanyám...). Arany János pedig rátette a koronát.

Cey-Bert Róbert Gyula *Attila, a hun üzenet* című könyve került a kezembe, ami felkeltette az érdeklődésemet. Folytattam az olvasást Hermann Schreiber *Attila*,

a király és ismét belemélyedtem fiatalkori olvasmányomba, Gárdonyi Géza *A lát-hatatlan ember* című regényébe, majd újból Cey-Bert Róbert Gyula *Hun-magyar ősvallás*, Ipolyi Arnold *Magyar mitológia*, Diószegi Vilmos *A pogány magyarok hitvilága...*, és amit megtaláltam ebben a témában az interneten, abból szemez-gettem. Az *Égig érő fa* és a *Fehérlófia* népmeséink ill. Jankovics Marcell által meg-filmesített Arany László elbeszélő költeményének a változata is gondolatokat szült bennem.

– **Mit akarsz e régiség nyelvén és világlátásával közölni a ma emberével? Milyen világnézet tükröződik a verseidből?**

– Fontosnak tartom a gyökereket, ha nincs gyökér, nem tudunk mibe kapaszkodni, onnan kaptuk az életet, kapjuk az éltető nedvet, az erőnket, a fáknek és a világfának is gyökere, támasza van. Nem véletlen születünk ide, itt kell maradni, itt kell összefogni, akkor tudunk csak erős mag lenni (a Mag népe), de ehhez ismernünk kell a múltunkat, és az ősök tisztelete szintén nagyon lényeges.

– **Mi az élet lényege?**

– Úgy gondolom, hogy két dologért jöttünk le a földre. Az egyik a horizontális – az élet továbbadása –, másik pedig a vertikális, a spirituális fejlődésünk.

– **Olyan műfajokat jelentetsz meg, amik a magyar költészetben ritkák?**

– Nem tartom ritkaságnak, talán inkább azt, hogy egy kötetben jelent meg több fajta műfaj, de ezzel azt szerettem volna jelezni, hogy az érdeklődésem többirányú, és szeretek sok mindent kipróbálni, és megmérettetni magam.

– **A verstan is a tudásodban van, hol tanultad?**

– Műszaki végzettséggel rendelkezem, és nyugállományú százados vagyok, így önképzéssel került a birtokomba, amit tudok, illetve Bíró András költő, író, újságírótól kaptam időnként útmutatást és biztatást. A haikuknál pedig Vihar Judit irodalomtörténész, műfordító, haikuköltő, nyugalmazott főiskolai tanár volt a támaszom. Valószínűleg még az okulásomat szolgálta, hogy Ercsiben hét évig az Eötvös József Irodalmi Klubot vezettem, ahol a saját írásaink felolvasása és megbeszélése mellett sok-sok magyar és külföldi költő életével, munkásságával foglalkoztunk. Az általános iskolába pedig minden héten bejártam a gyerekeknek mesét olvasni, mint mesélő nagyanyó. Gondolom, azzal is előbbre jutottam, hogy Csíksomlyón (2011.), a „Gyökereink irodalmi tábor” egy aktív csapat tagjaként „Csaba-testvér gyermekeiben” ébresztgettem a magyar irodalom szeretetét, illetve alkotó tevékenységüket.

– **Kik a költői példaképeid?**

– Nagyon nagy távolságnak érzem, inkább úgy fogalmaznám meg, hogy Weöres Sándor, Arany János, Szabó Lőrinc, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád, József Attila, Ady Endre, Juhász Ferenc, Sinka István, Nagy László, Hajnal Anna, Károlyi Amy, Radnóti Miklós, Babits Mihály, Jeszenyin, Goethe, Keats... a haikuírók

közül Matsuo Bashó, Yosa Buson, Kobajasi Issza, Masaoka Siki, Fodor Ákos... a kedvencem.

A mai költők közül Baka Györgyi éteri finomságú, Rapai Ágnes, Baranyi Ferenc, Buda Ferenc verseit és Bakos Ferenc, Babics Imre, Zalán Tibor, Vihar Judit, Toni Piccini haikuit és Tandori Dezső, Terebess Gábor... Vihar Judit és Czifra Adrienn haiku fordításait kedvelem.

– **Tudod-e, hogy mennyire eredeti, senkihez nem hasonlítható a költészeted?**

– Nem tudom, zavarba hozol. Mindenki egyedül alkot, mert egyediek vagyunk, nem érzem különlegesnek.

– **Mit üzensz a verseiddel a világnak?**

– Akarsz-e egyáltalán üzeni, vagy csak a saját gyönyörködésedre alkotsz?

A kötetben megjelent versekkel nem üzentem tudatosan, de pár „világi”, a mai élettel összefüggő haikuk üzenetet hordoznak és a *Vajúdás* című versemből ez az idézet elgondolkasztató lehet mások számára is: „színes pillangót kergetve / elrebben az élet, / de hol, hol van a lényeg? / S volt-e lényeg?!” és „mindenséghez képest, / mily porszem is – emberi létem.”

A haikukban megfogalmazott üzenetek:

*Hegyek ráncában
szélhordta homok. Úton
porszemek vagyunk*

*Úton szivárvány
rezgőtánc kápráztat.
Mindig választhatsz!*

*Dolgok lényege,
fontossága csak tűnő
idő függvénye*

*Élni és halni
nyíló, hulló virágként –
nem kell ennél szebb*

Hamvas Béla szerint az, aki reggel vers helyett vezércikket olvas, az nagyobb bűnökre is képes.

– **Ugye, még sok alkotást várhatunk Tőled, nem csökken az energiád?**

– Vannak még témáim, de mindent az idő és a körülmények döntenek el.

– **Melyik versedet elemeznéd a legszívesebben, és miért?**

– Erre szintén nagyon nehéz a felelet, de talán a *Lódob elevenítése* verset. Őseink egyisten hitének a képével kezdődik, az első táltos az első ágat és az első lovat kapta Tengritől. Érdekesnek és izgalmasnak találom azt a képet (egy altáji legenda szerint), ahogy feléleszti a dobót, a táltoslovát, amibe becsalogatja az állatőst, aki segít neki majd megmászni a világfát és beszélgetésre buzdítja a dob részeit. Teljesen egygyé válik velük; nem csak érti, hanem érzi is őket. A dob bőre elmeséli, hogy lóalakban hogyan élt a pusztában, az évszakokban, amíg egy suhanó nyíl nem okozta a halálát. A dob farésze, a keret, a nyír elmondja, hogy az erdőben az időjárás viszontagságait, hogy viselte el, addig, amíg a fejsze nem érte el a testét.

Ebben az időszakban még értették az emberek az állatok és a növények egymás nyelvét, az ember is a természet része volt – ez lehetett az aranykor.

– **Mi van akkor, hogyha nem értik meg az olvasók?**

– Nem érzem, úgy, hogy érthetetlenek lennének, talán az *Évszakaim* versciklus több jelképet tartalmaz, de, hogy ki mit ért meg belőle az tőle függ, ill., hogy milyen élethelyzetben, életidőben olvassa. A versem csak addig az enyém, amíg nem osztom meg másokkal.

– **Szerinted, melyek a legérdekesebb, legtökéletesebb verseid a *Misztériumban*?**

– Legérdekesebbnek a táltosvilággal kapcsolatos verseimet tartom. Legtökéletesebbnek a szonetteket.

– **Van -e a gyerekeidben vagy az unokákban fogékonyság a költészetre?**

– Gyermekeim pillanatnyilag az élet taposómalmát járják. Pár mesét írtam már az unokáimnak, pl. *A Fecskehasút*, ami egy szárnyas malacról és a *Holdasszony és meztelenke* pedig egy meztelencsigáról szól.

Bérczessy András

Az örökség

Zenés-táncos vádirat, (ön)felmentéssel

(Tisztelet R.J.-nek)

Egy toll az egyetlen dolog, ami a nagyapámtól maradt. Pedig volt egészen tisztes-séges vagyona, bár ez a szó nem a legmegfelelőbb jelző ide.

Nagyapám, John Craggy életútja némileg homályos, a családi legendárium őrzött meg néhány fontosabb mozzanatot. Miután 16 évesen megszökött az árvaházból, volt kifutófiú, pultos, bordélyházi kidobó. A rutinos éhezők polgári eleganciájával tengette napjait, hol zsákot hordott, hol urizált. Néhány rövid hétig harmonikaművész is volt. Azért volt ilyen röpké karrier, mert sportbalesetre hivatkozva ennyi ideig tudta leplezni, hogy egyáltalán nem ért a hangszerhez. Ezt az időszakot lóversenyen és kültelki csapszékek látogatásával töltötte, minden reggel gondosan bepólyálta a kezét, hogy ne keltsen gyanút. S közben felvette a zenekari napidíját.

A polgármester lányának esküvőjén derült ki, hogy nem tudja a helyi ősi hagyományok szerinti nászindulót eljátszani, botrány kerekedett. Évekig emlegették az esetet, az örömanya ettől kezdve rendszeresen porokat szedett és kerülte a nyilvánosságot, egy leánygimnáziumi kézimunkatanár pedig örökre elveszítette hitét az emberekben. Ezek után nem volt maradása, illetve rövid időre marasztalták volna, de csak azért, hogy megdöbbenésüknek külsérelmi nyomok formájában adjanak hangot.

Szerencséjére a feldühödött rokonság és a kisváros lakossága nem volt olyan edzettségi állapotban, hogy elkapja és elégtételt vegyen rajta. Egyedül egy fiatalember tartotta a futásban a tempót, őt a városszéli legelőnél egy szalmakazal mellett bevárta és egy rövid kézitusát követően elhelyezte a szarvasmarhák számára fenntartott itatóban. Mint kiderült, az alélt fiatalember szemüvege mellett filmszínészi karrierje is derékba tört ezzel az incidenssel, ugyanis a másnapi meghallgatáson mereven elzárkóztak arról, hogy a monoklikkal dekorált jelölt kapja a hősszerelmes címszerepét. Sajnos korábbi állását sem tarthatta meg, a helyi rádióállomás vezetője ugyanis makacsul ragaszkodott ahhoz, hogy a bemondó – a hibátlan kiejtést biztosítandó – úgyszólván teljesen ép felső fogsorral közölje a sporteredményeket a hallgatókkal. Ez az állapot a csetepaté után nem állt fenn.

Nagyapám az 1920-as évek elején a Dél-Karolina állambeli Charleston városban élt, kreatív könyveléssel foglalkozott. A hatályos jogrend szerint bizonyított esetben ez 2 és 5 év közötti letöltendő börtönbüntetéssel sújtható. A kreativitás abban állt, hogy bizonyos fiktív elemeket be kellett építenie a számsorok közé,

míg egyes tételeket a feledés homályába kellett utalni. Mindezt úgy, hogy az állami rendszert, az adóhivatalt ne terheljék fölösleges adminisztrációval, valamint ebből fakadó befizetésekkel.

A megbízóját Tommy „Duke” Lucianónak hívták, és a szeszcsempészetnek nevezett tiltott tevékenységből építette ki birodalmát és udvartartását. A kor legnagyobb bandavezéréhez hasonlóan neki is volt sebhelye, azonban, míg Al Capone az arcán hordta a forradást, Duke egy kevésbé publikus testtájon. Testőrei szabadnapjaikon poharazgatva vidáman felemlegették a városi szóbeszédet, mely szerint Tommy Luciano ifjú korában idősebb hölgyek támogatását vette igénybe megélhetési célból, s egy féltékeny öregúr ejtett rajta sebet a légyottot megzavarva. Az ablakból kiugró amorózót úgy érte az ősz dalia lövése, hogy Tommy egy ideig állva étkezett kényszerűségből. John Craggy egy véletlennek köszönhetette, hogy bizalmi állást tölthetett be a bandavezérnél. Korábban egy kisebb kihágás miatt fogdába került, Luciano bizalmasa mellé. A cellában összebarátkoztak és Craggy írt egy verset Luciano nevében az édesanyjának születésnapja alkalmából. Luciano érzelmes alak volt és ezek után könnyek között a bizalmába fogadta.

Egy hadiözvegyek számára fenntartott menedékház volt a Duke profilja. A helyi rendőröknek nem szűrt szemet, hogy az e célra fenntartott ingatlan nélkülözi az elvárható puritanizmust.

S az sem, hogy ide esténként számos autó érkezik, s bentről nem is olyan halk jazzmuzsika hallatszik, ledér kacagással elegyesen. A figyelmetlenség oka talán az lehetett, hogy a rendőrfőnök minden hónap első szerdáján az irodája asztalán egy szivardobozt talált, melyben a kövér havannák mellett egy jelentékeny készpénzösszeg is lapult. (A rendőrfőnök később büntetőperének tárgyalásán is ragaszkodott ahhoz, hogy kizárólag figyelmetlenségről lehetett szó.)

A gond akkor kezdődött, amikor a városban megjelent Duke keresztlánya. Yvonne-nak hívták, így nem meglepő, hogy szóke volt. Nagyapám ettől kezdve valósággal megvadult, annyira megbabonázta a csinos lány, aki a közeli egyetemen kezdte meg tanulmányait. Az egyszerű könyvelő persze nem férközhetett a család közelébe, így csak távolról követhette ideálját.

John Craggynek a pontosság lett a veszte, akkurátusan vezette ugyanis egy kék fedelű kockás füzetben, hogy mikor, mennyivel rövidítette meg megbízóját. Nem volt mohó, szigorú elvek mentén és egyforma összegek formájában tette mindezt, a társadalmi igazságosság jegyében, gondolva saját jövőjére, melyről egyébként semmit nem tudott és semmiféle elképzelést nem formált.

Yvonne teljesen megváltoztatta az életét. Egy napsütéses délelőttön a lány – eltérve a napi szokásaitól – nem az egyetemre ment egyenesen, hanem egy kávézó teraszán találkozott barátnőivel. Craggy árnyéként követte most is, s az utca túloldalán egy kapualjban hirtelen ötlettel egy lapra szerelmes verset írt, úgy érezte,

a legszebbet, mit valaha papírra vetettek. Magához intette a kávéházi kifutót és vaskos jatt fejében megkérte, ejtse a lány táskájába a lapot.

Másnap délután a lány egyenesen a rejtőzködve követő Craggyhez fordult, feldőltan, könnyes szemmel. Kiderült, hogy a szerelmes ifjú véletlenül „abból” a kék kockás füzetből kitépett lapra írta szívfájdalmát. És Duke kezébe került. Ő ugyanis a bizalom jegyében mindig mindent kikutatott, mindegy, hogy alkalmazotról, vagy rokonról van szó.

Craggy már tudta, mi várhat rá, többször volt fültanúja annak, amikor a vezér bizalmas testőrei körében részletezte, milyen sorrendben kívánja valamely haragosának vagy kegyvesztett ügyfelének a végtagjait elválasztani a testétől, olykor tanácsokat is kért, nem szerette a rutint, nem akart kiégni.

Búcsúlevelet hagyott hátra, melyben közölte, hogy a tengerbe öli magát. Ezt bizonyítandó néhány ruhadarabját a kikötőben hátrahagyta hajnalban.

Aztán haladéktalanul kivándorolt. Magyarországra. Az árvaházban ugyanis egy idős hölgy küldött néhányszor levelet neki, s évente látogatta. Ő mondta, hogy a nagyszülei a tengeren túlról jöttek Amerikába. Budapest. Ennyit jegyzett meg.

A kikötőből vonattal érkezett, s mikor felkereste az illetékes hatóságokat, tudatván, hogy az Amerikai Egyesült Államokból szeretne Magyarországra bevándorolni, a tisztviselő elvonult, s hevesen gesztikulálva telefonálni kezdett. Rövid idő múlva fehérköpenyes emberek jelentek meg és egy autóba akarták tuszkolni. A küzdelem rövid volt és igazságtalan, mivel a túlerő győzött, így törött orral, akarat ellenére egy szép park közepén álló elegáns intézmény lakója lett egy rövid időre. Néhány nap után elengedték, a kezelőorvos azt írta a jegyzeteibe: „rögeszmés”. Néhány nap alatt sikerült tisztázni a helyzetet, így kiszabadult, s nyakába vehette a várost.

Az egyszerűség kedvéért a Magyar utcai bordélyházba költözött, ahol az élénk forgalomnak és éles eszének köszönhetően igen hamar megtanulta a magyar nyelvet. Egy kicsi elegáns akcentusa maradt, amiért odavoltak a műintézmény szolgáltatói.

„Félretett” pénzét egy lakktáskában hozta új hazájába, tartalmát telekspekulációra fordította, zenés helyeket látogatott, ahol gyakran a pohár és a pincérnök fenekére nézett.

Tommy „Duke” Lucianóról néhány hónap múlva kapott híreket. Állítólag minden vagyonát arra költötte, hogy felkutassa a hűtlen könyvelőt. A vagyon hamar elkopott, hiányzott hozzá nagyapám szaktudása. Így nem csoda, hogy néhány késsett és kimaradt szivar ajándék után a rendőrség is egyre éberebb lett. Így kezdett új életet nagyapám, Sziklássy József Budapesten. S hogyan olvadt a vagyon egyetlen töltőtollá, s mi lett Yvonne-nal?

Nos, ez már egy másik történet.

Bérczessy Lajos

Elment egy finomtollú magyar író

Nemere István 80 éves volt

A rendszerváltás (mások szerint módszerváltás) hajnalán számos egyesület, különféle közösség alakult.

A betűvetők is azt gondolták, hogy kell egy érdekérvényesítő társulat és lett a neve Írók Szakszervezete, Galgóczi Erzsébet elnöklétével az élen.

Sorrend és teljesség nélkül Tordon Ákos lett a baráti kéz, Göncz Árpád a kegyeleti bizottság vezetője.

Mivel még a törvény kapui éppen csak nyiladoztak az írók, a már meglévő, Művészeti Dolgozók Szakszervezetének szárnyai alatt, a Városligeti Fasorban kaptak helyet.

Az alakuló összejövetelen egy magas, jóképű szemüveges fiatalember kért szót és bejelentette, hogy a kezdő írók támogatásához negyvenezer forinttal járul hozzá. Nagy tapsot kapott. Nemere Istvánnak hívták. Ez akkortájt szép summának számított.

Ám a fura írói társadalom nem volt hozzá kegyes. Hiába kérte föl vételét a Magyar Írók Szövetségébe, többször is elutasították. (Csak zárójelben mondom: az akkori elnöknek – nevét feledje sűrű homály – eddig 4 könyve jelent meg, Nemerének 18.)

Rájött a tehetséges, szorgalmas, fiatal író, hogy az akolmeleg nem neki való! Az olvasóközönség szeretete, az igazi pálya és bőségesen kárpótolta mindenféle címek, rangok helyett.

800 könyve jelent meg eddig (akárhogy is számoljuk, ez világrekord!), ha a különféle nyelvekre is lefordítottakat nem is számoljuk.

Egy alkalommal – talán írói hitvallásáról kérdezték – így vallott: Írók, mert azért születtem. Írók, mert nem tehetek mást. Írók, mert az olvasók gyakran megerősítenek abban a hitemben, hogy valakiknek szükségük van azokra a történetekre, amelyek a fejemben születnek.

Kegyes volt hozzá a sors 80. születésnapja táján, ünnepi érában szólította magához a teremtő.

Életműve minden bizonnyal túléli sok koszorús kortársaiét.

Nemcsak a könyvtárak kánon-jegyzetében, hanem az olvasók szívében-lelkében is.

E számunk szerzői

- Aknay Tibor (1944) Budapest
Ambrus József (1966) Lajosmizse
A. Túri Zsuzsa (1971) Genf
Bacher Katalin, Budapest
Bakacsi Ernő (1938) Eger
Balajthy Ferenc (1946) Székesfehérvár
Balogh Ferenc (1974) Noszvaj
Bene Ildikó, Eger
Bérczessy András (1975) Eger
Bérczessy Lajos (1949) Budapest
Bíró Balogh Tamás, Szeged
Csák Gyöngyi (1950) Budapest
Cs. Papp Ildikó, Budafok
Cs. Varga István (1946) Eger
Domonkos László (1951) Budapest
Drotleff Zoltán (1940) Székesfehérvár
Dr. Hanisné Petró Valéria, Eger
Farmosi László (1955) Hatvan
Fecske Csaba (1948) Miskolc
Ferenczfi János (1967) Budapest
Fridél Lajos, Eger
Fodor Kiss Júlia (1954) Eger
Gergely Gábor (1981) Eger
Győri László (1942) Budapest
Homa János (1956) Eger
H. Móra Éva (1958) Eger
H. Szilasi Ágota (1960) Eger
Jámbor Ildikó (1955) Eger
Juhász Pál (1967) Parádsasvár
Juhos-Kiss János (1959) Budapest
Katona Kálmán (1956) Mezőkövesd
Kaszás István, Székesfehérvár
Kégl Ildikó (1976) Miskolc
Koncsek József (1942) Pomáz
Kovács-Németh Mária
(A Százak Tanácsának tagja)
Ködöböcz Gábor (1959) Eger
Kupihár Rebeka, Eger, Budapest
Kuti József (1968) Pécs
Lisztóczy László (1941) Eger
Lopes-Szabó Zsuzsa, Eger
Lőkös István (1933) Eger
Madarász Imre (1962) Üröm
Malejkó Norbert (1968) Miskolc
Molnár István Géza, Eger
Molnár Pál, Gyöngyös
Murawski Magdolna (1950) Eger
M. Fehérvári Judit (1962) Debrecen
Németh Nyiba Sándor, Budapest
Németh Péter (1966) Gyula
Ocsovai Ferenc (1995) Budapest
Oláh András (1959) Mátészalka
Orosz Margit, Bánhorváti
Pál Júlia (1967) Székelyudvarhely
Petercsák Tivadar, Eger
Petrusák János (1970) Nyíregyháza
Pomogáts Béla (1934–2023)
Pozsgai Györgyi (1954) Budapest
Pócsik Attila, Eger
Sándor József, Kompolt
Simek Valéria (1953) Bakonycsérnye
Sípos Anna (1956) Miskolc
Szente B. Levente (1972) Székelykeresztúr
Szepes Erika (1946) Budapest
Szili István, Székesfehérvár
Tornai Xénia (1968) Budapest
Török Nándor (1965) Budapest
Törő István (1949) Diósd
Várdy Endre (Nagy Tamás) (1953) Szolnok
Vasi Ferenc Zoltán (1966) Tatabánya
Véssey Ede (Dallas)
Wessetzky Dániel (1997) Veszprém
Wilhelm Ottó (1946) Székesfehérvár
Zsirai László (1956) Budapest